

การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา
ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียน
ในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

ETHICS LEARNING MANAGEMENT FOR LOWER SECONDARY STUDENTS
IN THE LEARNING AREA OF SOCIAL STUDIES, RELIGION AND
CULTURE OF SCHOOLS UNDER KHON KAEN MUNICIPALITY

พระพันธ์วัฒน์ ธมมวาทมโน (ภูมिरัง)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา
ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียน
ในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

พระพันธ์วัฒน์ ธมมวฑฒโน (ภูมิรัง)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Ethics Learning Management for Lower Secondary Students in
the Learning Area of Social Studies, Religion and Culture of
Schools under Khon Kaen Municipality

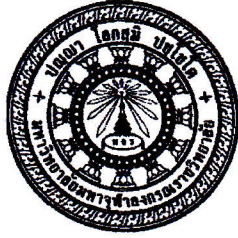
Phra Phanthawat Dhammavaḍḍhano (Phumirang)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Teaching Social Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร,ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(รศ.ดร.สมชัย ศรีนोक)

ประธานกรรมการ

(ดร.ทวีศิลป์ สารแสน)

กรรมการ

(ผศ.ดร.วิทยา ทองดี)

กรรมการ

(ผศ.ดร.ประยูร แสงใส)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ผศ.ดร.วิทยา ทองดี

ประธานกรรมการ

ผศ.ดร.ประยูร แสงใส

กรรมการ

ผู้วิจัย

(พระพันธุวัฒน์ ธมวาทธโน)

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น
- ผู้วิจัย** : พระพันธุวัฒน์ ธมมาทตโน (ภูมิรัฐ)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การสอนสังคมศึกษา)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : ผศ. ดร.วิทยา ทองดี, ป.ธ. ๓, พธ.บ. (การสอนสังคมศึกษา), ศษ.บ. (ประถมศึกษา), ศษ.ม. (เทคโนโลยีการศึกษา), Ph.D. (Social Science)
 - : ผศ. ดร.ประยูร แสงใส, ป.ธ. ๔, พธ.บ. (ครุศาสตร์), P.G.Dip. (Journalism), M.A. (Education), Ph.D. (Education)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพ เปรียบเทียบ และเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของนักเรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน จำนวน ๑๘ คน และครูผู้สอน จำนวน ๑๗๓ คน จากโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ซึ่งได้จากการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามตารางของเครซี่ และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) โดยการสุ่มแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ค่าความถี่ และหาค่าร้อยละ และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบด้วยค่าที (t-test independent) และการทดสอบเอฟ (F-test)

ผลการวิจัยพบว่า

๑. สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของนักเรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เรียงจากมากไปหาน้อย ได้ ดังนี้ ๑) ด้านการอบรมสั่งสอน ๒) ด้านการจัดการเรียนรู้ ๓) ด้านการจัดกิจกรรมของโรงเรียน ๔) ด้านการจัดสภาพแวดล้อม ตามลำดับ
๒. ผลการเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของนักเรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน และเมื่อแยกเป็นรายด้าน ด้านการจัดการเรียนรู้ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน

ที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน เมื่อแยกเป็นรายด้าน ด้านการอบรมสั่งสอน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ประสบการณ์ทำงานระยะไม่เกิน ๕ ปี มีระดับการปฏิบัติการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน น้อยกว่าประสบการณ์ทำงานระยะ ๑๑ ปีขึ้นไป

๓. แนวทางการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น พบว่า ๓.๑) ด้านการอบรมสั่งสอน ต้องสั่งสอนให้นักเรียนมีความประพฤติที่ดี มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง และผู้อื่น และส่งเสริมให้นักเรียนมีพัฒนาการที่ดีอย่างรอบด้าน คือ กาย ใจ ปัญญา อย่างสม่ำเสมอ ๓.๒) ด้านการจัดกิจกรรมของโรงเรียน พบว่าต้องมีการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลายเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกัน และกัน ๓.๓) ด้านการจัดสภาพแวดล้อมโรงเรียน พบว่าควรจัดสภาพแวดล้อมให้เป็นสัดส่วน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสอนให้มากขึ้น จัดให้โรงเรียนมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียน และใช้พื้นที่ในโรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ และเขียนป้ายพุทธภาษิต ติดตามต้นไม้ เพื่อให้ให้นักเรียนได้อ่าน ๓.๔) ด้านการจัดการเรียนรู้ พบว่าควรจัดการเรียนรู้มีหลากหลายรูปแบบ เช่น PBL (Problem Based Learning or Project Based Learning), การจัดการเรียนรู้แบบองค์รวม (Head Hands Harts) เป็นต้น

Thesis Title : Ethics Learning Management for Lower Secondary Students in the Learning Area of Social Studies, Religion and Culture of Schools under Khon Kaen Municipality

Researcher : Phra Phanthawat Dhammavaddhano (Phumirang)

Degree : Master of Arts (Teaching Social Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Asst. Prof. Dr. Vitthaya Thongdee, Pali III, B.A. (Social Studied Teaching), B.Ed. (Primary Education), M.Ed. (Educational Technology), Ph.D. (Social Science)

: Asst. Prof. Dr. Prayoon Saengsai, Pali IV, B.A. (Education), P.G.Dip. (Journalism), M.A. (Education), Ph.D. (Education)

Date of Graduation : February 25, 2019

Abstract

The aims of this research were: to study the conditions, to compare the samples' opinion towards the learning management and present the ways in the ethics learning management of the lower secondary students in the learning area of Social Studies, Religion and Culture in the schools under Khon Kaen municipality. The samples included 18 educational administrators and teachers and 178 teachers under Khon Kaen municipality, selected by Krejcie and Morgan's simple sampling. The research tools were: a questionnaire and the statistics used in this research were: Frequency, Percentage, Standard Deviation, t-test (independent) and f-test. The research results were as follows:

1) The overall statistic score of the ethics learning management of the students was at a high level. In each aspect consideration, the highest score was that of: 1) Training and Teaching, followed by 2) Learning Management, 3) School Activity Organization and 4) Environmental Management respectively.

2) Based on the comparison of ethics learning management of the students, the comparative statistic scores were indifferent in the overall perspective, but the scores of the aspects of Learning Management were differentiated with the statistical significance level of .05. The scores of working experiences of the

educational administrators and teachers in overall were not different. In the aspect of Training and Teaching, the scores were different with the statistical significance level of .05. Those with five years working experience showed their less skills in learning management of ethics than those with 11 years working experience.

3) The ways of ethics learning management of the students can be done as follows: 3.1) Training and Teaching, the students must be taught to well behave, have disciplines, honesty to oneself and others, and physical, mental and intellectual development; 3.2) School Activity Organization, a variety of activities should be managed in order for keeping students to exchange their knowledge; 3.3) Environmental Management, the surrounded environment should be managed properly to increase the instructional efficiency, to suite learning, to create the learning resources within the schools; the Buddhist proverbs should be hung on the trees; 3.4) Learning Management, the learning models should be used such as Problem Based Learning, Project Based Learning or Head Hands Harts etc.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จสมบูรณ์ลงได้ด้วยความอนุเคราะห์ช่วยเหลือจากบุคคลหลายฝ่ายที่ให้คำแนะนำช่วยเหลือ และแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ จนสำเร็จเรียบร้อยด้วยดี ผู้วิจัยขออนุโมทนาบุญขอบคุณผู้ที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิทยา ทองดี ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประยูร แสงใส กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาสละเวลาให้คำปรึกษาแนะนำช่วยเหลือในทุกๆ ด้าน และตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์อย่างละเอียด เพื่อให้เนื้อหาของงานวิจัยมีความถูกต้อง ชัดเจน สมบูรณ์ลงได้ ขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย ขอกราบขอบพระคุณ พระครูสุธีศัมภีรญาณ, ผศ. ดร. ขอนุนโมทนาขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.กนกอร สมปราชญ์, ดร.อรัญ สันติเมทนีดล ผู้อำนวยการโรงเรียนเมทนีดล ดร.สมปอง ชาสิ่งห์แก้ว, นางวาสนา แม้นญาติ ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลบ้านหนองใหญ่ ขอกราบขอบพระคุณ พระครูศรีธรรมโกศล, ดร. ที่เมตตาแนะนำแนวทางการทำวิจัย ตลอดถึงคณะผู้บริหารสถานศึกษา และคณะครูโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ที่อนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามด้วยความยินดี และคณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ที่ได้แนะนำให้ความรู้แก่ผู้วิจัยในด้านต่างๆ ด้วยความปรารถนาดีอย่างยิ่ง

ขอนุโมทนาขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศรีนอก ประธานกรรมการสอบ ดร.ทวีศิลป์ สารแสน กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ที่กรุณาให้คำแนะนำ เพื่อปรับปรุงแก้ไขการวิจัยให้สมบูรณ์ถูกต้องยิ่งขึ้น และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ศูนย์บัณฑิตศึกษาทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ในเรื่องเอกสารต่างๆ ขอกราบขอบพระคุณ พระปลัดวรรณ ญาณวโร, ดร. เจ้าอาวาสวัดป่าพุทธญาณรังษี ที่เมตตาอนุเคราะห์ทุนการศึกษา และค่าพาหนะ ขอนุนโมทนาบุญ คุณพ่อยมาภรณ์ – คุณแม่พรพิศ นพคุณ โยมผู้พี่ถวายอุปถัมภ์ทุนการศึกษาในครั้งนี้ และตลอดถึงญาติโยมทุกท่านที่ถวายความอุปถัมภ์ทุนการศึกษา สุดท้ายขอขอบคุณครอบครัวผู้วิจัย อันมีโยมพ่อ และโยมแม่ ที่คอยสนับสนุนและเป็นกำลังใจด้วยดีเสมอมา

คุณค่า และประโยชน์ของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอน้อมบูชาคุณพระรัตนตรัย และบูชาเป็นกตัญญูตเวทิตาต่อ คุณบิดามารดา ครูอุปัชฌาย์อาจารย์ ญาติโยมผู้มีพระคุณ และอุปการคุณทุกท่านที่ให้การสนับสนุนทุนการศึกษา ทำให้งานวิจัยในครั้งนี้สำเร็จสมบูรณ์ไปด้วยดี

พระพันธุวัฒน์ ธมมวฑฒโน (ภูมิจริง)

๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ณ
สารบัญแผนภาพ	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์ และคำย่อ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามการวิจัย	๔
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ สมมติฐานของการวิจัย	๖
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๘
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๙
๒.๑ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้	๙
๒.๑.๑ แนวคิดพื้นฐานในการจัดการเรียนรู้	๙
๒.๑.๒ ความหมายของการเรียนรู้	๑๐
๒.๑.๓ ทฤษฎีของการเรียนรู้	๑๔
๒.๒ ทฤษฎีการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑	๒๓
๒.๓ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม	๒๗
๒.๓.๑ ความหมายของคำว่าคุณธรรม (Virtue)	๒๗
๒.๓.๒ ความหมายของจริยธรรม	๓๑
๒.๓.๓ ความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม	๓๖

๒.๓.๔	ทฤษฎีที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม	๔๑
๒.๔	แนวคิดการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม	๕๕
๒.๔.๑	การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม	๕๕
๒.๔.๒	ปัจจัยที่มีผลต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม	๗๔
๒.๕	แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา	๗๕
๒.๕.๑	ความหมายของวิชาสังคมศึกษา	๗๕
๒.๕.๒	ความสำคัญของวิชาสังคมศึกษา	๗๘
๒.๕.๓	องค์ความรู้ของสังคมศึกษา	๘๐
๒.๖	การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านจริยธรรม	๙๓
๒.๗	หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรม สำหรับนักเรียน	๙๗
๒.๘	บริบทของโรงเรียนเทศบาลในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น	๑๐๒
๒.๙	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๐๔
๒.๑๐	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๑๕
บทที่ ๓	วิธีดำเนินการวิจัย	๑๑๗
๓.๑	รูปแบบการวิจัย	๑๑๗
๓.๒	ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง	๑๑๘
๓.๓	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๑๘
๓.๔	การสร้าง และการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	๑๑๙
๓.๕	การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๒๑
๓.๖	การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๒๑
๓.๗	สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๑๒๒
บทที่ ๔	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๑๒๓
๔.๑	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยการหาค่าความถี่ และค่าร้อยละ	๑๒๔
๔.๒	ผลการวิเคราะห์ระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น	๑๒๕

๔.๓	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีระดับปฏิบัติต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำแนกตามตำแหน่ง และประสบการณ์การทำงาน โดยการทดสอบค่า t และค่า F วิเคราะห์เป็นรายด้าน และโดยรวมทุกด้าน	๑๓๒
๔.๔	แนวทางการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิด แบ่งออกเป็นรายด้าน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา	๑๓๖
๔.๕	องค์ความรู้จากการวิจัย	๑๓๗
บทที่ ๕	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๓๙
๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๑๔๐
๕.๒	อภิปรายผลการวิจัย	๑๔๒
๕.๓	ข้อเสนอแนะ	๑๔๘
บรรณานุกรม		๑๕๑
ภาคผนวก		๑๖๑
ภาคผนวก ก	รายนามผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย	๑๖๒
ภาคผนวก ข	หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย	๑๖๔
ภาคผนวก ค	หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๗๐
ภาคผนวก ง	ตัวอย่างแบบสอบถาม/แบบประเมินค่าความเที่ยง (IOC)	๑๗๙
ภาคผนวก จ	ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Try out)	๑๙๓
ประวัติผู้วิจัย		๑๙๕

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๓.๒	ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง	๑๑๘
๔.๑	จำนวนร้อยละข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๒๔
๔.๒	ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ๔ ด้าน โดยภาพรวม	๑๒๕
๔.๓	ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีระดับปฏิบัติต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านการอบรมสั่งสอน	๑๒๖
๔.๔	ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านการจัดกิจกรรมของโรงเรียน	๑๒๗
๔.๕	ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระ การเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียน ในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านการจัดสภาพแวดล้อม	๑๒๙
๔.๖	ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษาครูผู้สอนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านการจัดการเรียนรู้	๑๓๐
๔.๗	การเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีระดับการปฏิบัติต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำแนกตามตำแหน่ง	๑๓๒

- ๔.๘ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีระดับปฏิบัติต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำแนกตามประสบการณ์ ๑๓๓
- ๔.๙ การวิเคราะห์ความแปรปรวน ตามระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีระดับปฏิบัติต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่ม สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำแนกตามประสบการณ์ทำงาน ๑๓๔
- ๔.๑๐ แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรม ของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านการอบรมสั่ง สอน ๑๓๕

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่

หน้า

๒.๑ กรอบแนวคิดของการวิจัย

๑๑๖

คำอธิบายสัญลักษณ์ และคำย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์นี้ อ้างอิงจากพระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทยของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ โดยได้กล่าวถึงแหล่งที่มา/ เล่ม/ข้อ/ และหน้าตามลำดับ เช่น ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๑๙๖ หมายถึง ทีฆนิกาย ปาฎีกาวรรค พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ ๑๑ ข้อที่ ๓๐๕ หน้า ๑๙๖ และพระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ชุด ๙๑ เล่ม ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๔ ใช้ระบุชื่อคัมภีร์ เล่มที่/เล่ม/ภาค/ตอน/หน้า ตามลำดับ เช่น ที.ม.อ. (ไทย) ๒/๑/๙๔ หมายถึง สุมังคลวิลาสินี ทีฆนิกาย มหาวรรค อรรถกถา ภาษาไทย เล่มที่ ๑๓ เล่ม ๒ ภาคที่ ๑ ตอน - หน้า ๙๔ ดังนี้

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

		พระสุตตันตปิฎก		
คำย่อ		ชื่อคัมภีร์		ภาษา
ที.ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกาวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ทสก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.เปต. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เปตวิัตถุ	(ภาษาไทย)

ข. คำย่อชื่อคัมภีร์อรรถกถา

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ขุ.ธ.อ. (ไทย)	= ขุททกนิกาย	ธรรมบทอรรถกถา	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

สภาพปัญหาสังคมไทยในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำให้เด็ก และเยาวชนไทยมีค่านิยมที่แตกต่างไปจากเดิม โดยเน้นทางวัตถุมากกว่าการพัฒนาจิตใจ ก่อให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าว การแสดงออกที่ผิดศีลธรรม การเห็นผิดเป็นชอบ อันเป็นเหตุให้เกิดความเสื่อมถอยทางศีลธรรม เป็นปัญหาของสังคมหลายฝ่ายต่างเร่งแก้ไขเพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุข เป็นสังคมที่มีคุณภาพ มุ่งพัฒนาคนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม จริยธรรม และมีระบบคุ้มครองทางสังคมที่ดี^๑ ในยุคปัจจุบันเป็นที่ประจักษ์โดยทั่วไปแล้วว่า การที่ประเทศมุ่งพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และการเงินเพื่อให้เกิดความแข็งแกร่งเป็นอย่างมาก ส่งผลให้เกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และเกิดความเจริญทางด้านวัตถุอย่างเห็นได้ชัดเจน ซึ่งทิศทางในการพัฒนาประเทศเป็นการพัฒนาอย่างเป็นระบบโดยมุ่งหวังเพื่อสร้างความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ และความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีที่เน้นในเรื่องของการสร้างวัตถุ และอุปกรณ์ โดยขาดความสมดุลกับการพัฒนาคนในสังคม และจิตใจของคนในสังคมให้มีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่ดีตามการพัฒนาประเทศ จึงก่อให้เกิดปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในสังคมเป็นจำนวนมาก ผลของการพัฒนาเหล่านี้จึงเป็นที่มาของปัญหาสังคมในยุคปัจจุบันที่จะทวีความรุนแรงขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะในกลุ่มเด็ก และเยาวชน นักเรียน นักศึกษา ทำให้คิดหลงผิด และมีพฤติกรรมการแสดงออกที่เบี่ยงเบน ขาดระเบียบวินัย ส่งผลให้วิถีชีวิต และค่านิยมดั้งเดิมอันดีงามตามโครงสร้างของสังคมหายไป นอกจากนี้ยังส่งผลให้เกิดการล่มสลายของสถาบันครอบครัวซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันของเด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ที่จะต้านทานกับสภาพปัญหา และสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจนเกิดปัญหาต่างๆ เช่น ปัญหาการก่อเหตุทะเลาะวิวาทของกลุ่มนักเรียน นักศึกษา ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดในกลุ่มเยาวชน ปัญหานักศึกษาประพฤติ

^๑ วิชาพร ทุณาบาล, “การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมขั้นพื้นฐานของนักเรียนโรงเรียนเจ้าพระยา วิทยาลัยฯ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัชฌิมศึกษา เขต ๒ กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐).

คนไม่เหมาะสมในเวลาเรียน ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร และปัญหาอาชญากรรมจากสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเยาวชน

ปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวพบว่ารากเหง้าของปัญหา คือการที่เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ไม่ได้รับการกล่อมเกลาด้านจิตใจในการที่จะปลูกฝังในเรื่องของศีลธรรมจริยธรรม จนทำให้เกิดการขาดจิตสำนึกต่อหน้าที่ ขาดความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดี ขาดการใช้สติในการพิจารณาขบขั้ความคิด และการแสดงออกถึงพฤติกรรมอันไม่เหมาะสม ประกอบกับสภาพแวดล้อมที่ยุยงส่งเสริมชักจูงอย่างต่อเนื่องด้วยรูปแบบที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ทำให้ยากต่อการควบคุมป้องกัน และแก้ไขปัญหาต่างๆ ทางสังคมอันเกิดแก่กลุ่มเยาวชน ภายใต้ภาวะปัญหาต่างๆ รวมถึงปัญหาในด้านคุณธรรมจริยธรรมอันเกิดกับกลุ่มเยาวชนนั้น เป็นหน้าที่ของคนในประเทศที่ทุกคนต่างต้องร่วมกันหาช่องทางวิธีการแก้ไขปัญหา ร่วมมือกันพัฒนาให้อยู่บนรากฐานของคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งการศึกษาจึงจัดเป็นเงื่อนไขอันสำคัญที่จะช่วยแก้วิกฤติปัญหาต่างๆ รวมถึงปัญหาความเสื่อมลงด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยยึดคุณธรรมนำความรู้ด้วยการสอดแทรกการจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ ในสถานศึกษาในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐาน คือ ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีวินัย ความเพียร ความรอบคอบ และความรับผิดชอบ ให้เป็นคนดีมีความรู้จึงเป็นนวัตกรรมที่จะช่วยให้ผู้เรียนในสถานศึกษา ชุมชน สังคม สามารถรวมแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ^๒

นโยบายของรัฐบาลจึงได้ให้ความสำคัญ และมุ่งมั่นที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาที่สะท้อนถึงวิกฤตการณ์ด้านคุณธรรมจริยธรรมของคนในชาติ โดยให้น้อมนำพระราชดำริสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ หลักคำสอนของศาสนา วัฒนธรรม และความเป็นไทยมาสร้างสรรค์สังคมให้เกิดความเข้มแข็งอย่างมีคุณภาพ และมีคุณธรรม โดยส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีบทบาทในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม สร้างค่านิยม จิตสำนึกที่ดีให้แก่ประชาชน ให้การพัฒนาประเทศมีความสมดุลทั้งทางด้านวัตถุ และจิตใจ พร้อมทั้งก้าวไปสู่สังคมแห่งคุณธรรม ตามยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี และโมเดลประเทศไทย ๔.๐ โดยให้สังคมเกิดความเข้มแข็งจากภายใน และกระบวนการสร้างสังคมคุณธรรมแบบ “ระเบิดจากข้างใน” รวมทั้งจัดระเบียบสังคม สร้างมาตรฐานด้านคุณธรรมจริยธรรม และหลักธรรมาภิบาลให้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐ และประชาชนทั่วไป โดยใช้ค่านิยมหลัก ๑๒ ประการ ตามนโยบายของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ เพื่อให้สังคมเกิดความมั่นคงสงบสุขร่มเย็นด้วยมิติทางศาสนา รวมทั้งระบบเศรษฐกิจเกิดความมั่งคั่ง เข้มแข็งบนวิถีวัฒนธรรมไทย

^๒ พระคำยอด ปญญาโร (อินพะจัน), “ศึกษาการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ของนักศึกษาวิทยาลัยลาวนานาชาติ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนธรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐).

ภูมิปัญญาของท้องถิ่น ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืนเพื่อวางรากฐานการพัฒนาประเทศในระยะยาว^๓

กระทรวงศึกษาธิการได้ตระหนัก และเห็นความสำคัญในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของคนไทย จึงกำหนดมาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียนไว้เป็นมาตรฐานที่ ๑ ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ พร้อมทั้งมีการประเมินคุณภาพการศึกษาทั้งภายใน และภายนอก รอบที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๔๙ - ๒๕๕๓)ที่ผ่านมาโดยสำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. ได้กำหนดมาตรฐานข้อคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ไว้ คุณธรรม และจริยธรรมเป็นหลักความประพฤติ หรือแนวทางในการปฏิบัติตนที่ควรแก่ การยึดถือปฏิบัติ เพื่อสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขโดยมีคุณธรรม และศีลธรรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ จึงเปรียบเสมือนการพัฒนาคุณภาพจิตใจที่มีอิทธิพลต่อความประพฤติ ของตนเอง เป็นสถานะที่เราห้ามจิตใจของเราไม่ให้ทำในสิ่งผิด หรือบอกไม่ให้คนอื่นทำ ทั้งคุณธรรม และจริยธรรมจึงเป็นตัวกำหนดความประพฤติของเรา ให้ปฏิบัติในสิ่งที่ถูกที่ควรในสังคม การที่เด็ก และเยาวชนจะมีคุณธรรมจริยธรรมได้นั้นเริ่มต้นจากการศึกษาเป็นสำคัญพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ ในมาตรา ๖ บัญญัติไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมมีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการ ดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข^๔

ดังนั้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้มองเห็นความสำคัญ และมีความสนใจที่จะศึกษา เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ๔ ด้าน ๑. ด้านการอบรมสั่งสอน ๒. ด้านการจัด กิจกรรมของโรงเรียน ๓. ด้านการจัดสภาพแวดล้อม และ ๔. ด้านการจัดการเรียนรู้ ในกลุ่มสาระการ เรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาล นครขอนแก่น ว่ามีการจัดการเรียนการสอนด้านจริยธรรมอย่างไร มีระดับการปฏิบัติต่อการจัดการ เรียนการสอนด้านจริยธรรมอย่างไร และมีการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนด้านจริยธรรม พร้อมทั้งปลูกฝังจริยธรรมของนักเรียน เป็นรูปธรรมมากน้อยเพียงใด เพื่อนำผลการศึกษานี้เป็นข้อมูลในการ ปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และ

^๓ กระทรวงวัฒนธรรม, แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๕๙ - ๒๕๖๔, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๙), หน้า ๓.

^๔ สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: ศรุ สภาลาดพร้าว, ๒๕๔๓), หน้า ๙-๑๐.

วัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลต่อไป

๑.๒ คำถามการวิจัย

๑.๒.๑ การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น เป็นอย่างไร

๑.๒.๒ เปรียบเทียบการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยจำแนกตามสถานภาพ ตำแหน่ง และประสบการณ์ แตกต่างกันอย่างไ

๑.๒.๓ เสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ควรเป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

๑.๓.๒ เพื่อเปรียบเทียบการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยจำแนกตามสถานภาพ ตำแหน่ง และประสบการณ์

๑.๓.๓ เพื่อเสนอแนะแนวทาง การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยกำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ประกอบด้วย ๔ ด้าน คือ ๑. ด้านการอบรมสั่งสอน ๒. ด้านการจัดกิจกรรมของโรงเรียน ๓. ด้านการจัดสภาพแวดล้อม ๔. ด้านการจัดการเรียนรู้

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรต้น คือ ปัจจัยพื้นฐาน ได้แก่ ตำแหน่ง ประสบการณ์ในการทำงาน ของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน โรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

ตัวแปรตาม คือ การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ประกอบด้วย ๔ ด้าน ดังนี้ ๑. ด้านการอบรมสั่งสอน ๒. ด้านการจัดกิจกรรมของโรงเรียน ๓. ด้านการจัดสภาพแวดล้อม ๔. ด้านการจัดการเรียนรู้

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

๑. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน จากโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำนวน ๗ โรงเรียน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน ๑๘ คน และครูผู้สอน จำนวน ๓๑๒ คน รวมเป็น ๓๓๐ คน

๒. กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามตารางของเครซี และมอร์แกน Krejcie and Morgan^๕ จากนั้นก็จะสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling)

โดยผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน จากโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำนวน ๗ โรงเรียน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน ๑๘ คน และครูผู้สอน จำนวน ๑๗๓ คน รวมเป็น ๑๙๑ คน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

สถานที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ โรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำนวน ๗ โรงเรียน เพื่อลงพื้นที่เก็บข้อมูลเชิงปฏิบัติการ และรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ต่อไป

^๕ Krejcie, R.V.& Morgan, D.W., “Determining Sample Size for Research Activities”, *Educational and Psychological Measurement*, 30 (3), (1970) : 707-710.

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ.๒๕๖๑ ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒ รวมเวลา ๖ เดือน

๑.๕ สมมติฐานของการวิจัย

๑.๕.๑ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อระดับการปฏิบัติสภาพการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น แตกต่างกัน

๑.๕.๒ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน มีประสบการณ์ต่างกันมีการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๖.๑ การจัดการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการที่บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การพัฒนาความคิด และความสามารถ โดยอาศัยประสบการณ์ และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน และสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

๑.๖.๒ จริยธรรม หมายถึง ระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน พฤติกรรมการแสดงออก พฤติกรรมกาปฏิบัติของบุคคลที่แสดงให้เห็นถึงการกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง และอยู่ในกรอบของศีลธรรม ถือในการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นคนดี สามารถคิด และตัดสินใจได้ว่า สิ่งไหน ควรไม่ควร ดีไม่ดี ถูกหรือผิด มี ๔ ด้านดังนี้

๑.๖.๒.๑ ด้านการอบรมสั่งสอน หมายถึง การตอบสนอง ความต้องการของเด็กทั้งกาย และใจ การมีปฏิสัมพันธ์กับเด็ก การถ่ายทอดวัฒนธรรม ทศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้ และความหวังของสังคม ตลอดจนการส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาที่ดีย่างรอบด้าน คือ กาย ใจ สังคม และปัญญา

๑.๖.๒.๒ ด้านการจัดกิจกรรมของโรงเรียน คือ โรงเรียนทุกโรงเรียนมีกิจกรรมที่จะส่งเสริมให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมนั้น ตลอดทั้งปี เช่น กิจกรรมงานวันแม่แห่งชาติ การเข้าค่ายพุทธบุตร กิจกรรมการอนุรักษ์ความเป็นไทย กิจกรรมสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม กิจกรรมการเรียนรู้ การอยู่ร่วมกัน กิจกรรมการเข้าแถวเคารพธงชาติ กิจกรรมการสวดมนต์ไหว้พระ เจริญสมาธิก่อนเรียน

กิจกรรมการอบรมต่อต้านยาเสพติด การนำนักเรียน ไปทัศนศึกษาสถานที่สำคัญๆ กิจกรรมฝึกมารยาทไทย ฟังเทศน์ ทำบุญตักบาตร เป็นต้น

๑.๖.๒.๓ ด้านการจัดสภาพแวดล้อม หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน ได้เป็นอย่างดี มีบรรยากาศร่มรื่น เหมาะแก่การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม มีป้าย นิเทศ สุภาพชน คำพังเพย พุทธสุภาษิต ที่ดึงดูดใจของนักเรียน และมีการยกย่องนักเรียนที่ทำความดีโดยการมอบเกียรติบัตร โล่ รางวัล รวมถึงให้โรงเรียนแต่ละแห่งมีชุมชน บ้าน วัด เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุน และส่งเสริมด้านคุณธรรมจริยธรรม

๑.๖.๒.๔ ด้านการจัดการเรียนรู้ หมายถึง การวิเคราะห์หลักสูตร มาตรฐานการเรียนรู้เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม บางแห่งกำหนดไว้ในวิสัยทัศน์ ของโรงเรียน หรือเป้าหมาย พันธกิจของโรงเรียน ดังนั้น ในส่วนของครู ผู้สอน ได้คลุกคลีอยู่กับผู้เรียนตลอดเวลา ได้สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมเข้าไป กับรายวิชาที่สอน การจัดการเรียนรู้มีสื่อการสอนที่เหมาะสม การสอนของครูนั้น ทุกโรงเรียนมุ่งเน้นที่จะให้นักเรียนสอบวัดความรู้ผ่านทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นระดับโรงเรียน ระดับเขตพื้นที่ ระดับชาติ โดยจะต้องฝึกฝน ระเบียบวินัย คุณธรรมจริยธรรม ควบคู่กันไปด้วย ไม่ใช่เน้นแต่วิชาการอย่างเดียว

๑.๖.๓ การจัดการเรียนรู้จริยธรรมของผู้เรียน หมายถึง การดำเนินการจัดการเรียนการสอนแก่ผู้เรียน ด้านจริยธรรม ซึ่งการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วยหลักสูตร และสาระการเรียนรู้ หรือปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และการจัดการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผล การเรียนรู้ เพื่อพัฒนาการเรียนด้านจริยธรรม

๑.๖.๔ ผู้เรียน หมายถึง นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ ในสังกัดโรงเรียนเทศบาลนครขอนแก่น จำนวน ๗ โรงเรียน

๑.๖.๕ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม หมายถึง กลุ่มสาระวิชาที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยเรื่องราว เกี่ยวกับ ศาสนา ศิลปกรรม และจริยธรรม หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัดในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จำนวน ๑๑ มาตรฐาน จัดแบ่งเป็น ๕ สาระย่อย ได้แก่ สาระที่ ๑ ศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม, สาระที่ ๒ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม, สาระที่ ๓ เศรษฐศาสตร์, สาระที่ ๔ ประวัติศาสตร์, สาระที่ ๕ ภูมิศาสตร์

๑.๖.๖ ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง บุคลากรวิชาชีพทางการศึกษาปฏิบัติหน้าที่ในการบริหารโรงเรียน โดยดำรงตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียน และรองผู้อำนวยการโรงเรียนหรือผู้รักษาการแทนผู้อำนวยการโรงเรียน ในโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

๑.๖.๗ ครูผู้สอน หมายถึง ผู้ที่มีความสามารถให้คำแนะนำ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการเรียน สำหรับนักเรียน โรงเรียนเทศบาลในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น มีหน้าที่หรือมีอาชีพในการสอนนักเรียนเกี่ยวกับวิชาความรู้ หลักการคิดการอ่าน รวมถึงการปฏิบัติ และแนวทางในการทำงาน โดยวิธีในการสอนจะแตกต่างกันออกไปโดยคำนึงถึงพื้นฐานความรู้ ความสามารถ และเป้าหมายของนักเรียนแต่ละคน

๑.๖.๘ โรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น หมายถึง โรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น มีจำนวน ๗ โรงเรียน ได้แก่ ๑) โรงเรียนเทศบาลบ้านตูม ๒) โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง ๓) โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนทัน ๔) โรงเรียนเทศบาลบ้านหนองใหญ่ ๕) โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัย ๖) โรงเรียนเทศบาลบ้านสามเหลี่ยม ๗) โรงเรียนเทศบาลบ้านศรีฐาน

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบสภาพการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

๑.๗.๒ ได้แนวทางการส่งเสริมจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

๑.๗.๓ ทำให้ได้ข้อมูลสารสนเทศเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษา และค้นคว้าหนังสือ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางสำหรับ “ศึกษาการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น” ผู้วิจัยจะนำเสนอ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเข้ามาประกอบการทำวิจัยเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นเที่ยงตรงตามหลักระเบียบวิธีวิจัย ดังมีหัวข้อที่ศึกษาดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้
- ๒.๒ ทฤษฎีการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑
- ๒.๓ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม
- ๒.๔ แนวคิดการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม
- ๒.๕ แนวคิด เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา
- ๒.๖ การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านคุณธรรมจริยธรรม
- ๒.๗ หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรมสำหรับนักเรียน
- ๒.๘ บริบทของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น
- ๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๑๐ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

๒.๑.๑ แนวคิดพื้นฐานในการจัดการเรียนรู้^๑

แนวคิดพื้นฐานในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพที่ดี ได้แก่

^๑ บุญชม ศรีสะอาด, การพัฒนาการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ชมรมเด็ก, ๒๕๔๑).

๑. บรรยากาศสิ่งแวดล้อม เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ครูควรพัฒนา และจัดอย่างเหมาะสมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความศรัทธา ซึ่งถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีอย่างหนึ่งของการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ

๒. การเรียนรู้ของผู้เรียนเกิดขึ้นได้ทุกแห่ง ทุกเวลาต่อเนื่องยาวนานตลอดชีวิตการสอน ในยุคปัจจุบันจะต้องเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนรักที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเองไม่ใช่การเรียนแบบมีครูสอน ครูจะช่วยให้เพียงช่วงหนึ่งของชีวิตจะต้องเรียนด้วยตนเอง

๓. ผลของการเรียนรู้นั้นผู้เรียนสามารถนำไปสู่กระบวนการปฏิบัติจริงในชีวิตได้ดังนั้นสิ่งที่จัดให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ควรเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง สร้างความรู้ออง และค้นพบความรู้ได้ด้วยตนเอง เพื่อเป็นการเน้นว่าสามารถนำไปใช้ในชีวิตได้อย่างแท้จริง

๔. การเรียนรู้ที่ดีจะเกิดการปฏิบัติจริงด้วยการสัมผัส และสัมพันธ์โดยผู้เรียนเอง คือผู้เรียนควรจะได้มีโอกาสสัมผัสของจริง สถานการณ์จำลองการได้ทดลองทำการได้ร่วมในกระบวนการกลุ่ม จะทำให้ผู้เรียนรู้วิธีการอยู่ร่วมกันในสังคม และการแก้ปัญหาของชีวิตได้อย่างมีสติ และใช้ปัญญา กล่าว คือการจัดการเรียนการสอนควรเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Learner Centered) ของการพัฒนาให้ผู้เรียนได้เรียนตามความต้องการ และให้โอกาสผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผน และดำเนินกิจกรรมการพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพโดยครูเป็นผู้จัดบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมให้

๕. ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านในชนบทที่มีอยู่อย่างมากมายหลายสาขา มีค่าบ่งบอกถึงความเจริญมาเป็นเวลานาน การจัดการกิจกรรมการเรียนตามหลักสูตรท้องถิ่น จะนำเอาทรัพยากรอันมีค่าของท้องถิ่น และภูมิปัญญาของท้องถิ่นชาวบ้านมาใช้ในการเรียนการสอน เช่น ด้านอาชีพเกษตรกรรม ดนตรีวรรณกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีอันจะส่งผลให้ผู้เรียนรู้จักท้องถิ่นของตน เกิดความรักผูกพันกับท้องถิ่น รวมทั้งใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการประกอบอาชีพด้วย

๖. การเรียนรู้ของผู้เรียนไม่ใช่อยู่ที่การสอน และระยะเวลาที่ยาวนานแต่แก่นแท้ของการเรียนอยู่ที่การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการเรียนการสอนควรเป็นการบวนการที่จัดให้ผู้เรียนได้รู้จักการเรียนรู้วิธีแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง โดยใช้รูปแบบ และเทคนิควิธีที่หลากหลาย

๒.๑.๒ ความหมายของการเรียนรู้

ครอนบาค (Cronbach) อธิบายว่า การเรียนรู้เป็นการแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงอันเป็นผลมาจากประสบการณ์ที่แต่ละบุคคลได้รับมา^๒

^๒ Cronbach, L.J., *Educational Psychology*, (New York: Dryden Press, 1954).

แพสเซอร์มิชเชล และสมิท โรนัลด์ (Passer Michael & Smith, Ronald) ได้อธิบายว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการจัดประสบการณ์ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือเพิ่มความสามารถของบุคคลโดยใช้ทฤษฎีต่างๆ^๓

คาร์สัน นิล (Carlson Nesl) กล่าวถึงการเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากสิ่งแวดล้อม^๔

สเปนเซอร์ราทัส (Spencer Rathus) อธิบายว่า การเรียนรู้มีความสัมพันธ์ กับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ถาวรอันเนื่องมาจากการฝึกฝนหรือประสบการณ์^๕

แกริง ชิซาร์ด และซิมบาร์โด ฟิลลิป (Garring Richardr, Zimbardo, Phillip) กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการประสบการณ์ซึ่งมีผลให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือพฤติกรรมที่เพิ่มขึ้นอย่างถาวร^๖

คูน เดนนิส และแมทเทอร์เรอร์จอห์น (Coon Dennis & Mitterer John) การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากประสบการณ์ ซึ่งนิยามนี้รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงชั่วคราว และถาวรโดยมีแรงจูงใจ ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายหลัง^๗

กู๊ด (Good) อธิบายว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงการตอบสนองหรือการแสดงออกของพฤติกรรมแต่เพียงบางส่วนหรือทั้งหมด อันเป็นผลมาจากประสบการณ์^๘

ฮิลการ์ด และเบาเวอร์ (Hilgard and Bower) อธิบายว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อันเป็นผลมาจากการฝึกฝน และประสบการณ์แต่มิใช่ผลจาก

^๓ Passer, Michael W. Smith, Ronald Edward, **Psychology: the science of mind and behavior**, (New York : McGraw-Hill Higher Education, 2011).

^๔ Carlson, Howard Curtis, “The Process of Decision Making under School-Based Management : A-Comparison of the Administrative control and Professional Control Models”, **Dissertation Abstracts International**. 59(6) : 1844-A ; (December, 2010).

^๕ Spencer Rathus, **Childhood and adolescence**, (Belmont, CA : Wadsworth Cengage Learning, 2013).

^๖ Gerring R.J., Zimbardo Ph. G., **Psychology and Life**, 19th Edition, (USA: Pearson, 2009).

^๗ Coon, Dennis, Mitterer, John O., **Psychology: A Journey**, (Cengage Learning, 2013).

^๘ Good, C.V., **Dictionary of Education**, (New York : McGraw-Hill, 1973).

การตอบสนองที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติเช่น สัญชาตญาณ วุฒิภาวะ หรือจากการเปลี่ยนแปลงชั่วคราวของ ร่างกาย เช่น ความเมื่อยล้า และพิษของยา เป็นต้น^๙

กมลรัตน์ หล้าสุวงษ์ กล่าวว่า การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการที่ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเดิมไปเป็นพฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวร ซึ่งเป็นผลจากการได้รับประสบการณ์ หรือได้รับการฝึกฝน มิใช่เป็นผลจากการตอบสนองตามธรรมชาติหรือสัญชาตญาณ วุฒิภาวะ พิษยาต่างๆ รวมทั้งอุบัติเหตุหรือความบังเอิญ^{๑๐}

สุชา จันทน์เอม อธิบายว่า การเรียนรู้ คือ กระบวนการเจริญงอกงามของอินทรีย์หรือพัฒนาการของอินทรีย์ ทำให้อินทรีย์สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ดีขึ้น หรือปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ใหม่ๆ ได้เป็นอย่างดี^{๑๑}

อิลด์แมน โรเบิร์ต (Eldiman Robert, 2013:177) กล่าวว่า การเรียนรู้หมายถึง พัฒนาการ รอบด้านของชีวิต มืองค์ประกอบ ปัจจัย และกระบวนการที่หลากหลาย มีพลังขับเคลื่อน เชื่อมโยงสัมพันธ์ กันอย่างผสมกลมกลืนได้สัดส่วน สมดุลกัน เกิดความสมบูรณ์ของชีวิต และสังคม การเรียนรู้มีความหมาย ครอบคลุมถึงขั้นตอนต่อไปนี้ คือ

๑) การรับรู้ (Reception) หมายถึง การที่ผู้คน “รับ” เอาข้อมูลข่าวสาร และองค์ความรู้ต่างๆ จาก แหล่งความรู้ที่หลากหลาย ซึ่งรวมทั้งแหล่งความรู้จากครูผู้สอนด้วย

๒) การเข้าใจ (Comprehension) หมายถึง การที่ผู้เรียนสามารถมองเห็นถึงความหมาย และความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันของสิ่งต่างๆ ที่ตนเองรับรู้จากแหล่งความรู้ที่หลากหลายในระดับที่สามารถอธิบายเชิงเหตุผลได้

๓) การปรับเปลี่ยนรูป (Transformation) เป็นระดับของการเรียนรู้ที่แท้จริง ได้แก่ การเปลี่ยนแปลง ด้านแนวความคิด (Conceptualization) การเปลี่ยนแปลงระบบคุณค่า (Values) และการปรับเปลี่ยน พฤติกรรม (Behavior) ในสิ่งที่รับรู้ และมีความเข้าใจแล้วเป็นอย่างดี

คิมเบล (Gregory A Kimble) กล่าวว่า “การเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนแปลงศักยภาพแห่งพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร ซึ่งเป็นผลมาจากการฝึกหรือการปฏิบัติที่ได้รับการเสริมแรง (Learning as

^๙ Bower, G. H., & Hilgard, E. R., *Theories of learning*, 5th ed. Englewood Cliffs., (NJ: Prentice-Hall. Chance, 1981).

^{๑๐} กมลรัตน์ หล้าสุวงษ์, *จิตวิทยาการศึกษา ฉบับปรับปรุงใหม่*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๔).

^{๑๑} สุชา จันทน์เอม, *จิตวิทยาวัยรุ่น*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๒).

a relatively permanent change in behavioral potentiality that occurs as a result of reinforced practice) จากความหมายของการเรียนรู้ข้างต้นแยกกล่าวเป็นประเด็นสำคัญได้ ๕ ประการ คือ^{๑๒}

๑) การที่กำหนดว่า การเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ก็แสดงว่าผลที่เกิดจากการเรียนรู้ จะต้องอยู่ในรูปของพฤติกรรมที่สังเกตได้ หลังจากเกิดการเรียนรู้แล้ว ผู้เรียนสามารถทำสิ่งหรือเรื่องที่ไม่เคยทำมาก่อนการเรียนรู้

๒) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้นต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างถาวรนั่นก็คือ พฤติกรรมที่เปลี่ยนไปนั้นจะไม่ใช่พฤติกรรมในช่วงสั้นหรือเพียงชั่วคราว และในขณะเดียวกันก็ไม่ใช่พฤติกรรมที่คงที่ที่ไม่เปลี่ยนแปลงอีกต่อไป

๓) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดังกล่าว ไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนไปอย่างทันทีทันใด แต่มันอาจ เป็นการเปลี่ยนแปลงศักยภาพ (Potential) ที่จะกระทำการต่างๆ ต่อไปในอนาคต การเปลี่ยนแปลง ศักยภาพนี้อาจแฝงอยู่ในตัวผู้เรียน ซึ่งอาจจะยังไม่ได้แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมอย่างทันทีทันใดก็ได้

๔) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือการเปลี่ยนแปลงศักยภาพในตัวผู้เรียนนั้นจะเป็นผลมาจาก ประสบการณ์หรือการฝึกเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือศักยภาพอันเนื่องมาจากสาเหตุอื่นไม่ถือเป็นการเรียนรู้

๕) ประสบการณ์หรือการฝึกต้องเป็นการฝึกหรือปฏิบัติที่ได้รับการเสริมแรง (Reinforced practice) หมายความว่า เพียงแต่ผู้เรียนได้รับรางวัลหลังจากที่ตอบสนอง ก็จะทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น ในแง่นี้คำว่า “รางวัล” กับ “ตัวเสริมแรง” (Reinforcer) ให้ความหมายเดียวกัน อะไรบางอย่างที่อินทรีย์(บุคคล) ต้องการ

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การเรียนรู้หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เดิมไปเป็นพฤติกรรมใหม่อย่างถาวรด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านความรู้สึก และด้านทักษะ ซึ่งเกิดจากการฝึกฝน และการได้รับประสบการณ์แต่ไม่ใช่เกิดจากสัญชาตญาณ วุฒิภาวะ หรือจากการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย ซึ่งทำให้เกิดการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ดีขึ้น และปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ใหม่ๆ เป็นอย่างดี

^{๑๒} Kimble & Gregory, A., *Principles of General Psychology*, 2nd ed., (New York: Ronald Press Co, 1963).

๒.๑.๓ ทฤษฎีของการเรียนรู้

ทฤษฎีของการเรียนรู้มีหลายทฤษฎีจะขอนำมากล่าวเพียง ๓ ทฤษฎี คือ

๒.๑.๓.๑ ทฤษฎีการเรียนรู้พฤติกรรมนิยม

ความคิดพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้พฤติกรรมนิยม ได้แก่

๑. พฤติกรรมทุกอย่างเกิดขึ้นโดยการเรียนรู้ และสามารถจะสังเกตได้
๒. พฤติกรรมแต่ละชนิดเป็นผลรวมของการเรียนที่เป็นอิสระหลายอย่าง
๓. แรงเสริม (Reinforcement) ช่วยทำให้พฤติกรรมเกิดขึ้นได้

นักจิตวิทยาได้แบ่งพฤติกรรมของมนุษย์ออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. พฤติกรรมเรสปอนเดนต์ (Respondent Behavior) หมายถึงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นโดยสิ่งเร้าเมื่อมีสิ่งเร้าพฤติกรรมตอบสนองก็จะเกิดขึ้น ซึ่งสามารถจะสังเกตได้ ทฤษฎีที่อธิบายกระบวนการเรียนรู้ประเภทนี้ คือ ทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก (Classical Conditioning Theory)

๒. พฤติกรรมโอเปอเรนต์ (Operant Behavior) เป็นพฤติกรรมที่บุคคลหรือสัตว์แสดงพฤติกรรมตอบสนองออกมา โดยปราศจากสิ่งเร้าที่แน่นอน และพฤติกรรมนี้มีผลต่อสิ่งแวดล้อม ส่วนทฤษฎีการเรียนรู้ที่ใช้อธิบาย Operant Behavior เรียกว่า ทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบการกระทำ (Operant Conditioning Theory) ซึ่งทฤษฎีนี้เน้นว่าต้องการให้ Operant Behavior คงอยู่ตลอดไป

ตัวอย่างทฤษฎีในกลุ่มพฤติกรรมนิยม

๑. ทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก (Classical Conditioning Theory) หรือ แบบสิ่งเร้า

ผู้ค้นพบการเรียนรู้ลักษณะนี้ คือ อีวาน พาฟลอฟ (Ivan Pavlov, 1904) นักสรีรวิทยาชาวรัสเซียที่มีชื่อเสียงมาก พาฟลอฟสนใจศึกษาเกี่ยวกับระบบย่อยอาหาร โดยได้ทำการทดลองกับสุนัข ระหว่างที่ทำการทดลอง พาฟลอฟสังเกตเห็นปรากฏการณ์บางอย่าง คือ ในบางครั้งสุนัขน้ำลายไหลโดยที่ยังไม่ได้รับอาหารเพียงแคเห็น ผู้ทดลองที่เคยเป็นผู้ให้อาหารเดินเข้ามาในห้องนั้น สุนัขก็น้ำลายไหลแล้ว จากปรากฏการณ์ดังกล่าวจุดประกาย ให้พาฟลอฟคิดรูปแบบการทดลองเพื่อหาสาเหตุให้ได้ว่า เพราะอะไรสุนัขจึงน้ำลายไหลทั้งๆ ที่ยังไม่ได้รับอาหาร พาฟลอฟเริ่มการทดลองโดยเจาะต่อมน้ำลายของสุนัข และต่อมสายรับน้ำลายไหลออกสู่ขวดแก้วสำหรับวัดปริมาณน้ำลาย จากนั้นพาฟลอฟก็เริ่มการทดลองโดยก่อนที่จะให้อาหารแก่สุนัขจะต้องสั่นกระดิ่งก่อน (สั่นกระดิ่งแล้วทิ้งไว้

ประมาณ ๒๕ - ๕๐ วินาที) แล้วตามด้วยอาหาร (ผงเนื้อ) ทำอย่างนี้อยู่ ๗ - ๘ วัน จากนั้นให้เฉพาะแต่เสียงกระดิ่ง สุนัขก็ตอบสนอง คือน้ำลายไหลปรากฏการณ์เช่นนี้เรียกว่าพฤติกรรมสุนัขถูกวางเงื่อนไข หรือเรียกว่าสุนัขเกิดการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก^{๑๓}

จากหลักการข้างต้นสามารถสรุปหลักการเรียนรู้ของพาฟลอฟ ดังนี้ การวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก = สิ่งเร้าที่วางเงื่อนไข + สิ่งเร้าที่ไม่ได้วางเงื่อนไข = การเรียนรู้

จากการสังเกตสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการทดลองของพาฟลอฟ สามารถสรุปออกมาเป็นทฤษฎีการเรียนรู้ และกฎการเรียนรู้ ดังนี้

ทฤษฎีการเรียนรู้

๑. พฤติกรรมการตอบสนองของมนุษย์เกิดจากการวางเงื่อนไขที่ตอบสนองต่อความต้องการทำธรรมชาติ
๒. พฤติกรรมการตอบสนองของมนุษย์สามารถเกิดขึ้นได้จากสิ่งเร้าที่เชื่อมโยงกับสิ่งเร้าตามธรรมชาติ
๓. พฤติกรรมการตอบสนองของมนุษย์ที่เกิดจากสิ่งเร้าที่เชื่อมโยงกับสิ่งเร้าตามธรรมชาติจะลดลงเรื่อยๆ และหยุดลงในที่สุดหากไม่ได้รับการตอบสนองตามธรรมชาติ
๔. พฤติกรรมการตอบสนองของมนุษย์สิ่งเร้าที่เชื่อมโยงกับสิ่งเร้าตามธรรมชาติจะลดลง และหยุดไปเมื่อไม่ได้รับการตอบสนองตามธรรมชาติ และจะกลับปรากฏขึ้นได้อีกโดยไม่ต้องใช้สิ่งเร้าตามธรรมชาติ
๕. มนุษย์มีแนวโน้มที่จะจำแนกลักษณะของสิ่งเร้าให้แตกต่างกัน และเลือกตอบสนองได้ถูกต้อง

กฎแห่งการเรียนรู้

๑. กฎแห่งการลดภาวะ (Law of extinction) คือ ความเข้มข้นของการตอบสนอง จะลดน้อยลงเรื่อยๆ ถ้าอินทรีย์ได้รับสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขเพียงอย่างเดียว หรือความ มีสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขกับสิ่งเร้าที่ไม่วางเงื่อนไขห่างออกไปมากขึ้น
๒. กฎแห่งการฟื้นคืนสภาพ (Law of Spontaneous Recovery) คือ การตอบสนองที่เกิดจากการวางเงื่อนไขที่ลดลงเพราะได้รับแต่สิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขเพียงอย่างเดียว จะกลับปรากฏขึ้น

^{๑๓} Ivan Petrovich Pavlov, *Applied History Psychology/Learning Theories*, (Wikibooks, The Open Content Textbooks Collection, 1904).

อีก และเพิ่มมากขึ้นๆ ถ้าอินทรีย์มีการเรียนรู้อย่างแท้จริง โดยไม่ต้องมีสิ่งเร้าที่ไม่วางเงื่อนไขมาเข้าคู่ช่วย

๓. กฎแห่งสรุปกฎเกณฑ์โดยทั่วไป (Law of Generalization) คือ ถ้าอินทรีย์มีการเรียนรู้ โดยการแสดงอาการตอบสนองจากการวางเงื่อนไขต่อสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขหนึ่งแล้ว ถ้ามีสิ่งเร้าอื่นที่มีคุณสมบัติคล้ายคลึงกับสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขเดิม อินทรีย์จะตอบสนองเหมือนกับสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขนั้น

๔. กฎแห่งความแตกต่าง (Law of Discrimination) คือ ถ้าอินทรีย์มีการเรียนรู้ โดยการตอบสนองจากการวางเงื่อนไขต่อสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขแล้ว ถ้าสิ่งเร้าอื่นที่มีคุณสมบัติแตกต่างจากสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขเดิม อินทรีย์จะตอบสนองแตกต่างไปจาก สิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขนั้น เช่น ถ้าสุนัขมีอาการน้ำลายไหลจากการสั่นกระดิ่งแล้วเมื่อสุนัขตัวนั้นได้ยินเสียงประทัดหรือเสียงปืนจะไม่มีอาการน้ำลายไหล

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า การเรียนรู้ของสิ่งมีชีวิตในมุมมองของพาฟลอฟ คือ การวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก ซึ่งหมายถึงการใช้สิ่งเร้า ๒ สิ่งคู่กัน คือ สิ่งเร้าที่วางเงื่อนไข และสิ่งเร้าที่ไม่ได้วางเงื่อนไขเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ คือ การตอบสนองที่เกิดจากการวางเงื่อนไข ซึ่งถ้าสิ่งมีชีวิตเกิดการเรียนรู้จริงแล้วจะมีการตอบสนองต่อสิ่งเร้า ๒ สิ่งในลักษณะเดียวกัน แล้วไม่ว่าจะตัดสิ่งเร้าชนิดใดชนิดหนึ่งออกไป การตอบสนองก็ยังคงเป็นเช่นเดิม เพราะผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขกับสิ่งเร้าที่ไม่วางเงื่อนไขกับการตอบสนองได้นั่นเอง

การประยุกต์ใช้ในด้านการศึกษา

๑. ในแง่ของความแตกต่างระหว่างบุคคล ความแตกต่างทางด้านอารมณ์มีแบบแผน การตอบสนองได้ไม่เท่ากัน จำเป็นต้องคำนึงถึงสภาพทางอารมณ์ผู้เรียนว่าเหมาะสมที่จะสอนเนื้อหาอะไร

๒. การวางเงื่อนไข เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางด้านอารมณ์ด้วย โดยปกติผู้สอนสามารถทำให้ผู้เรียนรู้สึกชอบหรือไม่ชอบเนื้อหาที่เรียนหรือสิ่งแวดล้อมในการเรียน

๓. การลบพฤติกรรมที่วางเงื่อนไข ผู้เรียนที่ถูกวางเงื่อนไขให้กลัวผู้สอน เราอาจช่วยได้ โดยป้องกันไม่ให้ผู้สอนทำโทษเขา

๔. การสรุปความเหมือน และการแยกความแตกต่าง เช่น การอ่าน และการสะกดคำ ผู้เรียนที่สามารถสะกดคำว่า "round" เขาก็ควรจะเรียนคำทุกคำที่ออกเสียง o-u-n-d ไปในขณะเดียวกันได้ เช่นคำว่า found, bound, sound, ground, แต่คำว่า wound (บาดแผล) นั้นไม่ควรเอาเข้ามารวมกับคำที่ออกเสียง o - u - n - d และควรฝึกให้รู้จักแยกคำนี้ออกจากกลุ่ม

๒. ทฤษฎีการเรียนรู้แบบการวางเงื่อนไขแบบโอเปอเรนท์ (Operant Conditioning Theory)

ทฤษฎีการเรียนรู้แบบการวางเงื่อนไขแบบโอเปอเรนท์ (Operant Conditioning Theory) หรือ ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำ ซึ่งมี สกินเนอร์ (B.F. Skinner) เป็นเจ้าของ ทฤษฎีสกินเนอร์ได้ทดลองการวางเงื่อนไขแบบโอเปอเรนท์กับหนู และนกในห้องทดลอง จนกระทั่งได้หลักการต่างๆ มาเป็นแนวทางการศึกษาการเรียนรู้ของมนุษย์สกินเนอร์มีแนวคิดว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไข และสภาวะแวดล้อมที่เหมาะสม เพราะทฤษฎีนี้ต้องการเน้นเรื่องสิ่งแวดล้อม สิ่งสนับสนุน และการลงโทษ โดยพัฒนาจากทฤษฎีของ พาฟลอฟ และธอร์นไดค์ โดยสกินเนอร์มองว่า พฤติกรรมของมนุษย์เป็นพฤติกรรมที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อมของตนเอง พฤติกรรมของมนุษย์จะคงอยู่ตลอดไป จำเป็นต้องมีการเสริมแรง ซึ่งการเสริมแรงนี้มีทั้งการเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforcement) และการเสริมแรงทางลบ (Negative Reinforcement) การเสริมแรง หมายถึง ผลของพฤติกรรมใดๆ ที่ทำให้พฤติกรรมนั้นเข้มแข็งขึ้น

การเสริมแรงทางบวก หมายถึง สภาพการณ์ที่ช่วยให้พฤติกรรมโอเปอเรนท์เกิดขึ้นในด้านความที่น่าจะเป็นไปได้ ส่วนการเสริมแรงทางลบเป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์อาจจะทำให้พฤติกรรมโอเปอเรนท์เกิดขึ้นได้ในการดำเนินการเสริมแรงนั้น สกินเนอร์ให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยได้แยกวิธีการเสริมแรงออกเป็น ๒ วิธี คือ^{๑๔}

๑. การให้การเสริมแรงทุกครั้ง (Continuous Reinforcement) เป็นการให้การเสริมแรงทุกครั้งให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้

๒. การให้การเสริมแรงเป็นครั้งคราว (Partial Reinforcement) เป็นการให้การเสริมแรงเป็นครั้งคราว โดยไม่ให้ทุกครั้งให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยแยกการเสริมแรงเป็นครั้งคราว ได้ ดังนี้

- ๒.๑ เสริมแรงตามอัตราส่วนที่แน่นอน
- ๒.๒ เสริมแรงตามอัตราส่วนที่ไม่แน่นอน
- ๒.๓ เสริมแรงตามช่วงเวลาแน่นอน
- ๒.๔ เสริมแรงตามช่วงเวลาที่ไม่แน่นอน

^{๑๔} Skinner, *Applied History Psychology/Learning Theories Science and Human Behavior*, (New York: Macmillan, 1953).

การเสริมแรงแต่ละวิธีให้ผลต่อการแสดงพฤติกรรมที่ต่างกัน และพบว่า การเสริมแรงตามอัตราส่วนที่ไม่แน่นอนจะให้ผลดีในด้านที่พฤติกรรมที่พึงประสงค์จะเกิดขึ้นในอัตราสูงมาก และเกิดขึ้นต่อไปอีกเป็นเวลานานหลังจากที่ไม่ได้รับการเสริมแรง จากการศึกษา และทดลองของสกินเนอร์นั้น สามารถสรุปเป็นลักษณะ และทฤษฎีการเรียนรู้ของทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบโอเปอเรนท์ หรือทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำได้ ดังนี้

ทฤษฎีการเรียนรู้

๑. การกระทำใดๆ ถ้าได้รับการเสริมแรง จะมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นอีก ส่วนการกระทำที่ไม่มีการเสริมแรง แนวโน้มที่ความถี่ของการกระทำนั้นจะลดลง และหายไปในที่สุด
๒. การเสริมแรงที่แปรเปลี่ยนทำให้การตอบสนองคงทนกว่าการเสริมแรงที่ตายตัว
๓. การลงโทษทำให้เรียนรู้ได้เร็ว และลืมเร็ว
๔. การให้แรงเสริมหรือให้รางวัลเมื่อผู้เรียนกระทำพฤติกรรมที่ต้องการ สามารถช่วยปรับหรือปลูกฝังนิสัยที่ต้องการได้

การนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน

๑. ในการสอน การให้การเสริมแรงหลังการตอบสนองที่เหมาะสมของเด็กจะช่วยเพิ่มอัตราตอบสนองที่เหมาะสมนั้น
๒. การเว้นระยะการเสริมแรงอย่างไม่เป็นระบบ หรือเปลี่ยนรูปแบบการเสริมแรงจะช่วยให้การตอบสนองของผู้เรียนคงทนถาวร
๓. การลงโทษที่รุนแรงเกินไป มีผลเสียมาก ผู้เรียนอาจไม่ได้เรียนรู้หรือจำสิ่งที่เรียนรู้ไม่ได้ ควรใช้วิธีการงดการเสริมแรงเมื่อผู้เรียนมีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์
๔. หากต้องการเปลี่ยนพฤติกรรม หรือปลูกฝังนิสัยให้แก่ผู้เรียน ควรแยกแยะขั้นตอนของปฏิบัติการตอบสนองออกเป็นลำดับขั้น โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียน และจึงพิจารณาแรงเสริมที่จะให้แก่ผู้เรียน

๒.๑.๓.๒ ทฤษฎีการเรียนรู้พุทธิปัญญานิยม (Constructivism)

ทฤษฎี Constructivism มีหลักการที่สำคัญว่า ในการเรียนรู้ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้กระทำ (active) และสร้างความรู้ ความเชื่อพื้นฐานของ Constructivism มีรากฐานมาจาก ๒ แหล่ง คือจากทฤษฎีพัฒนาการของพือาเจต์ และวิกิอทสกี ทฤษฎี Constructivism จึงแบ่งออกเป็น ๒ ทฤษฎี คือ

๑. Cognitive Constructivism หมายถึงทฤษฎีการเรียนรู้พุทธิปัญญานิยม ที่มีรากฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการของพือาเจต์ ทฤษฎีนี้ถือว่าผู้เรียนเป็นผู้กระทำ (active) และเป็น

ผู้สร้างความรู้ขึ้นในใจเอง ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมมีบทบาทในการก่อให้เกิดความไม่สมดุลทางพุทธิปัญญาขึ้น เป็นเหตุให้ผู้เรียน ปรับความเข้าใจเดิมที่มีอยู่ให้เข้ากับข้อมูลข่าวสารใหม่ จนกระทั่ง เกิดความสมดุลทางพุทธิปัญญา หรือเกิดความรู้ใหม่ขึ้น

๒. Social Constructivism เป็นทฤษฎีที่มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการของวิกตอทสกี ซึ่งถือว่าผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่น (ผู้ใหญ่หรือเพื่อน) ในขณะที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรืองาน ในสภาวะสังคม (Social Context) ซึ่งเป็นตัวแปรที่สำคัญ และขาดไม่ได้ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมทำให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยการเปลี่ยนแปลงความเข้าใจเดิมให้ถูกต้องหรือซับซ้อนกว้างขวางขึ้น

ความคิดพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้พุทธิปัญญานิยม

๑. ผู้เรียนสร้างความเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้ด้วยตนเอง
 ๒. การเรียนรู้สิ่งใหม่ขึ้นกับความรู้เดิม และความเข้าใจที่มีอยู่ในปัจจุบัน
 ๓. การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมมีความสำคัญต่อการเรียนรู้
 ๔. การจัดสิ่งแวดล้อม กิจกรรมที่คล้ายคลึงกับชีวิตจริง ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
- อย่างมีความหมาย

ตัวอย่างทฤษฎีในกลุ่มพุทธิปัญญานิยม

ทฤษฎีพัฒนาการทำสติปัญญาของบรุนเนอร์ บรุนเนอร์ (Bruner) เป็นนักจิตวิทยาที่สนใจเรื่องของพัฒนาการทำสติปัญญาต่อเนื่องจากเพียเจต์ บรุนเนอร์เชื่อว่ามนุษย์เลือกที่จะรับรู้สิ่งที่ตนเองสนใจ และการเรียนรู้เกิดจากกระบวนการค้นพบด้วยตัวเอง (Discovery Learning) แนวคิดที่สำคัญของ บรุนเนอร์มี ดังนี้

ทฤษฎีการเรียนรู้

๑. การจัดโครงสร้างของความรู้ให้มีความสัมพันธ์ และสอดคล้องกับพัฒนาการทำสติปัญญาของเด็ก มีผลต่อการเรียนรู้ของเด็ก
๒. การจัดหลักสูตร และการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับระดับความพร้อมของผู้เรียน และสอดคล้องกับพัฒนาการทำสติปัญญาของผู้เรียนจะช่วยให้การเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพ
๓. การคิดแบบหยั่งรู้ (intuition) เป็นการคิดหาเหตุผลอย่างอิสระที่สามารถพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้
๔. แรงจูงใจภายในเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้
๕. ทฤษฎีพัฒนาการทำสติปัญญาของมนุษย์ แบ่งได้เป็น ๓ ชั้น ใหญ่ๆ คือ

๕.๑ **ขั้นการเรียนรู้จากการกระทำ (Enactive Stage)** คือขั้นของการเรียนรู้จากการใช้ประสาทสัมผัสรับรู้สิ่งต่างๆ การลงมือกระทำช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้ดี การเรียนรู้เกิดจากการกระทำ

๕.๒ **ขั้นการเรียนรู้จากความคิด (Iconic Stage)** เป็นขั้นที่เด็กสามารถสร้างมโนภาพในใจได้ และสามารถเรียนรู้จากภาพ แทนของจริงได้

๕.๓ **ขั้นการเรียนรู้สัญลักษณ์ และนามธรรม (Symbolic Stage)** เป็นขั้นการเรียนรู้สิ่งที่ยับยั้ง และเป็นนามธรรมได้

๖. การเรียนรู้เกิดได้จากการที่คนเราสามารถสร้างความคิดรวบยอด หรือสามารถสร้างหรือสามารถจัดประเภทของสิ่งต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม

๗. การเรียนรู้ที่ได้ผลดีที่สุด คือการให้ผู้เรียนค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง (discovery learning)

การนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน

๑. กระบวนการค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความหมายสำหรับผู้เรียน

๒. การวิเคราะห์ และจัดโครงสร้างเนื้อหาสาระการเรียนรู้ให้เหมาะสม เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องทำก่อนการสอน

๓. การจัดหลักสูตรแบบเกลียว (Spiral Curriculum) ช่วยให้สามารถสอนเนื้อหาหรือความคิดรวบยอดเดียวกันแก่ผู้เรียนทุกวัยได้ โดยต้องจัดเนื้อหาความคิดรวบยอด และวิธีสอน ให้เหมาะสมกับขั้นพัฒนาการของผู้เรียน

๔. ในการเรียนการสอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิดอย่างอิสระให้มาก เพื่อช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน

๕. การสร้างแรงจูงใจภายในให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็นในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน

๖. การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับขั้นพัฒนาการทำสติปัญญาของผู้เรียนจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

๗. การสอนความคิดรวบยอดให้แก่ผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็น

๘. การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้ค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเองสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

๒.๑.๓.๓ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา (Social Cognitive Learning Theory)

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา (Social Cognitive Learning Theory) เป็นทฤษฎีของศาสตราจารย์บันดูรา แห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด (Stanford) ประเทศสหรัฐอเมริกา บันดูรามีความเชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนมากเป็นการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบ และเนื่องจากมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ (interact) กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบๆ ตัวอยู่เสมอ บันดูราอธิบายว่าการเรียนรู้เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน และสิ่งแวดล้อมในสังคม ซึ่งทั้งผู้เรียน และสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกัน และกัน^{๑๕}

ความคิดพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา

๑. บันดูรา ได้ให้ความสำคัญของการปฏิสัมพันธ์ของผู้เรียน และสิ่งแวดล้อม และถือว่าการเรียนรู้ก็เป็นผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน และสิ่งแวดล้อม โดยผู้เรียน และสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกัน และกัน บันดูราได้ถือไว้ทั้งบุคคลที่ต้องการจะ เรียนรู้ และสิ่งแวดล้อมเป็นสาเหตุของพฤติกรรม

๒. บันดูรา ได้ให้ความแตกต่างของการเรียนรู้ (Learning) และการกระทำ (Performance) ว่าความแตกต่างนี้สำคัญมาก เพราะคนอาจจะเรียนรู้อะไรหลายอย่างแต่ไม่กระทำ บันดูราได้สรุปว่า พฤติกรรมของมนุษย์อาจจะแบ่งออกได้เป็น ๓ ประเภท

๒.๑ พฤติกรรมสนองตอบที่เกิดจากการเรียนรู้ ผู้ซึ่งแสดงออก หรือ กระทำ
สม่ำเสมอ

๒.๒ พฤติกรรมที่เรียนรู้แต่ไม่เคยแสดงออกหรือกระทำ

๒.๓ พฤติกรรมที่ไม่เคยแสดงออกทางการกระทำ เพราะไม่เคยเรียนรู้จริงๆ

๓. บันดูรา ไม่เชื่อว่าพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจะคงตัวอยู่เสมอ

การประยุกต์ในด้านการเรียนการสอน

๑. ตั้งวัตถุประสงค์ที่จะทำให้นักเรียนแสดงพฤติกรรม หรือเขียนวัตถุประสงค์เป็นเชิงพฤติกรรม

๒. ผู้สอนแสดงตัวอย่างของการกระทำหลายๆตัวอย่าง ซึ่งอาจจะ เป็น คน การ์ตูน ภาพยนตร์ วีดีโอ โทรทัศน์ และสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ

๓. ผู้สอนให้คำอธิบายควบคู่ไปกับการให้ตัวอย่างแต่ละครั้ง

^{๑๕} รุ่งอรุณ ชัยเขต, ทฤษฎีการเรียนรู้พุทธิปัญญานิยม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.eduzones.com||<https://blog.eduzones.com/lovekru/183820> [๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๑].

๔. ชี้แนะขั้นตอนการเรียนรู้โดยการสังเกตแก่นักเรียน เช่น แนะนำให้นักเรียนสนใจสิ่งเร้าที่ควรสนใจหรือเลือกใส่ใจ

๕. จัดให้นักเรียนมีโอกาสที่จะแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ เพื่อจะได้ดูว่านักเรียนสามารถที่จะกระทำโดยการเลียนแบบหรือไม่ ถ้านักเรียนทำได้ไม่ถูกต้องอาจจะต้องแก้ไขวิธีการสอนหรืออาจจะแก้ไขที่ตัวผู้เรียนเอง

๖. ให้แรงเสริมแก่นักเรียนที่สามารถเลียนแบบได้ถูกต้อง เพื่อจะให้นักเรียนมีแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ และเป็นตัวอย่างแก่นักเรียน

จากทฤษฎีการเรียนรู้สามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาสติ และปัญญา นั้น ต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่องโดยมนุษย์เรานั้นจะรับรู้สิ่งที่ตนเองถนัด และสนใจ อันจะเกิดกระบวนการค้นพบตนเอง และการเรียนรู้ของมนุษย์นั้นเป็นการเรียนรู้โดยการสังเกตเลียนแบบจากมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว เช่น พฤติกรรมการตอบสนอง, พฤติกรรมการแสดงออก, พฤติกรรมการกระทำอย่างสม่ำเสมอ

ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความสุข

กิตยวดี บุญชื้อ และคณะ ได้กล่าวถึงแนวคิดทฤษฎี และกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสุขให้โรงเรียนเป็นแหล่งค้นพบสิ่งมหัศจรรย์ด้วยตัวของเด็กเองลักษณะการจัดการเรียนรู้มีสภาพผ่อนคลาย มีอิสระ และยอมรับความแตกต่างของบุคคลมีหลากหลายในวิธีการเรียนรู้ซึ่งองค์ประกอบของการเรียนรู้ที่มีความสุขนั้นมี ๖ ด้าน ด้วยกัน คือ^{๑๖}

๑. เด็กแต่ละคนได้รับการยอมรับว่าเป็นมนุษย์ที่มีหัวใจ และสมอง
๒. ครูมีความเมตตาจริงใจ และอ่อนโยนต่อเด็กทุกคนโดยทั่วถึง
๓. เด็กเกิดความรัก และภูมิใจในตนเอง รู้จักปรับตัวได้ทุกเวลา
๔. เด็กแต่ละคนได้มีโอกาสเลือกเรียนตามความถนัด และความสนใจ
๕. บทเรียนสนุกแปลกใหม่จูงใจให้ติดตาม และเร้าใจให้อยากค้นคว้าหาข้อมูลเพิ่มเติมด้วยตนเองในสิ่งที่สนใจ
๖. สิ่งทีเรียนรู้สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

กระบวนการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความสุข

^{๑๖} กิตยวดี บุญชื้อ และคณะ, ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความสุข, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี้, ๒๕๔๐).

๑. บทเรียนควรเริ่มจากง่ายไปหายากค่านึงถึงวุฒิภาวะ และความสามารถในการยอมรับ ของเด็กแต่ละวัย มีความต่อเนื่องในเนื้อหาวิชา และขยายวงไปสู่ความรู้แขนงอื่นๆ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจต่อชีวิต และโลกรอบตัว

๒. วิธีการเรียนสนุกไม่น่าเบื่อ และตอบสนองความสนใจใคร่รู้ของนักเรียนการนำเสนอ เป็นไปตามธรรมชาติไม่ยัดเยียดหรือกดดันเนื้อหาที่เรียนไม่มากเกินไปจนเด็กเกิดความล้าจนเด็กหมดความสนใจ

๓. ทุกขั้นตอนของการเรียนรู้มุ่งพัฒนา และส่งเสริมกระบวนการคิดในแนวต่างๆ ของเด็ก รวมทั้งความคิดสร้างสรรค์คิดวิเคราะห์จากการประมวลข้อมูล และข่าวสารต่างๆ คิดแก้ปัญหาอย่างมี ระเบียบ

๔. แนวการเรียนรู้ต้องสัมพันธ์ และสอดคล้องกับธรรมชาติเพื่อเปิดโอกาสให้เด็กได้สัมผัสความงาม และความเป็นไปของสรรพสิ่งรอบตัว บทเรียนไม่จำกัดสถานที่หรือเวลา และทุกคนมีสิทธิ์ เรียนรู้เท่าเทียมกัน

๕. มีกิจกรรมหลากหลาย สนุก ชวนให้นักเรียนเกิดความสนใจต่อบทเรียนนั้นๆ เปิดโอกาสให้นักเรียนทุกคนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นๆ ภาษาที่ใช้ในการจูงใจเด็กกลุ่มนวลให้กำลังใจ และเป็นไปในเชิงสร้างสรรค์

๖. สื่อที่ใช้ประกอบการเรียนเร้าใจให้เกิดการเรียนรู้เข้าใจตรงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน คือ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ชัด (learn to know) เรียนจนได้ (learn to do) และ เรียนเพื่อจะเป็น (learn to be)

๗. การประเมินผลมุ่งเน้นพัฒนาการของเด็กโดยรวมมากกว่าจะพิจารณาจากผลการทดสอบทางวิชาการ และเปิดโอกาสให้เด็กได้ประเมินตนเองด้วย

จากการศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีความสุขสามารถสรุปได้ว่า การเรียนรู้ที่มีความสุขนั้น ต้องจัดการเรียนรู้ที่มีความผ่อนคลาย มีอิสระ และกระบวนการจัดการเรียนการสอนควรเริ่มจากง่ายไปหาสิ่งที่ยาก มีกิจกรรมที่หลากหลายโดยการเลือกวิธีที่เรียนสนุกไม่น่าเบื่อตอบสนองความสนใจของผู้เรียน มุ่งพัฒนาส่งเสริมกระบวนการคิด มีสื่อการเรียนเข้าใจตรงตามเป้าหมาย มีความชัดเจนโดยสามารถเรียนรู้ชัด เรียนรู้ได้ และเรียนรู้เพื่อเป็น

๒.๒ ทฤษฎีการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑

ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีตามยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้วงการการศึกษาในประเทศไทยจำเป็นต้องตอบสนองต่อความท้าทายที่ต้องเผชิญอยู่ เราต้องการ

รูปแบบการทำงานที่สามารถพัฒนา กรอบความคิดเพื่อการเรียนรู้แห่งศตวรรษที่ ๒๑ เพื่อที่สามารถจัดการศึกษาตอบสนองต่อความต้องการที่กำลังเปลี่ยนแปลงของสังคมซึ่งเยาวชนไทยกำลังเผชิญอยู่ ครูจึงต้องมีความตื่นตัว และเตรียมพร้อมในการจัดการเรียนรู้เพื่อ เตรียมความพร้อมให้นักเรียนมีทักษะสำหรับการออกไปดำรงชีวิตในโลกในศตวรรษที่ ๒๑ ที่เปลี่ยนไปจากศตวรรษที่ ๒๐ และ ๑๙ โดยทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ ที่สำคัญที่สุด คือ ทักษะการเรียนรู้ (Learning Skill) ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนรู้เพื่อให้เด็กในศตวรรษที่ ๒๑ นี้ มีความรู้ ความสามารถ และทักษะจำเป็นวิจารณ์ พานิช (๒๕๕๕) ได้กล่าวว่า การศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ที่คนทุกคนต้องเรียนรู้ตั้งแต่ชั้นอนุบาลไปจนถึงมหาวิทยาลัย และตลอด ชีวิต คือ 3R x 8C กล่าว คือ 3R ได้แก่ Reading (อ่านออก), (W) Riting (เขียนได้) และ (A) Rithmetics (คิดเลขเป็น) และ 8C ได้แก่^{๑๗}

๑. Critical Thinking and Problem Solving (ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการ แก้ปัญหา)

๒. Creativity and Innovation (ทักษะด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรม)

๓. Cross-cultural Understanding (ทักษะด้านความเข้าใจความต่างวัฒนธรรม ต่าง กระบวนทัศน์)

๔. Collaboration, Teamwork and Leadership (ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะ ผู้นำ)

๕. Communications, Information, and Media Literacy (ทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ)

๖. Computing and ICT Literacy (ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร)

๗. Career and Learning Skills (ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้)

๘. Compassion: (มีคุณธรรม มีเมตตา กรุณา มีระเบียบวินัย ซึ่งเป็นคุณลักษณะพื้นฐานสำคัญของทักษะขั้นต้นทั้งหมด และเป็นคุณลักษณะที่เด็กไทยจำเป็นต้องมี)

การเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ เป็นการกำหนดแนวทางยุทธศาสตร์ในการจัดการเรียนรู้ โดยร่วมกันสร้างรูปแบบ และแนวปฏิบัติในการเสริมสร้างประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยเน้นที่องค์ความรู้ ทักษะ ความเชี่ยวชาญ และสมรรถนะที่เกิดกับตัวนักศึกษา เพื่อใช้ในการ

^{๑๗} บุปผา รักขานาม และ กมลรัตน์ นุ่นคง, “การศึกษาการพัฒนาารูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลักกรณีศึกษา วิทยาลัยการ สาธารณสุขสิรินธร จังหวัดตรัง”, รายงานการวิจัย, (ตรัง: สถาบันพระบรมราชชนก สำนักปลัดกระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๕๕).

ดำรงชีวิตในสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน โดยจะอ้างอิงรูปแบบ (Model) ที่พัฒนามาจากเครือข่ายองค์กรความร่วมมือเพื่อทักษะแห่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ (Partnership For 21st Century Skills) ที่มีชื่อย่อว่า เครือข่าย P 21 ซึ่งได้พัฒนากรอบแนวคิดเพื่อการเรียนรู้ใน ศตวรรษที่ ๒๑ โดยผสมผสานองค์ความรู้ทักษะเฉพาะด้าน ความชำนาญการ และความรู้เท่าทันด้านต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อความสำเร็จของนักศึกษาทั้งด้านการทำงาน และการดำเนินชีวิต การเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ ต้องก้าวข้ามสาระวิชา ไปสู่การเรียนรู้ทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑” (21st Century Skills) ซึ่งครูจะเป็นผู้สอนไม่ได้ แต่ต้องให้นักเรียน และนักศึกษารู้ด้วยตนเอง โดยครูจะออกแบบการเรียนรู้ ฝึกฝนให้ตนเองเป็นโค้ช (Coach) และอำนวยความสะดวก (Facilitator) ในการเรียนรู้แบบ PBL (Problem-Based Learning) ของนักเรียน ซึ่งสิ่งที่เป็นตัวช่วยของครูในการ จัดการเรียนรู้ คือ ชุมชนการเรียนรู้ครูเพื่อศิษย์ (Professional Learning Communities: PLC) เกิดจากการรวมตัว กันของครูเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานที่ของครูแต่ละคน

กรอบแนวคิดเชิงมนทัศน์สำหรับทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ เป็นที่ยอมรับในการสร้างทักษะการเรียนรู้ใน ศตวรรษที่ ๒๑ (Model of 21st Century Outcomes and Support Systems) ซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง เนื่องด้วยเป็นกรอบแนวคิดที่เน้นผลลัพธ์ที่เกิดกับผู้เรียน (Student Outcomes) ทั้งในด้านความรู้สาระวิชาหลัก (Core Subjects) และทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ ที่จะช่วยผู้เรียนได้เตรียมความพร้อมในหลากหลายด้าน รวมทั้งระบบ สนับสนุนการเรียนรู้ ได้แก่ มาตรฐาน และการประเมิน หลักสูตร และการเรียนการสอน การพัฒนาครู สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเรียนในศตวรรษที่ ๒๑ การเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ ต้องก้าวข้าม “สาระวิชา” ไปสู่การเรียนรู้ “ทักษะ แห่งศตวรรษที่ ๒๑” (21st Century Skills) ซึ่งครูจะเป็นผู้สอนไม่ได้ แต่ต้องให้นักเรียนเป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยครูจะออกแบบการเรียนรู้ ฝึกฝนให้ตนเองเป็นโค้ช (Coach) และอำนวยความสะดวก (Facilitator) ในการเรียนรู้แบบ PBL (Problem-Based Learning) ของนักเรียน ซึ่งสิ่งที่เป็นตัวช่วยของครูในการจัดการเรียนรู้ คือ ชุมชนการเรียนรู้ครูเพื่อศิษย์ (Professional Learning Communities : PLC) เกิดจากการรวมตัวกันของครูเพื่อแลกเปลี่ยน ประสบการณ์การทำงานที่ของครูแต่ละคนนั่นเอง

มาตรฐานในศตวรรษที่ ๒๑ (21st Century Standards) เน้นทักษะความรู้ และ ความเชี่ยวชาญที่ เกิดกับผู้เรียน สร้างความรู้ความเข้าใจในการเรียนในเชิงสหวิทยาการระหว่างวิชาหลักที่เป็นจุดเน้น มุ่งเน้นการสร้างความรู้ และเข้าใจในเชิงลึกมากกว่าการสร้างความรู้แบบผิวเผิน ยก ระดับความสามารถผู้เรียนด้วยการให้ข้อมูลที่เป็นจริงการใช้สื่อหรือเครื่องมือที่มีคุณภาพจากการเรียนรู้ในสถานศึกษา การทำงาน และในการดำรงชีวิตประจำวัน ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความหมาย และสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ใช้หลักการวัดประเมินผลที่มีคุณภาพระดับสูง การประเมินทักษะในศตวรรษที่ ๒๑ (Assessment of 21st Century Skills) จุดเน้นการสร้างคุณสมบัติในการ

ประเมินผลเชิงคุณภาพ โดยการใช้แบบทดสอบมาตรฐานสำหรับการทดสอบย่อย และทดสอบรวม สำหรับการ ประเมินผลในชั้นเรียน เน้นการนำประโยชน์ของผลสะท้อนจากการปฏิบัติของผู้เรียนมา ปรับปรุงแก้ไขงาน ใช้เทคโนโลยีเพื่อกระตือรือร้นการทดสอบวัด และประเมินผลให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด สร้าง และพัฒนาระบบแฟ้มสะสมงาน (Portfolios)ของผู้เรียนให้เป็นมาตรฐาน และมีคุณภาพ (Edwards, 1950) หลักสูตร และการสอนในศตวรรษที่ ๒๑ (21st Century Curriculum and Instruction) การสอนให้เกิดทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ มุ่งเน้นเชิงสหวิทยาการของวิชาแกน หลักสร้างโอกาสที่จะประยุกต์ทักษะเชิงบูรณาการข้ามสาระเนื้อหา และสร้างระบบการเรียนรู้ที่ เน้น สมรรถนะเป็นฐาน (Competency-based) สร้างนวัตกรรม และวิธีการเรียนรู้ในเชิงบูรณาการที่มี เทคโนโลยีเป็นตัวเกื้อหนุน การเรียนรู้แบบสืบค้น และวิธีการเรียนจากการใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based Learning) เพื่อ การสร้างทักษะขั้นสูงทางการคิด

การพัฒนาทางวิชาชีพในศตวรรษที่ ๒๑ มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อการสร้างครูให้เป็นผู้ที่มี ทักษะความรู้ ความสามารถในเชิงบูรณาการ การใช้เครื่องมือ และกำหนดยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติใน ชั้นเรียน และสร้างให้ครูมีความ สามารถในการวิเคราะห์ และกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ได้เหมาะสม สร้างความสมบูรณ์แบบในมิติของการสอนด้วย เทคนิควิธีการสอนที่หลากหลาย สร้างให้ครูเป็นผู้มี ทักษะความรู้ความสามารถในเชิงลึกเกี่ยวกับการแก้ปัญหา การคิด แบบวิจารณ์ญาณ และทักษะด้าน อื่นๆที่สำคัญต่อวิชาชีพ (Halpern, 1998) เป็นยุคแห่งการสร้างสมรรถนะทาง วิชาชีพให้เกิดขึ้นกับครู เพื่อเป็นตัวแบบ (Model) แห่งการเรียนรู้ของชั้นเรียนที่จะนำไปสู่การสร้างทักษะการเรียนรู้ให้ เกิด ขึ้นกับผู้เรียนได้อย่างมีคุณภาพ สร้างให้ครูเป็นผู้ที่มีความสามารถวิเคราะห์ผู้เรียนได้ทั้งรูปแบบการ เรียน สติปัญญาจุดอ่อนจุดแข็งในตัวผู้เรียน เหล่านี้เป็นต้น ช่วยให้ครูได้เกิดการพัฒนาความสามารถ ให้สูงขึ้นเพื่อนำไปใช้สำหรับการ กำหนดกลยุทธ์ทางการสอน และจัดประสบการณ์ทางการเรียนได้ เหมาะสมกับบริบททางการเรียนรู้ สนับสนุนให้เกิด การประเมินผู้เรียนอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างทักษะ และเกิดการพัฒนารการเรียนรู้ แบ่งปันความรู้ระหว่างชุมชนทางการเรียนรู้โดยใช้ช่องทางหลากหลาย ในการสื่อสารให้เกิดขึ้น สร้างให้เกิดตัวแบบที่มีการพัฒนาทางวิชาชีพได้อย่างมั่นคง และยั่งยืน

สภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ สร้างสรรค์แนวปฏิบัติทางการเรียน การ รับการ สนับสนุนจากบุคลากร และสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เกื้อหนุนเพื่อช่วยให้การเรียนการ สอนบรรลุผล สนับสนุนทาง วิชาชีพแก่ชุมชนทั้งในด้านการให้การศึกษา การมีส่วนร่วม การแบ่งปัน สิ่งปฏิบัติที่เป็นเลิศระหว่างกัน รวมทั้งการบูรณาการหลอมรวมทักษะหลากหลายสู่การปฏิบัติในชั้น เรียน สร้างผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากสิ่งที่ปฏิบัติจริงตามบริบท โดยเฉพาะการเรียนแบบโครงการ สร้างโอกาสในการเข้าถึงสื่อเทคโนโลยีเครื่องมือหรือแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ออกแบบระบบการ เรียนรู้ที่เหมาะสมทั้งการเรียนเป็นกลุ่มหรือการเรียนรายบุคคล นำไปสู่การพัฒนา และขยายผลสู่ ชุมชนทั้งในรูปแบบการเผชิญหน้าหรือระบบออนไลน์ ที่กล่าวมาทั้งหมดในเบื้องต้นนั้น เป็นการสร้าง

กรอบแนวคิดของการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ใน ศตวรรษที่ ๒๑ ที่ผ่านกระบวนการวิจัยโดย Partnership for 21st Century Skills เป็นตัวแบบที่นำเสนอใน รายละเอียดของตัวแปรหรือ องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพทางการเรียนรู้ในสังคมยุคใหม่ที่ต้องคำนึงถึง และต้อง สร้างให้เกิดขึ้นกับผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาทุกฝ่ายทั้งครูนักเรียน ผู้บริหาร ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย (Stakeholders)

จากการศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ สามารถสรุปได้ว่าการเรียนรู้ในศตวรรษ ที่ ๒๑ เป็นการเรียนรู้ที่เน้นสร้างรูปแบบโดยการออกแบบการสอนของครูโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ แนวปฏิบัติในการส่งเสริมสร้างประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้ มีการเน้นที่องค์ความรู้ ทักษะ ความเชี่ยวชาญ และสมรรถนะให้เกิดแก่ผู้เรียน เพื่อที่จะเน้นให้ดำรงชีวิตแห่งการเปลี่ยนแปลงของ สังคมโลกปัจจุบันได้อย่างมีความสุข

๒.๓ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

๒.๓.๑ ความหมายของคำว่าคุณธรรม (Virtue)

คำว่าคุณธรรม เป็นคำสมาส ผสมกันระหว่างคุณกับธรรม คุณ หมายถึง ความดีที่มีอยู่ ประจำในสิ่งนั้นๆ ธรรม หมายถึง คุณความดี เมื่อสองคำรวมกันเป็นคุณธรรม (Morality) หมายถึง สภาพคุณงามความดี คนที่มีคุณธรรม คือที่มีใจโอบอ้อมอารี มีใจเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ จึงไม่เบียดเบียนใคร ไม่ทำร้ายใคร รักความยุติธรรมมีเมตตาต่อผู้อื่นเสมอ^{๑๘} คุณธรรม จริยธรรมนั้นเป็นส่วนประกอบของ กัน และกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่า "ปรัชญาคุณธรรม (Moral Philosophy) นั้นเป็นส่วนประกอบของ คุณธรรม (Moral) และจริยธรรม (Ethics) โดยมีศาสนาเป็นความเชื่อสูงสุดที่มีอำนาจลึกลับศักดิ์สิทธิ์เข้า มาร่วมกันจนเกิดความนิยมนับถือ และปฏิบัติตามหลักคำสอนเพราะคุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงาม ความดี^{๑๙} เป็นธรรมที่เป็นคุณความดีงาม สภาพที่เกื้อหนุน ซึ่งเป็นกฎของสังคมด้วย^{๒๐}

“คุณธรรม” ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Virtue” มีอยู่ ๒ ประการด้วยกัน คือ ๑) หมายถึง ความดีงามของลักษณะนิสัย หรือพฤติกรรมที่เกิดจากการกระทำจนเคยชิน ๒) หมายถึง คุณภาพที่

^{๑๘} ปราชญา กล้าผจญ, *คุณธรรมจริยธรรมผู้นำรัฐ*, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: ก. พลการ พิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๓๘.

^{๑๙} ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๕๖), หน้า ๒๕๓.

^{๒๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระ-เพิ่มเติม ช่วงที่ ๑/ยุติ)*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๔), หน้า ๕๑.

บุคคลได้กระทำตามความคิด และมาตรฐานของสังคมเกี่ยวกับความประพฤติ และศีลธรรม และยังมี
หมายถึง สภาพคุณงามความดี^{๒๑} ด้วยเหตุนี้จึงมีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้มากมาย ดังนี้

พุทธทาสภิกขุ ได้อรรถาธิบายคำว่า คุณธรรม ไว้ว่า คุณ หมายถึง ค่าที่มีอยู่ในแต่ละสิ่งซึ่ง
เป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือ เป็นไปได้ทั้งทางดี และทางร้าย คือไม่ว่าจะทำให้จิตใจยินดีหรือยินร้ายก็
เรียกว่า “คุณ” ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติของมัน ส่วนคำว่า ธรรม มีความหมาย ๔ อย่าง คือ^{๒๒}

- ๑) ธรรมะ คือ ธรรมชาติ
- ๒) ธรรมะ คือ กฎของธรรมชาติที่เรามิเห็นว่าต้องเรียนรู้
- ๓) ธรรมะ คือ หน้าตามากฎของธรรมชาติ เรามีหน้าที่ต้องปฏิบัติ
- ๔) ธรรมะ คือ ผลจากการปฏิบัติหน้าที่นั้น เรามีหน้าที่จะต้องมีหรือใช้มันอย่างถูกต้อง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมไว้ ดังนี้^{๒๓}

๑. คนไทยส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชน ควรที่จะมีความรู้ความเข้าใจ และปฏิบัติสิ่งซึ่ง
ถูกต้องดีงามตามพระธรรมคำสั่งสอน จงทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์

๒. เป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทยของสังคมไทยในการดำเนินชีวิต และทำงานหรือทำ
หน้าที่ที่เป็นส่วนร่วมของตนในการพัฒนาสังคมไทย

๓. พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งคำสั่งสอน จริยธรรมที่เป็นมาตรฐาน และยึดถือปฏิบัติในการ
พัฒนาชีวิต พัฒนาสังคมให้บรรลุประโยชน์ และสันติสุข

ໄໂຢໂຮ໊ໂຕ ອິນທວງສ໌ ກ່າວວ່າ ຄຸນຊຸກຸໂມ (Morality) ເປັນລັກຊະນະທີ່ດຶງດູດຂອງບຸກຄົນ ຈຶ່ງຈະ
ຍອມຮັບ ແລະ ເຫັນຄຸນຄ່າ ຄຸນຊຸກຸໂມເປັນພື້ນຖານການແຕ່ງດອກຂອງການກະທຳທີ່ເປັນປະໂຫຍັນຕໍ່ຕົນເອງ
ແລະ ຜູ້ອື່ນ ຄຸນຊຸກຸໂມຍັງເປັນປ່ອເກີດຂອງຈຶຣຍຊຸກຸໂມ^{๒๔}

^{๒๑} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๒๕๓.

^{๒๒} พุทธทาสภิกขุ, แน่แนวจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทศิริพัสต์, ๒๕๐๕), หน้า ๓.

^{๒๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), ทางสายอิสรภาพของการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมมิก, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐๓.

^{๒๔} โໂຢໂຮ໊ໂຕ ອິນທວງສ໌, ກວາມຮູ້ຄູ່ຄຸນຊຸກຸໂມ (ฉบับปรับปรุงใหม่), (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๖), หน้า ๔๗.

สาโรช บัวศรี ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ตรงกันว่า คุณธรรม หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดหรือสภาพจิตที่เป็นกุศล อันเป็นแนวทางในการประพฤติตนอันก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น และทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นเป็นสุข^{๒๕}

กูด (Good) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ ๒ ประการ คือ^{๒๖}

๑. คุณธรรม หมายถึง ความดีงามของลักษณะนิสัย หรือพฤติกรรมที่ได้กระทำจนเคยชิน
๒. คุณธรรม หมายถึง คุณภาพที่บุคคลได้กระทำตามความคิด และมาตรฐานของสังคมซึ่งเกี่ยวข้องกับความปลอดภัย และศีลธรรม

โคลเบอร์ก (Kolhberg) ได้ให้คำจำกัดความว่า คุณธรรม คือความรู้สึกผิดชอบชั่วดีเป็นกฎเกณฑ์ และมาตรฐานของการประพฤติ และปฏิบัติในสังคม และทำให้บุคคลมีการพัฒนาจนกระทั่งมีลักษณะพฤติกรรมเป็นของตนเอง มาตรฐานการตัดสินใจของสังคมจะเป็นเครื่องตัดสินว่าการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมเช่นนั้นเป็นเรื่องที่ผิดหรือถูก^{๒๗}

เนตร์พัฒนา ยาวีราช ได้กล่าวว่า คุณธรรมหมายถึง คุณงามความดีของบุคคลที่มีจริยธรรมจิตใจมีความเคยชินในการประพฤติดีอย่างใดอย่างหนึ่ง ตรงข้ามกับกิเลส (Vice) คุณธรรมคือความดีงามที่เกิดจากการกระทำ ความประพฤติปฏิบัติ ในสิ่งที่ดีงามทั้งต่อตนเอง และเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นแลสังคมส่วนรวมได้รับประโยชน์ด้วยคุณธรรมสำคัญ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ การบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่บุคคลต่างๆ^{๒๘}

^{๒๕} สาโรช บัวศรี, *จริยธรรมไทยในปัจจุบัน*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศาสนา, ๒๕๕๔), หน้า ๑๔๒.

^{๒๖} กูด Good, Cater V., *Dictionary of Education*, 3rd ed. (New York: Mac Graw Hill Book, 1973), p. 64, อ้างใน มนัส สำนานะอะ, “บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลา”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, ๒๕๕๐), หน้า ๒๓.

^{๒๗} โคลเบอร์ก Kolhberg. L., *Development of Moral Character and Moral Ideology Review of Child Development Research*, (New York: Russell Sage Foundation, 1976), p. 5, อ้างใน พระอธิการเส็ง โชติธมโม, “การศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในโรงเรียนสังกัดเขตพื้นที่การศึกษามุกดาหาร อำเภอนิคมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑.

^{๒๘} เนตร์พัฒนา ยาวีราช, *จริยธรรมธุรกิจ*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: เซ็นทรัลเอ็กซ์เพรส, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑.

วิวัฒน์ ชัตติยะมานะ ได้ให้ความหมายว่า คุณธรรมเป็นสิ่งที่ตั้งอยู่ในจิตใจของมนุษย์ ซึ่งจะแสดงออกมาโดยการกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจที่เป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติเพื่อเกิดประโยชน์แก่ตนเอง และการประกอบด้วยคุณสมบัติที่เป็นความดีงาม ความถูกต้องซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจของบุคคล ทำให้บุคคลนั้นพร้อมที่จะกระทำการต่างๆ อันเป็นประโยชน์แก่ตนเอง และไม่เบียดเบียนผู้อื่น หรือทำประโยชน์ให้กับผู้อื่นโดยไม่เบียดเบียนตนเองหรือกระทำการที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเอง และผู้อื่น^{๒๙}

ประเวศ วะสี กล่าวว่า คุณธรรม คือ คุณสมบัติของความเป็นมนุษย์ อันเป็นไปเพื่อความสุขของตนเอง และการอยู่ร่วมกันหรือศีลธรรม นอกจากนี้ยังกล่าวว่า คุณธรรม คือการเป็นผู้มีจิตใจสูงส่งไม่เห็นแก่ตัวฝ่ายเดียว แสดงออกโดยการไม่เบียดเบียนมีความเมตตากรุณามุ่งช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์^{๓๐}

ลิขิต ธีรเวคิน ได้กล่าวไว้ว่า คุณธรรม คือจิตวิญญาณของปัจเจกบุคคล ศาสนา และอุดมการณ์เป็นดวงวิญญาณของปัจเจกบุคคล และสังคมด้วย ปัจเจกบุคคลต้องมีวิญญาณ สังคมต้องมีจิตวิญญาณ คุณธรรมของปัจเจกบุคคลอยู่ที่การกล่อมเกลาเรียนรู้โดยพ่อแม่สถาบันการศึกษา ศาสนา พรรคการเมือง และองค์กรของรัฐ^{๓๑}

จ่านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ ได้กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง คุณลักษณะที่ตั้งงามของบุคคลเป็นพื้นฐานสำคัญยิ่งของการปฏิบัติจริยธรรม คุณธรรม เป็นเรื่องของจิตใจ ดังนั้นการพัฒนาคุณธรรม จึงเป็นเรื่องของการพัฒนาจิตใจของบุคคลให้มีความรักความปรารถนาดี มีใจกว้าง มีความอดทน มีความเสียสละ มีความคิดเห็นในเรื่องที่ถูกต้องดีงาม และมีความตั้งใจจริงที่จะงดเว้นจากการทำความชั่วและความเสื่อมเสียทุกชนิด^{๓๒}

ประภาศรี สีหอำไพ ได้ให้ความหมายของคำว่า “คุณธรรม” หมายถึงหลักธรรมจริยาที่สร้างความรู้สึกริดรอยบอบช้ำดีทางศีลธรรมมีคุณงามความดีภายในจิตใจจนเต็มเปี่ยมไปด้วยความสุข

^{๒๙} วิวัฒน์ ชัตติยะมานะ, เอกสารประกอบการสอนวิชาคุณลักษณะและจรรยาบรรณครู, (ภาควิชาหลักสูตรและการสอน: คณะศึกษาศาสตร์:มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑๑.

^{๓๐} ประเวศ วะสี, **คุณธรรมนำการพัฒนายุทธศาสตร์สังคมคุณธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้, ๒๕๕๐), หน้า ๘.

^{๓๑} ลิขิต ธีรเวคิน, **การเมืองการปกครองของไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๘), หน้า ๒๗.

^{๓๒} จ่านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, **สังคมวิทยา**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๗๕.

ความยินดีการกระทำที่ดีย่อมได้รับผลของความดี คือความชื่นชมยกย่องในขณะที่การกระทำชั่วย่อมได้รับผลของความชั่ว คือความเจ็บปวดหรือความทุกข์ต่างๆ^{๓๓}

จากแนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการคุณธรรมจริยธรรมสามารถสรุปได้ว่าคุณธรรม หมายถึง สิ่งที่ดีงามอยู่ในจิตใจของมนุษย์ เป็นพื้นฐานการแสดงออกของการกระทำที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และผู้อื่น ไม่ว่าจะป็นทางกาย ทางวาจา หรือทางใจ อันเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติแก่ตนเอง และเป็นความถูกต้องที่มีอยู่ภายในจิตใจตน ทำให้เกิดประโยชน์กับตนเอง และผู้อื่น อันเป็นไปเพื่อความสุขของตนเอง และการอยู่ร่วมกัน หรือศีลธรรม นอกจากนี้ยังเป็นคุณสมบัติที่เป็นธรรมชาติของบุคคลอันเป็นการแสดงออกให้เห็นโดยการไม่เบียดเบียนมีความเมตตากรุณาช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์

๒.๓.๒ ความหมายของจริยธรรม

คำว่า “จริยธรรม” ตามความหมายของราชบัณฑิตยสถานหมายถึง “ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม”^{๓๔} นอกจากนี้จริยธรรมเป็นคำที่มาจากภาษากรีกว่า “Ethos” คือ “habit” นั่น คือ “นิสัย” โดยตามหลักพจนานุกรม คือ หลักที่ควรประพฤติเพื่อประโยชน์สุขของคนส่วนรวม เป็นหลักความประพฤติที่ดีตามหลักศีลธรรมทางศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม ทำให้เกิดความสุขแก่ตนเอง และความงามที่ผู้อื่นได้เห็น ได้ยิน ได้ฟัง ได้รับ ผู้มีจริยธรรมจะรู้จักคิดขบขี้ ว่าสิ่งใดควรทำ และสิ่งใดไม่ควรทำ ผู้ประกอบวิชาชีพควร และจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพื่อให้การทำหน้าที่ของตนดำเนินไปอย่างปลอดภัย และได้รับประโยชน์ตามเป้าหมายของสาขาอาชีพ ในวิชาชีพต่างๆ ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของคำว่า “จริยธรรม” ไว้มากมาย ดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) ให้ความหมายของคำว่า “จริยธรรม” หมายถึง ธรรม คือ ความประพฤติ, การดำเนินชีวิต, ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม หรือกฎศีลธรรม ความหมายตามบัญญัติสมัยปัจจุบันกำหนดให้ จริยธรรม เป็นคำแปลสำหรับคำภาษาอังกฤษว่า

^{๓๓} ประภาศรี สีหอำไพ, **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๗.

^{๓๔} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๕๖), หน้า ๒๙๑.

“Ethics” นอกจากนี้ยังให้ความหมายว่า จริยะ หรือ จริยธรรม อันประเสริฐ เรียกว่า “พรหมจริยะ” แปลว่า ความประพฤติอันประเสริฐ หมายถึง มรรคมีองค์ ๘ หรือ ศील สมาธิ ปัญญา^{๓๕}

บุญช่วย จินดาประพันธ์ กล่าวว่า จริยศึกษา เป็นวิชาที่ว่าด้วยเรื่องความประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม ซึ่งเป็นจริยธรรมนั่นเอง หมายถึงแนวประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม เพื่อบรรลุถึงสภาพที่มีคุณค่าพึงประสงค์ ตามหลักคตฺโลก และคตฺธรรม คือการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักกฎหมาย ตามหลักศีลธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม คุณธรรมเป็นสิ่งที่มีความค่าควรปลูกฝัง ทั้งนี้เพื่อตนจะได้ทำตนเพื่อตนเอง เพื่อสังคม และเพื่อประเทศชาติ โดยส่วนรวมเป็นสำคัญ จึงแบ่งได้เป็นหลายประเภท ดังนี้^{๓๖}

๑. จริยธรรมประเภทสร้างความเจริญให้แก่ตนเอง คือ แนวประพฤติที่เกี่ยวกับการเรียนการทำงานการสังคมความขยันขันแข็ง ความอดทน การตรงต่อเวลา ความประหยัด ความกล้าหาญ

๒. จริยธรรมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์ ซึ่งมีจริยธรรมหลายประการ คือ ความสุภาพอ่อนโยน ความกตัญญูกตเวที ความเห็นอกเห็นใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การมีระเบียบวินัย

๓. จริยธรรมประเภทส่งเสริมบ้านเมือง เน้นจริยธรรมที่แสดงค่านิยมในการแสดงความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว

ผกา สัตยธรรม ได้อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมว่า "จริยธรรมเป็นการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง และปฏิบัติถูกต้องต่อสังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งรวมถึงสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์หรือประดิษฐ์ขึ้น"^{๓๗}

เพ็ญแข ประจันปัจจนิก และคณะ ให้ความหมายของคำว่า “จริยธรรม” ไว้ว่า หมายถึง หลักการ ศีลธรรม ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี พฤติกรรมอันดีงามที่ปลูกฝังอยู่ในตัวบุคคล สามารถใช้เป็น

^{๓๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระ-เพิ่มเติม ช่วงที่ ๑/ยุดิ), หน้า ๕๗.

^{๓๖} บุญช่วย จินดาประพันธ์, การศึกษาเพื่อชีวิต, (ยะลา: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, ๒๕๕๙). (อัดสำเนา)

^{๓๗} ผกา สัตยธรรม, การสอนจริยธรรมสำหรับเยาวชน, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๒๐.

แนวทางให้แก่บุคคลในการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง เป็นที่ยอมรับในสังคม เป็นเกณฑ์ในการตัดสินพฤติกรรมของบุคคลว่าสิ่งใดดีหรือไม่ดีควรจะทำหรือไม่ควรทำ^{๓๘}

วิทย์ วิศทเวทย์ ได้กล่าวว่า "จริยธรรม คือ พันธะหรือหน้าที่ที่เราต้องปฏิบัติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดทางพระพุทธศาสนา จริยธรรม คือการนำเอาความรู้ในความจริงหรือคุณธรรมนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ซึ่งก่อให้เกิดต่อตนเองหรือสังคม"^{๓๙}

สาโรช บัวศรี ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม คือแนวทางในการปฏิบัติตนเพื่ออยู่กันได้อย่างร่มเย็นในสังคม จริยธรรมมีโครงสร้างอย่างน้อย ๒ ข้อ คือ ศีล ได้แก่ สิ่งที่ดีเว้น สิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติ และคุณธรรม ได้แก่ สิ่งที่ดีควรปฏิบัติ ซึ่งทั้งสองข้อรวมเรียกว่า “จริยธรรม”^{๔๐}

ไพฑูรย์ ลินลารัตน์ กล่าวว่า จริยธรรม นั้นประกอบด้วยคำ ๒ คำ คือ "จริยะ" และ "ธรรม" คำว่า "จริยะ" หมายถึง ความประพฤติหรือกิจการที่ควรประพฤติ ส่วนคำว่า "ธรรม" มีความหมายหลายอย่าง เช่น คุณความดี หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา หลักปฏิบัติ เมื่อนามารวมกันเป็น "จริยธรรม" จึงได้ความหมายว่า หลักแห่งความประพฤติหรือแนวทางของการประพฤติ^{๔๑}

ทิตนา แคมมณี ได้ให้ความหมายของ “จริยธรรม” หมายถึง ความประพฤติหรือการกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจ ที่ดีงามเป็นที่ยอมรับของสังคม รวมทั้งหลักเกณฑ์ มาตรฐานของความประพฤติที่เป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อผู้อื่น ต่อสังคม เพื่อให้เกิดความสันติสุขในสังคม^{๔๒}

สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์ ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรม หมายถึง หลักความประพฤติที่อบรมกิจการ และปลูกฝังลักษณะนิสัย ให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม คุณค่าทางจริยธรรมชี้ให้เห็นความเจริญงอกงามในการดำรงชีวิต อย่างมีระเบียบแบบแผนตามวัฒนธรรม

^{๓๘} เพ็ญแข ประจันปัจจนิก และคณะ, “การยกระดับคุณธรรมจริยธรรมของสังคมไทยเพื่อการปฏิรูปสังคม: แนวทางและการปฏิบัติ”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๑), หน้า ๑๔.

^{๓๙} วิทย์ วิศทเวทย์, **จริยศาสตร์เบื้องต้น**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๕๖), หน้า ๒.

^{๔๐} สาโรช บัวศรี, **จริยธรรมไทยในปัจจุบัน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศาสนา, ๒๕๕๔), หน้า ๗.

^{๔๑} ไพฑูรย์ ลินลารัตน์, **ความรู้คู่คุณธรรม: รวมบทความเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมและการศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๘๘.

^{๔๒} ทิตนา แคมมณี, **การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยม: จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**, (กรุงเทพมหานคร: เสริมสิน พรินเพรส ซิสเต็ม, ๒๕๕๓), หน้า ๔.

ของบุคคล มุ่งกระทำความดี และเว้นความชั่ว มีแนวทางความประพฤติอยู่ในเรื่องของความดี ความถูกต้องควรในการปฏิบัติตนเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างสงบเรียบร้อย และเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น^{๔๓}

สิทธิโชค วรานุสันติกุล กล่าวว่า โดยทั่วไปจริยธรรมนั้นจะมีความหมายอยู่ ๓ ประการ คือ^{๔๔}

๑) จริยธรรมในแบบของการคิดหาเหตุผล คือ เป็นการศึกษาจริยธรรมของบุคคลในแง่ของความคิด และเหตุผลของเขาในการตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

๒) จริยธรรมในแบบของความรู้สึกของจิตใจ คือ การศึกษาจริยธรรมของบุคคลในส่วนที่เป็นค่านิยม ความเชื่อ และความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ เป็นต้น

๓) จริยธรรมในแบบของการแสดงออกเป็นพฤติกรรมภายนอก คือ การศึกษาจริยธรรมในส่วนที่เป็นพฤติกรรมภายนอกของบุคคล เช่น พฤติกรรมเอื้อเฟื้อ ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา ฯลฯ

สมพร เทพสิทธา ได้อธิบายเกี่ยวกับจริยธรรมว่า เป็นลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์ และมีขอบเขตรวมถึงพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่างๆ ด้วยลักษณะ และพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมจะมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่ง คือ เป็นลักษณะที่สังคมต้องการไม่ให้อยู่ในสมาชิก เป็นพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบให้การสนับสนุน และผู้กระทำส่วนมากเกิดความพอใจในการกระทำนั้นว่า เป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมส่วนอีกประเภทหนึ่งเป็นลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกของสังคมเป็นการกระทำที่สังคมลงโทษหรือพยายามจำกัด และผู้กระทำพฤติกรรมนั้นส่วนมากรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง^{๔๕}

ประภาศรี สีหอำไพ กล่าวว่า จริยธรรมหมายถึง หลักความประพฤติที่อบรมกิริยา และปลูกฝังลักษณะนิสัยให้อยู่ในครรลองของคุณธรรม เป็นแนวทางหรือกฎเกณฑ์ในการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นคนดี ประพฤติในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม เป็นลักษณะที่สังคมต้องการเพื่อประโยชน์สุขของตนเองและส่วนรวม^{๔๖}

^{๔๓} สุวิชัย โภคัยยะวัฒน์, จริยศาสตร์กับการศึกษา (Ethics and Education) แนวความคิด ทฤษฎี และวิธีการ, (ชลบุรี: ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๗), หน้า ๑๖๒.

^{๔๔} สิทธิโชค วรานุสันติกุล, จิตวิทยาสังคม: ทฤษฎีและการประยุกต์ (ฉบับปรับปรุง), (กรุงเทพมหานคร: เม็ดทรายพริ้นติ้ง, ๒๕๕๔), หน้า ๖๕.

^{๔๕} สมพร เทพสิทธา, คุณธรรมและจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร: สมชายการพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๒.

^{๔๖} ประภาศรี สีหอำไพ, พื้นฐานการศึกษา: การศึกษาและจริยธรรม, หน้า ๔๓.

ดวงเดือน พันธมนาวิน กล่าวถึงจริยธรรมว่าหมายถึง จริยธรรม (Morality) เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวาง หมายถึง ลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์ และมีขอบเขตถึงพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่างๆ ด้วยลักษณะทางพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม จะมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่งในสองประเภท คือ เป็นลักษณะที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสังคม คือ พฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบสนับสนุน และผู้กระทำส่วนมากเกิดความพอใจว่าการกระทำนั้นๆ เป็นสิ่งที่เหมาะสม ส่วนอีกประการหนึ่ง คือ ลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสังคมเป็นการกระทำที่สังคมลงโทษหรือพยายามจำกัด และผู้กระทำนั้นส่วนมากรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง และไม่สมควร ดังนั้นผู้ที่มีจริยธรรมสูง คือผู้ที่มีลักษณะ และพฤติกรรมประเภทแรกมาก และประเภทหลังน้อย สามารถจำแนกออกได้เป็นด้านๆ ดังนี้ คือ^{๔๗}

๑) ด้านความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การที่มนุษย์มีความรู้ว่าการกระทำต่างๆ นั้น ชนิดใดสังคมยอมรับการกระทำชนิดใดควรยกเว้น พฤติกรรมใดมีความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม ความรู้เชิงจริยธรรมนี้ขึ้นอยู่กับการศึกษาอายุการพัฒนาการทำสติปัญญาความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคม และศาสนา เด็กจะมีการเรียนรู้มาตั้งแต่เกิดโดยเฉพาะช่วงอายุ ๒-๑๐ ปี จะมีการปลูกฝังมาก

๒) ด้านเหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลรู้จักใช้เหตุผลในการเลือกกระทำหรือไม่กระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเมื่อมีเหตุการณ์บังคับ เหตุผลนี้แสดงให้ทราบถึงเหตุจูงใจหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่างๆ บุคคลที่มีจริยธรรมต่างกันอาจมีเบื้องหลังการกระทำที่แตกต่างกันหรือการกระทำที่เหมือนกัน

๓) ด้านทัศนคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกที่ตนชอบหรือไม่ชอบเกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมต่างๆ ทัศนคติเชิงจริยธรรมส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น แต่บุคคลในสถานการณ์ปกติบางคนอาจจะมีทัศนคติแตกต่างไปจากค่านิยมของสังคมก็ได้ ทัศนคติเชิงจริยธรรมมีความหมายกว้างกว่าความรู้เชิงจริยธรรมจึงมีคุณสมบัติที่จะใช้ทำนายหรือคาดการณ์ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมได้ถูกต้องแม่นยำกว่าการใช้ความรู้เพียงอย่างเดียว และทัศนคติเชิงจริยธรรมของมนุษย์ก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้ด้วยสาเหตุหลายประการ เช่น การมีเหตุผลใหม่มาเชื่อถือลบล้างทัศนคติเดิมในสิ่งต่างๆ ที่เคยยอมรับ เป็นต้น

^{๔๗} ดวงเดือน พันธมนาวิน, **ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมการวิจัยและการพัฒนาบุคคล**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, ๒๕๕๕), หน้า ๓.

๔) ด้านพฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบหรือดเว้น การแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกับกฎเกณฑ์ หรือค่านิยมในสังคมนั้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่นับเป็นการกระทำที่สังคมเห็นชอบ และสนับสนุนมีหลายประเภท เช่น การเสียสละความมีวินัย ความยุติธรรม ความเมตตา ส่วนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมซึ่งเกิดขึ้นในสภาพที่บุคคลถูกยั่วยุให้ทำผิดกฎเกณฑ์เพื่อประโยชน์ส่วนตนบางประการ เช่น การกล่าวเท็จการโกงสิ่งของ เป็นต้น เป็นพฤติกรรมที่จะไม่เกิดขึ้นในผู้มีจริยธรรมสูง พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่ดีที่สังคมให้ความสำคัญมากกว่าจริยธรรมประเภทอื่นๆ เพราะการกระทำในทางที่ดี และเลวของบุคคลย่อมส่งผลโดยตรงต่อความผาสุก และความทุกข์ของสังคม

จางง์ อติวัฒน์สิทธิ์ ได้กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง กฎเกณฑ์หรือแนวทางที่พึงปฏิบัติ เพื่อบรรลุถึงคุณงามความดี หรือเพื่อให้เกิดคุณธรรม กฎเกณฑ์หรือแนวทางที่ปฏิบัติได้รับการประเมินค่าว่าเป็นสิ่งที่ดี สามารถนำผู้ประพฤติปฏิบัติตนให้บรรลุผลที่หวังไว้ได้ ขณะเดียวกันก็ไม่สร้างความทุกข์ความเดือดร้อนแก่บุคคลหรือสุจริตชนทั้งหลาย การปฏิบัติตามจริยธรรม ย่อมให้ผลดีแก่ผู้ปฏิบัติ สังคม และสิ่งแวดล้อม ผู้ปฏิบัติตามจริยธรรมย่อมได้ชื่อว่าเป็นคนดี หากบุคคลในสังคมทุกคนปฏิบัติตามหลักจริยธรรม สังคม สิ่งแวดล้อมจะไม่ถูกเบียดเบียน และถูกรบกวนจนเกิดสภาพเสียสุขภาพทางสังคม และระบบนิเวศวิทยา^{๔๘}

จากการศึกษาความหมายของจริยธรรมที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า บุคคลจะดีได้ ต้องเป็นผู้ที่มีจริยธรรม ในการประพฤติปฏิบัติ และบุคคลที่มีจริยธรรมทำให้มีความเจริญก้าวหน้า มีความมั่นคงในการทำงานหน้าที่ และไม่สร้างความทุกข์เดือดร้อนแก่สังคมพร้อมทั้งส่งผลให้ผู้ที่มีจริยธรรมเป็นผู้ที่อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข และไม่สร้างความเดือดร้อนแก่สังคมเพราะฉะนั้นจึงจำเป็นอย่างมากที่จะต้องส่งเสริมจริยธรรมให้เกิดขึ้นในตัวบุคคลให้ได้มากที่สุด

๒.๓.๓ ความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม มีความสำคัญต่อประชาชน และประเทศมาก ดังจะเห็นได้จากการที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงต้องการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้เป็นสมบัติของประเทศทรงมีพระราชดำรัสในพิธีบวงสรวงสมเด็จพระบรมมหาราชรัศมีชาติ

^{๔๘} จางง์ อติวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยา, หน้า ๑๙๕.

ราชเจ้า ณ ท้องสนามหลวง เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๔๕ ตอนหนึ่งว่า คุณธรรมที่ทุกคนควรจะต้องศึกษา และน้อมนำมาปฏิบัติมีอยู่ ๔ ประการ คือ^{๔๙}

๑) การรักษาความสัจจะ หมายถึง ความจริงใจต่อตนเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ และเป็นธรรม

๒) การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัจจะ ความดีนั้น

๓) การอดทน อดกลั้น และอดออม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัจสุจริตไม่ว่าจะด้วยเหตุผลประการใด

๔) การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

ทั้งนี้คุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ หากแต่ละคนพยายามนำมาประพฤติปฏิบัติ และเผยแพร่โดยทั่วกันแล้ว จะช่วยให้ประเทศชาติบังเกิดความสุขร่มเย็น และมีโอกาสที่จะปรับปรุงพัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไปได้ดังประสงค์ และด้วยความสำคัญนี้จึงมีนักวิชาการ

ศูนย์ส่งเสริม และพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม ได้กล่าวถึงความสำคัญของคุณธรรม และจริยธรรมไว้พอสรุปได้ว่า เด็ก และเยาวชนเป็นทรัพยากรบุคคลที่ทรงคุณค่าอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ จำเป็นต้องมีการปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านความรู้ และคุณธรรม ซึ่งจำเป็นต้องกระทำตั้งแต่วัยเด็ก จนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สร้างคุณประโยชน์ให้แก่สังคมในปัจจุบัน และอนาคต^{๕๐}

ป่วย อึ้งภากรณ์ ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับความสำคัญของคุณธรรม และจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาไว้พอสรุปได้ว่าการศึกษาคควรมุ่งหมาย ต่อไปนี้^{๕๑}

๑) เพื่อที่จะอบรมนักเรียนให้เป็นมนุษย์ที่ดี มีความซื่อสัตย์สุจริต มีศีลธรรม เป็นพลเมืองดี มีความคิดชอบ ทำชอบ ประพฤติชอบ

^{๔๙} กระทรวงศึกษาธิการ, *แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมไทย*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมศาสนา, ๒๕๕๒), หน้า ๕๔-๕๖.

^{๕๐} ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม), *สังคมมีคุณค่าจากต้นกล้าคุณธรรม*, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์คุณธรรม, ๒๕๕๑), หน้า ๗.

^{๕๑} ป่วย อึ้งภากรณ์, *ทัศนะว่าด้วยการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๕), หน้า ๓ -๔.

๒) ควรจะอบรมนักเรียน รวมทั้งนักศึกษามหาวิทยาลัยให้รู้จักใช้ความคิด รู้จักบำรุงสติปัญญาให้เฉียบแหลมเพื่อนำมาใช้ประโยชน์แก่ตน และแก่ประชาชน

๓) ฝึกนักเรียนให้มีความรู้สำหรับใช้ประกอบอาชีพ โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่นพร้อมได้ แสดงทัศนะเพิ่มเติมอีกว่า การศึกษาอบรมดังกล่าวไม่ได้จำกัดอยู่แต่ในสถานศึกษาเท่านั้น โดยเฉพาะในหัวข้อที่ ๑ ควรจะได้รับการอบรมจากที่บ้าน ข้อนี้สำคัญมาก แม้จะเป็นเรื่องที่รู้ๆ กันอยู่แต่ด้วยสมัยปัจจุบันพ่อ-แม่ ผู้ปกครอง มักโยนความรับผิดชอบไปให้ครู-อาจารย์ และสถานศึกษา ดังนั้นสถานศึกษามีความสำคัญมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับวิชาการ และวิชาชีพตามข้อ ๒ และข้อ ๓ ผู้ใดได้รับการศึกษาในระดับต่ำก็จะได้รับประโยชน์น้อย แต่ถ้าการศึกษาสูงขึ้นไปก็จะได้รับประโยชน์เพิ่มพูนขึ้นแต่หากผู้ใดมีสันดานแล้ว และบกพร่องในข้อ ๑ คือ ปราศจากความซื่อสัตย์สุจริต และศีลธรรมคุณประโยชน์ที่จะได้รับจากข้อ ๒ และข้อ ๓ ย่อมกลายเป็นโทษ และในบางกรณีย่อมกลายเป็นโทษมหันต์

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้กล่าวถึงพฤติกรรมจริยธรรมนั้นเป็นส่วนที่เป็นมาตรฐานของความประพฤติที่สังคมต้องการ โดยถ้าบุคคลมีการกระทำที่สอดคล้องกับมาตรฐานของการประพฤติที่ถูกต้อง จึงเสนอพฤติกรรมจริยธรรมซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิได้รับรองไว้ ดังปรากฏในเอกสารประชุมเชิงวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมไทย ดังนี้^{๕๒}

พฤติกรรมความรับผิดชอบ

- ๑) เอาใจใส่ในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อผลงานนั้นๆ
- ๒) ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ โดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตัว
- ๓) เคารพระเบียบ กฎเกณฑ์ และมีวินัยในตนเอง
- ๔) มีอารมณ์หนักแน่น เพื่อเผชิญกับอุปสรรค
- ๕) รู้จักหน้าที่ และกระทำตามหน้าที่เป็นอย่างดี
- ๖) มีความเพียรพยายาม
- ๗) มีความละเอียดรอบคอบ
- ๘) ใช้ความสามารถอย่างเต็มที่
- ๙) ปรับปรุงงานในหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้นทั้งตนเอง และสังคม

^{๕๒} สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, “การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนบ้านไทร อำเภอบึงสามพัน จังหวัดศรีสะเกษ”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๗).

๑๐) ตรงต่อเวลา

๑๑) ยอมรับผลการกระทำของตน

พฤติกรรมความซื่อสัตย์ต่อตนเอง

๑) ไม่สับปลับกลับกลอก

๒) ไม่คล้อยตามพวกที่ลาก หรือชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย

๓) มั่นคงต่อการกระทำดีของตน

๔) ไม่คดโกง มีความตั้งใจทำจริง

๕) ประพฤติตรงตามพูด และคิด

พฤติกรรมความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่การงาน

๑) ไม่เอาเวลาทำงานในหน้าที่ไปใช้ทำประโยชน์ส่วนตัว

๒) ไม่ใช้อำนาจหน้าที่ทำประโยชน์ส่วนตัว

พฤติกรรมความซื่อสัตย์ต่อบุคคลอื่น

๑) ประพฤติตรงไปตรงมา ไม่คิดคดต่อผู้อื่น

๒) ไม่ชักชวนไปในทางที่เสื่อมเสีย

๓) ไม่สอพลอเพื่อหาประโยชน์ส่วนตน

๔) เตือนสติ และแนะนำในสิ่งที่เป็นประโยชน์

๕) ยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น ไม่คิดอิจฉาริษยาหรือกลั่นแกล้ง

พฤติกรรมความซื่อสัตย์ ต่อคณะ สังคม และประเทศชาติ

๑) ร่วมมือร่วมใจกันทำงานด้วยความบริสุทธิ์ใจ

๒) ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน

๓) ไม่ร่วมมือกันทำงานใดๆ ที่มีผิดกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับของสังคม และหมู่คณะ

พฤติกรรมความมีเหตุผล

๑) ไม่ลุ่มหลงเพราะความเชื่อถืออย่างมงาย (อวิชชา)

๒) ไม่ยึดถือตนเอง และบุคคลอื่นเป็นใหญ่ หรือการกระทำที่มงาย

๓) ไม่สรุปเอาอย่างง่าย ๆ โดยไม่ใช่เหตุผลอย่างรอบคอบ

๔) ใช้วิธีอย่างประชาธิปไตยประกอบด้วย การยอมรับการคิดพิจารณาการใช้วิธีการแห่ง

ปัญญา

๕) ไตร่ตรองอย่างรอบคอบแล้วจึงตัดสินใจ

- ๖) รู้จักควบคุมอารมณ์ คือ มีสติ ยับยั้งชั่งใจ
- ๗) รู้จักข่มความโลภ ความโกรธ ความหลงผิด
- ๘) การหนีออกจากความเคยชินอื่นๆ
- ๙) รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาลเทศะ
- ๑๐) ไม่เป็นคนหุนหาเชื่อง่าย

พฤติกรรมกตัญญูทเวที่ต่อบุคคล

- ๑) แสดงความเคารพนับถือ ยกย่องเชิดชู ไม่ลบหลู่ดูหมิ่น
- ๒) ชักนำผู้อื่นให้นิยมยินดี ในการทำงานคุณภาพดี ตอบแทนผู้มีพระคุณ
- ๓) ปฏิบัติต่อผู้มีพระคุณด้วยความซื่อตรง ไม่ลับลมคมในหรือมีสิ่งใดแอบแฝงอยู่เบื้องหลัง
- ๔) ไม่ละทิ้งผู้มีพระคุณในคราวที่ผู้มีพระคุณเดือดร้อนลำบาก
- ๕) เคารพรักใคร่ไว้ใจ และเชื่อถือในผู้มีพระคุณที่ไม่ผิดศีลธรรม
- ๖) ไม่ทำตนเป็นที่เสื่อมเสียชื่อเสียงแก่วงศ์ตระกูล และผู้มีพระคุณ
- ๗) ทำให้ผู้มีพระคุณสุขใจ อิ่มใจ และไม่คิดร้ายต่อผู้มีพระคุณ

พฤติกรรมความกตัญญูทเวที่ต่อสัตว์

- ๑) ไม่ประพฤดิเหี้ยมโหดต่อสัตว์ที่มีบุญคุณ
- ๒) ใช้ความกรุณาปราณี ไม่ใช่กินกำลัง
- ๓) ไม่ปล่อยให้หิวอดอยากอดโรย
- ๔) บำรุงเลี้ยงปรนเปรอให้เป็นสุข ให้ได้กินได้นอน พักผ่อนตามวาระ
- ๕) ให้การดูแลรักษา ไม่ทอดทิ้งเมื่อเจ็บป่วยไม่ล้มลุกไสไล่ส่งหรือทำลาย เมื่อสัตว์นั้นขโมย

สามารถทำประโยชน์

พฤติกรรมความกตัญญูทเวที่ต่อสถาบัน และสิ่งแวดล้อม

- ๑) จงรักภักดีต่อประเทศชาติ ศาสนา และสิ่งแวดล้อม
- ๒) เชิดชูชาติ และรักษาเกียรติของประเทศชาติ
- ๓) ทำนุบำรุงศาสนา
- ๔) หมั่นประกอบกิจอันเป็นหน้าที่ของตนเพื่อให้ตนมีหลักฐาน และประเทศชาติจะได้

รุ่งเรือง

- ๕) รักษา และสงวนทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มเติม และปรับปรุงทรัพยากรธรรมชาติให้มี

ปริมาณ และคุณภาพ

- ๖) รักษาเกียรติยศ และนำชื่อเสียงมาสู่ครอบครัว โรงเรียน และประเทศชาติ

๗) แสดงความเคารพสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาการรักษาระเบียบวินัย

พฤติกรรมการรักษาระเบียบภายนอก

๑) รักษาระเบียบวินัยในการบริโภค ได้แก่ การรับประทานอาหารให้ถูกหลักอนามัย และสุขวิทยา มีมารยาทเรียบร้อยในการรับประทานอาหาร เช่น ไม่รับประทานอาหารในที่ที่ไม่สมควร ไม่รับประทานอาหารมูมาม

๒) รักษาระเบียบในการอุปโภค ได้แก่ การรักษาร่างกาย เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย และเครื่องใช้ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย

๓) การรักษาระเบียบวินัยต่อสถานที่ ได้แก่ การรักษาความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อยทั้งในสำนักงาน วัดวาอาราม สถานที่ราชการ และสาธารณสถานต่าง เช่น ถนน แม่น้ำ ลำคลอง โรงมหรสพ รถโดยสาร สวนสาธารณะ ฯลฯ และประพฤติปฏิบัติตามระเบียบ และข้อบังคับของสถานที่นั้นๆ

๔) การรักษาระเบียบวินัยในการปกครอง ได้แก่ การสร้างนิสัย เพื่อถือเป็นหลักปฏิบัติ และมีการปกครองดี มีจรรยา มีวินัย เอาใจใส่กวดขัน ปรับปรุงวินัย ให้มีระเบียบมาตรฐานควรแก่ความนิยมนับถือ และถือปฏิบัติให้เป็นแบบอย่าง

แท้จริงแล้วรากเหง้าของคุณธรรม และจริยธรรมมาจากฐานความคิดดั้งเดิมของมนุษย์ รากเหง้าของคุณธรรมขึ้นกับบุคคลที่เป็นเข็มทิศของชีวิต ทุกคนมีพ่อ แม่ และญาติ ใกล้ชิดที่เป็นปัจจัย แรกสุดที่เป็นรากเหง้าของชีวิต คือผู้ที่เราศรัทธา และเชื่อถือด้วยหัวใจแม้ว่าจะไม่ใช่บุคคลใกล้ชิด แต่ความคิด และความเชื่อของบุคคลเหล่านั้นก็เป็น เข็มทิศของชีวิตได้

จากการศึกษาแนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมสรุปได้ว่า ความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรมนั้นจำเป็นต้องปลูกฝังให้เกิดขึ้นในจิตใจโดยบุคคลใดมีคุณธรรมจริยธรรมก็จะทำให้บุคคลนั้นมีความดีงาม รับผิดชอบ รู้จักดี - ชั่ว มีความซื่อสัตย์สุจริต และจะเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศชาติบ้านเมืองต่อไป

๒.๓.๔ ทฤษฎีที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอันพึงประสงค์ให้แก่นักศึกษาในระดับอุดมศึกษาสถาบันในระดับอุดมศึกษาได้ให้ความสำคัญ และใส่ใจมาโดยตลอด การพัฒนาของบุคคลจะมีลำดับขั้นตอนเป็นแบบอย่างที่ดีคล้ายคลึงกันซึ่งแหล่งที่ก่อให้เกิดการพัฒนาทางจริยธรรมนั้นอยู่ที่การรับรู้จากสังคมเป็นสำคัญ แม้นักวิชาการหลายคนให้ความสำคัญแก่อิทธิพลของสังคม แต่ก็ยังมีความแตกต่างในด้านที่สำคัญๆ อีกมาก พร้อมกันนี้ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรมไว้หลายท่าน นักวิชาการส่วนใหญ่เชื่อว่าคุณธรรม และจริยธรรมมีการพัฒนาเป็นลำดับตั้งแต่วัยเด็กจนถึงเติบโตเป็น

ผู้ใหญ่ซึ่งสามารถประมวลทฤษฎีในการปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรม เป็นเหตุให้เกิดทฤษฎีทางด้านจริยธรรมมากมายซึ่งบางทฤษฎีได้เน้นกระบวนการเรียนรู้จากสังคมโดยตรง ดังต่อไปนี้

๑. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory หรือ PA)

กล่าวถึงจริยธรรมกับมโนธรรมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มนุษย์อยู่ในสังคมกลุ่มใดก็จะเรียนรู้ผิดชอบชั่วดีจากสิ่งแวดล้อมนั้น จะมีลักษณะที่พิเศษของแต่ละสังคมที่เรียกว่าเอกลักษณ์ เป็นกฎเกณฑ์ให้ประพฤติปฏิบัติตามข้อกำหนดโดยอัตโนมัติ คนที่ทำชั่วแล้วรู้สึกเกิด หิริ โอตต่าปะละอายใจตนเองหรือว่ากลัวต่อการได้รับการลงโทษด้วยตนเอง เมื่อสำนึกแล้วพึงละเว้นไม่ปฏิบัติอีก โดยไม่ต้องมีสิ่งควบคุมจากภายนอกเป็นการสร้างมโนธรรมขึ้นมาโดยไม่จำเป็นต้องสนใจองค์ประกอบของลำดับขั้นในการพัฒนาทางจริยธรรม

ทฤษฎีนี้ได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดของทฤษฎีวิเคราะห์ของ ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud, 1856 - 1939) จิตแพทย์ชาวเวียนนา ฟรอยด์ ที่มีชื่อเสียงในการนำเสนอทฤษฎีพัฒนาการทางด้านจริยธรรม เชื่อว่า บุคลิกภาพของบุคคลที่มีพื้นฐานมาจากส่วนประกอบ ๓ ส่วน ได้แก่ อิด (Id) อีโก้ (Ego) และซูเปอร์อีโก้ (Super Ego)

๑. อิด (Id) เป็นพลังงานที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิดหมายถึง สัญชาตญาณด้านแรงขับภายใน ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้มีการแสดงพฤติกรรมต่างๆ ตามความต้องการ โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องควรหรือไม่ควรแต่อย่างไร ที่เรียกกันว่าพลังแสวงหาความสุขเมื่อต้องการอย่างไรก็จะพยายามหาทางตอบสนองความต้องการทำกายของตนอย่างนั้นๆ จนได้อาจจะเรียกว่า "สันดานดิบของมนุษย์" ก็ได้

๒. อีโก้ (Ego) เป็นพลังแห่งการรู้ และความเข้าใจการรับรู้ข้อเท็จจริง การใช้เหตุผลการดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมายเป็นส่วนหนึ่งของการแสวงหาวิธีการ เพื่อตอบสนองพลังอิด เช่นเมื่อหิวพลังอีโก้ก็จะใช้เหตุผลตรรกะตรงว่าจะบำบัดความหิวนั้นด้วยวิธีการใดตามสภาพแวดล้อม เช่น หาอาหารจากตู้กับข้าวในครัว ไปรับประทานอาหารนอกบ้าน หรือตั้งวงจิวราวมามากิน เป็นต้น ซึ่งพลังอีโก้เป็นพลังของจิตที่คอยยับยั้งการแสดงพฤติกรรมตามความต้องการของอิด โดยทำการควบคุมจิตใจมิให้แสดงพฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของสังคม

๓. ซูเปอร์อีโก้ (Super Ego) เป็นส่วนหนึ่งของจิตที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ทางด้านคุณธรรม และคอยกระตุ้นให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมตามบัพทสถานของสังคม โดยซูเปอร์อีโก้กระตุ้นให้อิดละทิ้งความไม่ถูกไม่ควร และสนับสนุนอีโก้ให้เปลี่ยนทิศทางพฤติกรรมไปในทางที่ถูกที่ควร มีลักษณะเป็นค่านิยมๆ เช่น ความดีความชั่ว ความถูกต้อง มโนธรรม คุณธรรม ความยุติธรรม ซูเปอร์อีโก้เป็นพลังที่ หักห้ามความรุนแรงของพลังอิดโดยเฉพาะพลังจากสัญชาตญาณทางเพศ และความ

ก้าวร้าวรุนแรงทั้งหลาย การทำงานร่วมกันของพลังทั้ง๓ ลักษณะบุคลิกภาพของมนุษย์เกิดจากการทำงานร่วมกันของพลังทั้ง๓ นี้พลังใดมีอิทธิพลเหนือพลังอื่นย่อมเป็นตัวชี้ลักษณะบุคลิกภาพของบุคคลนั้น เช่นถ้าพลังอัตมีอำนาจสูงก็มีบุคลิกเป็นเด็กไม่รู้จักโตเอาแต่ใจตนเอง แต่ถ้าพลังอีโก้มีอำนาจสูงก็จะเป็นคนมีเหตุผลเป็นนักปฏิบัติที่ดี ถ้าพลังซุเปอร์อีโก้มีอำนาจสูงก็จะเป็นนักอุดมการณ์นักทฤษฎี นักพัฒนาสังคม ฯลฯ

จากแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมตามทฤษฎีจิตวิเคราะห์นั้น เชื่อว่าจริยธรรมของเด็กจะได้รับการปลูกฝังจากพ่อแม่ และผู้ใกล้ชิดเป็นสำคัญโดยอาศัยกระบวนการให้รางวัล และการลงโทษเป็นเครื่องมือในการอบรมจริยธรรม โดยจะได้รับการพัฒนาขึ้นในระบบซุเปอร์อีโก้ ซึ่งเด็กจะมุ่งกระทำตนตามกระบวนการถอดแบบจากการอบรมเลี้ยงดูมาแต่เยาว์วัย ทำให้เด็กถอดแบบบุคลิกภาพ ค่านิยม และมาตรฐานจริยธรรมในสังคม จนในที่สุดเด็กจะยอมรับกฎเกณฑ์ต่างๆ ในสังคมมาเป็นหลักปฏิบัติของตนเอง และเด็กยังยอมรับต่อการให้รางวัล และการลงโทษตัวเองอีกด้วย กล่าว คือเมื่อจริยธรรมได้รับการปลูกฝังในระบบซุเปอร์อีโก้ของเด็กแล้วทุกครั้งที่เขากระทำผิด เขาจะลงโทษตนเองด้วยการแสดงความรู้สึกผิด และเมื่อปฏิบัติได้ตามมาตรฐานจริยธรรมก็จะมีรางวัลแก่ตนเองซึ่งแสดงออกด้วยการชื่นชมนิยมยกย่องตนเองเป็นต้น นอกจากนี้ ฟรอยด์ ยังได้เชื่อว่าจริยธรรมเป็นส่วนเดียวกับมโนธรรม (Conscience) ซึ่งเด็กได้รับจากพ่อแม่ ผู้ใกล้ชิดด้วยกระบวนการเทียบเคียง (Identification) กับบุคคลที่เขายึดเป็นแบบอย่าง กระบวนการนี้เป็นการแสดงออกถึงความผูกพันทางอารมณ์กับบุคคลอื่นที่เด็กมีขึ้นเป็นครั้งแรก ผลของการเทียบเคียงตามอยู่ผู้อื่นเช่นนี้ ทำให้เด็กรับเอาบุคลิกลักษณะ ค่านิยม รวมทั้งมาตรฐานทางจริยธรรมในสังคม จากผู้ที่เด็กเลียนแบบไว้ เมื่อบุคคลได้รับการปลูกฝังทางจริยธรรมแล้ว ถ้าความต้องการส่วนตนไม่เหมาะสมกับกาลเทศะของสังคมที่ตนยอมรับ เขาย่อมจะเกิดความขัดแย้งในใจ การพัฒนาการทำจริยธรรมจะบรรลุจุดสูงสุดเมื่อเขาเกิดความละอายใจในการทำชั่วโดยมีต้องการควบคุมจากบุคคลอื่นภายนอก นั่น คือเขาเกิดความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ลักษณะที่สำคัญของทฤษฎีนี้อีกประการหนึ่ง คือการเปลี่ยนแปลงระดับจริยธรรมในวัยผู้ใหญ่ อันเนื่องมาจากการผันแปรของสังคม และสถานการณ์ในชีวิตจะมีผลกระทบได้รุนแรงน้อยกว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวัยทารก และวัยเด็กเล็ก^{๕๓}

^{๕๓} ฟรอยด์, Freud, 1949, p. 358, อ้างใน อุไรวรรณ เจียรประดิษฐ์, “บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน สังกัดเทศบาลตำบลแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี”, **ปริญญา นวัตกรรมศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๓), หน้า ๒๒-๒๓.

ทฤษฎีพื้นฐานของทฤษฎีจิตวิเคราะห์ กล่าว คือ จิตใจของคนเราสามารถแบ่งได้เป็น ๓ ระดับตามการรับรู้ ได้แก่

๑) จิตสำนึก (The conscious) เป็นส่วนของจิตใจที่คนเรารู้สึกนึกคิดอยู่ในแต่ละขณะ
 ๒) จิตก่อนสำนึก (The preconscious) เป็นส่วนของจิตใจที่ตามปกติแล้วเราไม่ได้ตระหนักถึง แต่หากใช้ความตั้งใจก็จะขึ้นมาสู่จิตสำนึกได้ เช่นการพยายามนึกถึงเหตุการณ์บางอย่างในอดีต

๓) จิตไร้สำนึก (The unconscious) เป็นความรู้สึกนึกคิด หรือความต้องการที่อยู่ในส่วนลึกของจิตใจ ตามปกติไม่อาจขึ้นมาในระดับจิตสำนึกได้ อาจแสดงออกมาในความฝัน หรือแสดงเป็นอาการต่างๆ ของผู้ป่วย ซึ่งจะเบี่ยงเบนไปจากความคิดหรือความต้องการดั้งเดิม

ซึ่งนอกจากนี้ ฟรอยด์ ยังแบ่งกระบวนการคิดออกเป็น ๒ ลักษณะ ดังนี้^{๕๔}

๑) Secondary Process เป็นกระบวนการคิดที่เราคุ้นเคย และใช้กันอยู่ ในระดับจิตสำนึก และจิตก่อนสำนึกมีกระบวนการคิดเช่นนี้เป็นการคิดที่ยึดเหตุผล มองสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง (Reality Principle) เช่น คนเราบางครั้งผิดหวัง และบางครั้งก็มีสมหวัง หรือสิ่งที่ต้องการบางอย่างอาจต้องรอคอยบ้าง

๒) Primary Process เป็นกระบวนการคิดในระดับจิตไร้สำนึก วิธีคิดเป็นแบบเด็กๆ ไม่เป็นเหตุผล ไม่สนใจเรื่องเวลาหรือสถานที่ สิ่งที่ต้องการ คือความสุข ความสมหวัง ซึ่งหากต้องการก็จะต้องได้รับการตอบสนองทันทีจึงจะพอใจ โดยไม่คำนึงว่าทุกอย่างจะสามารถเกิดขึ้นได้ สิ่งที่อยู่คนละมิติคนละเวลากัน สามารถอยู่ด้วยกันได้หากนึกถึงอะไรก็ได้สิ่งนั้น

๒. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory: SL)

เป็นทฤษฎีที่นำเอาหลักการเสริมแรง (Principle of Reinforcement) และหลักการเชื่อมโยง (Principle of Association) มาใช้อธิบายวิธีการ และกระบวนการที่บุคคลได้รับอิทธิพลจากสังคม สิ่งแวดล้อมทางสังคมหรือวัฒนธรรม ว่าเป็นตัวกำหนดเงื่อนไขทางสังคม (Social Contingencies) ให้กับเด็กนับตั้งแต่เกิดมาพ่อแม่จะเป็นผู้ให้เด็กทราบถึงแนวปฏิบัติตนในสังคม การแยกความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ถูกหรือผิด ดีหรือเลว โดยใช้สิ่งเสริมแรงทางคำพูดจะเห็นได้ว่าพัฒนาการทางจริยธรรมเป็นความมั่งคั่งของพฤติกรรม และอารมณ์จากการปรับตัวให้เข้ากับกฎเกณฑ์ทางสังคมโดยมีแรงขับพื้นฐานมาจากความต้องการทำชีววิทยา การแสวงหารางวัลตลอดจน

^{๕๔} ฟรอยด์, Freud, 1856-1939, อังโน มาโนช หล่อตระกูล, เกณฑ์การวินิจฉัยโรคทางจิตเวช, (กรุงเทพมหานคร: ชวนพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๑-๒.

การหลีกเลี่ยงการถูกสังคมลงโทษ ด้วยเหตุนี้แม้ว่ามนุษย์เราจะไม่ได้มีจริยธรรมหรือความต้องการมาตรฐานทางจริยธรรมมาตั้งแต่เกิดก็ตาม เมื่อโตขึ้นจะมีปทัสถานของจริยธรรม และพฤติกรรมไปตามแนวโครงสร้างทางวัฒนธรรมในสังคมซึ่งได้มาด้วยการเสริมแรงนั่นเองซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของเกสเสล(Gessal) ที่ว่าทารกไม่ได้เกิดมาพร้อมกับจริยธรรมหรือศีลธรรมประจำใจติดตัวมา การที่ทารกจะพัฒนาไปแล้วรู้อะไรสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด สิ่งใดดี สิ่งใดเลว สิ่งใดควรประพฤติ เกิดจากการอบรมศึกษาในภายหลัง พัฒนาการทำจริยธรรมจะมี ๒ แบบ คือ

๑) ไม่ทำเพราะรู้ว่าไม่ดี และทำเพราะรู้ว่าดี เป็นสิ่งที่เกิดจากแรงภายใน

๒) ไม่ทำเพราะรู้ว่าถ้าทำจะถูกลงโทษ และจะทำเพราะถ้าทำแล้วจะได้รับรางวัลเป็นการตอบแทน เป็นแรงจากภายนอก^{๕๕}

ทฤษฎีนี้จะเป็นกระบวนการทำสังคมประภคิต (Socialization) โดยการซึมซับกฎเกณฑ์ต่างๆ จากสังคมที่เติบโตมา รับเอาหลักการเรียนเชื่อมโยงกัน หลักการเสริม และการทดแทนสิ่งเร้า (Stimulus) รับแนวคิดของทฤษฎีจิตวิเคราะห์เป็นรูปแบบโดยยึดถือว่าการเรียนรู้ คือการสังเกตเลียนแบบจากผู้ใกล้ชิดเพื่อแรงจูงใจ คือเป็นที่รักที่ยอมรับในกลุ่มพวกเดียวกับกลุ่มต้นแบบเพื่อเป็นพวกเดียวกันซึ่งลักษณะเช่นนี้ สถาบันหรือกลุ่มสังคมมีอิทธิพลต่อการปลูกฝัง และเสริมสร้างจริยธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สถานศึกษา จะได้รับการคาดหวังจากสังคมอย่างมากในการเป็นสถาบันที่ปลูกฝังรูปแบบ และเสริมสร้างการเลียนแบบจากตัวอย่างในสังคมให้นักเรียน พึงระมัดระวังในการสอน เพราะถ้าขาดความสามารถในการอธิบายเหตุผลให้เด็กเลียนแบบใช้อารมณ์ และวางอำนาจแทน จะทำให้เด็กรู้สึกเป็นศัตรูต่อผู้ควบคุมพฤติกรรม ทุกระดับตั้งแต่บิดามารดา ครู ไปจนถึงตาย พึงอบรมให้เด็กรู้จักรับผิดชอบชั่วดีรู้จักละอายที่จะทำชั่ว ให้รู้จักคิดหาเหตุผล และความสม่ำเสมอในการลงโทษ และให้รางวัลเด็กนอกจากนี้ แบนดูรา (Bandura) ยังได้อธิบายถึงทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมว่า เป็นพฤติกรรมทุกอย่างนอกเหนือจากปฏิกิริยาสะท้อนเบื้องต้น เป็นผลมาจากการเรียนรู้ทั้งสิ้น โดยการที่มนุษย์เรียนรู้ผลที่เกิดตามมา (Response consequence) เป็นการเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ คือ เรียนรู้ว่าเมื่อมีเหตุการณ์หนึ่งเกิดขึ้นเหตุการณ์ใดจะเกิดตามมา หรือเมื่อกระทำพฤติกรรมใดแล้วผลกรรมนี้จะเกิดตามมาเป็นผลเช่นไร การที่จะเรียนความสัมพันธ์เหล่านี้ได้ก็โดยประสบการณ์ตรง (Direct experience) และเรียนรู้จากการสังเกต (Observation learning) การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงเช่น การประสบเหตุการณ์ต่างๆ ด้วยตนเอง การได้รับผลที่เกิดจากการกระทำต่างๆ

^{๕๕} สกิลเนอร์, Skinner, 1971, pp. 101-128. และ พะยอม อิงคตานุวัฒน์, จิตวิทยาพัฒนาการเด็ก, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, ๒๕๒๑), หน้า ๕๕, อ้างใน อุไรวรรณ เจียรประดิษฐ์, “บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน สังกัดเทศบาลตำบลแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี”, หน้า ๒๓.

ด้วยตนเอง การเรียนรู้จากสังคมที่แบนดูราเน้น คือ การเรียนรู้จากแบบอย่าง (Learning through modeling) โดยกระบวนการสังเกตพฤติกรรม และผลกรรมที่ตามมาจากการกระทำของผลอื่นการได้ยินได้ฟังคำบอกเล่า การได้อ่านข่าวสารบันทึกของผู้อื่น ซึ่งเป็นการเรียนรู้ในทางอ้อม และจะเป็นข้อมูลที่บุคคลนำมาพิจารณาสำหรับการกระทำพฤติกรรมใหม่มีในโอกาสต่อไปการเรียนรู้จากการสังเกตแบบอย่างมีกระบวนการที่เกี่ยวข้อง ๔ ประการ คือ

๑) กระบวนการใส่ใจ (Attention Process) คือ การเรียนรู้จากตัวอย่างอาจจะไม่เกิดขึ้นถ้าผู้สังเกตไม่ใส่ใจรับรู้พฤติกรรมที่ตัวแบบแสดง การเรียนรู้จะเกิดขึ้นมากเพียงใดยังขึ้นอยู่กับความยากง่ายของพฤติกรรมที่ตัวแบบแสดง และความสามารถเรียนรู้ของผู้สังเกตด้วย

๒) กระบวนการจดจำ (Retention Process) คือ การจดจำเป็นกระบวนการสำคัญที่มนุษย์จะสามารถเก็บสะสมประสบการณ์ต่างๆ ไว้ใช้ การจดจำนี้อาจจำในรูปมโนภาพ (Imagine) หรือภาษา (Verbal)

๓) กระบวนการกระทำทางกาย (Motor Reproduction Process) คือ เมื่อมนุษย์มีข้อมูลที่เป็นสัญลักษณ์อย่างในความจำแล้ว มนุษย์จะแปลสัญลักษณ์ให้เป็นพฤติกรรมที่เหมาะสม

๔) กระบวนการจูงใจ (Motivation Process) คือ มนุษย์จะไม่แสดงพฤติกรรม การเลียนแบบไปทุกอย่างแม้ว่าเขาจะได้เรียนรู้แล้วก็ตาม มนุษย์จะเลียนแบบเฉพาะพฤติกรรมที่เขาสนใจหรือเห็นคุณค่ามากกว่า พฤติกรรมของตัวแบบที่ไม่ได้รับผลบวกหรือถูกลงโทษ ดังนั้นการให้รางวัลหรือเสริมแรงทางบวกเพื่อกระตุ้นให้ผู้สังเกตแสดงพฤติกรรมแบบเลียนแบบ

จากทฤษฎีดังกล่าวผู้วิจัยสรุปได้ว่า ความคิดเห็น และหลักของทฤษฎีทั้งสองได้ให้ความสำคัญถึงพื้นฐานของจริยธรรมแต่ละบุคคล อธิบายวิธีการ และกระบวนการที่บุคคลได้รับอิทธิพลจากสังคม สิ่งแวดล้อมหรือวัฒนธรรม จริยธรรม และพฤติกรรมของแต่ละบุคคลจะได้มาซึ่งจากการได้รับการเสริมแรงจากสิ่งแวดล้อมในสังคมนั่นเอง

๓. ทฤษฎีกระจ่างค่านิยม (Value Clarification Theory: VC)

หลักสำคัญของทฤษฎีกระจ่างค่านิยม คือการช่วยบุคคลให้มีความกระจ่างแจ้งในค่านิยมที่ตนยึดถือหรือเชื่อว่า ดี ถูกต้องหรือควรจดจำ เป็นกระบวนการที่จะทำให้บุคคลเกิดความกระจ่างในจริยธรรมของตนเอง รู้จักตนเองรู้จักผู้อื่น รู้จักสังคม และสิ่งแวดล้อม เป็นวิธีการที่จะช่วยให้บุคคลยอมรับความรู้สึก และความคิดด้วยตนเองภายใต้สถานการณ์ที่กำหนดผลที่จะได้ จากกระบวนการนี้ว่าจะเอื้อให้ความคิดกับการกระทำสอดคล้อง และสัมพันธ์กัน เทคนิคที่ใช้ในการทำค่านิยมให้กระจ่าง คือ การให้คำถามหรือการวิเคราะห์ผลของพฤติกรรมที่แสดงออก ซึ่งพอสรุปได้ ทฤษฎีนี้มีส่วนเชื่อมโยงกับแนวทางการศึกษาแบบบาไฮ (Bahai) เพราะมีการใช้เทคนิคการกระตุ้นให้นักเรียนฝึกตั้ง

คำถาม และหาคำตอบเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนฝึกคิด วิเคราะห์ ฝึกการค้นหาคำความจริงด้วยตนเองอย่างอิสระ

ผู้เสนอทฤษฎีนี้ คือ Rath, Hamlin and Simaon โดยใช้แนวคิดของทฤษฎีสัมพันธ์สภาพการณ์ต่างๆ ในหลักการของทฤษฎีการกระจำนาค่านิยมจะไม่กำหนดจริยธรรมที่จะปลูกฝังมีการยอมรับการตัดสินใจความรู้สึก และค่านิยมที่เลือกแล้วของผู้เรียนอย่างไม่มีเงื่อนไข โดยครูมีหน้าที่ในการปลูกฝังค่านิยม คือ การชี้แนะหรือการจัดการให้มีการชี้แนะโดยการตั้งคำถามเพื่อให้นักเรียนเกิดการถูกคิดขึ้นมาว่าความเชื่อ ทศนคติ พฤติกรรม และความรู้สึกของตนที่มีต่อสิ่งหนึ่งๆ นั้น เป็นไปตามเกณฑ์ ๗ ประการของกระบวนการของค่านิยมหรือไม่ กล่าว คือ^{๕๖}

- เกิดจากการเลือกของตนอย่างอิสระหรือเปล่า
- ได้พิจารณาทางเลือกอื่นหรือเปล่า
- ได้พิจารณาผลของทางเลือกต่างๆ หรือ เปล่า
- มีความภูมิใจหรือยินดีในสิ่งที่ตนเลือกหรือเปล่า
- จะยืนยันการตัดสินใจเลือกของตนเองอย่างเปิดเผยหรือไม่
- จะทำตามที่ตนตัดสินใจเลือกหรือไม่
- จะกระทำซ้ำหรือไม่

๔. ทฤษฎีปรับพฤติกรรม (Behavior Modification Theory: BM)

แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีปรับพฤติกรรม คือ พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกจะมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคลนั้นในอนาคต พฤติกรรมที่แสดงออกไปแล้วได้รับผลเป็นที่พึงพอใจจะมีแนวโน้มให้เกิดพฤติกรรมนั้นอีก โดยเงื่อนไขของการเสริมแรง(Reinforcement)แต่หากพฤติกรรมใดที่แสดงออกไปแล้วไม่เป็นที่พึงพอใจ พฤติกรรมนั้นมีแนวโน้มว่าจะไม่เกิดขึ้นอีกภายใต้เงื่อนไขของการลงโทษ(Punishment)ซึ่งหมายถึงการให้สิ่งที่ไม่พึงพอใจเพื่อลดหรือระงับพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา หรืออีกนัยหนึ่งก็คือถ้าหากต้องการให้เกิดพฤติกรรมใดก็ให้ใช้วิธีการเสริมแรง และถ้าหากไม่ต้องการให้เกิดพฤติกรรมก็ให้ใช้วิธีลงโทษ พอสรุปได้ว่าทฤษฎีนี้มีส่วนเชื่อมโยงกับแนวทางการศึกษาแบบบาไฮ(Baha'i)ซึ่งเชื่อว่านักเรียนที่มีแรงจูงใจสูงมีความปรารถนาที่จะบรรลุความสำเร็จในการทำกิจกรรมมากกว่านักเรียนที่ขาดแรงจูงใจ นอกจากนี้ในแนวทางการศึกษาแบบบาไฮ(Baha'i)ยังเชื่อว่าในเรื่องของการแก้ไข และการขัดเกลาในสิ่งผิด และส่งเสริมการกระทำที่บริสุทธิ์ วาจาที่ซื่อสัตย์ และความประพฤติที่งดงามที่นำมายกย่องสรรเสริญ

^{๕๖} ชัยพร วิชาวุธ, พฤติกรรมจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน: ศึกษาแนวทางจิตวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๑.

๕. ทฤษฎีเหตุผลทางจริยธรรม (Moral Reasoning Theory: MR)

แนวคิดที่สำคัญของทฤษฎีนี้ จริยธรรมหมายถึง กฎเกณฑ์ในการตัดสินความถูก-ผิด ของ การทำความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ต่างๆ ขึ้นอยู่กับพัฒนาการทำสติปัญญา และอายุของบุคคล โดยเพียเจต์ (Jean Piaget) นักจิตวิทยา กล่าวว่า พัฒนาการทำจริยธรรมขึ้นอยู่กับความเฉลียวฉลาด ในการรับรู้ ความสามารถในการทำความเข้าใจกฎเกณฑ์ต่างๆ ของสังคม ผู้ที่บรรลุถึงจริยธรรมระดับ สูงสุด คือ ผู้เข้าใจหลักแห่งความยุติธรรม และการปฏิบัติต่อมนุษย์ด้วยความเคารพอย่างเสมอภาคใน ฐานะที่เป็นมนุษย์ด้วยกัน และเพียเจต์ ยังได้จำแนกพัฒนาการทำจริยธรรมออกเป็น ๓ ขั้น ดังนี้^{๕๗}

ขั้นที่ ๑ ขั้นตอนจริยธรรม พัฒนาการขั้นนี้เริ่มตั้งแต่เด็กอายุแรกเกิด - ๒ ขวบ เด็กในวัยนี้ ยังไม่มีความสามารถในการรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอย่างมีแบบแผน แต่มีความต้องการทำกาย ซึ่ง ต้องการที่จะได้รับการตอบสนองโดยไม่คำนึงถึงกาลเทศะใดๆ ทั้งสิ้น เมื่อเด็กมีพัฒนาการมากขึ้นก็จะ เริ่มเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม บทบาท และหน้าที่ที่ตนมีต่อบุคคลอื่น

ขั้นที่ ๒ ขั้นยึดถือคำสั่ง พัฒนาการขั้นนี้อยู่ในช่วงอายุ ๒-๘ ปี เด็กๆ จะมีความเกรงกลัว ผู้ใหญ่ และเห็นว่าคำสั่งของผู้ใหญ่ คือประกาศิตที่ต้องทำตาม จึงมักมีพฤติกรรมการเล่นแบบอย่าง

ขั้นที่ ๓ ขั้นยึดหลักแห่งตน พัฒนาการขั้นนี้จะอยู่ในช่วงอายุ ๘-๑๐ ปี เพียเจต์ ยังเชื่อว่า เกิดจากการพัฒนาการทำสังคม และประสบการณ์การมีบทบาทในกลุ่มเพื่อนๆ ความเกรงกลัวอำนาจ ภายนอกจะเป็นหลักภายในจิตใจของเด็ก เช่น ความยุติธรรม หมายถึง การแลกเปลี่ยนกัน และความ เท่าเทียมกันของบุคคล พัฒนาการของบางคนอาจหยุดชะงักอยู่ในขั้นที่สองโดยอาจสืบเนื่องจากการ ปีบบังคับอย่างผิดปกติของผู้เลี้ยงดูหรือจากสังคมรอบข้างหรืออาจเนื่องจากสาเหตุของการขาด ประสบการณ์ในกลุ่มเพื่อนก็ได้ คุณค่าทางจริยธรรมนี้จึงมีลักษณะเป็นรูปธรรม

นอกจากนั้น Piaget ยังได้จำแนกกฎเกณฑ์ของการให้เหตุผลทางจริยธรรม โดยแบ่ง ออกเป็น ๖ เกณฑ์ ดังนี้

๑) การตัดสินจากความเจตนากระทำ (Intentionally in Judgment) เด็กเล็กจะมี แนวโน้มที่จะตัดสินการกระทำอย่างหนึ่งว่าไม่ดีโดยตัดสินจากปริมาณความผิดที่เกิดขึ้น แต่เด็กโตจะ ตัดสินจากความเจตนาจะกระทำของบุคคล เช่น การให้เด็กตัดสินใจว่าในระหว่างเด็กที่ทำถ้วย ๕ ใบ แตกในขณะที่ช่วยแม่ล้าง กับเด็กที่ทำถ้วย ๑ ใบ แต่ในขณะที่ขโมยขนม ใครจะเป็นคนไม่ดีซึ่งในเด็ก

^{๕๗} เพียเจต์, Piaget, (1974), p. 105, อ้างใน ประภาศรี สีหอำไพ, พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและ จริยธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), หน้า ๓๐-๓๑.

(๔ ปี) เกือบทั้งหมดตอบว่าคนที่ทำของเสียหายมากเป็นคนไม่ดี ส่วนในเด็กโต (๙ ปี) ส่วนใหญ่ตอบว่าคนที่ขโมยเป็นคนไม่ดี

๒) การตัดสินที่เกี่ยวข้องมาจากบุคคลอื่น (Relativism in Judgment) เด็กเล็กจะตัดสินการกระทำถูกผิดจากความเชื่อว่าคนอื่นก็คิดเช่นเดียวกันนี้ และเชื่อว่าความเห็นของผู้ใหญ่ย่อมถูกเสมอ ตัวอย่างเช่น ครูห้ามเพื่อนๆ ไม่ให้ช่วยเด็กขี้เกียจคนหนึ่งทำเลขแต่เพื่อรักของเขาแอบช่วยเพื่อนคนนี้ตลอดซึ่งเด็กเล็ก (๖ ปี) ส่วนใหญ่ตอบว่าผิดแต่เด็กโต (๙ ปี) ตอบว่าต้องแล้วแต่สถานการณ์เพื่อเหตุผลแค่นี้ตัดสินไม่ได้

๓) ความไม่เกี่ยวข้องกันกับบทลงโทษ (Independence of Sanction) เด็กเล็กมักจะตัดสินการกระทำอย่างหนึ่งว่าไม่ดีเพราะจะทำให้ถูกลงโทษ ส่วนเด็กโตจะตัดสินการกระทำว่าไม่ดีเพราะสิ่งนั้นไปขัดกับกฎเกณฑ์ และจะเกิดอันตรายกับบุคคลอื่น ดังตัวอย่างเด็กคืออยู่ในโถงมีคนหนึ่งแม่ให้เลี้ยงน้องในขณะที่แม่ไม่อยู่บ้าน แต่เมื่อแม่กลับมาถึงบ้านเห็นน้องร้องไห้ เนื้อตัวสกปรกมอมแมมอยู่ใต้เตียง ในขณะที่เด็กคนนั้นกำลังขงนม แม่จึงตีเด็กคนนั้นเป็นการลงโทษในกรณีที่ดูแลน้องไม่ดี ในเด็กเล็ก (๔ ปี) ส่วนใหญ่จะตอบว่าเด็กคนนั้นเป็นเด็กไม่ดีเพราะถูกแม่ทำโทษ ส่วนเด็กโต (๗ ปี) ส่วนใหญ่ตอบว่าเด็กนี้ดีแม้ว่าจะถูกลงโทษก็ตาม

๔) การใช้ระบบตาต่อตา (Use of Reciprocity) ในเด็กเล็กมักจะไม่ใช่ระบบตาต่อตา ในการพิจารณาตัดสินบุคคลแต่ในเด็กโตมักจะใช้บ่อย เช่น เด็ก ๑๐ ปี เมื่อถามว่าถ้ามีคนมาทุบเราเราควรทำอะไร เขาจะได้คำตอบว่าให้ทุบเขากลับคืนไป

๕) การใช้การลงโทษ เพื่อล้างบาป และดัดนิสัย (Use of Punishment as Restitution and Reform) ในเด็กเล็กจะสนับสนุนให้มีการลงโทษอย่างหนักเพื่อดัดนิสัยผู้กระทำผิด ส่วนเด็กโตขึ้นไปจะมีความคิดเช่นนี้น้อยลง

๖) การยึดหลักธรรมชาติของความโชคร้าย (Naturalist Views of Misfortune) ในเด็กเล็ก (๖ ปี) มีแนวโน้มที่จะคิดว่าคนที่กำลังทำผิดแล้วเกิดอุบัติเหตุขึ้นนั้นเป็นเพราะพระเจ้าลงโทษ ตัวอย่างเช่น คนกำลังขโมยของอยู่แล้วถูกไฟฟ้าดูดตาย เด็กเล็กจะถือว่าเป็นการลงโทษของพระเจ้า ส่วนเด็กโตจะไม่เชื่อเช่นนั้น

จากการศึกษาพอสรุปได้ว่าทฤษฎีของเพียเจท์ นี้มีความเชื่อมโยงกับแนวทางการศึกษาแบบบาไฮ (Baha'i) ในเรื่องของการใช้ความเข้าใจ ซึ่งบาไฮ (Baha'i) เชื่อว่าการที่มนุษย์มีความเข้าใจนี้ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ ในขณะที่สัตว์ใช้สัญชาตญาณแต่มนุษย์ใช้ความเข้าใจ แนวทางในการศึกษาค้นคว้าที่ใช้ในนี้เชื่ออีกด้วยว่าหากมนุษย์สามารถคิดกว้างออกไปอีก๑ ชั้นพวกเขาจะละจากความคิดที่เห็นแก่ตัวไปเป็นความคิดถึงครอบครัวญาติพี่น้อง และถ้าคิดกว้างออกไปอีก๑ ชั้นพวกเขา

จะคิดถึงชุมชนสังคมประเทศชาติของเรา และถ้าหากพวกเขาคิดให้กว้างออกไปจนถึงขีดสุด พวกเขาจะคิดถึงความยุติธรรมสันติภาพอันเป็นสากล และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของโลกมนุษย์

๖. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ (Kohlberg)

จากทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ Piaget ที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น โคลเบิร์ก Kohlberg ได้นำมาสร้างเป็นทฤษฎีการพัฒนาการด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม โดยเห็นว่าเหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นพื้นฐานในการจัดระดับจริยธรรมของบุคคลโดยได้แบ่งระดับจริยธรรมออกเป็น ๓ ระดับ พัฒนาการทางจริยธรรมมีทั้งหมด ๖ ชั้น คำอธิบายของระดับ และชั้นต่างๆ มี ดังนี้^{๕๘}

ระดับที่ ๑ ระดับก่อนกฎเกณฑ์สังคม (Preconvention Level) ในระดับนี้เด็กจะรับกฎเกณฑ์ และข้อกำหนดของพฤติกรรมที่ “ดี” “ไม่ดี” จากผู้มีอำนาจเหนือตน เช่น บิดา มารดา ครู หรือเด็กโต และมักจะคิดถึงผลตามที่จะนำรางวัลหรือการลงโทษมาให้

พฤติกรรม “ดี” คือ พฤติกรรมที่แสดงแล้วได้รับรางวัล

พฤติกรรม “ไม่ดี” คือ พฤติกรรมที่แสดงแล้วได้รับโทษ

โคลเบิร์ก ได้แบ่งพัฒนาการทำจริยธรรมระดับนี้เป็น ๒ ชั้น คือ

๑. กฎเกณฑ์ และการเชื่อฟัง
๒. กฎเกณฑ์เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ของตน

ระดับที่ ๒ ระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์สังคม (Conventional Level) พัฒนาการจริยธรรมผู้ทำถือว่าการประพฤติตนตามความคาดหวังของผู้ปกครอง บิดา มารดา กลุ่มที่ตนเป็นสมาชิกหรือของชาติเป็นสิ่งที่ควรจะทำ ผู้แสดงพฤติกรรมจะไม่คำนึงถึงผลตามที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเอง ถือว่าความซื่อสัตย์ ความจงรักภักดีเป็นสิ่งสำคัญ ทุกคนมีหน้าที่จะรักษามาตรฐานทางจริยธรรมระดับนี้เป็น ๒ ชั้น คือ

- ๑) ความคาดหวัง และการยอมรับในสังคม สำหรับ “เด็กดี”
- ๒) กฎ และระเบียบ

ระดับที่ ๓ ระดับจริยธรรมตามหลักการด้วยวิจารณญาณ หรือ ระดับเหนือกฎเกณฑ์สังคม (Post Conventional Level) พัฒนาการทำจริยธรรมระดับนี้ ผู้ทำหรือผู้แสดงพฤติกรรมได้พยายามที่จะตีความของหลักการ และมาตรฐานทางจริยธรรมด้วยวิจารณญาณ ก่อนที่จะยึดถือเป็นหลักของ

^{๕๘} เดิมศักดิ์ คทวนิช, จิตวิทยาทั่วไป (General Psychology), (กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น, ๒๕๕๖), หน้า ๗๒-๗๔.

ความประพฤติที่จะปฏิบัติตามการตัดสิน “ถูก” “ผิด” “ไม่ควร” มาจากวิจรรย์ญาณของตนเอง ปราศจากอิทธิพลของผู้มีอำนาจหรือกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิก โคลเบอร์ก แบ่งพัฒนาการทำจริยธรรมระดับนี้เป็น ๒ ชั้น คือ

- ๑) สัญญาสังคม หรือหลักการทำตามคำมั่นสัญญา
- ๒) หลักการคุณธรรมสากล

สรุปแล้ว พัฒนาการทำจริยธรรมของโคลเบอร์กมี ๓ ระดับ และ ๖ ชั้น ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ ๑ การลงโทษ และการเชื่อฟัง โคลเบอร์ก กล่าวว่า ในขั้นนี้เด็กจะใช้ผลตามของพฤติกรรมเป็นเครื่องชี้ว่าพฤติกรรมของตน “ถูก” หรือ “ผิด” เป็นต้นว่า ถ้าเด็กถูกทำโทษก็จะคิดว่าสิ่งที่ตนทำ “ผิด” และจะพยายามหลีกเลี่ยงไม่ทำสิ่งนั้นอีก พฤติกรรมใดที่มีผลตามด้วยรางวัลหรือคำชม เด็กก็จะคิดว่าสิ่งที่ตนทำ “ถูก” และจะทำซ้ำอีกเพื่อหวังรางวัล

ขั้นที่ ๒ กฎเกณฑ์เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ของตน ในขั้นนี้เด็กจะสนใจทำตามกฎข้อบังคับ เพื่อประโยชน์หรือความพอใจของตนเองหรือทำดี เพราะอยากได้ของตอบแทนหรือรางวัล ไม่ได้คิดถึงความยุติธรรม และความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นหรือความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น พฤติกรรมของเด็กในขั้นนี้ทำเพื่อสนองความต้องการของตนเอง

ขั้นที่ ๓ ความคาดหวัง และการยอมรับในสังคมสำหรับ “เด็กดี” พัฒนาการทำจริยธรรมขั้นนี้เป็นพฤติกรรมของ “เด็กดี” ตามมาตรฐานหรือความคาดหวังของบิดามารดา หรือเพื่อนวัยเดียวกัน พฤติกรรม “ดี” หมายถึง พฤติกรรมที่จะทำให้ผู้อื่นชอบ และยอมรับ

ขั้นที่ ๔ กฎ และระเบียบ โคลเบอร์ก อธิบายว่า ในขั้นนี้ถือว่าสังคมจะอยู่ด้วยความมีระเบียบเรียบร้อยต้องมีกฎหมาย และข้อบังคับ คนดี หรือคนที่มีพฤติกรรมถูกต้องต้อง คือคนที่ปฏิบัติตามระเบียบบังคับหรือกฎหมาย ทุกคนควรเคารพกฎหมาย เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย และความ เป็นระเบียบของสังคม

ขั้นที่ ๕ สัญญาสังคม ขั้นนี้เน้นถึงความสำคัญของมาตรฐานทางจริยธรรมที่ทุกคนหรือคนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องสมควรที่จะปฏิบัติตาม โดยพิจารณาถึงประโยชน์ และสิทธิของบุคคลก่อนที่จะให้มาตรฐานทางจริยธรรมได้ใช้ความคิด และเหตุผลเปรียบเทียบสิ่งไหนผิด และสิ่งไหนถูกในขั้นนี้การ “ถูก” และ “ผิด” ขึ้นอยู่กับค่านิยม และความคิดเห็นของบุคคลแต่ละบุคคล แม้ว่าจะเห็นความสำคัญของสัญญาหรือข้อตกลงระหว่างบุคคลแต่เปิดใจให้มีการแก้ไขโดยคำนึงถึงประโยชน์ และสถานการณ์แวดล้อมในขณะนั้น

ขั้นที่ ๖ หลักการคุณธรรมสากล ขั้นนี้เป็นหลักการมาตรฐานจริยธรรมสากล เป็นหลักการเพื่อมนุษยธรรม เพื่อความเสมอภาคในสิทธิมนุษยชน และเพื่อความยุติธรรมของมนุษย์ทุกคนในขั้นนี้ สิ่ง “ถูก” “ผิด” เป็นสิ่งที่ขึ้นกับมโนธรรมของแต่ละบุคคลที่เลือกยึดถือ

จากการศึกษาทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ (Kohlberg) สรุปได้ว่า ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม เป็นการพัฒนาด้านการใช้เหตุผล และผลเชิงจริยธรรมโดยแบ่งออกเป็น ๓ ระดับ และพัฒนาการทางจริยธรรมมี ทั้งหมด ๖ ขั้น

๗. ทฤษฎีทางพุทธศาสตร์

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาเถรวาท เกิดขึ้นสมัยพุทธกาลเมื่อก่อน พ.ศ. ๒๕๐๐ ในชมพูทวีป (ประเทศอินเดีย) โดยมีพระสมณโคตมเป็นศาสดาผู้ประกาศปรัชญาในแนวคิดนี้ ทรงเน้นหลักธรรมที่เป็นสัจจะธรรมวิธี การสอนการเผยแผ่ การสืบทอดหลักธรรมสู่การปฏิบัติทรงเน้นคุณธรรมในการใช้ปัญญาพิจารณาเหตุผล หลักธรรมที่เป็นหัวใจพุทธศาสนานามาสังสอนมี ๓ ประการคือ ให้เว้นจากความชั่วทั้งปวง ให้ทำความดี และให้ชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ ซึ่งในหลักธรรมที่พระพุทธศาสนาได้นำมาประกาศเป็นคุณธรรมที่มีความสอดคล้องเชื่อมโยงกันได้ทั้งหมด หมายถึงการปฏิบัติตามข้อธรรมข้อใดข้อหนึ่งย่อมเกี่ยวข้องได้กับข้อธรรมอื่นตามมา เป็นแนวคิดทางจริยศาสตร์ที่กำหนดข้อประพฤติปฏิบัติทางกาย และทางจิตใจ โดยเริ่มตั้งแต่สิ่งที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติพื้นฐานทางการกระทำทางกายไปสู่ขั้นสูงที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติทางความคิดที่มุ่งสู่ความบริสุทธิ์หลุดพ้นทางจิตใจ หลักจริยศาสตร์ของศาสนาพุทธมี ๓ ขั้น คือ ขั้นมูลฐาน ขั้นกลาง และขั้นสูง ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้^{๕๙}

๑. จริยศาสตร์ขั้นมูลฐาน ประกอบด้วยศีล ๕ ธรรม ๕ ดังต่อไปนี้

๑.๑ เว้นจากการเบียดเบียนทำร้ายชีวิตสัตว์ หรือมนุษย์เป็นศีลมีเมตตากรุณาต่อสัตว์และมนุษย์เป็นธรรม

๑.๒ เว้นจากการลักทรัพย์ เป็นศีลเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีอาชีพสุจริตเป็นธรรม

๑.๓ เว้นจากการประพฤติผิดในกาม เป็นศีลसारวมในกามเป็นธรรม

๑.๔ เว้นจากการพูดปด เป็นศีลพูดจริงเป็นธรรม

^{๕๙} สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, “การศึกษารูปแบบและวิธีการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม”, รายงานการศึกษาวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๕), หน้า ๘-๑๐, อ้างใน พระบำรุง ปญญาพโล (โพธิ์ศรี), “ปัจจัยที่มีผลต่อการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร”, ๒๕๕๔, หน้า ๔๗-๕๐.

๑.๕ เว้นจากการเสพดื่มสุราเมรัย เป็นศีลมีสติสารวมระวัง เป็นธรรม

๒. จริยศาสตร์ชั้นกลาง ประกอบด้วยกุศลธรรมบท ๑๐ ประการดังต่อไปนี้

๒.๑ กาย ๓ ข้อ คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์หรือมนุษย์หรือเบียดเบียนทำร้ายชีวิต, เว้นจากการลักทรัพย์, เว้นจากการประพฤติดินในกาม

๒.๒ วาจา ๔ ข้อ คือ เว้นจากพูดปด เว้นจากพูดยุยงให้แตกร้างกัน เว้นจากพูดคำหยาบ เว้นจากพูดเหลวไหลเพื่อเจ้า

๒.๓ ทางใจ ๓ ข้อ คือ ไม่โลภอย่างได้ของผู้อื่นมาเป็นของตน ไม่คิดปองร้ายผู้อื่นหรือคิดให้เขาถึงความพินาศ ไม่เห็นผิดจากทำนองคลองธรรม โดยมีความเห็นที่ถูกต้อง

๓. จริยศาสตร์ชั้นสูง ประกอบด้วยอริยมรรค แปลว่า "ทางอันประเสริฐ" หรือทางสายกลางมี ๘ ประการ ดังนี้

๓.๑ ความเห็นชอบ คือมีปัญญาเห็นอริยสัจ ๔ ประการ

๓.๒ ความดำริชอบ คือ ดำริในการออกจากกาม ดำริในการไม่ปองร้าย ดำริในการไม่เบียดเบียน

๓.๓ การเจรจาชอบ คือ ไม่พูดปด ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพื่อเจ้า

๓.๔ การกระทำชอบ คือ ไม่ฆ่าสัตว์หรือมนุษย์ ไม่ลักฉ้อทรัพย์ ไม่ประพฤติดินในกาม

๓.๕ การเลี้ยงชีพชอบ คือ ไม่หาเลี้ยงชีพในทางที่ผิดที่มีโทษ ประกอบอาชีพชอบธรรม

๓.๖ ความเพียรชอบ คือ เพียรระวังไม่ให้บาปเกิดขึ้น เพียรละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรทำความดีให้เกิดขึ้น เพียรรักษาความดีที่เกิดขึ้นแล้ว

๓.๗ การตั้งสติชอบ คือ ตั้งสติพิจารณาร่างกาย เวทนา หรือความรู้สึกสุขทุกข์ตลอดจนไม่ทุกข์ไม่สุขจิต และธรรมรวม ๔ ประการให้รู้เท่าทันเห็นทั้งความเกิดความดับ

๓.๘ การตั้งใจมั่นชอบ

สุชีพ ปุญญานุภาพ ได้นำเสนอ หลักจริยศาสตร์ของศาสนาพุทธ ไว้ว่า หลักจริยศาสตร์ของศาสนาพุทธมี ๓ ชั้น คือ^{๖๐}

๑) จริยศาสตร์ขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยศีล ๕ ธรรม ๕ ดังนี้

^{๖๐} สุชีพ ปุญญานุภาพ, ประวัติศาสตร์ศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิมกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๘๐ - ๑๘๕.

(๑) เว้นจากการเบียดเบียน ทำร้ายชีวิตสัตว์หรือมนุษย์ การมีความเมตตา กรุณา ต่อสัตว์ จัดเป็นศีล ในส่วนของการมีความเมตตาต่อมนุษย์ด้วยกัน จัดเป็นธรรม

(๒) เว้นจากการลักทรัพย์ จัดเป็นศีล ในส่วนของการมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ประกอบอาชีพที่สุจริต จัดเป็นธรรม

(๓) เว้นจากการประพฤตินอกกาลจัดเป็นศีล ส่วนการสรวลในกาล จัดเป็นธรรม

(๔) เว้นจากการพูดเท็จจัดเป็นศีล การพูดแต่สิ่งที่เป็นจริง สร้างสรรค์ จัดเป็นธรรม

(๕) เว้นจากการดื่มสุราจัดเป็นศีล การมีสติ สรวลระว่างกาย ใจ และวาจาจัดเป็น

ธรรม

๒) จริยศาสตร์ชั้นกลาง ประกอบด้วยกุศลกรรมบถ ๑๐ ดังนี้

(๑) เว้นจากการฆ่า หรือทำร้ายเบียดเบียนชีวิตทั้งมนุษย์ และสัตว์

(๒) เว้นจากการลักทรัพย์

(๓) เว้นจากการประพฤตินอกกาล

(๔) เว้นจากการพูดเท็จ

(๕) เว้นจากการพูดยุยงให้แตกร้าง

(๖) เว้นจากการพูดคำหยาบ

(๗) เว้นจากการพูดเหลวไหล พูดเพ้อเจ้อ

(๘) ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่นเอามาเป็นของตนเอง

(๙) ไม่คิดปองร้ายผู้อื่น หรือคิดให้ผู้อื่นถึงความพินาศ

(๑๐) ไม่มีความเห็นผิดไปจากทำนองคลองธรรม มีความคิดเห็นที่ถูกต้อง

๓) จริยศาสตร์ชั้นสูง ประกอบด้วยอริยมรรค คือ ทางอันประเสริฐมี ๘ ประการ ดังนี้

(๑) ความเห็นชอบ หมายถึง มีปัญญาเห็นอริยสัจ ๔ ประการ

(๒) ความดำริชอบ หมายถึง ดำริในการออกจากกาม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น

(๓) การเจรจาชอบ หมายถึง ไม่พูดเท็จ ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อ

(๔) การกระทำชอบ หมายถึง ไม่ฆ่าสัตว์หรือมนุษย์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤตินอก

กาม

(๕) การเลี้ยงชีพชอบ หมายถึง การประกอบอาชีพโดยชอบธรรม ถูกกฎหมาย

(๖) ความเพียรชอบ หมายถึง การเพียรระวางไม่ให้บาปเกิดขึ้น เพียรสร้างความดี เพียรรักษาความดีที่เกิดขึ้นแล้วให้คงอยู่

(๗) การตั้งสติชอบ หมายถึง ตั้งสติพิจารณาร่างกาย เวทนา ความรู้สึกสุข-ทุกข์ ให้รู้เท่าทันเห็นความเกิดดับ

(๘) การตั้งใจมั่นชอบ หมายถึง การทำจิตใจให้สงบเป็นสมาธิอย่างแน่วแน่

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าทฤษฎีทางพุทธศาสตร์ เป็นคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาอเทวนิยม โดยมีพระสมณโคตมเป็นศาสดา โดยมีหัวใจของพุทธศาสนา ๓ ประการ ๑. เว้นจากการทำบาปทั้งปวง ๒. ทำความดี ๓. ซ้ำระจิตใจให้บริสุทธิ์ ทรงเน้นหลักธรรมความมีเหตุผลเน้นการสอนแบบอริยสัจที่ถือว่าเป็นต้นแบบของการพัฒนาการทำจริยธรรม พระพุทธเจ้าทรงนำเอาหลักอริยสัจธรรม มาแสดงให้แก่มนุษย์ในข้อธรรมที่ชื่อว่า อริยสัจ ๔ ในขณะที่เนื้อหาสาระสำคัญที่พระองค์ต้องการสื่อ คือ เรื่องของอิทัปปัจจยา และปฏิจจสมุปบาท และในเรื่องของนิพพานเหตุที่พระองค์ทรงแสดงด้วยอริยสัจ ๔ เพื่อให้เป็นสิ่งที่สามารถปฏิบัติได้สำหรับบุคคลทั่วไป

๒.๔ แนวคิดการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

๒.๔.๑ การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

คุณธรรมจริยธรรมนับได้ว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญของมนุษย์ และทุกวิชาชีพหากบุคคลใดหรือวิชาชีพใดไม่มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นหลักยึดเบื้องต้นแล้วก็ยากที่จะก้าวไปสู่ความสำเร็จแห่งตน และวิชาชีพนั้นๆที่ยิ่งไปกว่านั้นก็คือการขาดจริยธรรมทั้งในส่วนบุคคลแลในวิชาชีพอาจมีผลร้ายต่อตนเอง และสังคม และวงการวิชาชีพในอนาคตอีกด้วย ดังจะพบเห็นได้จากการเกิดวิกฤติศรัทธาในวิชาชีพหลายแขนงในปัจจุบันทั้งในวงการวิชาชีพครู แพทย์ ตำรวจ ทหาร นักการเมืองการปกครอง ฯลฯ จึงมีคำกล่าวที่ว่าเราไม่สามารถสร้างครูดีบนพื้นฐานของคนไม่ดี และไม่สามารถสร้าง แพทย์ ตำรวจ ทหาร นักการเมือง และนักธุรกิจ ที่ดีหากบุคคลเหล่านั้นมีพื้นฐานทางนิสัย และความประพฤติที่ไม่ดีดังเช่น พระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีไปถึง สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ดังความตอนหนึ่งว่า "ต่อไปไม่มีธรรมเป็นเครื่องดำเนินตาม คงจะหันไปทางทุจริตคนรู้น้อยก็โกงไม่ค่อยคล่องก็โกงไม่สนิทคนรู้มากก็โกงคล่องขึ้น และโกงพิสดารขึ้น"จากพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ ๕ ที่ได้ อัญเชิญมานี้แสดงให้เห็นว่าการเรียนทางพุทธศึกษาจะช่วยพัฒนาจิตใจของบุคคลให้มีจิตใจ และพฤติกรรมที่ดี ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาจึงควรมุ่งพัฒนาบุคคลให้เป็นพลเมืองดีมีจริยธรรม มีสติปัญญา และมีความรู้ที่สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข นอกจากนั้นทางสถานศึกษาควรปลูกฝัง และเสริมสร้างลักษณะนิสัยที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศให้แก่เยาวชนของชาติ ทั้งนี้เพื่อให้เยาวชนของชาติได้เจริญเติบโตขึ้นเป็นประชากรที่มีคุณภาพที่ดี และสามารถสร้างสรรค์

ประโยชน์ให้แก่ตนเอง และประเทศชาติได้อย่างแท้จริง^{๖๑} นอกจากนี้มีนักวิชาการได้กล่าวถึงวิธีการปลูกฝัง และส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมอย่างมากมาย ดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ข้อคิดแก่คณะผู้ดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธว่า ในการพัฒนาคนต้องอาศัยหลักการที่เป็นองค์รวมของศีล สมาธิ และปัญญาแต่เมื่อถึงขั้นของการพิจารณาผลหรือขั้นการวัดผลแห่งการพัฒนาต้องแยกเป็น ๔ ด้าน หรือภาวนา ๔ เพื่อพิจารณาให้ชัดเจนเป็นด้านๆ ไปว่าด้านใดเกิดผลอย่างไร ได้แก่^{๖๒}

๑) กายภาวนา เป็นการพัฒนาด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่เป็นกายภาพหรือทางด้านวัตถุ

๒) ศีลภาวนา เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางด้านสังคม ด้านเพื่อนมนุษย์ รวมทั้งสัตว์ทั้งหลาย

๓) จิตตภาวนาเป็นการพัฒนาด้านจิตใจที่อาศัยสมาธิเป็นตัวแกนในการฝึก และมีบทบาทออกมาทางเจตจำนง

๔) ปัญญาภาวนา เป็นการพัฒนาทางด้านปัญญาความรู้ ความเข้าใจ คิดได้ยังเห็น

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม มีองค์ประกอบสำคัญในการปลูกฝัง ๓ ประการ คือ^{๖๓}

๑. องค์ประกอบด้านปัญญาหรือความรู้ หมายถึงความรู้ความเข้าใจทางคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเด็กจะต้องเรียนรู้ว่าเขาควรจะปฏิบัติอย่างไร ความรู้นี้ อาจเกิดจากการได้รับประสบการณ์การใช้เหตุผล และเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้เช่นนี้ต้องอาศัยสติปัญญาเป็นส่วนประกอบสำคัญ

๒. องค์ประกอบทางด้านพฤติกรรมหรือลักษณะนิสัย หมายถึง การปลูกฝังทางคุณธรรมจริยธรรมจนเกิดเป็นลักษณะนิสัย เช่นเดียวกับการจะสร้างคนในเป็นนักดนตรี คนผู้นั้นต้องเล่นเครื่องดนตรีจนเกิดความชำนาญ มนุษย์จะเป็นมนุษย์ได้ก็ด้วยการฝึกฝนให้เติบโตขึ้นมาอย่างเป็นมนุษย์

^{๖๑} กรมวิชาการ, **แนวทางการพัฒนาจริยธรรมไทย**, ๒๕๕๓, หน้า ๑๕, อ้างใน ประภา สละราศี, “การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านกุดตาไถ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาภาคเหนือ เขต ๓”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๕๒), หน้า ๔๕.

^{๖๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), **การพัฒนาจริยธรรมตามแนวคิดเชิงพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๕.

^{๖๓} โกวิท ประวาลพุกษ์ และภณิดา คูสกุล, **พัฒนาการของจริยศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๒), หน้า ๙-๒๑.

คุณธรรมจริยธรรมก็เช่นกันต้องการการปฏิบัติอยู่เสมอจึงจะเป็นผู้มีทักษะ และเจตคติทางคุณธรรมจริยธรรม

๓. องค์ประกอบทางด้านอารมณ์ความรู้สึกหรือจิตใจ หมายถึง การมีความรู้ และลักษณะนิสัยทางคุณธรรมจริยธรรมมิใช่หัวใจของการฝึกคุณธรรม ดังที่อริสโตเติลได้กล่าวไว้ว่า คุณธรรมมิใช่เป็นสิ่งที่มิอยู่ในตัวมนุษย์ตั้งแต่เกิด แต่คุณธรรมเป็นภาวะทางจิตใจที่จะทำดีหรือชั่ว การสร้างจิตใจที่มีคุณธรรมหรือการฝึกภาวะทางจิต ให้มุ่งที่จะทำดีจึงเป็นกลไกสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

องค์ประกอบในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ๓ ประการ ดังกล่าวข้างต้น มีความเกี่ยวพันซึ่งกัน และกัน เช่น คนที่มีความเชื่อว่าการนำสิ่งของของคนอื่นมาเป็นของตัวเองเป็นสิ่งไม่ดี หากเขาไปพบสิ่งของของคนอื่นลืมหืมไว้ เขาก็จะเก็บส่งคืนให้กับเจ้าของทำให้ตัวเองมีความสุขสบายใจเกิดขึ้น ในทางตรงข้ามคนที่มีความเชื่อว่าการนำสิ่งของของคนอื่นมาเป็นของตัวเองไม่ใช่สิ่งผิด หากเขาไปพบของของคนอื่นลืมหืมไว้เขาก็อาจจะเก็บของนั้นมาเป็นของตนเอง โดยไม่ได้ทำให้เขามีความรู้สึกผิดเกิดขึ้น องค์ประกอบด้านปัญญาหรือความรู้ทำให้บุคคลรู้ว่าการทำพฤติกรรมนั้นๆ จะต้องเป็นอย่างไร และองค์ประกอบด้านพฤติกรรมหรือลักษณะนิสัยทำให้บุคคลสามารถกระทำพฤติกรรมนั้นได้ ส่วนองค์ประกอบด้านอารมณ์ความรู้สึกหรือด้านจิตใจ ทำให้บุคคลมีความยินดีในการแสดงพฤติกรรมนั้นๆ มีวิธีการที่ทำได้โดยทั่วไปเป็นปกติวิสัย แต่การพัฒนาองค์ประกอบด้านจิตใจซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญ และมีบทบาทอย่างมากในการทำให้บุคคลเกิดพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งจนเป็นพฤติกรรมถาวร ซึ่งองค์ประกอบด้านจิตใจแสดงออกได้ในรูปแบบต่างๆ เช่นชอบ ปกป้อง ซินชม นิยมยินดีเป็นความรู้สึกที่อยู่ระหว่างกลางของความรู้ ความคิด และปฏิบัติจนเป็นนิสัย พฤติกรรมที่เกิดจากความรู้สึกชอบ และกระทำจนเกิดความนิยมยินดี จะเป็นพฤติกรรมที่ยั่งยืนยาวนานจนเป็นคุณลักษณะประจำตัว เป็นบุคลิกภาพที่ทำให้ลงมือทำพฤติกรรมซ้ำๆ เป็นระยะยาวนานจนเป็นนิสัย

นอกจากนี้การที่บุคคลจะมี จริยวัตรที่ดีงามบุคคลจะต้องมีการแสดงออกตามแนวทางที่พึงปรารถนาอย่างสม่ำเสมอคงทน โดยมีเหตุผลที่ถูกต้องดีงาม และความนิยมยินดีในการแสดงออกของตน ถ้าขาดอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วการปฏิบัตินั้นๆ จะเป็นไปได้เพียงชั่วคราว บางสถานการณ์ไม่คงเส้นคงวา ดังนั้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมจึงต้องมีการพัฒนาทั้ง ๓ ด้านอย่างครบถ้วน จึงจะก่อให้เกิดเป็นพฤติกรรมได้อย่างถาวร

๑. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง ความสามารถด้านการคิดของบุคคล ในอันที่จะจำแนกว่าการปฏิบัติแบบใดถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ดีงามหรือไม่ดีงาม ตามเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งเป็นเหตุผลเชิงจริยธรรม สามารถแบ่งเป็นขั้นตอน เช่น บุคคลจะทำพฤติกรรมนั้นๆ หรือไม่ขึ้นอยู่กับว่าผลของพฤติกรรมจะเกิดแก่ใคร ตนเองหรือหมู่คณะของตนหรือสังคมส่วนใหญ่หรือมนุษย์ทั้งมวล ขั้นตอนการพัฒนาส่วนใหญ่แล้วจะกระจายจากการยึดตนเองเป็นศูนย์กลางน้อยที่สุด ได้แก่ การคิดถึงมวล

มนุษยชาติเป็นสำคัญ ถ้าเทียบกับพุทธศาสนาแล้ว ทฤษฎีพัฒนาการเหล่านี้จะเป็นขั้นตอนที่บ่งชี้เหตุผลอันสะท้อนให้เห็นผลของการลัดอัตรากบุคคลที่มีพัฒนาการอยู่ในระดับต่ำย่อมนิฉัยโดยใช้อัตรากอย่างบริบูรณ์ เมื่อบุคคลยิ่งเจริญขึ้นก็ยิ่งวินิฉัยโดยใช้อัตรากน้อยลงจนกลางเป็นอนัตตาในที่สุด ลักษณะดังกล่าวนี้ย่อมคล้ายคลึงกับการยึดถือประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตนนั่นเอง

๒. ค่านิยมเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกที่ต้งามนิยมชมชอบต่อบุคคลหรือสัญลักษณ์ เริ่มตั้งแต่การร่วมปฏิบัติด้วยความเต็มใจไม่มีอิทธิพลภายนอกอื่นใด ๆ มาบังคับ การเพิ่มพูนปฏิบัติในทุกๆ โอกาสการเลือกปฏิบัติในพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมมากกว่าปฏิบัติพฤติกรรมอื่นๆ การพยายามแก้ไขข้อบกพร่องทำให้การปฏิบัติสมบูรณ์อยู่ตลอดไป ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นองค์ประกอบที่ว่าด้วยความรู้สึกที่นิยมชมชอบการยึดมั่น และศรัทธาต่อการแสดงพฤติกรรมที่ต้งามอยู่เสมอจนเป็นคุณลักษณะประจำตัว

๓. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การแสดงออกในทางปฏิบัติจนเป็นนิสัยเป็นการแสดงพฤติกรรมที่ต้งามนี้ในทุกโอกาสจนกลายเป็นบุคลิกภาพของบุคคลพฤติกรรมเชิงจริยธรรมนั้นเริ่มพัฒนาตั้งแต่การปฏิบัติตามคำสั่งการปฏิบัติตามเหตุผลการปฏิบัติตามความรู้สึกยินดี ฟังพอใจจนเชื่อมั่นอย่างแน่วแน่ และปฏิบัติต่อเนื่องอย่างคงเส้นคงวาในทุกโอกาส และทุกการแสดงออก

ดังนั้น การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมจึงต้องการพัฒนาผู้เรียนให้ครอบคลุมทั้ง ๓ องค์ประกอบ จึงเป็นการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรมอย่างสมบูรณ์ กล่าว คือในการแสดงพฤติกรรมคุณธรรมใดๆ ต้องเป็นการกระทำพฤติกรรมนั้นๆ จนเป็นนิสัยด้วยความรู้สึกที่ดี และด้วยเหตุผลที่เจตนาที่ถูกต้องจึงจะมั่นใจได้ว่าผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรมนั้นๆ องค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งเพียงด้านเดียว ซึ่งย่อมนสรุปได้แต่เพียงว่าผู้เรียนมีแนวโน้มที่จะมีคุณธรรมจริยธรรมด้านนั้นๆ เท่านั้นเอง

ซึ่งการเกิดขึ้นของคุณธรรมจริยธรรมนั้นสามารถแบ่งลำดับขั้นของการเกิดออกเป็น ๔ ขั้น ดังนี้

๑. การเลียนแบบ ได้แก่ การเลียนแบบเป็นกระบวนการของจิตใต้สำนึก ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาของผู้เรียน โดยผู้เรียนอาจเลียนแบบพฤติกรรมผู้ใหญ่ที่แวดล้อมตนอยู่แล้วนำมาปรับเข้ากับตนเองเหมือนกับการเรียนรู้ภาษาพูดของเด็ก การเลียนแบบทางคุณธรรมจึงเกิดได้ทั้งจากครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน และชุมชน แต่มีบ่อที่เด็กจะเลียนแบบในสิ่งที่ผู้ใหญ่ไม่ได้ตั้งใจจะสอน ดังนั้นผู้ใหญ่ก็ควรมีคุณธรรมสูงเมื่อใกล้ชิดเด็ก

๒. การแนะนำสั่งสอน ได้แก่ การกระทำพฤติกรรมทางคุณธรรมจริยธรรมที่เป็นต้นแบบให้แก่เด็กโดยการไม่รู้ตัวทั้งสองฝ่ายแล้วบ่อครั้งที่ผู้ใหญ่จะให้คำแนะนำสั่งสอนทั้งโดยตรง และโดย

อ้อมแก่เด็ก การรับคำแนะนำสั่งสอนจึงเป็นกระบวนการจิตใจสำนึกของเด็ก เช่นเดียวกับการเลียนแบบ และมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเด็กเช่นกัน เพราะในขณะที่การเลียนแบบเป็นการดูดซึมการกระทำนั้น การแนะนำสั่งสอนก็จะเป็นการดูดซึมทางอารมณ์ และเจตคติของบุคคลอื่น ทำให้อารมณ์ของเด็กได้รับการพัฒนาการโดยอิสระ แต่ไปอิงกับกลุ่มซึ่งเป็นสัญชาตญาณหนึ่งของฝูงสัตว์ และเป็นรากฐานชีวิตทางสังคม อย่างไรก็ตามการแนะนำสั่งสอนนี้เป็นวิธีการที่มีประโยชน์สำหรับบิดามารดา และครู ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และจะได้ผลมากกว่าการสอนแบบให้เด็กรู้ตัว (Conscious) ซึ่งวิธีการนี้แม้จะมีอิทธิพลต่อการสร้างลักษณะนิสัย แต่เนื่องจากเป็นการเรียนรู้โดยใช้สำนึกจึงเป็นการรับโดยขาดทั้งเหตุผล และการคิดวิเคราะห์ ดังนั้นบุคคลที่ถูกแนะนำสั่งสอนมากจนเกินไปจะเกิดปัญหาเป็นความอ่อนแอทั้งทางด้านลักษณะ และบุคลิกภาพ อย่างไรก็ตามวิธีนี้ใช้ได้ดีกับเด็กมากกว่าผู้ใหญ่ เพราะเมื่อเด็กโตขึ้นจนมีวุฒิภาวะพอที่จะใช้เหตุผล และการวิเคราะห์แล้วเด็กก็อาจจะขัดแย้ง หรือไม่เชื่อคำแนะนำนั้นแต่การที่เด็กสามารถคิดวิเคราะห์จนเกิดคุณธรรมด้วยตนเองถือว่าเป็นอุดมการณ์ขั้นสูงที่สุด

๓. การลอกแบบ ได้แก่ การที่เด็กได้รับเอาพฤติกรรมของผู้ใหญ่ในขั้นการแนะนำสั่งสอน เด็กจะรับเจตคติอารมณ์ของผู้ใหญ่ส่วนในขั้นการลอกแบบ เด็กจะรับเอาบุคลิกภาพทางจริยธรรมของผู้ใหญ่ไว้เป็นของตนเอง โดยอาศัยความรัก และความชื่นชมในผู้ใหญ่คนนั้น เช่น การชื่นชมวีรบุรุษ เป็นต้น การลอกแบบทางคุณธรรม จึงอาจทำให้เด็กเกิดการลอกแบบทั้งที่พึงประสงค์ และไม่พึงประสงค์

๔. การสร้างคุณธรรมของตนเอง ได้แก่ เมื่อเด็กได้ผ่านขั้นตอนการลอกแบบมาแล้ว เด็กจะสร้างคุณธรรมของตนเองโดยสร้างจากการปรับตนเองในสภาพธรรมชาติ (Natural Self) ให้กับตนเองในสภาพที่มีคุณธรรม (Moral Self) เข้าด้วยกัน การปรับจริยธรรมนี้ มักเกิดในวันผู้ใหญ่ซึ่งจะได้พบกลุ่มเพื่อนกลุ่มใหม่ ค่านิยมใหม่ๆ ที่อาจทำให้เขาละทิ้งคุณธรรม และค่านิยมที่ได้รับไว้เมื่อตอนเป็นเด็ก วิทยุผู้ใหญ่จึงเป็นวัยของการปรับรูปแบบคุณธรรมของมนุษย์ ซึ่งในกระบวนการปรับรูปแบบคุณธรรมนี้มนุษย์ต้องพิจารณาตนเองใน ๓ ประการ คือ ๑) ตัวเราที่เรารู้จัก ๒) ตัวเราที่คนอื่นรู้จัก ๓) ตัวเราในอุดมคติ ภาพพจน์ที่เกี่ยวกับตนเองเหล่านี้จะได้รับอิทธิพลจากผู้อาวุโสกว่าที่อยู่รอบตัวเป็นอย่างมาก เช่น พ่อแม่ ครู ที่จะตัดสินใจว่าเขาเป็นคนดีหรือเลว ผู้ใหญ่ยังคงมีอิทธิพลต่อการพัฒนาทางคุณธรรมของลูกหลาน และลูกศิษย์ของตน

ดังนั้น พัฒนาการคุณธรรมของมนุษย์ทั้ง ๔ ประการดังกล่าว มิได้เป็นสิ่งที่ตายตัวในสภาวะสถิตนิ่ง แต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ โดยอาจเปลี่ยนแปลงในลักษณะช่วง ๑๐ ปีแรก การพัฒนาคุณธรรมจะฝังรากลึก และมีการเปลี่ยนแปลงได้ในช่วงหลังๆ ของชีวิต โดยจะเปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสมของสถานการณ์

อุษา ศรีจินดารัตน์ ได้กล่าวถึงวิธีการเสริมสร้างปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมว่าควรใช้วิธีการที่หลากหลายอย่างมาประกอบกัน คือ^{๖๔}

- ๑) การให้ความรู้ความเข้าใจโดยเหตุผล คือ ใช้ปัญญาเป็นเครื่องนำทาง
- ๒) การให้เห็นต้นแบบ และการให้เลียนแบบ เพื่ออาศัยศรัทธาเป็นเครื่องนำทาง
- ๓) การให้ได้รับประสบการณ์ตรงในการได้คิดค้นหา และพบคำตอบด้วยตนเองได้ปฏิบัติ แสดงบทบาทเป็นการใช้การปฏิบัติเป็นเครื่องนำทาง
- ๔) การใช้ทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ โดยใช้อิทธิพลของกลุ่มให้เกิดการคล้อยตาม
- ๕) การควบคุมสภาพแวดล้อม เช่น ร่วมทำกิจกรรมศาสนา การสร้างระเบียบวินัย

นอกจากนี้แล้วในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่นักเรียน ควรพิจารณาประเด็นอื่นๆ ควบคู่กันไปด้วย เช่น ตัวครู เป็นต้น ซึ่งครูเป็นบุคคลสำคัญอย่างยิ่งที่มีต่อกระบวนการปลูกฝังจริยธรรม ดังนั้น นักวิชาการหลายคนจึงได้ให้ข้อเสนอแนะว่าครูควรพัฒนาคนด้านพฤติกรรมเพื่อให้เกิดเป็นพฤติกรรมของครูที่ดี เพื่อปลูกฝังจริยธรรมให้นักเรียนในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพตามแนวทาง ดังนี้

๑) ด้านการแสดงตนเป็นแบบอย่าง ครูจะต้องแสดงตนเป็นตัวอย่างที่ดีให้ปรากฏแก่ศิษย์ เพราะตัวอย่างที่ดีมีค่ามากกว่าคำสอน ฉะนั้นถ้าครูอย่างให้ศิษย์มีคุณธรรม ครูจะต้องทำตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีในการที่ถูกที่ควร เพื่อให้ศิษย์มีพฤติกรรมตาม

๒) ด้านการจัดโอกาสในการฝึกพฤติกรรมให้แก่ นักเรียน ครูจะต้องจัดประสบการณ์เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ซึ่งจะนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องต่อไป

จิตรดา ทองเกิด กล่าวว่ากิจกรรมเป็นหนึ่งในทางการให้การศึกษา สถานศึกษาจะต้องจัดกิจกรรมขึ้นเพื่อช่วยให้นักเรียนได้แสดงความสนใจ ความถนัด ตามธรรมชาติอันแท้จริง กิจกรรมจะเป็นเครื่องมือช่วยอบรมนักเรียนให้รู้จักปรับตนเองในการทำงานร่วมกับผู้อื่น รู้จักหน้าที่ ความรับผิดชอบ และ ความเสียสละเพื่อส่วนรวม ฝึกการเป็นผู้นำ และผู้ตามที่ดีในระบอบประชาธิปไตย

^{๖๔} อุษา ศรีจินดารัตน์, “การยกระดับคุณธรรมจริยธรรม ของสังคมไทยเพื่อการปฏิรูปสังคม: แนวทางและการปฏิบัติ”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๑), หน้า ๘๙-๙๐.

เป็นการสร้างประสบการณ์ตามความแตกต่างของนักเรียนเพื่อสร้างเจตคติที่ดี และพัฒนาบุคลิกภาพอันพึงประสงค์^{๖๕}

บรรเทา กิตติศักดิ์ ได้สรุปการปลูกฝัง และพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนไว้ว่า “มีหลักที่ควรยึดถือ ๓ ประการ คือ ประการที่หนึ่ง ต้องให้มีการปฏิบัติมากกว่าการเรียนรู้เนื้อหาวิชา ประการที่สอง จริยธรรมต้องสอบทุกระดับ และสอดแทรกอยู่ในทุกวิชาอย่างสม่ำเสมอ โดยถือว่าเป็นหน้าที่ของครูทุกคน และประการที่สามการประพฤติ และปฏิบัติตัวของครูจะต้องสอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการปลูกฝัง และพัฒนาแก่นักเรียน”^{๖๖}

อำนาจ ทะพิงค์แก และ ชัยนธ์ วรรณะภูทิ ได้เสนอแนวความคิดการส่งเสริมการปลูกฝังจริยธรรมในโรงเรียนไว้ว่า “การส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนจะต้องปรับปรุงหลักสูตร วิธีการสอนเสียใหม่โดยควรจะมีการเพิ่ม หลักสูตรด้านนี้ให้มากขึ้น และให้สอดคล้องประสานกันทุกวิชา ซึ่งหมายความว่า การสอนจริยธรรมไม่ใช่ตกเป็นภาระของครูสอนหน้าที่ศีลธรรมแต่เพียงอย่างเดียว ผู้สอนวิชาอื่นก็มีหน้าที่ในการส่งเสริมจริยธรรมให้แก่ นักเรียนเช่นกัน”^{๖๗}

พรชัย ภาพันธ์ กล่าวถึงวิธีการปลูกฝังจริยธรรม ๓ ประการ ได้แก่ ^{๖๘}

๑. การปลูกฝังลักษณะทางจิตที่สำคัญ เหตุผลเชิงจริยธรรมให้เห็นแก่ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว ความสามารถควบคุมตนเองโดยไม่ต้องพึ่งการควบคุมจากภายนอก ความเชื่ออำนาจตนเองว่าตนทำดีจะได้ดีทำชั่วจะได้รับโทษตอบแทน

๒. หลักในการพัฒนาจริยธรรมนักเรียน มีการป้องกันมากกว่าการแก้ปัญหา พัฒนาตามที่ขาด และตามวัยพัฒนาแบบไม่ตั้งใจมากกว่าผู้พัฒนาควรมีสัมพันธ์อันดีกับผู้ถูกพัฒนาคำนึงถึงบริบทของผู้ถูกพัฒนาพัฒนาให้ครบ

๓. วิธีการพัฒนาปลูกฝังจริยธรรมในเด็ก ครูต้องเป็นผู้มีจริยธรรมสูง และปลูกฝังที่ถูกต้อง คือ ความสัมพันธ์กับเด็กไวใจครูให้รางวัลมากกว่าการลงโทษควรให้มีการเสริมแรงครูพร้อมเป็น

^{๖๕} จิตรา ทองเกิด, “กิจกรรมที่จัดในโรงเรียน”, วารสารวิชาการ, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓, (กุมภาพันธ์, ๒๕๔๒): ๒๘.

^{๖๖} บรรเทา กิตติศักดิ์, **จริยธรรมทางการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ม.ป.ป.), หน้า ๕๗.

^{๖๗} อำนาจ ทะพิงค์แก และชัยนธ์ วรรณะภูทิ, **รายงานการสัมมนาจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๒), หน้า ๔๑.

^{๖๘} พรชัย ภาพันธ์, “เมื่อจริยธรรมเด็กหายไป”, วารสารวิชาการ, ปีที่ ๖, ฉบับ ๑ (มกราคม ๒๕๔๖): ๗๐-๗๓.

แบบอย่างให้รางวัลเมื่อทำดีการลงโทษต้องเป็นที่ยอมรับทุกฝ่ายครูสอนตามที่ครูปฏิบัติ และทำเป็นแบบอย่างที่ดี

ประสาท อิศรปริดา ได้ให้แนวคิดว่าการพัฒนาคุณธรรมในการจัดการศึกษาด้านจริยศึกษา

โรงเรียนหรือสถานศึกษา และผู้สอนควรปลูกฝังแนวคิดที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เกิดการพัฒนาดังนี้^{๖๙}

๑) การยอมรับความแตกต่างระหว่างความดีกับความชั่ว ตระหนักเสมอว่า ความดี ที่คนชั้นชอຍຍຍຍอย่ง ผลิตผลของความดีนำความสุขมาให้

๒) ถือหลักสากลในการพิจารณาสภาพการณ์ไกล สามารถนำเกณฑ์การแยกแยะความดีความชั่ว กำหนดเป็นกฎคุณธรรมให้เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป

๓) ความเข้าใจคุณธรรมซึมซาบอยู่ในจิตใจ สร้างค่านิยมคุณธรรมที่ถูกต้อง

๔) ความต่อเนื่องสัมพันธ์ของระบบที่สร้างเสริมคุณภาพ มีแก่นสารชัดเจน

๕) การวิเคราะห์วิจารณ์ความประพฤติได้ด้วยแนวทางของตนเอง

๖) การตัดสินคุณธรรม เป็นการตัดสินว่าสิ่งใดควรกระทำ และไม่ควรถ้ากระทำ

และนอกจากนี้บทบาทการส่งเสริมจริยธรรมของโรงเรียน และครูที่สำคัญ คือ

๑) ความรู้เรื่องจริยธรรม (Moral principles)

๑.๑ เริ่มจากตัวเอง (Self)

๑.๒ การแลกเปลี่ยนผู้อื่น (Exchange)

๑.๓ ความสัมพันธ์ต่อเนื่อง (Relationship)

๑.๔ ระบบสังคม (Social System)

๑.๕ การใช้ประโยชน์ และสัญญาประชาคม (Utility and Social Contract)

๑.๖ หลักมโนธรรมสากล (Universal)

๒) คุณค่าทางจริยธรรม (Value Clarification)

๒.๑ การเลือกคุณค่า (Choosing)

๒.๒ การปฏิบัติตามคุณค่า (Acting)

๓) องค์ประกอบของจริยธรรม (Moral Element)

^{๖๙} ประสาท อิศรปริดา, สารัตถะจิตติวิทยาการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: กราฟิคอาร์ต, ๒๕๕๕), หน้า ๕๕-๕๘.

๓.๑ ระเบียบวินัย (Discipline)

๓.๒ สังคม (Society)

๓.๓ อิสระภาพสำนึกมโนธรรมของตนเอง (Autonomy)

นอกจากนี้การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม โดยวิธีการสอนแบบต่างๆโดยการส่งเสริมให้ครูมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมากขึ้น ซึ่งการที่ครูจะสามารถจัดกิจกรรมได้นั้นต้องอาศัยวิธีการสอนแบบต่างๆ เข้ามาช่วยในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิธีการสอนที่นำมาใช้ในการสอนคุณธรรมจริยธรรมได้เช่น^{๗๐}

๑) การเล่านิทานเป็นการสอนที่ใช้นิทานเป็นสื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เนื้อหาสาระที่ต้องการ ซึ่งครูอาจใช้สื่ออื่นๆ ประกอบได้เช่น หุ่น ภาพ แผ่นป้าย การ์ตูน เป็นต้น นิทานที่ใช้มีหลายประเภท เช่นนิทานปรัมปรา (Fairy Tale) นิทานท้องถิ่น (Legend) นิทานเทพนิยาย (Myth) นิทานเกี่ยวกับสัตว์ (Animal Tale) นิทานคติธรรม (Table) นิทานไม่รู้จักจบ (Cumulative) และนิทานตลก (Humorous) เป็นนิทานที่ใช้ได้ดีโดยเฉพาะกับเด็กเล็กระดับประถมศึกษา ส่วนเด็กโตอาจเลือกเนื้อหา นิทานที่เหมาะสมกับผู้เรียน

๒) การเล่นเกม เกมเป็นการเล่นภายใต้กติกาที่กำหนด โดยมีจุดมุ่งหมายของการเล่น โดยทั่วไปแล้วจะมีการแข่งขันเพื่อให้เกิดความสนุกสนานตื่นเต้น เกมการเล่นหลายเกมสามารถใช้ในการสอน และฝึกคุณธรรม จริยธรรมต่างๆ ได้ดี เช่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเสียสละ ความอดทน การมีน้ำใจนักกีฬา รู้แพ้ รู้ชนะ การให้อภัยการเล่น และทำงานเป็นทีมการเคารพสิทธิผู้อื่น เป็นต้น

๓) การใช้กรณีตัวอย่าง เป็นการสอนที่ใช้เรื่องที่คัดสรรมาหรือเขียนขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษา โดยมีประเด็นคำถามให้ผู้เรียนฝึกการคิดวิเคราะห์ และแก้ปัญหา เรื่องที่คัดสรรมาหรือเขียนขึ้นนี้ควรเป็นเรื่องที่คล้ายคลึงกับความเป็นจริง การที่ผู้เรียนได้อภิปรายประเด็นต่างๆ ร่วมกันจะช่วยให้ผู้เรียนได้ฟังความคิดเห็นที่หลากหลาย และมีแง่มุมต่างๆกันซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์คำตอบที่เหมาะสมการสอนแบบนี้นำมาใช้ได้ดีในการสอนคุณธรรมจริยธรรมโดยครูอาจนำข่าวมาจากหนังสือพิมพ์หรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เป็นประเด็นปัญหาทางสังคมในด้านคุณธรรมจริยธรรมมาใช้เป็นกรณีตัวอย่างได้

^{๗๐} ไพรัช บุญศรี, “การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ ๒ โรงเรียนคำม่วงจรัสวิทย อำนวยคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต ๓”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๗), หน้า ๒๖-๒๘.

๔) การใช้บทบาทสมมติ เป็นการสอนโดยให้ผู้เรียนสวมบทบาทเป็นตัวละครในสถานการณ์ที่สมมุติขึ้น เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับบทบาทที่สมมุติอันจะช่วยผู้เรียนเกิดความเข้าใจในความคิด ความรู้สึก เจตคติต่างๆ ของตนด้วยเหตุนี้จึงสามารถใช้สอนคุณธรรมจริยธรรมได้ดี เพราะมีความเกี่ยวข้องกับจิตใจ และความรู้สึกโดยตรง

๕) การใช้สถานการณ์จำลอง เป็นการสอนโดยการให้ผู้เรียนเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กันในสถานการณ์ที่จำลองจากสถานการณ์จริง เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ความเป็นจริงของสถานการณ์นั้นๆ สถานการณ์จำลองสามารถใช้ในการสอนคุณธรรมจริยธรรมได้ดี ตัวอย่างเช่น เรื่องการเห็นประโยชน์ส่วนตน และส่วนรวม มีเกมสถานการณ์จำลองที่ผู้เรียนสามารถลงไปเล่นแล้วให้เห็นว่าหากทุกคนเห็นประโยชน์ส่วนตนอะไรจะเกิดขึ้น และอะไรเป็นเหตุให้คนต้องเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน รวมทั้งได้เรียนรู้ถึงการรู้จักประสานประโยชน์ส่วนตน และส่วนรวม การมองการไกล และการคำนึงถึงประโยชน์ระยะยาว ซึ่งเป็นส่วนจำเป็นในการอยู่ร่วมกัน และทำงานร่วมกัน

๖) การสอนโดยใช้กระบวนการ และกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ การสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ หมายถึง การสอนโดยใช้กลุ่มเป็นเครื่องมือในการสอนช่วยให้ผู้เรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนด รวมทั้งได้เรียนรู้ในเรื่องการทำงานร่วมกันด้วยความสัมพันธ์อันดี และได้ผลงานที่ดีควบคู่ไปด้วย ด้วยเหตุนี้การสอนแบบนี้จึงมักมีการจัดกิจกรรมกลุ่มย่อย เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสร่วมกิจกรรมอย่างทั่วถึง และเรียนรู้จากกัน และกัน การสอนแบบนี้มักใช้อภิปรายกลุ่มย่อยแบบต่างๆ ซึ่งการสอนวิธีอื่นๆ โดยเฉพาะวิธีที่กล่าวมาข้างต้นล้วนนำการอภิปรายกลุ่มย่อยไปใช้ประกอบ ซึ่งส่วนใหญ่ใช้ในการอภิปรายสรุปหลังจากได้ทำกิจกรรมตามวิธีนั้นๆ แล้ว

ศาสตราจารย์ บัณฑิต กล่าวถึงการส่งเสริมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนนั้นกระทำได้ดังนี้^{๗๑}

๑. ตั้งคณะกรรมการคุณธรรมจริยธรรมประจำโรงเรียนเพื่อทำหน้าที่กำหนดแผนงานคุณธรรมจริยธรรม ตลอดทั้งปี และควบคุมดูแลให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดนั้นรวมทั้งดำเนินการปรับปรุงแก้ไขเป็นการปฏิบัติให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

๒. จัดให้มีแผนงานการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม โดยดำเนินการ ดังนี้

๒.๑ สร้างบรรยากาศหรือสิ่งแวดล้อมให้อำนวยต่อการให้การศึกษา อบรม และการปฏิบัติเรื่องจริยธรรม ได้แก่

^{๗๑} ศาสตราจารย์ บัณฑิต, จริยธรรมไทยในปัจจุบัน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศาสนา, ๒๕๕๔), หน้า ๕๙.

๑) คณะครูร่วมกันประพฤติ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน
 ๒) ชี้แจงกระตุ้นโน้มน้าวให้นักเรียนมีความเข้าใจ และเห็นว่าการประพฤติตนตามแนวทางของจริยธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ไม่ใช่สิ่งที่น่าละอายเพราะสิ่งที่น่าละอายนั้น คือการทำความชั่ว

๓) ตั้งกลุ่มหรือชุมชนจริยศึกษาขึ้นในโรงเรียน

๒.๒ จัดให้มีการอบรมจริยธรรมโดยต่อเนื่องในโรงเรียนผู้ให้การอบรม ได้แก่

๑) พระสงฆ์หรือผู้ทรงคุณวุฒิ

๒) ผู้บริหารโรงเรียน

๓) ครูประจำชั้น และครูเวรประจำวัน

๓. จัดให้มีแผนงานควบคุมความประพฤติ เช่น

๓.๑ ผู้ใดประพฤติผิดจริยธรรมหรือละเลยต้องถูกลงโทษตามควรแก่กรณีอย่างเคร่งครัด

๓.๒ ผู้ใดประพฤติดีเด่นด้านจริยธรรม ต้องยกย่องสรรเสริญให้เกียรติผู้นั้นอย่างดี

บุญมี แทนแก้ว ได้สรุปวิธีการปลูกฝังจริยธรรมไว้ ดังนี้^{๗๒}

๑) ความมุ่งหมายพื้นฐานในการปลูกฝังจริยธรรมให้เกิดขึ้นกับบุคคลใดหรือสถาบันใดเราย่อมมุ่งอยู่ตลอดไป ที่จะให้ผู้เรียนได้ศึกษาจริยธรรมลึกซึ้งเพียงพอจนเกิดศรัทธา และเกิดความคิดที่จะดำเนินชีวิตตามแนวของจริยธรรมโดยตลอดไป ทั้งนี้ย่อมแปลว่าผู้เรียนจะต้องได้มีโอกาสศึกษา และปฏิบัติกันนานพอสมควร จะให้บุคคลในสถาบันศึกษาได้ร่วมมือกัน

๒) ปฏิบัติจริยธรรม โดยพร้อมเพรียงกันทั้งระบบ มิใช่ปฏิบัติอยู่เพียงหน่วยเดียวในระบบนี้ๆ

๓) แนวทางสำหรับดำเนินการ เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษา และปฏิบัติจริยธรรม ต้องให้ผู้เรียนมีโอกาสเห็นตัวอย่างที่ดี และให้ปฏิบัติตามเป็นเวลานานเพียงพอจนเกิดเป็นนิสัย ต้องให้มีการศึกษาหรืออบรมอย่างลึกซึ้งเป็นระยะๆ ต่อเนื่องกันเป็นเวลานานพอเพื่อช่วยให้เกิด "ความคิดเห็นที่ถูกต้อง" ต้องให้มีโครงการแนะแนวโดยใช้ธรรมะขึ้นในสถาบันการศึกษา เพื่อทำหน้าที่ชี้แจงให้ข้อคิดคติแนวในการแก้ไขปัญหาชีวิตบางประการก่อให้เกิดความอบอุ่นใจ ใจมั่นคง ไม่เอนเอียงไปในทางชั่ว ทั้งนี้อาจทำการแนะแนวในรายบุคคล หรือกลุ่มก็ได้ และจัดโดยสม่ำเสมอควบคู่กับการศึกษาอบรม

^{๗๒} บุญมี แทนแก้ว, จริยศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๖๐-๑๖๔.

๔) วิธีดำเนินการ ตั้งคณะกรรมการจริยธรรมขึ้นไว้เป็นประจำสถาบันการศึกษา ประกอบด้วย หัวหน้าสถาบันการศึกษาเป็นโดยการดำเนินการ ดังนี้ สร้างบรรยากาศหรือสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการศึกษาอบรม และการปฏิบัติจริยธรรมขึ้นภายในสถานศึกษา เช่น ผู้เป็นหัวหน้าทุกระดับจะต้องเข้าใจเรื่องจริยธรรมดีพอสมควร และต้องบังคับตนเองให้ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นต้นว่า เรื่องศีลห้า ความยุติธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต กตัญญูกตเวที จัดให้มีการรณรงค์ภายในสถานศึกษาเพื่อเชิญชวนให้ทุกคนได้ประพฤติตามแนวทางจริยธรรมทั้งนี้โดยเชิญชวนต่อกันไปเป็นระยะๆ มิได้ขาด และเชิญชวนให้ทุกคนได้ประพฤติตามแนวทางจริยธรรมนั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ

๕) จัดตั้งชุมนุมจริยศึกษาเพื่อทุกๆ คนจะได้พบปะสนทนาการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นปาฐกถา อภิปราย อ่านเขียนเกี่ยวกับจริยธรรมหรือจัดกิจกรรมอื่นๆ เช่น การจัดนิทรรศการด้านจริยธรรม จัดโครงการบริจาคแก่ผู้ขาดแคลน จัดกิจกรรมต่างๆ ที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน กิจกรรมที่ชุมชนสนใจมีการจัด โครงการพึงธรรมตามที่เหมาะสม

๖) จัดการอบรมจริยธรรมภายในสถานศึกษา เมื่อบรรยากาศที่เอื้ออำนวยแล้วก็ให้ผู้ทรงคุณวุฒิอบรมจริยธรรมให้แก่ทุกๆ คนเป็นการประจำ และแน่นอน โดยเลือกหัวข้อธรรมให้เหมาะสม และลึกซึ้งพอเพียง จัดให้มีการแนะนำแนวภายในสถานศึกษา จัดให้มีหน่วยแนะนำจริยธรรมขึ้นไว้เพื่อช่วยแนะนำรายตัวหรือกลุ่มที่เหมาะสม ในเรื่องชีวิต และการดำรงชีวิตช่วยคิดแก้ปัญหาของชีวิตบางประการ เป็นที่พึงพอใจคอยกระตุ้นให้ประพฤติดีไม่คดโกง ใช้หลักธรรมเป็นเครื่องมือในการแนะนำ ในแผนงานที่ได้ทำขึ้นต้องมีส่วนด้านส่งเสริม คือ ถ้าเป็นข้าราชการเมื่อสอบเข้ามาได้แล้วก่อนบรรจุแต่งตั้ง ต้องอบรมจริยธรรมเข้มข้นเสียก่อน เมื่อแต่งตั้งแล้วต้องจัดอบรมไว้เรื่อยๆ เป็นการสอบเพื่อเลื่อนตำแหน่งต้องสอบจริยธรรมด้วย ถือเป็นเรื่องสำคัญในการเลื่อนระดับขึ้นเงินเดือนนั้นให้พิจารณาเรื่องความประพฤติเป็นเรื่องสำคัญ และต้องพิจารณาอย่างจริงจังให้สัมพันธ์กับที่อยู่ในบรรยากาศแห่งจริยธรรม ทุกหน่วยต้องร่วมมือกันช่วยศึกษา และปฏิบัติจริยธรรมโดยทั่วหน้า ไม่ใช่แค่อยู่เฉพาะบางหน่วยเท่านั้น ต้องให้พร้อมเพรียงกันทั้งระบบการควบคุมงานในแผนงานต้องกำหนดงานด้านควบคุมต่อไปนี้ใครประพฤติผิดจริยธรรมหรือละเลยต้องลงโทษตามสมควรแก่กรณีใครประพฤติเด่นในด้านจริยธรรม ต้องยกย่องสรรเสริญ และให้เกียรติผู้นั้นเป็นอย่างดี

สมพงษ์ จิตระดับ ได้กล่าวถึงแนวทางการส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรมในโรงเรียนไว้ดังนี้^{๗๓}

^{๗๓} สมพงษ์ จิตระดับ, การสอนจริยศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๗๙ -๑๘๐.

๑) ในการสอน จริยศึกษา โรงเรียนควรเพิ่มเติมหลักธรรม และแนวทางพุทธศาสนาให้แก่ นักเรียน

๒) การส่งเสริมการปฏิบัติเป็นสิ่งที่ครูต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง การยกย่อง ชมเชย และประกาศเกียรติคุณนักเรียนเป็นสิ่งที่ควรได้รับการสนับสนุนจากทุกๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

๓) การให้การอบรม หรือการให้คำแนะนำที่เกี่ยวกับจริยธรรมควรพยายามกระทำเป็น รายบุคคลหรือกลุ่มย่อยจะได้ผล และน่าสนใจกว่า

๔) โรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่อยู่ใกล้ชิดกับวัดซึ่งอยู่ในชุมชนนั้น จึงควรจัดกิจกรรมที่ ก่อประโยชน์แก่หลายๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น จัดโครงการธรรมทายาทเพื่อวชเป็นสามเณรในระหว่าง ปิดภาคการศึกษา เป็นต้น

๕) โรงเรียน คณะครู ควรร่วมมือกับผู้ปกครองอย่างใกล้ชิด เช่น พบปะ พูดคุย เยี่ยมเยียน ตลอดจนปรึกษาหารือร่วมกันตามโอกาส และความเหมาะสม ครูควรรหาโอกาสติดตามผลนักเรียนแต่ละคนตามสภาพที่เกิดขึ้นในครอบครัวของนักเรียนด้วย

๖) การจัดสิ่งแวดล้อม บริเวณโรงเรียน อาคารเรียน และห้องเรียนจะต้องสะอาดเป็น ระเบียบเรียบร้อยอยู่เสมอ ทั้งควรเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมสิ่งแวดล้อมบางอย่างที่น่าสนใจ และชวน ติดตามเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมอยู่เสมอ เช่น การติดรูปการ์ตูนทางจริยธรรม คติสอนใจ การจัด ป้ายนิเทศ เป็นต้น

๗) ผู้บริหารโรงเรียน คณะครู ตลอดผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรจะได้มีการร่วมประชุมเพื่อ ปรึกษาหารือกำหนดแผนงานการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียน

๘) การจัดให้มีการศึกษานอกสถานที่ เพื่อจะได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ประสบการณ์ ตลอดจนวิธีการดำเนินงานการส่งเสริมจริยธรรมระหว่างโรงเรียนหรือหน่วยงานอื่น โรงเรียนควรดำเนินการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง ไม่ควรเร่งรัดหรือรีบร้อนเพื่อให้เห็นผลงาน ในระยะเวลาสั้นๆ เป็นอันขาด

ดวงเดือน พันธุนาวิน ได้กล่าวถึงการปลูกฝังจริยธรรมสามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้^{๗๔}

๑. การให้ความรู้ขั้นสูงขั้น วิธีการฝึกฝนเด็กซึ่งให้หลักเหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นต่ำให้ สามารถใช้เหตุผลในขั้นที่สูงขึ้นไป

^{๗๔} ดวงเดือน พันธุนาวิน, **ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมการวิจัยและการพัฒนาบุคคล**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, ๒๕๕๔), หน้า ๖๓ -๘๗.

๒. การอบรมทางศาสนา ประเพณีของผู้นับถือศาสนาพุทธได้เปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ

๓. การให้แสดงบทบาทสมมติ โดยให้เด็กแสดงบทบาทเป็นตัวสำคัญในเรื่องที่มีปัญหาขัดแย้งทางจริยธรรมจะเป็นเครื่องช่วยให้เด็กมีความผูกพันใกล้ชิดกับปัญหาของตัวเองในเรื่องเหมือนกับเป็นปัญหาของตนเอง

๔. การใช้กลุ่มให้เกิดการคล้อยตาม การแสดงเหตุผลเชิงจริยธรรมเพื่อเป็นการยกระดับจิตใจของเด็กนั้น อาจทำได้โดยการใช้อิทธิพลของกลุ่มเพื่อนซึ่งแสดงออกทางจริยธรรมในระดับเดียวกัน เด็กวัยรุ่นจะยึดถือเพื่อนเป็นแบบอย่าง และคล้อยตามลักษณะของเพื่อนๆ ไปได้ง่าย

๕. การให้เลียนแบบจากตัวแบบ การใช้ตัวแบบแสดงพฤติกรรมต่างๆ ให้ผู้ถูกทดลองเห็นจะเป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้ผู้ถูกทดลองทำพฤติกรรมนั้นๆ ตามตัวแบบได้

กิริติ ศรีวิเชียร กล่าวถึง แนวทางในการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนไว้ว่า การส่งเสริมจริยธรรมจะกระทำไม่ได้ผลขึ้นมาไม่ได้ด้วยวิธีการสอนแต่อย่างใด แต่จะต้องอาศัยการจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม ตลอดจนความประพฤติของครูในโรงเรียนให้สอดคล้องตามไปด้วยนั้น คือ จะต้องส่งเสริมจริยธรรมทั้งในรูปหลักสูตรแฝง และในรูปการสอน ซึ่งการส่งเสริมจริยธรรมในรูปของหลักสูตรแฝง (Hidden Curriculum) จะต้องสร้างความสนใจของนักเรียน ไปที่บรรยากาศหรือสภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่มีผลต่อการส่งเสริมจริยธรรม เพราะนักเรียนจะไม่ตระหนักถึงสิ่งที่ครูตั้งใจจะให้นักเรียนได้เรียนรู้ แต่สิ่งนั้นจะมีผลกระทบต่อส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน เช่น การให้เด็กร่วมงานเป็นกลุ่ม หรือเป็นหลักสูตรแฝงให้เด็กได้เรียนรู้จากสิ่งที่ครูได้ตั้งใจให้เกิดขึ้นโดยตรง แต่เป็นผลมาจากการปฏิบัติของครูในระบบ โรงเรียน เช่น ความรักใคร่สามัคคีของครู ความสุภาพเรียบร้อยในทางวาจาของครู และความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของคณะครูในโรงเรียน^{๗๕}

ทิตนา แคมมณี ได้กล่าวถึงหลักการสอนด้านจิตพิสัยว่า จุดมุ่งหมายทางการศึกษาจำแนกออกเป็น ๓ ประเภท คือ จุดมุ่งหมายด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) หรือด้านความรู้ ความเข้าใจ จุดมุ่งหมายด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) หรือด้านการปฏิบัติการกระทำ และจุดมุ่งหมายเจตคติด้านจิตพิสัย (Affective Domain) หรือด้านจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึก ดังนั้น

^{๗๕} กิริติ ศรีวิเชียร, การจัดจริยศึกษาในโรงเรียน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๕๔), หน้า ๔๑-๔๒.

การที่จะปลูกฝัง และพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้แก่บุคคลเพื่อให้เป็นลักษณะนิสัยของบุคคลนั้นสามารถทำได้โดย^{๗๖}

- ๑) จัดสิ่งเร้าให้บุคคลนั้นได้รับรู้ และเกิดความสนใจในเรื่องที่ต้องการปลูกฝัง
- ๒) จัดกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่ช่วยให้บุคคลนั้นได้มีการตอบสนองในเรื่องนั้น และเกิดความพึงพอใจ
- ๓) ช่วยให้บุคคลเห็นคุณค่าของเรื่องนั้นๆ โดยการช่วยให้เขาเห็นประโยชน์ ได้รับประโยชน์ หรือเกิดความพึงพอใจที่มากพอ
- ๔) ช่วยให้บุคคลนั้นมีโอกาสจัดระเบียบในการนำเรื่องนั้นๆ ไปใช้ในระบบชีวิตของตน และให้การเสริมแรงอย่างเหมาะสม

นอกจากนี้การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมควรมีการประยุกต์ใช้พุทธวิธีในการสอน พุทธวิธีในการสอนหมายถึง วิธีที่พระพุทธเจ้าทรงสอนพุทธบริษัท คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา หรือบุคคลทั่วไปทั้งเทวดา และมนุษย์ ตามพระนามที่ทรงได้รับยกย่องว่า “สตาเถร เทวมนุสสานิ” โดยทรงเป็นศาสดาของเทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย พุทธศาสนิกชนหรือผู้ที่สนใจศึกษาพระพุทธศาสนาต่างก็ทราบดีว่าพระพุทธองค์ทรงเป็นบรมครูที่ยอดเยี่ยมหาที่เปรียบมิได้ ซึ่งจะเห็นได้จากการที่เมื่อพระองค์ทรงสอนแล้วผู้ฟังส่วนมากมักได้รับผลตามที่มุ่งหมาย คือ ได้บรรลุธรรมขั้นสูงบ้าง ต่ำบ้าง ตามพื้นฐานของผู้ฟัง การที่พระพุทธองค์ทรงสามารถสอนอย่างได้ผลในเรื่องที่ลุ่มลึกที่สุดนั้น เนื่องจากทรงเป็นผู้เปี่ยมไปด้วยพระบริสุทธิคุณ พระปัญญาคุณ และพระมหากรุณาธิคุณ พระองค์ทรงเป็นนักการสอนที่ยิ่งใหญ่ พุทธวิธี และเทคนิคต่างๆ ที่ทรงใช้จึงได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก พุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าสามารถวิเคราะห์แล้วมีหลายวิธีแต่ที่สังเกตได้ว่าทรงใช้อยู่เป็นประจำมี ๔ แบบ คือ^{๗๗}

- ๑) แบบสากัจฉาหรือสนทนา วิธีนี้ทรงใช้กับบุคคลที่ไม่ศรัทธา และไม่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนามาก่อน โดยพระพุทธองค์จะเป็นผู้ถามคำถาม นำผู้สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจในธรรมะ และได้เกิดความเลื่อมใสในธรรมะ และยังสนับสนุนให้พระสาวกได้สนใจวิธีนี้ คือให้สนทนาธรรมกันตามกาล

^{๗๖} ทิศนา แคมมณี, การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยม: จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร: เสริมสิน พรินเพรส ซิสเต็ม, ๒๕๕๓), หน้า ๑๘.

^{๗๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑.

๒) แบบบรรยาย วิธีสอนแบบนี้เป็นแบบกว้างๆ ที่พระองค์จะทรงใช้กับคนหมู่มากที่มีพื้นฐาน ความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรม และความเลื่อมใสเป็นพื้นอยู่แล้ว และเป็นวิธีนี้เป็นวิธีอัศจรรย์ที่ผู้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้าจะรู้สึกเหมือนว่าพระองค์ตรัสกับตนโดยตรง

๓) แบบตอบปัญหา เป็นวิธีที่ใช้ตอบปัญหาแก่ผู้ที่สนใจในธรรมะหรือผู้ที่มาสอบถามเพื่อเทียบเคียงกับคำสอนของคน หรือถามเพื่อข่มปราบให้จน

๔) แบบวางกฎข้อบังคับ วิธีสอนแบบนี้เป็นวิธีที่นิยมใช้กับพุทธบริษัทฝ่ายนักบวช คือ เป็นภิกษุ ภิกษุณี สามเณร สามเณรีโดยถือเหตุเมื่อมีการประพฤติไม่ดีงามเกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ เมื่อพระพุทธองค์ได้ทรงทราบแล้วตรัสให้ประชุมสงฆ์แล้วตรัสชี้แจงผลเสียหาย ผลร้ายที่เกิดขึ้นพรรณนาถึงคุณประโยชน์ของการประพฤติดีงาม แล้วจึงได้แสดงธรรมกถาที่เหมาะสมกับเรื่องนั้นแล้วจึงได้บัญญัติสิกขาบทขึ้นโดยความเห็นของพระสงฆ์ และยอมรับว่าดีงาม

หลักการแก้ปัญหาของอารยชนชั้นพื้นฐาน เรียกตามบาลีว่า “อริยมรรค” แปลว่า ทางดำเนินสู่ความดับทุกข์ที่ทำให้เป็นอริยชน หรือวิธีการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐ สามารถขยายองค์ประกอบออกได้เป็น ๘ ประการ ซึ่งเรียกว่า อัฐมรรคคือ^{๗๘}

๑) สัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) หมายถึง ทศนคติ ความคิดเห็น ความเชื่อถือค่านิยมต่างๆ ที่ดีงาม มองสิ่งทั้งหลายสอดคล้องกับปัจจัยอย่างมีเหตุผลตามความเป็นจริง

๒) สัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ) หมายถึง ความคิดความดำริ ตรีตรองความใคร่ครวญ เป็นไปเพื่อเปลื้องตนเองให้หลุดพ้นจากกิเลสตัณหา ไม่เป็นไปเพื่อการเบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น

๓) สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) หมายถึง การพูดการแสดงออกทางวาจา เป็นวจีสัจจัต คือ ไม่หลอกลวง ไม่ส่อเสียด ไม่หยาบคาย ไม่เพ้อเจ้อ มีเหตุผล พูดสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์

๔) สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) หมายถึง การกระทำที่ดีงามที่สุจริตชนประพฤติปฏิบัติกันเป็นไปในทางสร้างสรรค์ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และกัน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีงามในสังคม ทำให้อยู่ร่วมกันได้ด้วยดี หรืองดเว้นการเบียดเบียนชีวิตทรัพย์สิน ละเมิดสิทธิในคุ้มครองของรักของผู้อื่น

๕) สัมมาอาชีวะ (อาชีพชอบ) หมายถึง การประกอบอาชีพในทางสุจริต ไม่ก่อความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น

^{๗๘} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), พุทธวิธีในการสอน, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑),

๖) สัมมาวายามะ (พยายามชอบ) หมายถึง ความเพียรพยายามในการทำ ความดีงาม ความชอบธรรม หรือเพียรพยายามละความชั่ว ทำความดี และชำระจิตของตนให้ผ่องใส

๗) สัมมาสติ (ระลึกชอบ) หมายถึง การมีสติกำกับตัวในการกระทำ ภารกิจทุกอย่างตลอด ถึงการมีสติระลึกได้ในสิ่งที่ดีงาม ที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลไม่ปล่อยสติให้ล่องลอยไปกับอารมณ์ที่มา กระทบ

๘) สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตชอบ) หมายถึง ความตั้งจิตมั่นคง สงบไม่ฟุ้งซ่าน สม่่าเสมอ แน่วแน่ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน บริสุทธิ์ ผ่องใส ไม่ขุ่นมัว ผ่อนคลาย ไม่ตั้งเครียดกระด้าง ไม่หดหู่ ท้อแท้ พร้อมทั้งจะใช้งานทางปัญญาให้ได้ผลเต็มที่

จากการศึกษาแนวความคิดการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสรุปได้ว่า การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมอันเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่สำคัญของมนุษย์ โดยการพัฒนาขึ้นต้องอาศัยการมีศีลธรรม มีสมาธิปัญญาไม่ว่าจะเป็นบุคคลใดอาชีพใดก็ตามล้วนต้องปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นในใจ เพื่อที่จะให้กระทำแต่สิ่งที่ดีงาม ถูกต้องมีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเอง และสังคมด้วย

หลักไตรสิกขา

กระบวนการพัฒนาหรือปลูกฝังเริ่มต้น คือ การศึกษา ได้แก่ สัมมาทิฐิ เมื่อมีสัมมาทิฐิเป็นแกน นำเป็นรากฐาน กระบวนการของการศึกษาภายในตัวบุคคลก็ดำเนินได้ กระบวนการของการศึกษานี้มีขั้นตอน ใหญ่ๆ ที่เรียกว่าไตรสิกขา คือ^{๗๙}

๑) อธิศีลสิกขา การฝึกอบรมในด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ความสุจริตทางกาย วาจา และสัมมาอาชีวะ เจริญองกามขึ้นจนบุคคลมีความพร้อมทางความประพฤติวินัย และความสัมพันธ์ทางสังคมถึงมาตรฐานอารยชน เป็นพื้นฐานแก่การสร้างเสริมคุณภาพจิตใจที่ดี

๒) อธิจิตสิกขา การศึกษาด้านหรือขั้นตอนที่ฝึกปรือให้เกิดมีสัมมาวายามะ สัมมาสติ และ สัมมาสมาธิ เจริญองกามขึ้นจนบุคคลมีความพร้อมทางคุณธรรม มีคุณภาพจิตใจสมรรถภาพทางจิต สุขภาพจิต พัฒนาถึงมาตรฐานอารยชนเป็นพื้นฐานแห่งการพัฒนาปัญญาได้ดี

๓) อธิปัญญาสิกขา การศึกษาด้านหรือขั้นตอนที่ฝึกปรือให้เกิดมีสัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ เจริญองกามมีความพร้อมทางปัญญาถึงมาตรฐานอารยชน สามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัญญา มีจิตใจ

^{๗๙} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๖),

ผ่องใส เบิกบาน ไร้ทุกข์ หลุดพ้นจากความยึดมั่นถือมั่นต่างๆ เป็นอิสระด้วยปัญญาอย่างแท้จริง เมื่อทำความเข้าใจอย่างนี้ก็มองเห็นรูปร่างของกระบวนการแห่งการศึกษา

ในการปลูกฝังจริยธรรมในสถานศึกษานั้นมีหลักการจัดการ ดังนี้^{๘๐}

๑) พัฒนาทั้งระบบการศึกษา ทั้งในโรงเรียน และนอกโรงเรียน มีองค์ประกอบที่จะต้องพัฒนาควบคู่ไปกับการสั่งสอนศีลธรรม และจริยธรรมแก่นักเรียน ดังนี้

- ๑.๑ บุคคลในสถานศึกษา
- ๑.๒ การบริหารในสถานศึกษา
- ๑.๓ สภาพแวดล้อมในสถานศึกษา
- ๑.๔ การมีมนุษยสัมพันธ์ และการประชาสัมพันธ์
- ๑.๕ การบริหาร และสวัสดิการในสถานศึกษา
- ๑.๖ กิจกรรมของนักเรียนนักศึกษา
- ๑.๗ การสอนจริยธรรมโดยตรง
- ๑.๘ การสอนสอดแทรกจริยธรรมในการสอนทุกวิชา ทุกหลักสูตร
- ๑.๙ สิ่งแวดล้อมภายนอกโรงเรียน

๒) การพัฒนาจริยธรรม ต้องถือหลักการป้องกันดีกว่าแก้ไข ควรใช้วิธีการดังต่อไปนี้เพื่อป้องกันพฤติกรรมที่ไม่ควรของนักเรียน คือ

- ๒.๑ การให้คำแนะนำอย่างสม่ำเสมอ
- ๒.๒ การดูแลเอาใจใส่ของครู อาจารย์
- ๒.๓ การดูแล และการจัดสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา
- ๒.๔ การอบรมสั่งสอนให้นักเรียน นักศึกษา มีวิจารณญาณสามารถตัดสินใจเลือกวิธี

ทางปฏิบัติได้

- ๒.๕ การปลูกฝังอบรมนักเรียน นักศึกษาแต่ละคนให้เป็นผู้มีอุดมคติชีวิต
- ๒.๖ การแต่งตั้งครูคอยดูแลตรวจตรา สังเกต และแนะนำความประพฤติแก่นักเรียน นักศึกษา
- ๒.๗ ความร่วมมือของผู้ปกครองของนักเรียน นักศึกษา
- ๒.๘ ความร่วมมือระหว่างครู อาจารย์ ต่างสถาบัน
- ๒.๙ การศึกษาวิจัยปัญหาจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษา

^{๘๐} ชาเลียง วุฒิจันทร์, หลักการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ กรมศาสนา, ๒๕๕๐), หน้า ๗๗-๘๔.

๓) การพัฒนาจริยธรรมควรถือหลักส่งเสริมคุณลักษณะที่ดีงาม และห้ามปรามแก้ไขลักษณะที่ไม่พึงประสงค์ คุณลักษณะของคนไทยที่สามารถปลูกฝังให้ถึงพร้อมในสถานการณ์ปัจจุบันคือ

๓.๑ ความมีระเบียบ

๓.๒ ความซื่อสัตย์สุจริต

๓.๓ ความขยัน การประหยัด การยึดมั่นในสัมมาชีพ

๓.๔ ความสำนึกในหน้าที่ และความรับผิดชอบต่อสังคม และประเทศชาติ

๓.๕ การส่งเสริมความคิดริเริ่ม การรู้จักสร้างสรรค์ และการหาเหตุผล

๓.๖ ความกระตือรือร้นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ความรัก และเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

๓.๗ การมีพลานามัยที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย และจิตใจ

๓.๘ พึ่งตนเอง และมีอุดมคติ

๓.๙ ความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของชาติ การรักษาศิลปวัฒนธรรมของชาติ

๓.๑๐ ความเสียสละ ความเมตตาอารี ความกตัญญูทวาทิตความกล้าหาญความสามัคคี

๔) การพัฒนาจริยธรรมจะได้ผลต่อเมื่อครู อาจารย์ และผู้ใหญ่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก สอนอย่างไรตนต้องปฏิบัติอย่างนั้นด้วย

จริยธรรมจะมีขึ้นได้ต้องปลูกฝังฝึกหัด เริ่มจากการปลูกฝังคุณธรรมก่อน โดยการปลูกฝังต้องอาศัยหลักคำสอนทางศาสนาเข้าช่วย เมื่อคุณธรรมเกิดขึ้นในจิตใจแล้วจริยธรรมหรือพฤติกรรมที่แสดงออกจะมีลักษณะที่ถูกต้องดีงาม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าบุคคลใดที่มีจริยธรรมเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน จะทำให้เป็นผู้ที่มีแต่ความเจริญก้าวหน้า และมีความมั่นคงในหน้าที่การงาน ได้รับการยกย่องสรรเสริญ และเคารพเชื่อฟังจากบุคคลทั่วไป มีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ไร้ภัยอันตรายใดๆ เพราะแวดล้อมด้วยความรัก ความนับถือจากบุคคลที่อยู่รอบข้าง และครอบครัวจะมีความอบอุ่นมั่นคงฐานะทางเศรษฐกิจไม่ฝืดเคือง^{๑๑}

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า หลักไตรสิกขาเป็นกระบวนการศึกษา โดยมี ๓ ประการ คือ ๑. ศีล ๒. สมาธิ ๓. ปัญญา เพื่อให้บุคคลที่ศึกษาได้มีสัมมาทิฐิ คือมีความเห็นที่ถูกต้องดีงาม มีการประพฤติดี มีระเบียบวินัยมีความสุขสุจริตทางกาย วาจา ใจ และจะทำให้มีความองงามทางปัญญา สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และมีความหลุดพ้นทุกข์ได้

^{๑๑} จ्ञานงค์ ทองประเสริฐ, หลักการครองตน, (กรุงเทพมหานคร: สนุกอ่าน, ๒๕๕๑), หน้า ๑๓.

๒.๔.๒ ปัจจัยที่มีผลต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ ได้กล่าวถึง คุณธรรมจริยธรรมพื้นฐานที่ควรมีทั้งสิ้น ๑๐ ด้าน คือ^{๗๒}

๑) ความซื่อสัตย์ หมายถึง ความประพฤติของนักเรียนที่แสดงออกซื่อตรง ทั้งกาย วาจาใจ ทั้งต่อตนเอง สังคม และผู้อื่น รวมถึงมีความละเอียดรอบคอบ ความซื่อสัตย์นี้รวมถึงความซื่อตรงต่อหน้าที่ ความสุจริตต่ออาชีพ ความซื่อตรงต่อผู้อื่น จักเป็นที่เชื่อถือ เคารพนับถือในสังคม

๒) ความยุติธรรม หมายถึง การปฏิบัติตนด้วยความเที่ยงตรง การตัดสินเรื่องราวต่างๆ โดยใช้เหตุผล มีหลักฐานชัดเจน และปราศจากความลำเอียงการปฏิบัติตนด้วยความเที่ยงตรง ไม่ตกอยู่ในอคติ

๓) ความเมตตากรุณา หมายถึง ความรัก ความสงสาร และปรารถนาที่จะช่วยเหลือผู้อื่น อยากรให้ผู้อื่นพ้นทุกข์มีความสุข ทั้งแสดงออกทางกาย วาจา ใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน และรวมทั้งมีความเมตตากรุณาต่อสัตว์ด้วย

๔) ความกตัญญูกตเวที หมายถึง การรู้จักสำนึกบุญคุณหรือความดีของผู้ทำประโยชน์ หรือให้ความช่วยเหลือแก่เรา เช่น บิดามารดา ครูอาจารย์ และตอบแทนบุญคุณต่อผู้มีบุญคุณต่อเรา

๕) การรักษาระเบียบวินัย หมายถึง การควบคุมความประพฤติให้ถูกต้องเหมาะสมกับจรรยาบรรณ ขอบบังคับ ข้อตกลง กฎหมาย และศีลธรรม เพื่อความสงบสุขในชีวิตของตนเอง และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม

๖) ความรับผิดชอบ หมายถึง นักเรียนต้องแสดงออกด้วยการเอาใจใส่ในการปฏิบัติหน้าที่ การงานของตนเอง มีความตั้งใจในการที่ปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ทั้งนี้ นักเรียนต้องมีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม ครอบครัว สถาบันการศึกษา และเพื่อน

๗) ความเสียสละ หมายถึง การละความเห็นแก่ตัว การให้แก่บุคคลที่ควรให้ด้วย กำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังสติปัญญา และรู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์แก่ส่วนร่วม

๘) ความสามัคคี หมายถึง ความร่วมมือร่วมใจของคนในหมู่คณะในการประกอบกิจการงาน ทั้งนี้ความสามัคคีจะเกิดได้บุคคลในหมู่คณะจะต้องเสียสละความสุขส่วนตัว เพื่อประโยชน์แก่

^{๗๒} กระทรวงศึกษาธิการ(กรมวิชาการ), แผนพัฒนาจริยศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

ส่วนร่วม ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และรู้จักการแบ่งหน้าที่ในกลุ่ม เพื่อให้งานนั้นสำเร็จบรรลุไปด้วยดี

๙) การประหยัด หมายถึง การยับยั้งระมัดระวัง การใช้สิ่งของทั้งหลาย ด้วยความพอเหมาะพอควรเพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เช่น การประหยัดเวลา การประหยัดทรัพย์ การประหยัดถ้อยคำ

๑๐) ความมีเหตุผล หมายถึง การใช้สติปัญญา พิจารณา ไตร่ตรอง และพิสูจน์ให้ประจักษ์ โดยไม่ต้องหลงงมงาย ไม่เป็นคนหูเบาเชื่อคนง่าย

จึงสรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ของกระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ คุณธรรมจริยธรรมนั้นเป็นคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐานของมนุษย์ มีอยู่ ๑๐ ด้าน คือ ๑.) ด้านความซื่อสัตย์ ๒.) ด้านความยุติธรรม ๓.) ด้านความเมตตากรุณา ๔.) ด้านความกตัญญูกตเวทิตะ ๕.) ด้านการรักษาระเบียบวินัย ๖.) ด้านความรับผิดชอบ ๗.) ด้านความเสียสละ ๘.) ด้านความสามัคคี ๙.) ด้านการประหยัด ๑๐.) ด้านความมีเหตุผล อันจะเป็นปัจจัยส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นได้

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา

๒.๕.๑ ความหมายของวิชาสังคมศึกษา

นักการศึกษาทางสังคมศึกษา ได้ให้ความหมายของวิชาสังคมศึกษาในนานาพรรณณะ เป็นต้นว่า ^{๘๓}

จอห์น จาโรลิเมค (John Jarolimek, 1967: 4) กล่าวว่า “สังคมศึกษาเป็นวิชาที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ของ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และทางสังคม ทั้งกล่าวถึงวิธีที่มนุษย์จะใช้สิ่งแวดล้อมเพื่อสนองความต้องการของตนในการดำรงชีวิต”

เชฟเวอร์ (James P. Shaver, 1967) ให้นิยามว่า “สังคมศึกษาเป็นส่วนของการศึกษาทั่วไป และเกี่ยวข้องโดยเฉพาะการเตรียมพลเมือง ให้มีส่วนร่วมในสังคมแบบประชาธิปไตย”

เอนเกล (Shirley H. Engle, 1971) ให้ความเห็นว่า “สังคมศึกษาจะมีการเน้นคำถามด้านสังคมที่มีความต่อเนื่องกัน เน้นปัญหา และประเด็นทั้งใหญ่ และย่อย ซึ่งเยาวชนควรต้องปฏิบัติหรือ

^{๘๓} สิริวรรณ ศรีพหล, “การพัฒนาชุดฝึกอบรมทางไกลสำหรับครูสังคมศึกษา เรื่องการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา”, รายงานการวิจัย, งบประมาณแผ่นดิน ประจำปี ๒๕๕๓ โครงการบริการวิชาการแก่สังคม, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๔).

ช่วยให้เขาทำได้ ปัญหาของแต่ละบุคคล และของสังคมจะช่วยให้หลักสูตรมีการผสมผสานอย่างมีเหตุผล”

กู๊ด (Carter V. Good, 1978) ให้ความหมายว่า “สังคมศึกษา เป็นส่วนต่างๆ ของเนื้อหาสาระของสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ สังคมวิทยา และภูมิศาสตร์ โดยเลือกแล้วว่าเหมาะสมแก่การศึกษาในระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา และมีการพัฒนาขึ้นเป็นรายวิชาต่างๆ เพื่อการศึกษาไม่ว่าจะบูรณาการแล้วหรือไม่ และต้องมีทั้งเนื้อหาสาระและจุดหมายที่เกี่ยวข้องกับสังคม หรือไม่ก็อยู่ในขอบข่ายที่แคบไปหรือแน่นอนตายตัวของการศึกษาในแบบผสมผสาน”

เพรสตัน (Ralph C. Preston, 1960) กล่าวว่า “สังคมศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาวิชาสังคมศาสตร์ที่เลือกเฟ้นมาเพื่อใช้ในการสอนเด็ก โดยเฉพาะระดับชั้นประถมศึกษา และมัธยมศึกษา สังคมศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ส่วนมากได้เนื้อหาวิชามาจากสังคมศาสตร์ คือ

- ๑) ประวัติศาสตร์ เป็นการศึกษาเรื่องอดีตของมนุษย์
- ๒) ภูมิศาสตร์ เป็นการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับแผ่นดินที่อยู่อาศัย
- ๓) หน้าที่พลเมือง เป็นการศึกษาเรื่องสิทธิ และหน้าที่ของมนุษย์
- ๔) สังคมวิทยา เป็นการศึกษาเกี่ยวกับสถาบันของมนุษย์ และกระบวนการทำสังคม
- ๕) มานุษยวิทยา เป็นการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมของกลุ่มชน
- ๖) เศรษฐศาสตร์ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับผลผลิต การแจกจ่าย และการใช้สิ่งที่มีค่าใน การแลกเปลี่ยน และปรากฏการณ์ทางสังคมอันเกิดขึ้นจากกิจกรรมดังกล่าว

จากความหมายที่นักวิชาการท่านต่างๆ ได้ให้ความหมายของวิชาสังคมศึกษาในนานาพรรณานี้ ถ้าพิจารณาจากความหมายวิชาสังคมศึกษาที่ไมเคิลลิส (Michaelis, 1985: 3-4) ได้ประมวลความหมายของวิชาสังคมศึกษาในเชิงปรัชญา และความเชื่อแบบต่างๆ สรุปได้ ๕ ประเภท ดังนี้ คือ

๑) สังคมศึกษาในฐานะการถ่ายทอดความเป็นพลเมืองดี (Social Studies as Citizenship Transmission) ผู้ที่ยึดถือเช่นนี้เชื่อว่า สังคมศึกษาควรจะถ่ายทอดลักษณะพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ และมรดกทางวัฒนธรรมของสังคม พลเมืองดีที่มีความรับผิดชอบควรจะได้พัฒนาจากความเข้าใจต่อสิ่งที่ดี ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของสังคมนั้น

๒) สังคมศึกษาในฐานะเป็นการศึกษาทางสังคมศาสตร์ (Social Studies as Social Science Education) ผู้ที่ยึดถือเช่นนี้เชื่อว่า เนื้อหาของสังคมศึกษา และวิธีการศึกษาควรจะนำมา

จากสังคมศาสตร์ พลเมืองที่มีประสิทธิภาพควรจะรู้มโนคติพื้นฐาน และวิธีการศึกษาของสังคมศาสตร์ เพื่อสามารถจัดการกับประเด็นเรื่องราว และปัญหาต่างๆ

๓) สังคมศึกษาในฐานะการคิดอย่างไตร่ตรอง (Social Studies as Reflective Thinking) แนวคิดนี้ยึดถือโดยกลุ่มประจักษ์นิยม ซึ่งเชื่อว่าเป้าหมายสำคัญของสังคมศึกษา คือ การพัฒนาความสามารถในการคิด และการตัดสินใจ ซึ่งพลเมืองที่มีประสิทธิภาพจะใช้แบบ และกระบวนการในการคิด และตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหา และสรุปเรื่องราวต่างๆ ได้

๔) สังคมศึกษาในฐานะเป็นการวิพากษ์สังคม และการปฏิบัติ (Social Studies as Social Criticism and Action) ลักษณะนี้เป็นการเน้นของกลุ่มปฏิรูป ซึ่งเชื่อว่าเป้าหมายสำคัญของสังคมศึกษา คือ เพื่อพัฒนาความรู้ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการปรับปรุงสังคม และพลเมืองที่รับผิดชอบ จะสามารถวิเคราะห์เรื่องราว เหตุการณ์ปัจจุบัน และปัญหาอย่างวิพากษ์ และปฏิบัติกรอย่างเหมาะสม

๕) สังคมศึกษาในฐานะเป็นการพัฒนาเอกัตบุคคล (Social Studies as Personal Development of the Individual) ลักษณะนี้เป็นแนวความคิดของกลุ่มพิพัฒนาการนิยม (Progressivism) และกลุ่มอัตถภาวะนิยม (Existentialism) ซึ่งเชื่อว่าเป็นโปรแกรมการเรียนควรยึดถือนักเรียนเป็นศูนย์กลาง หรือให้ความสำคัญแก่นักเรียน และควรที่จะพัฒนานักเรียนทั้งตัว ทั้งทางสังคม อารมณ์ สติปัญญา และกาย ความเข้าใจในตนเอง และการนำตนเอง ซึ่งเป็นลักษณะหรือคุณสมบัติที่จำเป็นสำหรับความเป็นพลเมืองดีที่มีความรับผิดชอบ

จากความหมายที่ไมเคิลลิส ได้ประมวลมานี้ ไมเคิลลิสยังได้สรุปความหมาย และชี้ให้เห็นจุดเน้นของความหมายต่างๆ ดังนี้^{๘๔}

๑) สังคมศึกษา คือ การถ่ายทอดวัฒนธรรมพื้นฐานที่เป็นมรดกของประเทศชาติให้แก่ผู้เรียน นิยามนี้เป็นการเน้นด้านเนื้อหา

๒) สังคมศึกษา คือ เนื้อหา และวิธีการที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศาสตร์อื่นๆ นิยามนี้เน้นด้านเนื้อหาเช่นกัน

๓) สังคมศึกษา คือ การส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนากระบวนการคิด และการตัดสินใจเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาสังคม นิยามนี้เน้นด้านสังคม

^{๘๔} Michaelis, John U., *Social Studies for Children in a Democracy : A Guide to Basic Instruction*. 10 th Edition, (Boston : Allyn and Bacon, 1992).

๔) สังคมศึกษา คือ กระบวนการเรียนการสอนที่มุ่งพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนเพื่อให้สามารถวิเคราะห์ และแก้ปัญหาสังคมได้ นิยามนี้เน้นด้านสังคม

๕) สังคมศึกษา คือ การมุ่งพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในการที่จะควบคุม ดูแลตนเอง ตลอดจนสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ นิยามนี้เน้นความสำคัญที่ตัวผู้เรียน

สำหรับความหมายของวิชาสังคมศึกษาตามที่ปรากฏในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ได้ให้ความหมายว่า “กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความเชื่อมสัมพันธ์กัน และมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย เพื่อช่วยให้สามารถปรับตนเองกับบริบทสภาพแวดล้อม เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยมที่เหมาะสม”^{๘๕}

กล่าวโดยสรุป วิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคม โดยเน้นการศึกษาเกี่ยวกับเนื้อหา และวิธีการในศาสตร์ต่างๆ โดยเฉพาะวิชาในหมวดสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมมนุษย์ เศรษฐกิจ กิจกรรมการเมืองทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต สิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ การเปลี่ยนแปลง สิ่งแวดล้อมเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ การแก้ปัญหา และการวางแนวทางสำหรับอนาคต ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายสำคัญ เพื่อมุ่งพัฒนาความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนในสังคมประชาธิปไตย

๒.๕.๒ ความสำคัญของวิชาสังคมศึกษา

วิชาสังคมศึกษานับเป็นวิชาที่มีการจัดการเรียนการสอนมาตั้งแต่ครั้งอดีตแล้ว และเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน นับเป็นวิชาที่มีความสำคัญวิชาหนึ่งในหลักสูตรที่ให้นักเรียนเรียนตลอดจนจบหลักสูตร ความสำคัญของวิชาสังคมศึกษามี ดังนี้

๑) วิชาสังคมศึกษา มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดีของสังคม และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคมได้ โดยเน้นให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

๒) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่ปรากฏในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ เน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันใน

^{๘๕} กระทรวงศึกษาธิการ, *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑*, สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๑).

สังคมไทย และสังคมโลกอย่างสันติสุข การเป็นพลเมืองดี ศรัทธาในหลักธรรมของศาสนา การเห็นคุณค่าของทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม ความรักชาติ และภูมิใจในความเป็นไทย

๓) วิชาสังคมศึกษา เป็นวิชาที่พัฒนาผู้เรียนให้เกิดความเจริญงอกงามในด้านต่างๆ คือ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านเจตคติ และค่านิยม

ในด้านความรู้ สังคมศึกษาจะให้ความรู้แก่ผู้เรียนในเนื้อหาสาระที่นามาจากวิชาต่างๆ ในกลุ่มสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ เพื่อให้นักเรียนมีพื้นฐานในการสร้างความคิด กระบวนการคิด อย่างมีวิจาร์ณญาณ รู้จักการใช้เหตุผล และสังเคราะห์ข้อมูลจนสามารถสรุปเป็นมโนคติ และหลักการ ในที่สุด

ในด้านทักษะ วิชาสังคมศึกษาจะฝึกฝนทักษะที่ถือเป็นเครื่องมือหรือวิธีการที่จำเป็น สำหรับผู้เรียนที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต วิชาสังคมศึกษามุ่งพัฒนาให้นักเรียนมีทักษะทั้ง ด้านวิชาการ และทักษะทางด้านสังคม ทักษะทางด้านวิชาการ เน้นทักษะการแสวงหาความรู้ เช่น ทักษะการอ่าน การตีความ การสืบค้นหาข้อมูล การใช้แหล่งเรียนรู้ เป็นต้น ส่วนทักษะทางด้านสังคม เน้นการรู้จักอยู่ร่วมกับผู้อื่น การทำงานเป็นกลุ่ม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่นหรือกลุ่ม ความสามารถในการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ในด้านเจตคติ วิชาสังคมศึกษามุ่งปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม และการพัฒนาค่านิยมให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน

คุณธรรม หมายถึง หลักของความดี ความงาม ความถูกต้อง และคุณภาพของบุคคล ซึ่ง บุคคลยึดมั่นไว้เป็นหลักประจำใจในการประพฤติปฏิบัติจนเป็นนิสัย โดยกระทำตามความคิด และ มาตรฐานของสังคม ตามหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม ทางศาสนา และทางวัฒนธรรม ส่วนจริยธรรมเป็น สิ่งจำเป็น และมีความสำคัญต่อมนุษย์ ทั้งโดยส่วนตน และส่วนรวม เพราะจริยธรรมจะเป็นระบบ พฤติกรรม และเจตคติของมนุษย์ ซึ่งจะเป็ปัจจัยพื้นฐานช่วยให้สังคมมีความสงบเรียบร้อย และก้าว ไปสู่การพัฒนาอย่างมีระบบ และค่านิยมเป็นลักษณะความเชื่อหรือกฎเกณฑ์ที่บุคคลยึดถือเป็นหลัก ปฏิบัติในการดำเนินชีวิต

การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนการพัฒนาค่านิยมที่พึงประสงค์ให้แก่ผู้เรียนซึ่ง เป็นเยาวชนของประเทศ จะทำให้เยาวชนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของประเทศ อันจะนำมาซึ่งการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม สังคมจะมีความ เข้มแข็งในที่สุด

๔) วิชาสังคมศึกษาจึงมีความสำคัญต่อผู้เรียน ช่วยวางพื้นฐานการดำเนินชีวิตในสังคม ให้แก่ผู้เรียน เพื่อสร้างผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่มีประสิทธิภาพของประเทศ และสังคมโลกอย่างแท้จริง

เมื่อพลเมืองของประเทศ และของโลกมีคุณภาพแล้ว ย่อมเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ และโลกสู่ความเจริญ และความมั่นคงต่อไป

ดังที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ได้ระบุความสำคัญของวิชาสังคมศึกษา ไว้ว่า “กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคล และการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เข้าใจถึงการพัฒนาเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลา ตามเหตุปัจจัยต่างๆ เกิดความเข้าใจในตนเอง และผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความแตกต่าง และมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้เป็นการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ และสังคมโลก”^{๘๖}

๒.๕.๓ องค์ความรู้ของสังคมศึกษา

องค์ความรู้ของสังคมศึกษา ประกอบด้วย

๑. สังคมศึกษา คือ การศึกษาสังคมในระดับโรงเรียน ครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับสังคมในบริบทที่ผู้เรียนอาศัยอยู่ ซึ่งมีทั้งผู้คน และสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย การเรียนรู้เกี่ยวกับสังคมจะต้องใช้เนื้อหาสาระที่เป็นองค์ความรู้ต่างๆซึ่งสังคมศึกษาที่สอนในโรงเรียนได้จากเนื้อหาในวิชาสังคมศาสตร์ เนื้อหาจากวิชาสังคมศาสตร์เป็นพื้นฐานสำคัญ และจำเป็น เพราะถ้าไม่มีเนื้อหาก็คงไม่สามารถสอนได้ ความรู้ในสังคมศึกษามีลักษณะพิเศษ คือ ได้มาจากความรู้ที่คัดสรรจากความรู้ในสาขาสังคมศาสตร์ (ส่วนใหญ่) ได้แก่ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ สังคมวิทยา และมานุษยวิทยา รวมทั้งสาขาวิชาอื่นๆที่เห็นว่าเหมาะสมซึ่งองค์ความรู้ของสังคมศึกษานั้น สามารถแยกเป็นข้อเท็จจริง (fact) มโนคติ(concept) และหลักการหรือแนวคิดสำคัญ (generalization)

ในการสอนสังคมศึกษาต้องประกอบด้วยเนื้อหาที่เป็นข้อเท็จจริงจึงมีรายละเอียดของเรื่องราวต่างๆ ที่ได้จากการค้นคว้าของนักสังคมศาสตร์ในสาขาสังคมศาสตร์แขนงต่างๆ พร้อมทั้งต้อง

^{๘๖} กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๓๒.

มี มโนคติ การจัดเนื้อหาที่จะสอนเป็นสิ่งสำคัญเพราะเนื้อหา และมโนคติที่ได้จากสังคมศาสตร์มีมากมายจะนำมาใช้ในหลักสูตรได้อย่างไรดังนั้น จะต้องมีการคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้^{๘๗}

๑) ขอบเขต (Scope) ขอบเขต หมายถึง เนื้อหาที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้มากน้อยเพียงใด จะเรียนในลักษณะกว้างหรือลึกซึ้ง ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงธรรมชาติของสังคมศาสตร์ (Discipline Oriented) ผู้เรียน (Individual Oriented) รวมทั้งความต้องการของสังคม หรือประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับสังคมหรือชุมชนที่ต้องการให้ผู้เรียนมีสมรรถนะสูงสุด (Society Oriented)^{๘๘}

๒) การเรียงลำดับ (Sequence) การเรียงลำดับ หมายถึง การนำเนื้อหา และมโนคติมาใช้ ในโรงเรียนว่าจะจัดให้ผู้เรียนได้เรียนในระดับชั้นอะไร ซึ่งต้องคำนึงวุฒิภาวะของผู้เรียน ความสนใจของผู้เรียน การเรียนรู้หรือความรู้เดิมของผู้เรียน และระดับความยากง่าย เช่น นักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น และมีมัธยมศึกษาตอนปลาย ย่อมเรียนมโนคติ เรื่อง ประชาธิปไตย แตกต่างกัน คือ ในระดับประถมต้นต้องเรียนแนวคิดประชาธิปไตยที่อยู่ใกล้ตัว แต่เมื่อโตสูงขึ้น มโนคติเรื่อง ประชาธิปไตยต้องลึกซึ้งขึ้น เช่น ประชาธิปไตยกับระบบการปกครอง เป็นต้น การเรียงลำดับเนื้อหาที่เป็นข้อเท็จจริงจะทำให้ผู้เรียนได้มโนคติที่ชัดเจน แต่ทั้งนี้ต้องมีองค์ประกอบสำคัญ คือ วิธีการสอนของครู

สำหรับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้ระบุความรู้สังคมศึกษาที่จะต้องเรียน^{๘๙} ดังนี้

๑) ศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการพัฒนาตนเอง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาค่านิยมของตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม และส่วนรวม

๒) หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ระบบการเมืองการปกครอง ในสังคมปัจจุบันการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ลักษณะ และความสำคัญ การเป็นพลเมืองดี ความแตกต่าง และความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ

^{๘๗} วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา, สังคมศาสตร์และสังคมศึกษาในประมวลสาระชุดวิชาสารัตถะและวิทยวิธีทางสังคมศึกษาหน่วยที่ ๑, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๕).

^{๘๘} Laughlin, Margaret A. And Hartoonian, Michale H., **Challenge of Social Studies, Instruction in Middle and High Schools**, (Forth Worth: Harcourt Brace College Publishers, 1995).

^{๘๙} กระทรวงศึกษาธิการ, **ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, ๒๕๕๑).**

ปลูกฝังค่านิยมด้านประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทย และสังคมโลก

๓) **เศรษฐศาสตร์** การผลิต การแจกจ่าย และการบริโภคสินค้าและบริการ การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ การดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ และการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๔) **ประวัติศาสตร์** เวลา และยุคสมัยทางประวัติศาสตร์วิธีการทำประวัติศาสตร์ พัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์ และเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆ ผลกระทบที่เกิดจากเหตุการณ์สำคัญในอดีต บุคคลสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในอดีต ความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย แหล่งอารยธรรมที่สำคัญของโลก

๕) **ภูมิศาสตร์** ลักษณะของโลกทางกายภาพ ลักษณะทางกายภาพ แหล่งทรัพยากร และภูมิอากาศของประเทศไทย และภูมิภาคต่างๆ ของโลก การใช้แผนที่ และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ความสัมพันธ์กันของสิ่งต่างๆ ในระบบธรรมชาติความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น การนำเสนอข้อมูลภูมิสารสนเทศ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

๒. แนวทางการจัดทำหลักสูตรสังคมศึกษาในสถานศึกษา

หลักสูตร คือ แผนการเรียนรู้ และประสบการณ์ หรือกิจกรรมทั้งหลายที่โรงเรียนจัดให้แก่ผู้เรียน หลักสูตรสังคมศึกษามีองค์ประกอบอยู่ ๔ ส่วน ได้แก่ วัตถุประสงค์ของหลักสูตร การเลือกและเรียบเรียงเนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และวัสดุสารการเรียนการสอนในสังคมศึกษา สาระในแต่ละองค์ประกอบ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การเปลี่ยนแปลงนี้ขึ้นอยู่กับแนวคิดหรือปรัชญาทางการศึกษา นโยบายทางการศึกษา ความรู้ทางจิตวิทยา โครงสร้าง องค์ความรู้ สภาพสังคม เศรษฐกิจ รวมทั้งความต้องการของผู้เรียน

๒.๑ หลักสูตรสังคมศึกษาในหลักสูตรแกนกลาง พ.ศ.๒๕๕๑

การจัดการศึกษาของไทยแบบโบราณนั้น หลักสูตรสังคมศึกษายังไม่ปรากฏเป็นวิชาหนึ่ง แต่เมื่อเวลาผ่านไป วิชาสังคมศึกษาเริ่มมีความสำคัญมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อมีการจัดการศึกษาที่เป็นแบบแผน และหลักสูตรสังคมศึกษามีการพัฒนาเรื่อยมา โดยขยายขอบเขตของเนื้อหาสาระมากกว่าเดิม ตลอดจนมีการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น พัฒนาการของหลักสูตรสังคมศึกษาเป็นไปตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม และความก้าวหน้าทางวิทยาการของประเทศไทย

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ จึงกำหนดให้ผู้เรียน เรียนรู้ ๘ กลุ่มสาระ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็น ๑ ใน ๘ กลุ่มสาระ การเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ การเรียนรู้กลุ่มสาระ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจการดำรงชีวิตของมนุษย์ ทั้ง ในฐานะปัจเจกบุคคล และการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการ ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เข้าใจถึงการพัฒนาเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลา ตามเหตุปัจจัย ต่างๆ เกิดความเข้าใจในตนเอง และผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความแตกต่าง และมี คุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ และสังคม โลก^{๙๐}

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ได้กำหนดมาตรฐานการ เรียนรู้ และตัวชี้วัดในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จำนวน ๑๑ มาตรฐาน จัดแบ่งเป็น ๕ สาระย่อย ได้แก่ ^{๙๑}

สาระที่ ๑ ศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม

สาระที่ ๒ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

สาระที่ ๓ เศรษฐศาสตร์

สาระที่ ๔ ประวัติศาสตร์

สาระที่ ๕ ภูมิศาสตร์

สาระที่ ๑ ศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส ๑.๑ รู้ และเข้าใจประวัติความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของ พระพุทธศาสนา หรือ ศาสนาที่ตนนับถือ และศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตาม หลักธรรมเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส ๑.๒ เข้าใจ ตระหนัก และปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษา ประเพณี และ วัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และสังคมโลกอย่างสันติสุข

สาระที่ ๒ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

^{๙๐} อ่างแล้ว.

^{๙๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๘-๑๖๓.

มาตรฐาน ส ๒.๑ เข้าใจ และปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และดำรงรักษาประเพณี และวัฒนธรรมไทยดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และสังคมโลกอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส ๒.๒ เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และดำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สาระที่ ๓ เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส ๓.๑ เข้าใจ และสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิต และบริโภค การใช้ ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการ ของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ

มาตรฐาน ส ๓.๒ เข้าใจระบบ และสถาบันทางเศรษฐกิจต่างๆ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ และความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

สาระที่ ๔ ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส ๔.๑ เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลา และยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้ วิธีการทำประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน ส ๔.๒ เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบันในด้านความสัมพันธ์ และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญ และสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตรฐาน ส ๔.๓ เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจ และดำรงความเป็นไทย

สาระที่ ๕ ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส ๕.๑ เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผลต่อกัน และกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่ และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ในการค้นหา วิเคราะห์ สรุป และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐาน ส ๕.๒ เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรควัฒนธรรม มีจิตสำนึก และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ในแต่ละมาตรฐานการเรียนรู้ได้มีการกำหนดตัวชี้วัดซึ่งระบุสิ่งที่ผู้เรียนพึงรู้ และปฏิบัติได้ รวมทั้งคุณลักษณะของผู้เรียนในแต่ละระดับชั้นที่สะท้อนถึงองค์ความรู้/ทักษะ คุณลักษณะตาม

มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดจะมีความเฉพาะเจาะจง และมีความเป็นรูปธรรม สำหรับนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในแต่ละระดับชั้น

๒.๒ แนวทางการจัดทำหลักสูตรสังคมศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรสถานศึกษา (School Curriculum) เป็นหลักสูตรที่สถานศึกษาแต่ละแห่งวางแผนจัดทำขึ้น เพื่อเป็นแนวทางหรือข้อกำหนดเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะที่ต้องการ โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาไปสู่ศักยภาพสูงสุดของตนเอง สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ให้ความหมายของหลักสูตรสถานศึกษาไว้ว่า “หลักสูตรสถานศึกษา” เป็นแผนหรือแนวทางในการจัดประมวลความรู้ และประสบการณ์ ซึ่งจัดทำโดยบุคคลหรือคณะบุคคลในระดับสถานศึกษา เพื่อใช้ในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถตามมาตรฐานการเรียนรู้ และส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง มีชีวิตอยู่ในโรงเรียน ชุมชน และสังคมอย่างมีความสุข^{๙๒}

หลักสูตรสถานศึกษาเป็นหลักสูตรที่เกิดจากการที่สถานศึกษานาสภาพต่างๆ ที่เป็นสภาพในปัจจุบันปัญหา จุดเด่น เอกลักษณ์ ของชุมชน สังคม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น มากำหนดเป็นสาระการเรียนรู้ และการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียน หลักสูตรสถานศึกษาจะต้องออกแบบจัดทำบนพื้นฐานของหลักสูตรแกนกลาง และความต้องการของชุมชน ตลอดจนความต้องการของสถานศึกษาเอง ดังนั้นหลักสูตรสถานศึกษาจะต้องครอบคลุมสิ่งที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางซึ่งกำหนดโดยหน่วยงานส่วนกลาง เพื่อความเป็นเอกภาพของคนในชาติ และส่วนที่สถานศึกษาแต่ละแห่งพัฒนาเพิ่มเติมขึ้นให้สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทความต้องการของท้องถิ่นและของสถานศึกษา^{๙๓}

จากโครงสร้างหลักสูตรแกนกลางที่กำหนดกลุ่มสาระการเรียนรู้ และเวลาเรียน/หน่วยกิตของแต่ละกลุ่มนั้น สถานศึกษาจะต้องนำไปจัดทำโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาโดยต้องกำหนดรายวิชาที่จะสอน พร้อมทั้งเวลาเรียนของแต่ละรายวิชาในแต่ละปี/ภาคเรียน

ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมนั้น สถานศึกษาจะนำไปจัดทำเป็นรายวิชาจำนวนเท่าใด ต้องพิจารณาให้เหมาะสม ตามความพร้อมอย่างไรก็ตาม

^{๙๒} อ่างแล้ว.

^{๙๓} สิริวรรณ ศรีพหล รุ่งนภา นุตราวงศ์ และเจษฎา กิตติสุนทร, “หลักสูตรแกนกลางและหลักสูตรสังคมศึกษา”, *ประมวลสาระชุดวิชาการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สังคมศึกษา หน่วยที่ ๑*, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๔).

กระทรวงศึกษาธิการได้มีนโยบายให้สถานศึกษาจัดประวัติศาสตร์แยกเป็นรายวิชาเฉพาะส่วนสาระอื่นๆ นั้น สถานศึกษาอาจจะจัดบูรณาการเข้าด้วยกันแล้วใช้ชื่อ “สังคมศึกษา” หรือจะแยกเป็นรายวิชาตามความเหมาะสม^{๔๔}

รายวิชาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรสถานศึกษาอาจแยกได้เป็น ๒ ประเภท ได้แก่ รายวิชาพื้นฐาน และรายวิชาเพิ่มเติม^{๔๕}

รายวิชาพื้นฐาน เป็นรายวิชาที่เปิดสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้แกนกลางที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลาง ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้เรียนทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องเรียนรู้

รายวิชาเพิ่มเติม เป็นรายวิชาที่สถานศึกษาแต่ละแห่งสามารถเปิดสอนเพิ่มเติมจากสิ่งที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลาง เพื่อให้สอดคล้องกับจุดเน้น ความต้องการ และความถนัดของผู้เรียน หรือความต้องการของท้องถิ่น โดยมีการกำหนด “ผลการเรียนรู้” เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนรายวิชาเพิ่มเติมต่างๆ

ดังนั้น สถานศึกษาแต่ละแห่งอาจเปิดสอนสังคมศึกษาได้ทั้งรายวิชาพื้นฐาน และรายวิชาเพิ่มเติม ภายในกรอบโครงสร้างเวลาเรียนในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

๑) การจัดทำรายวิชาพื้นฐาน สำหรับการจ้ดรายวิชาพื้นฐานในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมนั้น สถานศึกษาจะต้องจัดสาระประวัติศาสตร์เป็นรายวิชาเฉพาะแยกออกมาอีกหนึ่งรายวิชา ดังนั้นการจัดวิชาพื้นฐานในระดับต่างๆ จะเป็น ดังนี้

ก. ระดับประถมศึกษา จะจัดรายวิชาพื้นฐานเป็น ๒ รายวิชา คือ รายวิชาสังคมศึกษา และรายวิชาประวัติศาสตร์ โดยรายวิชาประวัติศาสตร์ให้จัดการเรียนการสอนเป็น ๔๐ ชั่วโมงต่อปี ส่วนรายวิชาสังคมศึกษาให้จัดการเรียนการสอนเป็น ๘๐ ชั่วโมงต่อปี

ข. ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น อาจจัดรายวิชาพื้นฐานได้มากกว่า ๒ รายวิชา แต่จัดสาระประวัติศาสตร์เป็นรายวิชาเฉพาะ ตามนโยบายกระทรวงศึกษาธิการ

ค. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อาจจัดรายวิชาพื้นฐานได้มากกว่า ๒ รายวิชา แต่ต้องจัดสาระประวัติศาสตร์เป็นรายวิชาเฉพาะ ตามนโยบายกระทรวงศึกษาธิการ

^{๔๔} อ่างแล้ว.

^{๔๕} กระทรวงศึกษาธิการ, ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑.

๒) การจัดทำรายวิชาเพิ่มเติม ในการจัดทำรายวิชาเพิ่มเติม นั้น สถานศึกษาสามารถพิจารณาได้ตามความเหมาะสม โดยพิจารณาถึงบริบทความต้องการของท้องถิ่น ความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน รวมทั้งจุดเน้น และความพร้อมของสถานศึกษา ทั้งนี้ให้กำหนด “ผลการเรียนรู้” เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียน พร้อมทั้งจัดทำสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมที่สอดคล้องกับผลการเรียนรู้ เพื่อเป็นกรอบทิศทางในการจัดการเรียนการสอน สื่อการเรียนรู้ และการวัดประเมินผลผู้เรียน

เมื่อกำหนดรายวิชา พร้อมคำอธิบายรายวิชา กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม ในหลักสูตรสถานศึกษา ครูผู้สอนในแต่ละรายวิชาจะต้องนำไปจัดทำโครงสร้างรายวิชา และออกแบบหน่วยการเรียนรู้/แผนการจัดการเรียนรู้เพื่อใช้ในการพัฒนาผู้เรียนในระดับชั้นเรียน

๓. วิธีสอนสังคมศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

วิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดี ดังนั้น วิธีสอนสังคมศึกษาจึงต้องเน้นที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งวิธีสอนสังคมศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนั้น มีอยู่หลายวิธีด้วยกัน^{๙๖} ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๑ วิธีสอนสังคมศึกษาโดยการสาธิต กิจกรรมการสาธิต คือ การแสดงหรือกระทำพร้อมกับการบอกหรืออธิบายเพื่อให้ผู้เรียนได้ประสบการณ์ตรงในเชิงรูปธรรม ซึ่งจะทำได้สามารถเข้าใจมนต์ และหลักการได้ดีขึ้น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการสาธิต มีขั้นตอนสำคัญ ๓ ขั้นตอน คือ

- ๑) ขั้นเตรียมการสอน
- ๒) ขั้นสาธิต
- ๓) ขั้นสรุป และการประเมินผล

๓.๒ วิธีสอนสังคมศึกษาโดยการอภิปราย วิธีสอนโดยการอภิปราย เป็นวิธีสอนวิธีหนึ่งที่ครูสังคมศึกษา ควรนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียน เพราะเป็นวิธีการสอนแบบหนึ่งที่มีผู้เรียนได้รับประสบการณ์ของการทำงานแบบกลุ่ม เน้นการแสดงบทบาทของสมาชิกในกลุ่มที่เกี่ยวกับการเสนอความคิดเห็นต่อปัญหาหรือประเด็นที่นำมาเพื่อถกเถียง และยังต้องการให้ผู้เรียนรู้จัก และเข้าใจกระบวนการของกลุ่มอีกด้วย วิธีการสอนแบบอภิปรายจึงเป็นเทคนิคเบื้องต้นที่สำคัญมากในการช่วยให้การทำงานของกลุ่มมีประสิทธิภาพ

^{๙๖} สิริวรรณ ศรีพหล, “วิธีการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ”, ประมวลสาระชุดวิชาวิทยาการการจัดการเรียนรู้ หน่วยที่ ๕, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๐).

วิธีสอนโดยการอภิปรายนับว่าให้คุณค่าแก่ผู้เรียนทุกด้าน คือ พัฒนาด้านความรู้ ด้านเจตคติ และด้านทักษะการเรียนรู้ โดยเฉพาะการพัฒนาค่านิยมด้านประชาธิปไตย กระบวนการสอนด้วยวิธีการอภิปรายนั้น นำเอากลไกของกระบวนการประชาธิปไตยมาใช้เป็นส่วนใหญ่ เช่น การเปิดโอกาสให้สมาชิกของกลุ่มแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ การยอมรับมติของกลุ่ม เป็นต้น ด้วยวิธีการดังกล่าวทำให้ผู้เรียนรับเอาค่านิยมทางด้านประชาธิปไตยไปด้วย และเกิดความสำนึกของความเป็นประชาธิปไตย รวมทั้งเห็นคุณค่าของความเป็นประชาธิปไตยยิ่งขึ้น

วิธีสอนโดยการอภิปรายมีขั้นตอนอยู่ ๓ ขั้นตอน ได้แก่

๑) ขั้นเตรียมการอภิปราย คือ การวางแผนการเรียนการสอน ซึ่งจะต้องเตรียมการในหลายๆ เรื่องด้วยกัน โดยเฉพาะหัวข้อ และรูปแบบของการอภิปราย ผู้สอน ผู้เรียน รวมทั้งการจัดห้องเรียน และอุปกรณ์การสอน

๒) ขั้นดำเนินการอภิปราย โดยผู้สอนจะมีบทบาทหลายประกอบในฐานะที่จะควบคุมให้การอภิปรายเป็นไปด้วยดี

๓) ขั้นสรุป เมื่อการอภิปรายสิ้นสุดลงจึงควรมีการสรุป กล่าว คือ ถ้าเป็นการอภิปรายกลุ่มย่อย หรือกลุ่มระดมความคิด แต่ละกลุ่มจะต้องมีข้อสรุปโดยให้ประธานของกลุ่มออกมารายงานผล เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของแต่ละกลุ่ม และสุดท้ายผู้สอนอาจสรุปอีกครั้งเพื่อเน้นความคิดหลัก

แต่ถ้าเป็นการอภิปรายกลุ่มใหญ่ ผู้สอนอาจเป็นผู้สรุปจากแนวคิดที่ผู้อภิปรายเสนอ เพื่อเน้นประเด็นหลัก ผู้สอนอาจเลือกรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งของการอภิปรายได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหลายประการ รูปแบบการอภิปรายที่ยืดถือจำนวนผู้เรียนเป็นหลัก คือ การอภิปรายแบบกลุ่มใหญ่ และการอภิปรายแบบกลุ่มย่อย ซึ่งในแต่ละกลุ่มยังมีรูปแบบที่แยกย่อยๆ ออกไปอีก เป็นต้นว่า การอภิปรายแบบระดมความคิด แบบอภิปรายหมู่ แบบชิมโพลีเซียม แบบซุบซิบปรึกษา แบบโต้วาที ฯลฯ

๓.๓ วิธีสอนสังคมนาศึกษาโดยการแก้ปัญหา วัตถุประสงค์ของการสอนวิชาสังคมนาศึกษาข้อหนึ่ง คือ การพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการคิดอย่างมีเหตุผล วิธีสอนที่จะช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะดังกล่าว คือ การสอนโดยการแก้ปัญหา ซึ่งเป็นวิธีการสอนแบบหนึ่งที่มีให้ผู้เรียนค้นหาคำตอบหรือแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง โดยเสนอในรูปของคำถาม หรือปัญหาที่น่าสนใจ แล้วให้ผู้เรียนหาทางแก้ไขปัญหานั้น วิธีการสอนดังกล่าวได้ใช้ขั้นตอนของวิธีการทำวิทยาศาสตร์ ตั้งแต่ขั้นการกำหนดปัญหา จนถึงขั้นการสรุปผล การสอนโดยการแก้ปัญหานั้นสามารถนำไปใช้กับทุกกลุ่มสาระวิชา ตลอดจนใช้ได้กับการจัดกิจกรรมทั้งกลุ่ม และเป็นรายบุคคล

วิธีสอนโดยการแก้ปัญหาได้นำเอาหลักการพื้นฐานของวิธีการทำวิทยาศาสตร์มาใช้ ดังนั้นวิธีการจึงมีขั้นตอน ดังนี้

- ๑) การกำหนดปัญหา และการวิเคราะห์ปัญหา
- ๒) การตั้งสมมติฐาน
- ๓) การเก็บ และการรวบรวมข้อมูล
- ๔) การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๕) การสรุปผล

จะเห็นได้ว่า การเรียนการสอนด้วยวิธีการแก้ปัญหานั้น เป็นวิธีการสอนที่น่าสนใจมาก เพราะมุ่งที่ตัวผู้เรียนให้เป็นผู้แก้ปัญหา ดังนั้นผู้สอนจึงมีส่วนสำคัญมากที่จะทำให้ผู้เรียนมีทักษะในการแก้ปัญหา

๓.๔ วิธีสอนสังคมศึกษาโดยการสืบสวนสอบสวน วิธีสอนโดยการสืบสวนสอบสวน เป็นวิธีสอนที่สามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียน

การสอนแบบสืบสวนสอบสวนเป็นการสอนโดยอาศัยหลักการ และวิธีการทำวิทยาศาสตร์ เช่นเดียวกับวิธีการสอนแบบแก้ปัญหาซึ่งเป็นวิธีการสอนที่จะพัฒนาความสามารถในการใช้สติปัญญาของผู้เรียนได้มาก เป็นการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตัวของเขาเอง วิธีการสอนนี้นิยมใช้มากในวิชาสังคมศึกษา และวิทยาศาสตร์ วิธีการสอนนี้บางแห่งเรียกว่าวิธีการสอนแบบสืบเสาะหาความรู้

ขั้นตอนของการนำกระบวนการสืบสวนสอบสวนมาใช้เพื่อดำเนินการเรียนการสอนในห้องเรียน มีอยู่ ๔ ขั้นตอนใหญ่ๆ ดังนี้

- ๑) ปัญหาหรือประเด็นที่จะนำมาสืบสวนสอบสวน
- ๒) ขั้นการรวบรวมข้อมูล และการประเมินข้อมูล
- ๓) ขั้นการพิสูจน์ข้อสมมติฐาน และการสรุป
- ๔) ขั้นการนำไปใช้

จะเห็นได้ว่า วิธีสอนโดยสืบสวนสอบสวน และวิธีสอนโดยการแก้ปัญหานั้น มีความคล้ายคลึงกันเป็นอันมาก ทั้งนี้เพราะวิธีการของทั้งสองแบบต่างก็อาศัยหรือใช้หลักการของวิธีการทำวิทยาศาสตร์ทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม วิธีการสอนทั้งสองก็ยังมี ความแตกต่างกันบ้างในบางประการ

๓.๕ วิธีสอนสังคมศึกษาโดยการแสดงบทบาทสมมุติ การแสดงบทบาทสมมุติ เป็นการสอนแบบหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนเรียนโดยวิธีการแสดงบทบาท กล่าว คือ เป็นการสอนที่หยิบเอาเหตุการณ์ ประเด็น หรือปัญหาขึ้นมาให้ผู้เรียนศึกษา โดยวิธีการให้ผู้เรียนเข้าไปเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์

นั้นๆ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจถึงสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น เข้าใจถึงปัญหาในเหตุการณ์นั้นๆ ตลอดจนสามารถแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้ด้วย

การแสดงบทบาทสมมุติเป็นการนำเอาตัวอย่างพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกิดขึ้นในสังคม หรือในอดีตมาให้ผู้เรียนได้ศึกษา ทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสสำรวจความรู้สึกของบุคคลอื่นๆ และเมื่อสำรวจแล้วก็จะสามารถวิเคราะห์พฤติกรรมของบุคคลเหล่านั้นในเชิงเจตคติ มีโอกาสในการศึกษาความสัมพันธ์ และความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลหรือระหว่างกลุ่ม มีโอกาสฝึกฝนวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในกลุ่ม ในบุคคล หรือระหว่างบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีโอกาสพัฒนาค่านิยมในเรื่องความเห็นอกเห็นใจต่อผู้อื่น และผู้เรียนสามารถสำรวจเจตคติของตนเอง รวมทั้งแก้ไขข้อบกพร่องโดยการเรียนรู้จากเจตคติของผู้อื่นที่มีต่อตนเอง

การแสดงบทบาทสมมุติมี ๒ ประเภท คือ ๑) การแสดงบทบาทสมมุติที่มีการเตรียมมาล่วงหน้า และ ๒) การแสดงบทบาทที่ไม่มีการเตรียมมาก่อน

สำหรับองค์ประกอบของวิธีสอนโดยการแสดงบทบาทสมมุติ ได้แก่ ๑) ผู้แสดง และผู้สังเกตการณ์ ๒) เหตุการณ์ ประเด็น หรือปัญหา และ ๓) ฉาก และสื่อการสอน

ขั้นตอนของวิธีสอนโดยการแสดงบทบาทสมมุติ ประกอบด้วย

ขั้นที่ ๑ กำหนดปัญหาหรือประเด็นที่จะนำมาสู่การแสดง

ขั้นที่ ๒ เลือกผู้แสดง

ขั้นที่ ๓ จัดฉาก และกำหนดขอบเขตของบทบาท

ขั้นที่ ๔ เตรียมผู้สังเกตการณ์

ขั้นที่ ๕ แสดง

ขั้นที่ ๖ อภิปราย และการประเมินผล

ขั้นที่ ๗ แสดงเพิ่มเติม

ขั้นที่ ๘ อภิปราย และประเมินผลอีกครั้ง

ขั้นที่ ๙ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และสรุปเป็นหลักการ

๓.๖ วิธีสอนสังคมศึกษาโดยใช้สถานการณ์จำลอง สถานการณ์จำลอง คือ การนำเอาสถานการณ์จริงมาจัดใหม่ หรือนำมาจำลอง โดยพยายามให้มีสภาพใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด แล้วให้ผู้เรียนอยู่ในสถานการณ์นั้นๆ เพื่อแก้ปัญหาหรือปฏิบัติงาน การจัดสถานการณ์จำลองให้ผู้เรียน จะทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกการแก้ปัญหา การควบคุมสถานการณ์ การตัดสินใจ ตลอดจนการทำงานเป็นกลุ่ม ภายใต้สภาพแวดล้อมสมจริง ทักษะที่ได้รับจากการฝึกฝนดังกล่าว จะทำให้เขาคุ่นเคย และเมื่อพบกับสถานการณ์คล้ายๆ กันก็จะสามารถควบคุมสถานการณ์นั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากผู้สอนจะจัดสถานการณ์จำลองเพื่อใช้ในการเรียนการสอนแล้ว บางครั้งผู้สอนอาจจัดสถานการณ์จำลองแบบเกมได้ด้วย หรือที่เรียกว่า เกมจำลองสถานการณ์

เกมจำลองสถานการณ์ คือ การประยุกต์การสอนแบบเกม และแบบสถานการณ์จำลองมาผสมผสานกันโดยจัดในรูปการสอนอีกแบบหนึ่ง โดยผู้สอนนำเอาสถานการณ์จำลองมาไว้ในห้องเรียน พยายามให้มีสภาพที่เหมือนจริงที่สุด และกำหนดกติกา กฎ หรือเงื่อนไขสำหรับเกมนั้น แล้วแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มๆ เข้าไปแข่งขันหรือเล่นในสถานการณ์จำลองนั้น

ขั้นตอนของวิธีสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง สถานการณ์จำลอง โดยเฉพาะชนิดที่เป็นเกมจำลองสถานการณ์ที่นำมาใช้ในการเรียนการสอนแยกได้เป็น ๒ ชนิด คือ ชนิดที่ผลิตเพื่อจำหน่าย และชนิดที่ผลิตโดยผู้สอนเอง

การนำบทเรียนสถานการณ์จำลองหรือเกมจำลองสถานการณ์ไปใช้ในการสอนในห้องเรียนประกอบด้วยขั้นการแนะนำ ขั้นการเข้าร่วมกิจกรรม และขั้นสรุปกิจกรรม ซึ่งการเรียนการสอนโดยใช้สถานการณ์จำลองจะมีประสิทธิภาพเพียงใดยังขึ้นอยู่กับบทบาทของผู้สอน กล่าวคือ ผู้สอนต้องเข้าใจบทบาทของตนเองอย่างแน่ชัดจึงจะทำให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปอย่างราบรื่น โดยผู้สอนมีบทบาทในการอธิบาย โดยอธิบายกฎเกณฑ์ เงื่อนไขของเกม บทบาทในการตัดสินใจ บทบาทในการชี้แนะ และบทบาทในการอภิปราย

๓.๗ วิธีสอนสังคมศึกษาโดยใช้กรณีตัวอย่าง การจัดการเรียนการสอนโดยใช้กรณีตัวอย่าง คือ กระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยให้ผู้เรียนศึกษาเรื่องที่สมมติขึ้นจากความเป็นจริง และตอบประเด็นคำถามเกี่ยวกับเรื่องนั้น แล้วนำคำตอบ และเหตุผลที่มาของคำตอบนั้นมาใช้เป็นข้อมูลในการอภิปรายเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ การใช้กรณีตัวอย่าง เป็นวิธีการที่มุ่งช่วยให้ผู้เรียนฝึกฝนการเผชิญ และแก้ปัญหาโดยไม่ต้องรอให้เกิดปัญหาจริง เป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ และเรียนรู้ความคิดของผู้อื่น ช่วยให้ผู้เรียนมีมุมมองที่กว้างขึ้น

องค์ประกอบสำคัญของวิธีสอนโดยใช้กรณีตัวอย่าง ประกอบด้วย

๑) ผู้สอน และผู้เรียน

๒) กรณีตัวอย่างหรือกรณีศึกษา (Case Study) เป็นสภาพการณ์ ปัญหา หรือกรณีเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจริง หรืออาจดัดแปลง เพื่อเป็นตัวอย่างให้ผู้เรียนศึกษา

๓) ประเด็นคำถามจากกรณีตัวอย่าง เพื่อให้ผู้เรียนอภิปราย แสดงความคิดเห็น

๔) การอภิปราย เกี่ยวกับกรณีตัวอย่างจากประเด็นคำถาม

การจัดการเรียนการสอนโดยใช้กรณีตัวอย่าง มีขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

- ๑) ขั้นตอนการเสนอกรณีตัวอย่างหรือกรณีศึกษา
- ๒) ขั้นตอนการกำหนดประเด็นคำถามหรือปัญหา
- ๓) ขั้นตอนการอภิปรายเกี่ยวกับกรณีตัวอย่างจากประเด็นคำถามที่ได้กำหนดในขั้นที่ ๒ โดยผู้เรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความรู้อย่างอิสระ เพื่อนำไปสู่คำตอบหรือการแก้ปัญหา
- ๔) ขั้นตอนการประเมินผลการแก้ปัญหาจากกรณีตัวอย่าง
- ๕) ขั้นสรุปผลการเรียนรู้

๓.๘ วิธีสอนสังคมศึกษาโดยใช้เทคนิคพยากรณ์ กิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิคพยากรณ์ (Forecasting Technique) เป็นกิจกรรมแบบหนึ่งที่เน้นให้นักเรียนฝึกการคิดอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง ใ้รู้จักศึกษาแนวโน้มของเหตุการณ์หรือเรื่องราวต่างๆ ที่คิดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต โดยอาศัยข้อมูลในอดีต ปัจจุบัน เพื่อนำไปสู่การคาดคะเนเหตุการณ์ที่จะเกิดในอนาคต กิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิคพยากรณ์ จะช่วยให้นักเรียนมองเห็นผลกระทบซึ่งเกิดจากการกระทำของบุคคลในปัจจุบันที่มีต่ออนาคต ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนสามารถตัดสินใจกระทำหรือหลีกเลี่ยงการกระทำ และเทคนิคการพยากรณ์ยังเป็นวิธีสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น ฝึกการวิเคราะห์ปัญหา การตัดสินใจ ตลอดจนรู้จักเสนอแนะวิธีป้องกันแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมเป็นการพัฒนากระบวนการคิดเชิงสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนอีกด้วย

การใช้เทคนิคพยากรณ์มาจัดการเรียนการสอนนั้น ครูผู้สอนสามารถเลือกใช้รูปแบบต่างๆ ของเทคนิคพยากรณ์ เช่น เทคนิคกิ่งไม้สัมพันธ์ เทคนิควงล้ออนาคต เทคนิคตารางผลกระทบ ฯลฯ การเลือกใช้เทคนิคแบบใดแบบหนึ่ง ต้องพิจารณาจากเนื้อหาของบทเรียน วัตถุประสงค์ และพื้นฐาน ความรู้ และความสามารถของนักเรียน สำหรับรูปแบบเทคนิค พยากรณ์ที่นิยมนำมาใช้ได้แก่ เทคนิควงล้ออนาคต (Future Wheels)

ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคพยากรณ์นั้น มีขั้นตอนโดยเริ่มจาก ๑) กิจกรรมนำสู่การเรียนรู้ ๒) กิจกรรมที่ช่วยพัฒนาการเรียนรู้ และ ๓) กิจกรรมรวบยอด หรือกิจกรรมขั้นสรุป

สำหรับการประเมินผลนั้น ผู้สอนควรประเมินจากผลงานที่นำเสนอ เช่น การเขียนภาพอนาคต การเขียนวงล้ออนาคต การเขียนกราฟ การอภิปรายกลุ่ม การระดมพลังสมอง การตอบคำถาม เป็นต้น

๓.๙ วิธีสอนสังคมศึกษาโดยการศึกษานอกสถานที่ การศึกษานอกสถานที่เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนได้สัมผัสสภาพที่แท้จริงของสิ่งที่ได้ศึกษาไปแล้ว หรือที่กำลังศึกษาอยู่ วิธีการ

สอนนี้มุ่งส่งเสริมหรือขยายความในหลักการ ทฤษฎี เนื้อหาสาระที่ได้เรียนในชั้นเรียน ก่อนไปศึกษา
นอกสถานที่

สำหรับหลักการของวิธีการสอนโดยใช้การศึกษานอกสถานที่ มี ดังนี้

๑) การวางแผนการศึกษานอกสถานที่เป็นสิ่งจำเป็น เพราะแผนที่ดีย่อมทำให้ผู้เรียน
ได้รับประโยชน์สูงสุดจากการไปศึกษานอกสถานที่

๒) เมื่อมีการวางแผนแล้ว ผู้บริหารโรงเรียนควรกระตุ้นหรือจูงใจ และให้ความร่วมมือ
เพื่อให้การเรียนการสอนนั้นดำเนินไปด้วยดี

๓) การศึกษานอกสถานที่ควรเน้นในจุดมุ่งหมายเฉพาะ ไม่ใช่จุดมุ่งหมายการเรียนการ
สอนอย่างกว้างๆ

วิธีสอนโดยใช้การศึกษานอกสถานที่ มีขั้นตอนการสอนตามลำดับ ดังนี้

๑) การกำหนดปัญหาหรือประเด็นที่จะไปศึกษานอกสถานที่

๒) การวางแผน และการเตรียมการ

๓) การไปศึกษานอกสถานที่

๔) การประเมินผล

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาสรุปได้ว่า สังคมศึกษา
เป็นวิชาที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม
โดยเน้นให้เกิดการพัฒนาความเจริญงอกงามในด้านต่างๆของสังคม โดยการเรียนรู้ทักษะ เจตคติ และ
ค่านิยม โดยทางกระทรวงศึกษาธิการได้จัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้ระบุความรู้สังคมศึกษาที่ต้องเรียนไว้ ๕ สาระ ดังนี้ ๑) ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม
๒) หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ๓) เศรษฐศาสตร์ ๔) ประวัติศาสตร์ และ
๕) ภูมิศาสตร์ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้ดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

๒.๖ การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านจริยธรรม

การศึกษาการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาด้านจริยธรรมผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคม
ศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น
ประกอบด้วย ๑. ด้านการอบรมสั่งสอน ๒. ด้านการจัดกิจกรรมของโรงเรียน ๓. ด้านการจัด
สภาพแวดล้อม ๔. ด้านการจัดการเรียนรู้ มีรายละเอียด ดังนี้

๑. ด้านการอบรมสั่งสอน

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต)^{๙๗} กล่าวว่า พ่อแม่ทำหน้าที่พระพรหมของลูกหน้าที่สำคัญ ของพระพรหม คือ การแสดงโลกนี้แก่ลูก หรือนำเสนอโลกนี้ แก่ลูก เด็กจะเห็นโลกอย่างไร มีท่าทีต่อโลกอย่างไร โดยมากพ่อแม่เป็นผู้ชักนำ โดยรู้ตัวบ้าง ไม่รู้ตัวบ้าง การแสดงโลกนี้ แก่ลูก พ่อแม่ต้องเริ่มที่ตัวเอง โดยเป็นตัวแทนที่ดีของ มนุษยชาติ คือ มีเมตตา กรุณา มุทิตา ต่อไป ให้เด็กมีความสัมพันธ์ต่อสิ่งแวดล้อม โดยมองสิ่งทั้งหลายในแง่ที่เป็นสิ่งน่ารู้ น่าศึกษา เมื่อเด็กอยากรู้ พ่อแม่ก็สนองตอบ ให้ความรู้สอน ให้ ปฏิบัติให้ถูกต้อง คือ มีอุเบกขาตั้งนั้นบทบาทของพ่อแม่ในการนำเสนอโลกนี้แก่ลูกอย่างถูกต้อง ประกอบด้วย

- ๑) ให้ลูกได้ความรู้สึกที่ดีต่อเพื่อนมนุษย์ เป็นมิตรมีไมตรี
- ๒) ให้ความรู้สึก และท่าทีที่ดีต่อสิ่งแวดล้อม มองเห็นโลกนี้สวยงามมีธรรมชาติที่น่าชื่นชม
- ๓) มีความรู้สึกต่อสิ่งทั้งหลายในโลกว่าน่าจะไปเรียนรู้
- ๔) มองบทบาทของตัวเองในสังคมว่าจะไป มีส่วนร่วมสร้างสรรค์

พ่อแม่ที่มีพรหมวิหารครบทั้ง ๔ ประการ เด็กก็จะพัฒนาสมบูรณ์ทั้งในด้านอารมณ์ความรู้สึก และ ความรู้ซึ่งจะเป็นตัวเชื่อมไปสู่ปัญญา

Bee H.^{๙๘} เสนอแนวคิดที่สำคัญเกี่ยวกับหน้าที่ของครอบครัว โดยกล่าวว่าครอบครัวมีหน้าที่หลัก ๔ ประการ คือ

- ๑) ให้กันเลี้ยงดู และให้ความอบอุ่น
- ๒) ให้การอบรมที่ชัดเจน และ
- ๓) ความสอดคล้องกับบุคลิกภาวะของเด็ก
- ๔) การสื่อสารระหว่างพ่อแม่ และเด็ก

พบว่า การปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวในแต่ละด้านมีผลต่อ พฤติกรรมของเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูอย่างดี และได้รับความอบอุ่นจากพ่อแม่ จะมีความผูกพัน มั่นคงกับพ่อแม่ในช่วง ๒ ปีแรก และเป็นเด็กที่มีความรู้สึกในคุณค่าของตนเองสูง เข้าใจผู้อื่นได้ดี อาหารต่อความรู้สึกของผู้อื่น มีระดับสติปัญญาสูงกว่าเมื่ออยู่ในช่วงปฐมวัย และวัยเรียน มีปัญหาพฤติกรรมเบี่ยงเบน และพฤติกรรมต่อต้านสังคมน้อยเมื่อโตขึ้น ทั้งนี้เพราะการเลี้ยงดูด้วยความรัก ความอบอุ่น จะช่วยปกป้องเด็กจากผลเชิงลบของ

^{๙๗} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๔), หน้า ๑-๖๖.

^{๙๘} Bee H., *The growing child*, (New York : HarpaCollin Publishing, 1995), p. 244.

สิ่งแวดล้อมทำให้เด็กเรียนรู้ได้ดีมีความมั่นใจในตนเอง และมีระเบียบวินัย จากแนวคิดดังกล่าว Baumrind D จึงแบ่งรูปแบบการอบรมเลี้ยงดู ออกเป็น ๓ แบบ คือ

๑. Permissive style หรือรักตามใจ รูปแบบ การอบรมเลี้ยงดูที่ให้การดูแลอย่างใกล้ชิด อ่อนน้อม แต่หย่อนในเรื่องการควบคุมพฤติกรรม การสื่อสาร และการคำนึงวุฒิภาวะของเด็ก

๒. Authoritarian style หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูที่ควบคุม และคำนึงถึงวุฒิภาวะของเด็ก ค่อนข้างสูง มีความคาดหวังต่อเด็กสูง แต่หย่อนในเรื่องความใกล้ชิด และการสื่อสาร

๓. Authoritative style เป็นการอบรมเลี้ยงดู ที่มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลที่สุด โดยครอบครัว ทำหน้าที่ครบถ้วนทั้ง ๔ ด้าน กล่าว คือ ให้ความรัก และความอบอุ่นใกล้ชิด มีการอบรมที่ชัดเจน ตอบสนองความต้องการตามวุฒิภาวะของเด็ก และมีการสื่อสารระหว่างพ่อแม่เด็กในเชิงสร้างสรรค์

สรุปการอบรมเลี้ยงดูหรือการอบรมสั่งสอน หมายถึง การตอบสนองความต้องการของเด็ก ทั้งกาย และใจ การมีปฏิสัมพันธ์กับเด็ก การถ่ายทอดวัฒนธรรม ทักษะคติ ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้ และความหวังของสังคมตลอดจนการส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาที่ตัวอย่างรอบด้าน คือ กาย ใจ สังคม และปัญญา

๑. ด้านการอบรมสั่งสอน

ด้านการอบรมสั่งสอน หมายถึง การตอบสนอง ความต้องการของเด็กทั้งกาย และใจ การมีปฏิสัมพันธ์กับเด็ก การถ่ายทอดวัฒนธรรม ทักษะคติ ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้ และความหวังของสังคม ตลอดจนการส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาที่ตัวอย่างรอบด้าน คือ กาย ใจ สังคม และปัญญา

๒. ด้านการจัดกิจกรรมของโรงเรียน

ด้านการจัดกิจกรรมของโรงเรียน หมายถึง โรงเรียนทุกโรงเรียนมีกิจกรรมที่จะส่งเสริมให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมนั้น ตลอดทั้งปี เช่น กิจกรรมงานวันแม่แห่งชาติ การเข้าค่ายพุทธบุตร กิจกรรมการอนุรักษ์ความเป็นไทย กิจกรรมสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม กิจกรรมการเรียนรู้การอยู่ร่วมกัน กิจกรรมการเข้าแถวเคารพธงชาติ กิจกรรมการสวดมนต์ไหว้พระ เจริญสมาธิก่อนเรียน กิจกรรมการอบรมต่อต้านยาเสพติด การนำนักเรียน ไปทัศนศึกษาสถานที่สำคัญๆ กิจกรรมฝึกมารยาทไทย ฟังเทศน์ ทำบุญตักบาตร การนิมนต์พระสงฆ์ มาแสดงปาฐกถาธรรมที่โรงเรียนในวันธรรมสวนะ หรือวันสำคัญทางศาสนา การเชิญวิทยากรมาบรรยาย หรือกิจกรรมอื่นๆนั้น เป็นการเรียนรู้นอก ห้องเรียน ซึ่งสามารถทำ ได้ง่าย และตลอดเวลา และนักเรียนไม่เบื่อหน่ายเพราะเจอประสบการณ์ใหม่ๆ

๓. ด้านการจัดสภาพแวดล้อม

ด้านการจัดสภาพแวดล้อม หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนได้เป็นอย่างดี มีบรรยากาศร่มรื่น เหมาะแก่การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม มีป้าย นิเทศ สุภาพิต คำ พังเพย พุทธ สุภาพิต คำขวัญที่บ่งบอกถึงการมีคุณธรรม จริยธรรม ที่ดีงามของนักเรียน มีการละลายพฤติกรรม เช่น การเล่นเกมส์ การแนะนำตัวแบบต่างๆ เช่น แต่งกลอนแนะนำตัว ร้องเพลงแนะนำตัว พูดภาษาพื้นเมืองในการแนะนำตัว มีการส่งเสริมความรักความสามัคคีในสถาบันการศึกษา และวิธีการยกย่องนักเรียนที่ทำความดีโดยการมอบเกียรติบัตร โล่ รางวัล เป็นสิ่งที่ทุกโรงเรียนควรดำเนินการ รวมถึงให้โรงเรียนแต่ละแห่งมีชุมชน บ้าน วัด เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุน และส่งเสริมด้านคุณธรรม จริยธรรม โดยให้ผู้บริหารปรับตัวเข้ากับชาวบ้านโดยการให้คณะครูแต่ละโรงเรียนเข้าไปหาชุมชนก่อน เพื่อให้เกิดความคุ้นเคย เมื่อโรงเรียนเข้าหาชุมชนแล้ว ไม่นานชุมชนก็จะเข้ามา สู่โรงเรียนได้ไม่ยากนัก

๔. ด้านการจัดการเรียนรู้

การสอน คือการจัดดำเนินการของผู้สอนเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้โดยผู้เรียน จะทำกิจกรรมที่อาศัยกระบวนการโยงความสัมพันธ์เปรียบเทียบ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ดังกล่าว ผลการเรียนรู้อาจจะอยู่ในรูปความเข้าใจการคิดวิเคราะห์การคิดสังเคราะห์การประเมินผล ฯลฯ การจัดดำเนินการของผู้สอนอาจอยู่ในรูปแบบต่างๆ กันในยุคของการปฏิรูปการศึกษาเรียกว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้^{๙๙}

การจัดการเรียนรู้ หมายถึง การวิเคราะห์หลักสูตร มาตรฐานการเรียนรู้เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมของ ทุกกลุ่มสาระนั้นแต่ละโรงเรียนก็ได้ดำเนินการไปแล้ว บางแห่งกำหนดไว้ในวิสัยทัศน์ของโรงเรียน หรือเป้าหมาย หรือพันธกิจของโรงเรียน ดังนั้น ไม่เป็นการยากเกินไป หากโรงเรียนแต่ละแห่งจะดำเนินการให้มีการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับ วิสัยทัศน์ เป้าหมายหรือพันธกิจของโรงเรียน ซึ่งก็เป็นเรื่องง่ายๆ ที่ครูได้ปฏิบัติอยู่ ทุกวัน ได้สอนอยู่ตลอดเวลา หากแต่ยังไม่มีเอกสารรองรับเท่านั้น ในส่วนของครู ผู้สอน ได้คลุกคลีอยู่กับนักเรียนตลอดเวลา ได้สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม เข้าไป กับรายวิชาที่สอนอยู่แล้ว แต่เนื่องจากปัจจุบันนี้ความเจริญทางเทคโนโลยีมีมากขึ้น ทำให้นักเรียนสนใจแต่เรื่องความทันสมัย สลิมนี้ถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาการสอนของครูนั้น ทุกโรงเรียนมุ่งเน้นที่จะให้นักเรียนสอบวัดความรู้ผ่านทุกระดับ ไม่ว่าจะป็นระดับโรงเรียน ระดับเขตพื้นที่ ระดับชาติ โดยสลิมนี้ถึงว่า จะต้องฝึกฝน ระเบียบวินัย คุณธรรมจริยธรรม ควบคู่กันไปด้วย ไม่ใช่เน้นแต่วิชาการอย่างเดียว เหมือนปัจจุบันนี้

^{๙๙} ขวลิต ชูกำแพง, การพัฒนาหลักสูตร, (มหาสารคาม:ทีคิวพี จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๘๗.

๒.๗ หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรม สำหรับนักเรียน

๒.๗.๑ หลักพุทธธรรมขั้นพื้นฐานในการส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรม

พุทธธรรมขั้นพื้นฐาน หมายถึง คุณธรรม และหลักการปฏิบัติที่พึงงาม ซึ่งมีลักษณะจำเพาะ และเป็นสิ่งที่มีคุณค่าในตัวเอง หรือสิ่งมีค่าภายใน แม้ว่าบุคคลอื่นจะไม่เห็นก็ตาม เช่น ความขยัน ความซื่อสัตย์ ความมีระเบียบวินัย ความบริสุทธิ์แห่งจิตใจ การมีปัญญาที่ถูกต้อง และดีงาม และมโนธรรมต่างๆ พุทธธรรมขั้นพื้นฐานเป็นฐานของจริยธรรมทางสังคมการปฏิบัติตามจริยธรรมขั้นพื้นฐาน เป็นจุดมุ่งหมายที่ต้องบรรลุถึงด้วย ในการปฏิบัติตามจริยธรรมทางสังคมนั้น มีเป้าหมายอย่างหนึ่ง คือ การมีคุณธรรม เพราะฉะนั้น พุทธธรรมขั้นพื้นฐานสามารถพิจารณาได้ว่า เป็นเป้าหมายละเป็นเหตุปัจจัยทำให้มีการปฏิบัติตามจริยธรรมทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ และบังเกิดผลดีอีกด้วย

๑. สัมมาทิฏฐิ คือ ปัญญาอันเห็นชอบ คืออริยสัจ ๔ เห็นชอบตามคลองธรรม ว่าทำดี มีผลดี ทำชั่วได้ผลชั่ว (มารดา บิดา มีคุณความดี ความแก่ฐานหนึ่งทีเรียกว่า มารดาบิดา) เห็นถูกต้องตามที่เป็นจริงว่าขันธ ๕ ไม่เที่ยง เป็นต้น^{๑๐๐} เป็นความรู้ความเข้าใจว่า อะไรถูก อะไรผิดอะไรมีโทษ อะไรมีประโยชน์ อะไรบุญ อะไรบาป อะไรควรทำ อะไรควรละเว้น เป็นต้น สิ่งที่ตรงกันข้ามกับสัมมาทิฏฐิ ก็ คือ มิจฉาทิฏฐิ ซึ่งหมายถึง ความรู้ความเข้าใจอย่างผิดๆเหมือนดังภิกษุไทยโบราณที่ว่า เห็นกงจักรเป็นดอกบัว

๒. ความสะอาดแห่งจิตใจ คือจิตที่บริสุทธิ์ปราศจากสิ่งที่มาปรุงแต่งให้เกิดความเศร้าหมอง ซึ่งหมายถึงปราศจากความโกรธ อาฆาตพยาบาท อิจฉาริษยา ความละโมภ และความเห็นแก่ตัวความมีจิตใจที่สะอาดบริสุทธิ์ เป็นพื้นฐานสำคัญของการมองโลกในแง่ดีการให้อภัยไม่ถือโกรธ ซึ่งส่งผลให้เกิดความรักสามัคคี และความเห็นอกเห็นใจซึ่งกัน และกัน

๓. เมตตา กรุณา คือ ความรัก ความปรารถนาดี และความสงสาร ความอยากช่วยเหลือปลดปล่อยความทุกข์ (ข้อแรกในเบญจธรรม)^{๑๐๑} คือความปรารถนาดี ไม่หวังสิ่งตอบแทน เป็นการเสียสละด้วยความรักบริสุทธิ์ เมื่อเห็นคนอื่นมีความทุกข์ และความเดือดร้อนจะทนไม่ได้ต้องรีบให้การช่วยเหลือเท่าที่กำลังความสามารถของตนจะช่วยเหลือได้ เมตตาจัดเป็นคุณธรรมหรือจริยธรรมขั้นพื้นฐานที่จะช่วยให้สังคมอยู่รอดได้ และจัดเป็นมโนธรรมอย่างหนึ่ง การมีเมตตาจะส่งผลออกมาเป็นไมตรีจิต และมีความยินดีในความสำเร็จของบุคคลอื่น โดยไม่มีความริษยา ผู้ที่มีเมตตา กรุณาจะให้

^{๑๐๐} พระพรหมคุณาภรณ์, (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๔), หน้า ๔๓๕.

^{๑๐๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒๐.

ความช่วยเหลือสนับสนุน แก่ผู้อื่นด้วยใจจริง และไม่หวังสิ่งตอบแทน แต่คุณธรรมข้อนี้ จะต้องปฏิบัติร่วมกับ สัมมาทิฐิ และความบริสุทธิ์แห่งจิตใจด้วยจึงเป็นผลดีแก่ผู้ ปฏิบัติอย่างแท้จริง มิฉะนั้น ผู้ที่มีเมตตากรุณา แต่ปราศจากปัญญาที่เห็นชอบอาจจะกลายเป็นคนโง่ หรือคนเขลา และเป็นเหยื่อของคนโง่ได้

๔. ความมีสัจจะ คือ ความซื่อสัตย์ไม่คดโกง ไม่หลอกลวง ไม่คิดเอาแต่ได้ไม่โลภ อยากได้ในสิ่งที่ตนไม่มีสิทธิที่จะครอบครอง ความซื่อสัตย์จัดเป็นการประพฤตีสุจริตผู้ที่มีสัจจะ ไม่คิดแสวงหาผลประโยชน์มิชอบธรรม กล่าว คือ จะไม่คิดเบียดบังผลประโยชน์ของคนอื่น และผลประโยชน์ของส่วนรวม ผลที่ตามมาจากการมีสัจจะก็คือ ความรู้สึกละอายต่อการทำความชั่ว (ทุจริต) เป็นผู้มีหิริโอตตปปะ

๕. ความข่มใจตัวเองได้ หมายถึง ความสามารถในการบังคับจิตใจของตนเองได้ไม่ให้อำนาจแก่ราคะ โทสะ โมหะ การข่มใจตนเองได้รวมถึงความอดทน ยอมรับฟังความคิดเห็นที่มีเหตุผลของคนบุคคลอื่น หรือความมีใจกว้าง ยอมรับฟังข้อโต้แย้ง และการวิพากษ์วิจารณ์จากบุคคลอื่นโดยไม่ขุ่นเคืองหรือแสดงอาการโกรธไม่พอใจ การข่มใจตนเองได้จึงต้องมีสติกำกับตลอดเวลา ผลที่ตามมาจากการข่มใจตนเองได้ก็คือ การมีวินัยในตัวเองควบคุมตนเองได้ และปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่พึงงามของสังคมได้อย่างเป็นปกติ และราบรื่น

สรุปหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรมสำหรับนักเรียน คือ คุณธรรม และหลักการปฏิบัติที่พึงงาม ซึ่งมีลักษณะจำเพาะ และเป็นสิ่งที่มีคุณค่าในตัวเองความมีจิตใจที่สะอาดบริสุทธิ์ เป็นพื้นฐานสำคัญของการมองโลกในแง่ดีการให้อภัยไม่ถือโกรธ ซึ่งส่งผลให้เกิดความรักสามัคคี และความเห็นอกเห็นใจซึ่งกัน และกันยอมรับฟังความคิดเห็นที่มีเหตุผลของคนบุคคลอื่น หรือความมีใจกว้างการมีวินัยในตัวเองควบคุมตนเองได้ และปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่พึงงามของสังคมได้อย่างเป็นปกติ และราบรื่น

๒.๗.๒ หลักพุทธธรรมทางสังคมในการส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรมสำหรับนักเรียน

พุทธจริยธรรมสังคม หมายถึง ข้อห้ามหรือข้อควรเว้นที่พระพุทธศาสนาได้บัญญัติ ห้ามมิให้บุคคลกระทำ หรือแสดงออกต่อกัน และกัน หากฝ่าฝืน และแสดงออกไปแล้วจะมีผลกระทบต่อนตนเอง ต่อบุคคลอื่นในสังคม และต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และข้อปฏิบัติหรือข้อเสนอแนะให้บุคคลประพฤตีสอดคล้อง ซึ่งจะส่งผลดีต่อตัวบุคคล สังคม และสิ่งแวดล้อม

ดังนั้น จริยธรรมสังคมของพระพุทธศาสนารวมเอาหลักคำสอนที่เป็นศีลธรรมขั้นต้นจนกระทั่งถึงหลักการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อให้บังเกิดผลดีสูงสุดแก่สังคม และธรรมชาติ ได้แก่

๒. อทินนาทานา เวมณี เจตนาเป็นเครื่องงตเว้นจากการลักทรัพย์
๓. กาเมสุมิฉฉาจาร เวมณี เจตนาเป็นเครื่องงตเว้นจากการประพฤติดัดในกาม
๔. มุสาวาทา เวมณี เจตนาเป็นเครื่องงตเว้นจากการพูดเท็จ
๕. สุราเมรยมัชชปมาทัญฐานา เวมณี เจตนา เป็นเครื่องงตเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุรา และเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

ในคัมภีร์ขุททกนิกายเปตวัตถุ ท่านแสดงศีลว่าเป็นเหตุอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้พ้นจากนรกได้ ความว่า

วันนี้ขอมหาบพิตรทรงมีพระทัยเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นสรณะ จงสมาทานสิกขาบท ๕ อย่าให้ขาด และต่างพร้อย จงทรงงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ จงทรงยินดีด้วยพระเมเสสีของพระองค์ ไม่ทรงพูดเท็จ และไม่ทรงดื่มน้ำเมา คือสุรา และเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่ง ความประมาทเมื่อพระองค์เป็นผู้ไม่ประมาท พระองค์ทรงประพฤดิธรรมโดยเคารพตลอดคืน และวัน อย่างนี้พึงพ้นจากนรก^{๑๐๖}

นอกจากนั้นศีล ๔ ข้อต้นของศีล ๕ ยังมีปรากฏอีกหลายแห่งในพระไตรปิฎกเป็น ๔ ข้อต้นของกุศลกรรมบถบ้าง เช่น ในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต ท่านพระมหาจักจายะแสดงธรรม ความว่า ดูก่อนอาวุโสทั้งหลาย การฆ่าสัตว์เป็นสิ่งไม่เป็นธรรม เจตนาเป็นเครื่องงตเว้นจากการฆ่าสัตว์เป็นสิ่ง เป็นธรรม ส่วนอกุศลกรรมอันลามกมิใช่น้อยที่เกิดขึ้นเพราะการฆ่าสัตว์เป็นปัจจัยนี้เป็นสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ส่วนกุศลธรรมมิใช่น้อยที่ถึงความเจริญเต็มที่เพราะเจตนาที่เพราะเจตนาเครื่องงตเว้นจากการฆ่าสัตว์เป็นปัจจัย นี่เป็นสิ่งที่ เป็นประโยชน์ดูก่อนอาวุโสทั้งหลาย การลักทรัพย์เป็นสิ่งที่ไม่เป็นธรรม ฯลฯ ดูก่อนอาวุโสทั้งหลาย การประพฤติดัดในกามเป็นสิ่งที่ไม่เป็นธรรม ฯลฯ ดูก่อนอาวุโสทั้งหลาย การพูดเท็จเป็นสิ่งที่ไม่เป็นธรรม ฯลฯ^{๑๐๗}

จึงสรุปได้ว่า ที่มาของการบัญญัติศีล ๕ หมายถึง ความประพฤติดีทางกาย และวาจา, การรักษากาย และวาจาให้เรียบร้อย ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายวาจา ให้ตั้งอยู่ในความตั้งงาม การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ปกติมารยาทที่สะอาดปราศจากโทษ ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว ข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกายวาจาให้ดีขึ้น ความสุจริตทางกายวาจา และอาชีพทำให้กาย วาจา ใจ สงบไม่เบียดเบียนตนเอง และคนอื่น ไม่ฆ่ากัน ไม่ทำร้ายร่างกายกันเพราะคนก็ดี สัตว์ก็ดีต่างก็รักชีวิตของตนด้วยทั้งสิ้น ไม่ประสงค์จะให้ใครมาฆ่าแกง หรือมาทำร้ายร่างกายตน หรือทรมานตนให้ได้รับความลำบาก คนที่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตของคนอื่นสัตว์อื่น จึงชื่อว่าคนผิดคน คือผิดปกติของคนปกติคนเราจะต้อง

^{๑๐๖} รายละเอียดใน ขุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๑๒๒๓/๑๕๔.

^{๑๐๗} รายละเอียดใน อัง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๗/๓๑๑.

ไม่ขโมยทรัพย์สินสมบัติของกัน และกันเพราะใครๆก็ย่อมรัก ย่อมหวงแหนในทรัพย์สินของตนไม่ประสงค์จะให้ใครมาเบียดเบียน และล่วงเกินในทรัพย์สินของตน คนที่ขโมยทรัพย์สินของผู้อื่นจึงชื่อว่าทำผิดปกติของคน ปกติของคนเราจะต้องไม่ล่วงละเมิดประเวณีของกัน และกัน เพราะลูกใคร เมียใคร สามีใคร ใครๆ เขาก็หวง ไม่ประสงค์จะให้ใครมารังแกข่มเหงน้ำใจ ลูกเมียเปรียบเหมือนทรัพย์สินมีค่าของเขา คนที่รังแกข่มเหงส่วนเกินผู้อื่น จึงชื่อว่าเป็นผู้ทำผิดของตน

๒. ทาน คือ การให้โดยไม่เสียดายภายหลัง เป็นการให้โดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทนการให้ ด้วยใจอันประกอบด้วยเมตตากรุณา หวังจะให้ผู้รับมีความสุข การให้นี้ถือว่าเป็นการแสดงออกในเชิงไมตรีต่อบุคคลอื่นซึ่งสามารถสังเกตเห็นได้ และรับทราบได้โดยบุคคลทั่วไป

ทานมี ๓ อย่าง คือ

(๑) การให้สิ่งของหรือวัตถุ (อามิสทาน)

(๒) การให้อภัยไม่ถือโทษ ไม่โกรธตอบต่อบุคคลอื่นที่ดูต่ำ หรือเบียดเบียนเรา (อภัยทาน)

(๓) การให้คำแนะนำสั่งสอน เพื่อให้ปฏิบัติชอบ และเพื่อเป็นคนดีมีประโยชน์ต่อตนเอง และส่วนรวม (ธรรมทาน)

หากพิจารณาตาม หลักสังคหวัตถุ ๔ จะพบว่า ทาน เป็นหลักการข้อแรกในการชนะใจคนอื่น ข้อที่สองก็ คือการใช้คำพูดที่ไพเราะอ่อนหวานแก่คนที่ติดต่อสัมพันธ์กับเรา (ปิยวาจา) ข้อที่สามคือการให้บริการ ข้อสุดท้าย คือ การรู้จักปฏิบัติตนเป็นคนดีเสมอต้นเสมอปลาย(สมานัตตตา) ปฏิบัติตนเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่การงาน วัย และเพศ ซึ่งถือเป็นการให้ตั้งอย่างที่ดีแก่บุคคลอื่นด้วย

การให้ทานจะบังเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ให้จะต้องมีองค์ประกอบ ดังนี้

๑) ให้สิ่งที่บริสุทธิ์ อันเป็นการให้สิ่งที่ได้จากการประกอบอาชีพสุจริต

๒) ผู้ให้ต้องมีเจตนาหรือความตั้งใจที่ให้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ ไม่คิดเสียดายหรือเสียใจ ภายหลังจากที่ให้ไปแล้ว

๓) ผู้รับเป็นคนดีมีคุณธรรมเป็นผู้สมควรแก่การรับสิ่งของที่ให้ หากเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ ยังมีผลดีแก่ผู้ให้มากขึ้น

๓. กตัญญูทเวที กตัญญู หมายถึง การระลึกนึกถึงคุณความดี และการอุปการคุณที่บุคคลอื่นได้ทำแก่เรา กตเวที หมายถึง การตอบแทนพระคุณแก่บุคคลอื่นที่ได้ให้การอุปการคุณแก่เรา กตัญญูทเวที เป็นคุณธรรม และจริยธรรมสำหรับคนดี ในสังคมไทยความกตัญญูได้กลายเป็นกฎทางศีลธรรมหรือเป็นจารีตทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการกำหนดพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมให้รู้จักอุปการคุณ หรือ “บุญคุณ” ที่บุคคลอื่นได้กระทำให้แก่ตนโดยเฉพาะบุตร จำเป็นต้องปฏิบัติตาม

หลักจริยธรรมข้อนี้ต่อบิตามารดาของตน หากใครฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามจะถูกสังคมประณามหรือลงโทษ เช่น จะถูกประณามว่า เป็นลูกเนรคุณหรือลูกอกตัญญู หรือลูกทรพี พระพุทธศาสนา ยกย่องสรรเสริญบุคคล ที่มีความกตัญญูทวดเวทิว่าเป็นคนดีทั้งนี้เพราะ ความกตัญญูทวดเวทิว่า เป็นเครื่องหมายของคนดี บุคคลที่มีความกตัญญูทวดเวทิว่า จะได้รับผลดีตอบแทนอย่างแน่นอน ดังโบราณที่ว่า คนดีตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ กล่าว คือ หากประสบความสำเร็จทุกความเดือดร้อนจะมีคนช่วยได้อย่างท่วงที ดังข่าวที่สังคมได้ช่วยอุ้มชูเด็กกตัญญูที่เลี้ยงดูพ่อแม่ผู้ยากจน ที่ทุพพลภาพ หรือที่แก่ชรา หรือเจ็บไข้ได้ป่วยไม่สามารถช่วยตนเองได้ ดังปรากฏ ตามข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์เป็นประจำ^{๑๐๘}

สรุปหลักพุทธธรรมทางสังคมในการส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรมสำหรับนักเรียน คือ ข้อห้ามหรือข้อควรเว้นที่พระพุทธศาสนาได้บัญญัติ ห้ามมิให้บุคคลกระทำ หรือแสดงออกต่อกัน และกัน หาก ฝ่าฝืน และแสดงออกไปแล้วจะมีผลกระทบต่ตนเอง ต่อบุคคลอื่นในสังคมพระพุทธศาสนา ยกย่องสรรเสริญบุคคล ที่มีความกตัญญูทวดเวทิว่าเป็นคนดีทั้งนี้เพราะ ความกตัญญูทวดเวทิว่า เป็นเครื่องหมายของคนดีบุคคลที่มีความกตัญญูทวดเวทิว่า จะได้รับผลดีตอบแทนอย่างแน่นอน

๒.๘ บริบทของโรงเรียนเทศบาลในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

โรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น หมายถึง โรงเรียนที่จัดการเรียนการสอน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น มีจำนวน ๗ โรงเรียน ได้แก่ ๑) โรงเรียนเทศบาลบ้านตุ้ม ๒) โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง ๓) โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนทัน ๔) โรงเรียนเทศบาลบ้านหนองใหญ่ ๕) โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัย ๖) โรงเรียนเทศบาลบ้านสามเหลี่ยม ๗) โรงเรียนเทศบาลบ้านศรีฐาน มีนักเรียนจำนวน ๑๐,๗๖๐ คน ครูผู้ปฏิบัติการสอนจำนวน ๔๙๗ คน ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน ๑๘ คน^{๑๐๙}

วิสัยทัศน์ พันธกิจ และจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษาพัฒนา สำนักงานการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น

วิสัยทัศน์ (Vision)

จัดการศึกษาให้ได้มาตรฐาน สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน

^{๑๐๘} งานวิจัย อติวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยาแนวพุทธศาสตร์, กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๙๕-๑๙๙.

^{๑๐๙} สำนักงานการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.kkict.org/~kkedu/> [๑ สิงหาคม ๒๕๖๑].

พันธกิจ (Mission)

๑. จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างมีคุณภาพ และได้มาตรฐาน
๒. สร้างโอกาสทางการศึกษา และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน และสถานศึกษา
๓. เพิ่มขีดความสามารถเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน

ยุทธศาสตร์ในการจัดการศึกษา

๑. ส่งเสริมการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของเทศบาลนครขอนแก่นให้มีคุณภาพ และได้มาตรฐาน
๒. ส่งเสริมการผลิตสื่อ และพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
๓. พัฒนาคู และบุคลากรทางการศึกษาให้สามารถปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ
๔. สร้างโอกาสทางการศึกษา และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคี และเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน และสถานศึกษา
๕. ส่งเสริมกีฬา นันทนาการ กิจกรรมเด็กเยาวชน และส่งเสริมอาชีพ
๖. ส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๗. ส่งเสริมให้บุคลากรมีความสามารถเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน

จุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนา

๑. พัฒนาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง และมีคุณภาพตามมาตรฐานศึกษา
๒. พัฒนาการผลิตสื่อ และพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
๓. พัฒนาคู และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
๔. พัฒนา และส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และในระบบเพื่อเป็นทางเลือกให้กับผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา และเพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์
๕. พัฒนา และจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ประจำท้องถิ่นให้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชนในการพัฒนาความรู้ประสบการณ์ต่างๆ ของเด็กเยาวชน และประชาชน
๖. พัฒนา และส่งเสริมการฝึกอาชีพการกีฬา และนันทนาการให้กับเด็กเยาวชน ประชาชนได้มีความรู้ประสบการณ์สามารถนำไปใช้พัฒนาตนเองครอบครัวชุมชนสังคม และประเทศชาติได้
๗. พัฒนา และส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดประโยชน์

๘. พัฒนา และส่งเสริมให้เด็กเยาวชนประชาชนเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๙. พัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน

๑๐. พัฒนา และส่งเสริมให้นักเรียนมีศักยภาพ และความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน

๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๙.๑ งานวิจัยในประเทศ

พระครูประโชติจันทวิมล (นาม จนทโชโต) ได้วิจัยเรื่องการส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรม นักเรียนโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ หอวัง นนทบุรี อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ หอวัง นนทบุรี อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ หอวัง นนทบุรี อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และเพื่อเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมคุณธรรม และ จริยธรรม นักเรียนโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ หอวังนนทบุรี อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า

๑. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรม นักเรียนโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ หอวัง นนทบุรี อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทั้ง ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านความมีน้ำใจ ด้านความประหยัด ด้านความขยัน ด้านความมีวินัย และด้านความซื่อสัตย์

๒. ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบการส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรม นักเรียน โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ หอวัง นนทบุรี อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับ ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำแนกตามเพศ และระดับชั้นเรียน โดยภาพรวม พบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านก็พบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๓. แนวทางการส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรม นักเรียนโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ หอวัง นนทบุรี อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ควรได้รับการปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรมด้านนี้เป็นพิเศษ เพราะสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ที่

เปลี่ยนไปตามยุคสมัย ซึ่งเต็มไปด้วยการแข่งขัน และเร่งรีบ จึงทำให้พฤติกรรมของเด็กได้รับอิทธิพลจากสภาพการณ์ดังกล่าว^{๑๑๐}

พระครูประทีปธรรมนาถ (ชุตินฺธโร) ได้วิจัยเรื่อง "การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรม ของนักเรียน โรงเรียนคลองเจริญราษฎร์ อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ" พบว่า นักเรียนโดยส่วนใหญ่มีระดับความคิดเห็นการจัดกิจกรรมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า ด้านผู้เรียนปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมนั้นเป็นกิจกรรมที่พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมมากที่สุด รองลงมาเป็นด้านผู้เรียนมีความซื่อสัตย์ , ด้านผู้เรียนมีความประหยัด, ด้านผู้เรียนมีความกตัญญูกตเวที, และด้านผู้เรียนมีวินัยตามลำดับเมื่อเปรียบเทียบการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนคลองเจริญราษฎร์ อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า ไม่มีความแตกต่างกัน เพศ, อายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ แต่มีความแตกต่างกันตามชั้นเรียน, ตามครอบครัว, รายได้ของครอบครัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕^{๑๑๑}

พระมหาประวิทย์ สุระวรรณะ ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการดำเนินงานการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์แก่นักเรียน โรงเรียนสุนารีวิทยา อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา” พบว่า การพัฒนาการดำเนินงานการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์แก่นักเรียน โรงเรียนสุนารีวิทยา โดยใช้กลยุทธ์การอบรม การสอนสอดแทรก และการเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม ทำให้นักเรียนส่วนใหญ่มีคุณธรรมจริยธรรมตามที่ต้องการ แต่ยังมีนักเรียนส่วนน้อยที่ยังไม่พัฒนา จึงต้องมีการพัฒนาในรอบที่ ๒ โดยใช้กลยุทธ์การสอนสอดแทรก และการเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม จากการดำเนินการทั้งหมด ๒ วนรอบทำให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมายส่วนมากมีพฤติกรรมที่ดี มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ ตั้งใจเรียนเพิ่มขึ้น มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความสำนึก และปฏิบัติต่อผู้มีพระคุณดีขึ้นเป็นอย่างมาก โดยสรุป การพัฒนาการดำเนินงานการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์แก่นักเรียน โดยใช้กลยุทธ์การอบรม การสอนสอดแทรก และการเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม เมื่อครบ ๒ วนรอบ ทำให้นักเรียนสามารถพัฒนาเป็นผู้มีคุณธรรม

^{๑๑๐} พระครูประโชติจันทวิมล (นาม จนทโชโต), “การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ หอวัง นนทบุรี อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๑๑๑} พระครูประทีปธรรมนาถ (ชุตินฺธโร), “การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนคลองเจริญราษฎร์ อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

จริยธรรมได้เป็นอย่างดี จึงควรส่งเสริมสนับสนุนให้นำกลยุทธ์ดังกล่าวไปใช้พัฒนานักเรียนด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ในโรงเรียนอื่นต่อไป^{๑๑๒}

กัญจนคหฺรฐ ปิยะกาณฺจนฺ ได้วิจัยเรื่อง “วิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน” พบว่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความประพฤติดีมีเกณฑ์คุณธรรมจริยธรรมที่ครูประเมินว่าอยู่ในระดับพอใช้ถึงดีมาก ผู้ปกครองมีวิธีการปลูกฝังคุณธรรมโดยใช้วิธีการต่างๆ ผสมผสานกัน คือ สอนอบรมโดยตรงโดยบอกให้กระทำหรือห้ามกระทำสิ่งใดๆ ใช้การใช้รางวัล และการลงโทษเป็นส่วนหนึ่งในการสั่งสอนอบรม เป็นต้นแบบ ๓ ลักษณะ คือ ตัวแบบจริง ตัวแบบสัญลักษณ์ และตัวแบบคำบอกเล่า มีการสอดแทรกเนื้อหาเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมระหว่างทำกิจกรรมร่วมกันในวันหยุด ใช้หลักศาสนาด้วยการพาบุตรหลานเข้าวัดทำบุญในวันหยุดสวดมนต์ก่อนนอน ชี้แจงให้รับรู้บาปอันเกิดจากการทำผิดศีล และชี้แจงให้เห็นเหตุผลของการกระทำ ปัญหา และอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน คือสภาพสังคมอิทธิพลของเพื่อแสละสื่อแขนงต่างๆ ผู้ปกครองและบุตรหลานมีเวลาทำกิจกรรมร่วมกันน้อยเด็กอยู่ไกลหูไกลตาพ่อแม่ และช่องว่างระหว่างวัยทำให้มีปัญหาการสื่อสาร แนวทางที่เหมาะสม และเป็นไปได้ในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม คือ ผู้ปกครองควรใช้วิธีการหลายวิธี เพื่อปลูกฝังให้บุตรหลานเป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม และปรับใช้ให้ตรงกับสภาพครอบครัวของแต่ละบุคคล ผู้ปกครองควรยึดหลักเหตุผลในการให้รางวัล และลงโทษ เยาวชนต้องมีเหตุผล และใช้วิจารณ์ญาณในการเลือกรับสื่อต่างๆ และไม่คล้อยตามตัวอย่างที่ไม่ดี และสื่อแขนงต่างๆ ควรตระหนักถึงบทบาท และนำเสนอแต่สิ่งที่จะช่วยสร้างคุณธรรมจริยธรรมที่ดีให้แก่เยาวชน^{๑๑๓}

พระวีระ ศรีพรม^{๑๑๔} ได้วิจัยเรื่อง “ปัญหาการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต ๓” ผลการวิจัยพบว่า

^{๑๑๒} พระมหาประวิทย์ สุระวรรณะ, “การพัฒนาการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์แก่นักเรียน โรงเรียนสุนารีวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา”, **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒).

^{๑๑๓} กัญจนคหฺรฐ ปิยะกาณฺจนฺ, “วิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน”, **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓).

^{๑๑๔} พระวีระ ศรีพรม, “ปัญหาการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต ๓”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, ๒๕๕๔).

๑. ปัญหาการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต ๓ อยู่ในระดับมากเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการการจัดการเรียนรู้อันรู้ ด้านการจัดกิจกรรม ด้านการจัดสภาพแวดล้อม ด้านการบริหาร และการนิเทศ และด้านที่มี ปัญหาอันดับสุดท้าย ได้แก่ ด้านการวัด และประเมินผล

๒. แนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนใน โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต ๓ มีดังต่อไปนี้

๒.๑ ด้านการบริหาร และการนิเทศ โรงเรียนควรมีแผน และโครงการที่จะส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม โดยการกำหนดเป็นนโยบายของทางโรงเรียน กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ให้ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และตัวแทนชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้ และวางแนวทางการดำเนินงาน และการตรวจสอบร่วมกัน

๒.๒ ด้านการจัดสภาพแวดล้อม ให้เพิ่มป้ายนิเทศ นำคำสุภาพดี คำพังเพย พุทธสุภาพดี และคำขวัญที่บ่งบอกถึงการมีคุณธรรมจริยธรรมที่ต้งามมา ติดให้นักเรียนได้เห็น และอ่าน มีการยกย่องนักเรียนที่ทำความดี โดยการมอบเกียรติบัตร โล่ และรางวัล ให้ผู้บริหาร และครูเข้าหาชาวบ้าน และทำให้ชาวบ้านให้ความร่วมมือกับโรงเรียน

๒.๓ ด้านการจัดการเรียนรู้อันรู้ ให้ครูจัดการเรียนรู้อันรู้ให้สอดคล้องกับ วิสัยทัศน์ เป้าหมาย หรือพันธกิจของโรงเรียน และต้องฝึกฝนระเบียบวินัย คุณธรรมจริยธรรม ควบคู่ไปกับการสอนความรู้ทางวิชาการ

๒.๔ ด้านการจัดกิจกรรม ส่งเสริมให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม ที่โรงเรียนจัดขึ้น เช่น กิจกรรมวันแม่ การเข้าค่ายพุทธบุตร การฝึกมารยาทไทย ฟังเทศน์ทำ บุญตักบาตร นิมนต์พระสงฆ์มาแสดง ปาฐกถาธรรมที่โรงเรียนในวันธรรมสวนะ หรือวันสำคัญทางศาสนา

๒.๕ ด้านการจัด และประเมินผล ต้องวัด และประเมินผลตาม มาตรฐาน และตัวชี้วัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่กำหนดไว้ ควรทำในรูปคณะกรรมการ และแจ้งผลการประเมินให้ผู้ปกครองทราบทุกครั้ง และครูต้องดูแลนักเรียนอย่างใกล้ชิด

พระมหานิติพนธ์ จีรวฑฒโน(วงศ์อนุ)^{๑๑๕} ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านจริยธรรม ในการเรียนสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย” ผลการวิจัยพบว่า

๑. การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านจริยธรรมในการเรียนสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากถึง ๕ ด้าน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

๒. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านจริยธรรมในการเรียนสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จำแนกตามเพศโดยการทดสอบค่าทีโดยภาพรวมพบว่าไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้โดยวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวจำแนกตามระดับชั้นเรียนขนาดโรงเรียนโดยภาพรวมพบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓. แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านจริยธรรมในการเรียนสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ควรจัดเนื้อหาในรายวิชาให้เหมาะสมกับหน่วยกิตเน้นประโยชน์สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงมีการบูรณาการให้สอดคล้องกับความรู้พื้นฐานความรู้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผู้สอนควรมีเทคนิคการสอนที่หลากหลายผู้เรียนได้รับความรู้จากประสบการณ์จริง มีวิธีการวัดผล และประเมินผลที่หลากหลายพร้อมทั้งติดตามนำผลมาวิเคราะห์ปรับปรุงแก้ไข และทำให้เกิดประโยชน์ในการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

รุ่งฟ้า ล้อมในเมือง, นลินรัตน์ อภิชาติ และจันทร์เพ็ญ ภูโสภาก^{๑๑๖} ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการจัดการจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และการสร้างเครือข่ายการพัฒนาที่ยั่งยืน สำหรับเยาวชน จังหวัดมหาสารคาม” ผลการวิจัยพบว่า

๑. รูปแบบการจัดการจัดกิจกรรม เสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม สำหรับเยาวชน จังหวัดมหาสารคาม ที่พัฒนาประกอบด้วย ๓ ลำดับชั้น ได้แก่ ลำดับชั้นที่ ๑ เป็นชั้นวิเคราะห์

^{๑๑๕} พระมหานิติพนธ์ จีรวฑฒโน (วงศ์อนุ), “การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านจริยธรรม ในการเรียนสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย”, **วิทยานพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐).

^{๑๑๖} รุ่งฟ้า ล้อมในเมือง, นลินรัตน์ อภิชาติ และจันทร์เพ็ญ ภูโสภาก, “การพัฒนาแบบการจัดการจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และการสร้างเครือข่ายการพัฒนาที่ยั่งยืน สำหรับเยาวชน จังหวัดมหาสารคาม”, **วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม**, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๕๒).

วางแผน และกำหนดวิธีพัฒนาโดยการสร้างความตระหนัก ความเข้าใจ และขอความร่วมมือ การประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ เป้าหมายการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และศึกษา บริบท สภาพการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม ก่อนการพัฒนารูปแบบ ลำดับขั้นที่ ๒ คือ ขั้นตอนจัดทำแผนการปฏิบัติการ การอบรมเชิงปฏิบัติการ ตั้งกรรมการ เข้าค่าย และการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้แบ่งได้ ๔ แบบ คือ แบบสอดแทรก แบบคู่ขนาน แบบสหวิทยาการ และแบบข้ามวิชาหรือสอนเป็นคณะ และลำดับขั้นที่ ๓ คือ ขั้นตอนปฏิบัติการอบรมเชิงปฏิบัติการสร้างคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และการสร้างเครือข่ายคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ที่ดีงาม

๒. ประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม สำหรับเยาวชนจังหวัดมหาสารคามที่พัฒนาขึ้นมีค่ามากกว่าร้อยละ ๘๐

๓. การพัฒนาเครือข่ายคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม จังหวัดมหาสารคาม ดำเนินการนำร่องที่โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม โดยมีการสร้างความเข้าใจ ความตระหนักคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงามกับนักเรียนระดับ มัธยมศึกษาตอนปลาย หลังจากนั้นได้ขยายผลไปยังสถานศึกษาในจังหวัดมหาสารคาม ๗ แห่ง

พระมหาไชยฤทธิ์ ขยานนโท (งามแสง) และ พงษ์ธร สิงห์พันธ์^{๑๑๗} การศึกษาการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนในสถานศึกษาของพระสงฆ์ตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า

๑. การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนในสถานศึกษาของพระสงฆ์ตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดอุบลราชธานี ทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมโดยตรง และด้านบูรณาการกับวิถีชีวิตทั้งใน และนอกโรงเรียนโดยภาพรวมดำเนินการอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ดำเนินการอยู่ในระดับมากทุกด้าน

๒. ผลการเปรียบเทียบการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนในสถานศึกษาของพระสงฆ์ตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดอุบลราชธานี จำแนกตามตัวแปรด้านวุฒิ

^{๑๑๗} พระมหาไชยฤทธิ์ ขยานนโท (งามแสง) และ พงษ์ธร สิงห์พันธ์, “การศึกษาการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม แก่นักเรียนในสถานศึกษาของพระสงฆ์ ตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดอุบลราชธานี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

ทางโลก วุฒิทางธรรม และด้านประสบการณ์ในการทำงาน ทั้งภาพรวม และรายด้านไม่มีความแตกต่างกัน

๓. ข้อเสนอแนะการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนในสถานศึกษาของพระสงฆ์ตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดอุบลราชธานี จำแนกออกเป็นรายด้านได้ดังต่อไปนี้ ด้านการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนได้เรียนรู้ ความหมายในทางจริยธรรม หัวข้อธรรมหรือหมวดธรรมต่างๆ รู้จักแยกแยะอะไรดีอะไรชั่ว รู้จักขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ แบบชาวพุทธ รู้จักวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลักของศีลธรรมตามแนววิถีพุทธ ด้านการจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมโดยตรง ควรส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความรับผิดชอบ ซึมซับเอาหลักคำสอนแบบฆราวาส มีหลักเกณฑ์ในการประพฤติปฏิบัติชอบรวมทั้งปฏิบัติตนเป็นคนดีที่สังคมต้องการ และเกิดความมั่นใจมากยิ่งขึ้นว่า ทำดีได้ดีจริง ด้านการบูรณาการกับวิถีชีวิตทั้งใน และนอกโรงเรียน ควรนำเทคโนโลยี หรือนำสื่อต่างๆ ที่ทันสมัยมาประกอบ การเรียนการสอน ช่วยดึงดูดความสนใจในการเรียนรู้ เกิดการจินตนาการไปตามหลักธรรมแห่งความเป็นจริง และสามารถนำหลักธรรมมาปรับเปลี่ยนประยุกต์ใช้กับวิถีชีวิตของตนเองได้

พระสุนทรณ์ ญาณส่วโร (โสตามุข) ได้วิจัยเรื่อง “สภาพคุณธรรมพื้นฐานนักเรียนมัธยมศึกษา โรงเรียนพยุหวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๘ (ศรีสะเกษ)” มีวัตถุประสงค์ ๑. เพื่อศึกษาสภาพคุณธรรมพื้นฐานนักเรียนมัธยมศึกษาโรงเรียนพยุหวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๘ (ศรีสะเกษ) ๒. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อสภาพคุณธรรมพื้นฐาน และ ๓. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาคุณธรรมพื้นฐานนักเรียน ตามเพศ อายุ ระดับชั้นการเรียน ของกลุ่มตัวอย่างนักเรียนมัธยมศึกษา จำนวน ๑๕๕ คน เครื่องมือที่ใช้วิจัยเป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) ผลการวิจัยพบว่า ๑. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีความคิดเห็น นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่มีต่อสภาพคุณธรรมพื้นฐานนักเรียนมัธยมศึกษา โรงเรียนพยุหวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๘ (ศรีสะเกษ) โดยภาพรวม และรายข้อ ทุกด้านอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความขยัน ด้านความมีน้ำใจ ด้านความสามัคคี ด้านความประหยัด ด้านความมีวินัย ด้านความสุภาพ ความสะอาด และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านความกตัญญูทุกข้อ ๒. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของนักเรียน นักเรียนเป็นหญิงจำนวน ๘๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๓.๒ และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๒๙ ตามลำดับ ๓. ผลการเปรียบเทียบสภาพคุณธรรมพื้นฐานนักเรียน จำแนกตามเพศ อายุ และระดับชั้นการศึกษานักเรียนมีความคิดเห็นต่อสภาพคุณธรรมพื้นฐาน โดยภาพรวม ที่ไม่แตกต่างกัน และมีข้อเสนอแนะแนวทาง ดังนี้

๑. ด้านความขยัน คือ ควรมีกิจกรรมเรื่องความขยันให้นักเรียนได้เรียนรู้นอกห้องเรียน เพื่อให้ประสบการณ์

๒. ด้านความประหยัด คือ ควรมีรูปแบบหรือวิธีการใหม่ๆ เสริมให้นักเรียนได้ตระหนัก และเห็นคุณค่าของความประหยัด

๓. ด้านความซื่อสัตย์ คือ ควรมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมเรื่องความซื่อสัตย์แก่นักเรียนโดย เริ่มต้น ซื่อสัตย์ต่อตนเอง

๔. ด้านความมีวินัย คือ ส่งเสริมให้นักเรียนควรปฏิบัติตามข้อบังคับของโรงเรียนอย่างเคร่งครัด

๕. ด้านความสุภาพ คือ ควรมีการจัดประสบการณ์ให้เด็กได้ปฏิบัติจริงเกี่ยวกับคุณธรรม ความสุภาพ มีมารยาท มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่

๖. ด้านความสะอาด คือ ควรส่งเสริมให้นักเรียนจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการรักษาความสะอาด ที่เอื้อต่อสุขภาพอย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้ดำเนินการไปในทิศทางที่วางไว้

๗. ด้านความสามัคคี คือ ควรเริ่มต้นสร้างความสามัคคีจากการเข้าแถวก่อนเคารพ ธงชาติ ให้ครูหรือหัวหน้าห้องจัดความพร้อมให้กับนักเรียนรวมพลังสามัคคีห้องใดห้องหนึ่งมีความสามัคคีมากที่สุดด้วยการให้รางวัลการสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นภายในกลุ่มจากกิจกรรมที่โรงเรียนเคยดำเนินการมาแล้วให้เกิดรูปธรรมยิ่งขึ้น

๘. ด้านความมีน้ำใจ คือ โรงเรียนควรจัดโครงการ “เสริมสร้างน้ำใจไมตรี แต่คนดีที่หนูรัก” เพื่อเสริมให้นักเรียนมีน้ำใจช่วยเหลือเอื้ออาทรซึ่งกัน และกันตั้งแต่การมีจิตอาสาช่วยเหลือสังคม การบริจาคทรัพย์สินของให้ผู้ขาดแคลนหรือด้อยกว่า การบริจาคโลหิต ไปจนถึงกิจกรรมแบ่งปันความรู้จากพี่สู่น้อง

๙. ด้านความกตัญญูกตเวที คือ โรงเรียนควรมีกิจกรรมส่งเสริมแก่นักเรียนในเรื่อง ของความกตัญญู เช่น แสดงความเคารพ พ่อแม่ ครูอาจารย์ ช่วยเหลือพ่อแม่ ครูอาจารย์ นำข้อคิดของพ่อแม่ ครูอาจารย์ มาเตือนตนเองเสมอมีการตอบแทนผู้มีพระคุณด้วยการตั้งใจเรียน และทำหน้าที่ของตนเองที่ดี และนำชื่อเสียงมาสู่ครอบครัว และภูมิใจตนเองที่ได้แสดงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ^{๑๑๘}

กาญจนา พิมพ์สุข ได้ทำการวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม ๖ ในการบริหารสถานศึกษาสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต ๑ ผล

^{๑๑๘} พระสุนทรธรม ญาณส่วโร (โสตามุข), “สภาพคุณธรรมพื้นฐานนักเรียนมัธยมศึกษา โรงเรียนพยุห์วิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๘ (ศรีสะเกษ)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

การศึกษาพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน ที่มีประสบการณ์ต่างกัน โดยภาพรวม และรายด้านไม่แตกต่างกัน ๑. ควรศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพควบคู่กับการวิจัยเชิงปริมาณ ในการบริหารตามหลักสาราณียธรรม โดยเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธี เช่น สัมภาษณ์แบบเชิงลึก การสังเกตการณ์โดยมีส่วนร่วม เพื่อต้องการทราบถึงความคิดเห็นของบุคลากรได้อย่างครอบคลุมครบถ้วนทุกด้าน ๒. ควรทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการบริหารงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ตามหลักสาราณียธรรม หรือตามหลักธรรมอื่นๆ ในพระพุทธศาสนา โดยเปลี่ยนขนาดพื้นที่ในการศึกษาวิจัยให้กว้าง และขนาดใหญ่ขึ้น อาจเป็นระดับภูมิภาค ระดับประเทศ ๓. ควรศึกษาผลที่เกิดจากการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้กับหลักสาราณียธรรม ๖ ในการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขตพื้นที่อื่นๆ ด้วย^{๑๑๙}

พระครูวินัยธรสุดใจ ชิตมโน (ฆารประเดิม) ได้ศึกษาเรื่อง “การใช้หลักใช้หลักสาราณียธรรม ๖ ในการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์” พบว่า ๑) บุคลากรมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักสาราณียธรรม ๖ ในการบริหารโรงเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมากระวังลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านทฤษฎีสามัญญตา ด้านศีลสามัญญตา ด้านเมตตา ภายกรรม ด้านเมตตาโมกกรรม ด้านเมตตาวิจิตรกรรม และสาธารณโภคี ตามลำดับ ๒) ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า บุคลากรที่มีเพศ สถานภาพ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นโดยรวม และรายด้าน ไม่แตกต่างกันไม่เป็นไปตามสมมติฐาน ๓) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้หลักสาราณียธรรม ๖ ในการบริหารโรงเรียน โดยเรียงลำดับตามจำนวนความถี่จากสูงสุดไปหาต่ำสุด สามอันดับแรก คือ ผู้บริหารควรปฏิบัติหน้าที่ตามระเบียบอย่างเสมอภาค โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ เพื่อความเป็นธรรม ควรมีสวัสดิการในโรงเรียนให้ดีขึ้น และ ผู้บริหารควรเอาใจใส่เกี่ยวกับปัญหา และกระตือรือร้น ^{๑๒๐}

จากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่าการพัฒนาประเทศชาตินั้นต้องเริ่มต้นจากการพัฒนาคนให้พร้อม ก่อนจะพัฒนาเทคโนโลยี และการพัฒนานั้นจะต้องควบคู่กับการส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรม สำหรับเด็กนักเรียนซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการขับเคลื่อนองค์กร

^{๑๑๙} กาญจนา พิมพ์สุข, “การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม ๖ ในการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต ๑”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๑๒๐} พระครูวินัยธรสุดใจ ชิตมโน (ฆารประเดิม), “การใช้หลักธรรมสาราณียธรรม ๖ ในการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์”, **วารสารวิจัยพัฒนธรรม**, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๐).

ต่างๆ การพัฒนาคนอย่างเดียวนั้น ถือว่าเป็นการพัฒนาด้านเดียว ต้องพัฒนาด้านร่างกาย และจิตใจ ควบคู่กันไปกับการพัฒนาคน เพื่อสร้างฐานเศรษฐกิจของประเทศให้มั่นคง แต่เราลืมนึกไปว่าคนกำลัง ถอยห่างจากการพัฒนาด้านจิตใจ ทางด้านจิตใจควรได้รับการอบรมสั่งสอนด้วยธรรมะ เพื่อสร้าง ภูมิคุ้มกันให้กับเด็กๆ ถือว่าเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

๒.๙.๒ งานวิจัยต่างประเทศ

Ayllon and Roberts ได้ศึกษาวิธีการลดปัญหาระเบียบวินัยในชั้นเรียน และให้แสดง พฤติกรรมสนใจการเรียนมากขึ้น โดยการเสริมแรงพฤติกรรมที่อยู่ในระเบียบวินัย กลุ่มตัวอย่างเป็น นักเรียนเกรด ๕ ที่มีพฤติกรรมไม่มีระเบียบวินัยในชั้นเรียนในขณะที่ครูให้อ่าน พบว่า การเสริมแรง ด้วยระเบียบวินัย สามารถลดพฤติกรรมก่อกวนชั้นเรียน และเพิ่มพฤติกรรมอ่านด้วย^{๑๒๑}

Biskin and Hoskisson ได้ทดลองสอนจริยธรรม โดยใช้วิธีการจัดโครงการอภิปราย เกี่ยวกับจริยธรรมที่ต้องตัดสินใจจากวรรณคดี และการอ่านเรื่องราวโดยใช้นักเรียนในระดับ ๔-๕ แบ่งออกเป็นกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมแล้ววัดจริยธรรม ตามแบบวิธีของโคลเบอร์ก จากนั้นก็ ทดลองโดยกลุ่มทดลองมีการจัดโครงสร้างการประเมินเพื่อยั่วให้ผู้เรียนสมมติบทบาทของตนเอง ส่วนกลุ่มควบคุมปล่อยให้มีการอภิปรายไปตามธรรมชาติ จากนั้นทดสอบระดับจริยธรรมในตอนหลัง ผลการวิจัยพบว่า การอภิปรายอย่างเป็นระบบที่ให้โอกาสผู้เรียนให้อยู่ในบทบาทในท้องเรื่อง สามารถ เปลี่ยนการตัดสินใจจริยธรรมในระดับที่สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ หมายความว่า ผู้สอนสามารถพัฒนาการ ใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมได้โดยให้เขาได้มีโอกาสอภิปราย ขณะที่อยู่ในสถานการณ์ทางสังคมที่ทำให้เขา ต้องกระทำบทบาทต่างๆ กันมาก^{๑๒๒}

โฮลสไตน์ (Holstein) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ของเด็กวัยรุ่น และบิดามารดาของเด็ก ทำการศึกษาแบบระยะยาวช่วงสามปี กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็ก วัยรุ่น ชายหญิง อายุ ๑๓ ปี จำนวน ๕๓ คน ที่มีสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ และสังคมระดับเดียวกัน พบว่า เด็กวัยรุ่นหญิงมีพัฒนาการทางจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ ๓ และเด็กวัยรุ่นชายอยู่ในขั้นที่ ๒ ต่อมา

^{๑๒๑} Ayllon, T., & Roberts, M. D., *Eliminating discipline problems by strengthening academic performance. Journal of Applied Behavior Analysis*, (1974), 7, pp. 71-76, อ้างใน กัญจน์ คหฺรัฐ ปิยะกาญจน์, *วิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน*, หน้า ๓๗.

^{๑๒๒} Biskin, S.D. and Hoskisson, D., "An Experimental Test of Effect of Structured: Discussion of Moral Dilemmas Found in Children Literatures on Moral Reasoning", *The Elementary School Journal*, Past and Present, (1977), 77, pp. 407-418.

การวัดซ้ำอีกเมื่อเด็กมีอายุ ๑๖ ปี พบว่า^{๑๒๓}วัยรุ่นชายมีพัฒนาการทางจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ ๔ ขณะที่วัยรุ่นหญิงมีพัฒนาการทางจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ ๓ และ ๕ ปีต่อมา มีการวัดซ้ำอีกปรากฏว่าเด็กวัยรุ่นชาย และหญิงมีพัฒนาการทางจริยธรรมก้าวหน้าเร็วมาก

แมคมุลลิน (McMullen) ได้ศึกษาเกี่ยวกับวินัย และระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย และมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตเมือง เพื่อเน้นพัฒนาวัยรุ่น พบว่าปัญหาทางวินัยส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากพฤติกรรมของโรงเรียน เพราะนักเรียนต้องการสิ่งแวดล้อมที่ดี ยืดหยุ่นได้โรงเรียนให้ความสนใจเอาใจใส่ และมีระเบียบวินัย การวิจัยโดยสนับสนุนให้โรงเรียนจัดระบบอย่างมีประสิทธิภาพได้^{๑๒๔} ดังนี้

๑. ฝึกครูให้มีการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีในการเรียนการสอน
๒. สร้างความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นภายในโรงเรียน
๓. กำหนดความรับผิดชอบต่อปัญหาโดยการให้คำปรึกษากำหนดแนวทางของพฤติกรรม
๔. กำหนดโครงการให้นักเรียนหยุดพักการเรียนชั่วคราว
๕. วางแผนพัฒนาผู้ทำผิดบ่อยๆ แต่ละคนเป็นอย่างดี
๖. ให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมรับรู้ และเกี่ยวข้องในการรักษาระเบียบวินัยของโรงเรียน

ลานีเยร์ (Lanier) ได้ทำการวิจัยเรื่องจริยธรรม และการพัฒนาความคิดรวบยอดในเด็กหนุ่มสาวชาวชนบท (การพัฒนาจริยธรรมนักเรียนในชนบท) จุดประสงค์ของการวิจัยเพื่อ ศึกษาผลของการจัดการศึกษาผลของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมนักเรียนระดับขั้นที่ ๑๑ และ ๑๒ ในโรงเรียนชนบท เด็กนักเรียนในชนบทได้รับการอบรมให้คิด และปฏิบัติตามต่อกันมาซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อ การพัฒนาสังคมในยุคใหม่ การทดลองได้แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม ควบคุม ให้ได้รับการฝึกการให้คำแนะนำ และการจัดประสบการณ์ และอีกกลุ่มหนึ่งเป็นนักเรียนที่ประกอบด้วย นักเรียนตั้ง อยู่โรงเรียนระดับกลางถึงโรงเรียนระดับสูง ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนทั้ง ๒ กลุ่มมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ^{๑๒๕}

^{๑๒๓} Holstein,C.B., “Irreversible, Stepwise Sequence in the Development of Moral Judgment: A Longitudinal Study of Males and Females”, **Child Development**. 47(9) (1976).

^{๑๒๔} McMullen, C.M., “Effective Discipline and Contingency Management System in an Urban Junior High/Middle School with and Emphasis on development Needs to Young Adolescent”, **Dissertation abstracts International**, 46 (7): (1985).

^{๑๒๕} Lanier, S.P., **Promotion Moral and Conceptual Development in Rural Adolescents**, (London: Routledge and Kegan Paul, 1993).

Charp (ชาร์พ) ได้ศึกษาคุณภาพะในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม และประสบการณ์ชีวิตของวัยรุ่นตอนต้น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาเป็นวัยรุ่นชาย ๔๙ คน วัยรุ่นหญิง ๔ คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบทดสอบตีไฟนิง อีซูซู แบบสำรวจประสบการณ์ชีวิตในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของวัยรุ่น และแบบทดสอบความสามารถ ทางพุทธิปัญญาของไอโอวา (Iowa) ผลการวิจัยพบว่า วินัยทางบ้าน และคุณภาพะทางจริยธรรมในประเทศหญิง และเพศชาย มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และพบความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างการเข้ากลุ่มทำกิจกรรมกับคุณภาพะทางจริยธรรม^{๑๒๖}

จากการศึกษาผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศ และต่างประเทศผู้วิจัยพอสรุปความสำคัญได้ว่า การพัฒนาประเทศชาตินั้นต้องเริ่มต้นจากการพัฒนาคนให้พร้อมก่อนจะพัฒนาเทคโนโลยี และการพัฒนานั้นจะต้องควบคู่กับ ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรม ด้านอบรมสั่งสอน ด้านการจัดกิจกรรมของโรงเรียน ด้านการจัดสภาพแวดล้อม และด้านการจัดการเรียนรู้ พร้อมทั้ง ต้องส่งเสริมคุณธรรมพื้นฐาน ด้านความขยัน ด้านความประหยัด ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความมีวินัย ด้านความสุภาพ ด้านความสะอาด ด้านความสามัคคี และด้านความมีน้ำใจ เป็นคุณธรรมพื้นฐานที่บุคคลส่วนใหญ่ยอมรับว่าดีงาม และสามารถช่วยเชื่อมโยงสถาบันครอบครัวกับชุมชน โดยมีจุดเน้นเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดีมีความรู้ สำหรับเด็กนักเรียน และเยาวชนซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการช่วยสนับสนุน และส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรมให้เกิดอย่างยั่งยืนกับทุกคน ทุกสังคม ตลอดจนสถาบันการศึกษาอื่นๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุง และส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ด้านต่างๆให้กับเยาวชนของชาติ จนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ในครอบครัว ชุมชน และสังคมต่อไป

๒.๑๐ กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น” ผู้วิจัยได้ศึกษาจาก แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำมาสังเคราะห์กำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ได้ ดังนี้

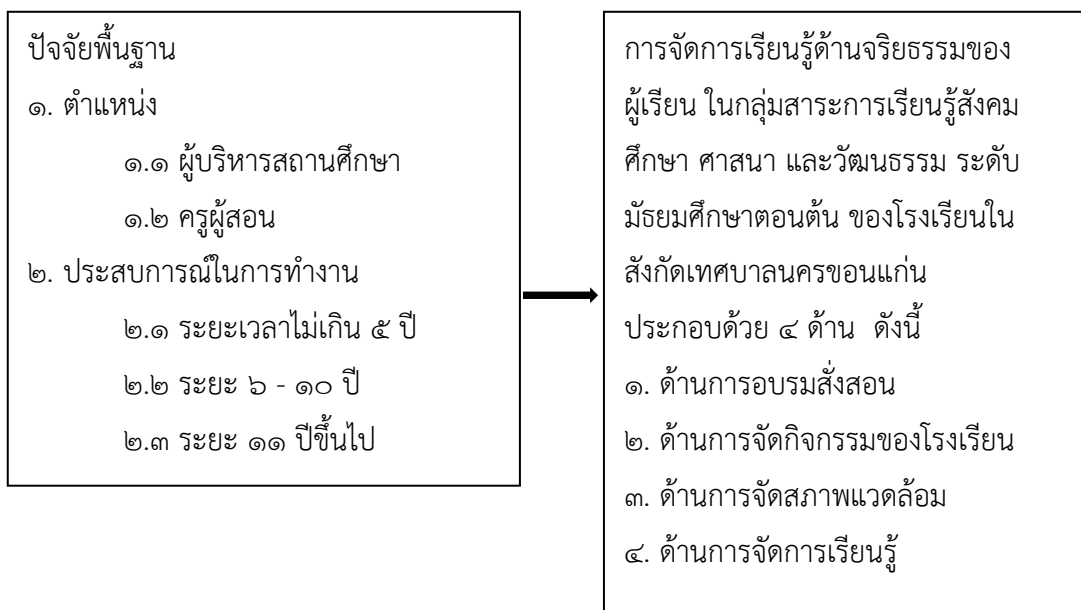
ตัวแปรต้น

(Independent Variables)

ตัวแปรตาม

(Dependent Variables)

^{๑๒๖} Charp (ชาร์พ), อ่างโน ณรงค์ ศิลารัตน์, “ศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๔), หน้า ๕๕.

ภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดของการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น” ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การสร้าง และการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๗ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น” เป็นรูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑. ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี ระเบียบ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๒. กำหนดกรอบแนวคิด หัวข้อปัญหา และวัตถุประสงค์ในการวิจัย
๓. กำหนดกลุ่มประชากร และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
๔. สร้างเครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลการวิจัย
๕. นำเครื่องมือเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์
๖. ทดสอบเครื่องมือกับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่ตัวอย่างที่ใช้วิจัย (Try out)
๗. ดำเนินการแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง และเก็บรวบรวมข้อมูล
๘. วิเคราะห์ข้อมูล และแปลผลข้อมูล
๙. สรุป และรายงานผลการวิจัย

๓.๒ ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ขอบเขตด้านประชากร และกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย

๓.๒.๑ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ๑๘ คน และครูผู้สอน ๓๑๒ คน รวม ๓๓๐ คน จากโรงเรียนที่จัดการเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำนวน ๗ โรงเรียน

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ผู้บริหารสถานศึกษา ๑๘ คน และครูผู้สอน ๑๗๓ คน รวม ๑๙๑ คน จากโรงเรียนที่จัดการเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำนวน ๗ โรงเรียน โดยการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามตารางของเครซีและมอร์แกน Krejcie and Morgan^๑ จากนั้นก็จะสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling)

ประกอบด้วยบุคลากรดังต่อไปนี้

๑) ผู้บริหารสถานศึกษา	จำนวน	๑๘ คน
๒) ครูผู้สอน	จำนวน	๑๗๓ คน
รวมทั้งสิ้น	จำนวน	๑๙๑ คน

ดังแสดง ในตารางที่ ๓.๑

ตารางที่ ๓.๑ ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ตำแหน่ง	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
๑. ผู้บริหารสถานศึกษา	๑๘	๑๘
๒. ครูผู้สอน	๓๑๒	๑๗๓
รวม	๓๓๐	๑๙๑

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓.๑ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ซึ่งแบ่งเป็น ๓ ตอน ดังนี้

^๑ Krejcie, R.V.& Morgan, D.W., “Determining Sample Size for Research Activities”, Educational and Psychological Measurement, 30 (3), (1970) : 707-710.

ตอนที่ ๑ เป็นข้อมูลปัจจัยพื้นฐานของสถานศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ สอบถามระดับการปฏิบัติของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ (Rating Scale) ตามเกณฑ์ต่อไปนี้

๕	หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ	มากที่สุด
๔	หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ	มาก
๓	หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ	ปานกลาง
๒	หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ	น้อย
๑	หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ	น้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น แบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด (Open-end)

๓.๔ การสร้าง และการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

๓.๔.๑ การสร้างเครื่องมือ

๑. ศึกษาเอกสารที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น รวมทั้งเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง

๒. นำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์เนื้อหาให้ได้กรอบแนวคิดของการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

๓. สร้างแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับ การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จากกรอบแนวคิดที่ได้จากการสังเคราะห์เนื้อหาในเอกสาร แล้วนำเสนอให้คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้อง

๓.๔.๒ การหาคุณภาพเครื่องมือ

การหาคุณภาพเครื่องมือ โดยการนำเสนอให้คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ตรวจสอบ และให้ข้อเสนอแนะ แล้วจึงนำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ รูป/คน โดยแบ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญ ด้าน พระพุทธศาสนา ๑ คน ด้านวิจัย ๑ คน ด้านเนื้อหา/ด้านระเบียบวิธีวิจัย ๑ คน ด้านภาษาอังกฤษ ๑ คน ด้านพื้นที่ในการวิจัย ๑ คน ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา แล้วนำไปหาค่าดัชนีความ สอดคล้อง โดยการวิเคราะห์หาค่า IOC (Index of Item Objective Congruence) ของแบบสอบถาม เป็นรายข้อ แล้วพิจารณาเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC มากกว่า ๐.๕๐ ขึ้นไป นำแบบสอบถามไปทำการ ทดลอง (Try out) เพื่อคำนวณความเที่ยงโดยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Coefficient)

การหาความตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบถามโดยผู้เชี่ยวชาญ และคำนวณหาดัชนีความ สอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถามใช้สูตร^๒ ดังนี้

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC แทน ดัชนีความสอดคล้อง
 $\sum R$ แทน ผลรวมคะแนนการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ
 N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

เครื่องมือที่ใช้ในการสอบถามผู้เชี่ยวชาญเป็นแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง เชิงเนื้อหาของการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ซึ่งผ่านการ ตรวจสอบของคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์แล้ว โดยมีเกณฑ์ในการตรวจพิจารณาข้อคำถาม ดังนี้

- +๑ ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์
- ๐ ถ้าไม่แน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์
- ๑ ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ไม่สอดคล้องตามวัตถุประสงค์

^๒ พวงรัตน์ ทวีรัตน์, วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: สำนัก ทดสอบทางการศึกษาจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๔๐).

นำแบบสอบถามในข้อที่มีค่าอำนาจจำแนกตามเกณฑ์ที่ใช้ได้ ไปหาค่าความเชื่อมั่นเป็นรายด้าน และโดยภาพรวมตามวิธีการของครอนบาค (Coefficient) เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) โดยใช้เกณฑ์ตั้งแต่ .๗๕ ขึ้นไป ค่าความเชื่อมั่นแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๘๓๒

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัย เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามสำหรับบุคลากรโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยผู้วิจัยได้ติดต่อขอหนังสือออกจากบัณฑิตศึกษา เพื่อขอความร่วมมือจากกลุ่มตัวอย่าง ที่ได้ตอบแบบสอบถาม โดยการจัดส่งแบบสอบถามถึงกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง และได้ขอรับคืนด้วยตนเอง

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้คอมพิวเตอร์ โปรแกรมสำเร็จรูป โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

๓.๖.๑ วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยแจกแจงค่าความถี่ (Frequency) และหาค่าร้อยละ (Percentage)

๓.๖.๒ วิเคราะห์ข้อมูลระดับการปฏิบัติการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ทั้งในภาพรวมรายด้าน และรายข้อ แล้วแปลผลตามเกณฑ์การวิเคราะห์ ดังนี้^๓

๔.๕๑ - ๕.๐๐ หมายถึง	มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับ มากที่สุด
๓.๕๑ - ๔.๕๐ หมายถึง	มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับ มาก
๒.๕๑ - ๓.๕๐ หมายถึง	มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับ ปานกลาง
๑.๕๑ - ๒.๕๐ หมายถึง	มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับ น้อย
๑.๐๐ - ๑.๕๐ หมายถึง	มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

๓.๖.๓ วิเคราะห์เปรียบเทียบระดับความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำแนกตาม ตำแหน่ง และประสบการณ์ในการทำงาน โดยใช้

^๓ บุญชม ศรีสะอาด, การวิจัยเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุวีริยา, ๒๕๕๓).

การวิเคราะห์ค่า (t-test independent) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (F - test แบบ One-way ANOVA) เมื่อพบความมีนัยสำคัญทางสถิติ ทดสอบรายคู่โดยวิธีการของเชฟเฟ้ (Scheffe's method)

๓.๖.๔ วิเคราะห์ข้อมูลข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency)

๓.๗ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้ศึกษาได้นำหลักสถิติมาประกอบการวิเคราะห์แบบสอบถาม ดังนี้

๓.๗.๑ สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม

๑. สถิติการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ คือ

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

IOC	หมายถึง	ค่าดัชนีความสอดคล้อง
$\sum R$	หมายถึง	คะแนนรวมของผู้เชี่ยวชาญ
N	หมายถึง	จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

๒. การหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ ใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach)

๓.๗.๒ สถิติพื้นฐาน

๑. ความถี่ (Frequency)
๒. ค่าร้อยละ (Percentage)
๓. ค่าเฉลี่ย (Mean = \bar{X})
๔. ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation = S.D.)

๓.๗.๓ สถิติทดสอบสมมติฐาน

สถิติที่ใช้ในการเปรียบเทียบ คือ การวิเคราะห์ค่า t-test และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) หรือ F-test เมื่อพบความมีนัยสำคัญทางสถิติทดสอบรายคู่โดยวิธีการของเชฟเฟ้ (Scheff's method)

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัย เรื่อง การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ผู้วิจัยได้จัดลำดับการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจาก แบบสอบถามที่แจกตามกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาที่ได้รับมา ทั้งหมด ๑๙๑ ฉบับ แบ่งเป็นกลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา ๑๘ ฉบับ และครูผู้สอน ๑๗๓ ฉบับ ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งเป็น ๓ ตอน ดังนี้

๔.๑ เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามโดยการหาค่าเฉลี่ย และค่าร้อยละ ดังตารางที่ ๔.๑

๔.๒ เสนอผลการวิเคราะห์สภาพการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยใช้ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) วิเคราะห์เป็นรายข้อรายด้าน และโดยรวมทุกด้านดังตารางที่ ๔.๒- ๔.๖

๔.๓ เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติของผู้บริหาร และครูที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำแนกตามตำแหน่ง และประสบการณ์การทำงาน โดยการทดสอบค่า t และค่า F วิเคราะห์เป็นรายด้าน และโดยรวมทุกด้าน เมื่อพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยใช้วิธีของเชฟเฟ (Scheffe's) ดังตารางที่ ๔.๗ - ๔.๑๐

๔.๔ เสนอแนะแนวทางการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา โดยเขียนในลักษณะความเรียงประกอบบริบท

๔.๕ องค์ความรู้จากการวิจัย

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ และตัวอักษรที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการแปลความหมายของข้อมูล ดังนี้

\bar{X}	แทน	ค่าเฉลี่ย (Mean)
N	แทน	จำนวนประชากร
n	แทน	จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง
S.D.	แทน	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)
SS	แทน	ผลบวกกำลังสอง (Sum of squares)
df	แทน	ระดับความเป็นอิสระ (Degree of freedom)
MS	แทน	ค่าเฉลี่ยของผลบวกกำลังสอง (Mean of squares)
F	แทน	ค่าสถิติทดสอบเอฟ (F-test)
t	แทน	ค่าสถิติทดสอบที (t-test)
p-value	แทน	ระดับความมีนัยสำคัญ
*	แทน	มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕
R	แทน	ค่าแสดงอันดับที่ (Rank)

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยการทำค่าความถี่ และค่าร้อยละ ดังตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ จำนวนร้อยละข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๑. ตำแหน่ง จำแนกเป็น		
๑.๑ ผู้บริหารสถานศึกษา	๑๘	๙.๔๒
๑.๒ ครูผู้สอน	๑๗๓	๙๐.๕๘
รวม	๑๙๑	๑๐๐.๐๐
๒. ประสบการณ์ในการทำงาน		
๒.๑ ระยะไม่เกิน ๕ ปี	๔๓	๒๒.๕๑
๒.๒ ระยะ ๖-๑๐ ปี	๕๗	๒๙.๘๔
๒.๓ ระยะ ๑๑ ปีขึ้นไป	๙๑	๔๗.๖๕
รวม	๑๙๑	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามตำแหน่ง ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน ๑๘ คน (คิดเป็นร้อยละ ๙.๔๒) และครูผู้สอน จำนวน ๑๗๓ คน (คิดเป็นร้อยละ ๙๐.๕๘) จำแนกตามประสบการณ์ ระยะ ๑๑ ปีขึ้นไป จำนวน ๙๑ คน (คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๖๕), ระยะ ๖-๑๐ ปี จำนวน ๕๗ คน (คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๘๔) และระยะไม่เกิน ๕ ปี จำนวน ๔๓ คน (คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๕๑) ตามลำดับ

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ดังตารางที่ ๔.๒ - ๔.๖

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ๔ ด้าน โดยภาพรวม

ข้อที่	การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมฯ	ระดับปฏิบัติ			R
		\bar{X}	S.D.	ระดับ	
๑	ด้านการอบรมสั่งสอน	๔.๔๓	๐.๔๗	มาก	๑
๒	ด้านการจัดกิจกรรมของโรงเรียน	๔.๑๙	๐.๕๐	มาก	๓
๓	ด้านการจัดสภาพแวดล้อม	๔.๑๑	๐.๕๓	มาก	๔
๔	ด้านการจัดการเรียนรู้	๔.๒๕	๐.๔๘	มาก	๒
	ภาพรวม	๔.๒๓	๐.๓๙	มาก	

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ระดับปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๒๓$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ทุกด้านมีระดับปฏิบัติอยู่ในระดับมากโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ๑.) ด้านการอบรมสั่งสอน ($\bar{X} = ๔.๔๓$), ๒.) ด้านการจัดการเรียนรู้ (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๒๕), ๓.) ด้านการจัดกิจกรรมของโรงเรียน ($\bar{X} = ๔.๑๙$) และ ๔.) ด้านการจัดสภาพแวดล้อม ($\bar{X} = ๔.๑๑$) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีระดับปฏิบัติต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านการอบรมสั่งสอน

ข้อที่	ด้านการอบรมสั่งสอน	ระดับปฏิบัติ			R
		\bar{X}	S.D.	ระดับ	
๑	ครูแนะนำสั่งสอนให้นักเรียนประพฤติดี มีระเบียบวินัย	๔.๕๒	๐.๖๐	มากที่สุด	๑
๒	ครู แนะนำสั่งสอนให้นักเรียน มีความรับผิดชอบต่อนตนเอง และผู้อื่น	๔.๓๔	๐.๖๖	มาก	๔
๓	ผู้บริหารสถานศึกษา แนะนำให้นักเรียนมีการปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น	๔.๔๐	๐.๖๙	มาก	๓
๔	โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนมีพัฒนาการที่ดีอย่างรอบด้าน คือ ด้าน กาย ใจ และปัญญา	๔.๔๒	๐.๗๑	มาก	๒
๕	ครูส่งเสริมการถ่ายทอดวัฒนธรรม ทศนคติ ความเชื่อ ค่านิยมที่ดีแก่นักเรียน	๔.๓๐	๐.๗๖	มาก	๕
๖	นักเรียนแต่งกายถูกต้องตามระเบียบวินัย ตามที่สถานศึกษากำหนด	๔.๑๖	๐.๘๒	มาก	๗
๗	นักเรียน มีความตั้งใจเรียนขณะที่ครูกำลังสอน และตรงต่อเวลา	๔.๒๘	๐.๗๖	มาก	๖
	ภาพรวม	๔.๔๓	๐.๔๗	มาก	

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ระดับปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านการอบรมสั่งสอน โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๔๓$) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ครูแนะนำสั่งสอนให้นักเรียนประพฤติดี มีระเบียบวินัย ($\bar{X} = ๔.๕๒$) โดยมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนมีพัฒนาการที่ดีอย่างรอบด้าน คือ ด้าน กาย ใจ และปัญญา มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๔๒$), ผู้บริหารสถานศึกษา แนะนำให้นักเรียนมีการปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๔๐$), ครู แนะนำสั่งสอนให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อนตนเอง และผู้อื่น มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๓๔$), ครูส่งเสริมการ

ถ่ายทอดวัฒนธรรม ทักษะคิด ความเชื่อ ค่านิยมที่ดีแก่นักเรียน มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.30$), นักเรียน มีความตั้งใจเรียนขณะที่ครูกำลังสอน และตรงต่อเวลา มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.28$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ นักเรียนแต่งกายถูกต้องตามระเบียบวินัย ตามที่สถานศึกษากำหนด มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.16$) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านการจัดกิจกรรมของโรงเรียน

ข้อที่	ด้านการจัดกิจกรรมของโรงเรียน	ระดับปฏิบัติ			R
		\bar{X}	S.D.	ระดับ	
๑	โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม	๔.๒๗	๐.๗๗	มาก	๕
๒	โรงเรียนจัดกิจกรรมปลูกฝังความกตัญญูทวดเวทื่อผู้มีพระคุณ	๔.๒๘	๐.๗๖	มาก	๔
๓	โรงเรียนจัดกิจกรรมเข้าค่ายพุทธบุตร อบรมคุณธรรมจริยธรรม	๔.๑๕	๐.๘๗	มาก	๑๒
๔	โรงเรียนจัดกิจกรรมนำนักเรียนไปทัศนศึกษาสถานที่สำคัญ	๔.๐๖	๐.๙๕	มาก	๑๖
๕	โรงเรียนจัดกิจกรรมการฝึกมารยาทไทย	๔.๐๐	๐.๘๔	มาก	๑๗
๖	โรงเรียนจัดกิจกรรม เข้าวัดฟังธรรม ทำบุญตักบาตรในวันสำคัญทางศาสนา	๔.๑๖	๐.๘๙	มาก	๑๑
๗	โรงเรียนมีกิจกรรมนิมนต์พระสงฆ์มาปาฐกถาธรรมในวันสำคัญทางศาสนา	๔.๐๘	๐.๙๔	มาก	๑๔
๘	โรงเรียนจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้นอกห้องเรียนเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน	๔.๒๓	๐.๘๖	มาก	๗
๙	โรงเรียนมีกิจกรรมการอบรมต่อต้านยาเสพติดร่วมกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง	๔.๑๗	๐.๘๗	มาก	๙
๑๐	โรงเรียนมีกิจกรรมอบรม กฎ ระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติของนักเรียน	๔.๒๔	๐.๘๐	มาก	๖

ข้อที่	ด้านการจัดกิจกรรมของโรงเรียน	ระดับปฏิบัติ			R
		\bar{X}	S.D.	ระดับ	
๑๑	โรงเรียนจัดกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระ นั่งสมาธิ ก่อนเรียน	๔.๑๘	๐.๘๗	มาก	๘
๑๒	เชิญวิทยากรมาบรรยายให้ความรู้ในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา	๔.๑๗	๐.๗๖	มาก	๑๐
๑๓	โรงเรียนมีกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในการเข้าแถวเคารพธงชาติ	๔.๔๖	๐.๗๓	มาก	๑
๑๔	โรงเรียนมีกิจกรรมการอนุรักษ์ความเป็นไทย เช่น การอนุรักษ์การทำความเคารพ ทักทาย ระหว่างครูและศิษย์ทั้งในชั้นเรียน และนอกชั้นเรียน	๔.๒๙	๐.๗๕	มาก	๒
๑๕	โรงเรียนมีกิจกรรมสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม เช่น การแสดงละครสะท้อนสังคมด้านคุณธรรมจริยธรรม การเล่าเรื่องประสบการณ์เรื่องการทำมาหากิน วิเคราะห์ และสรุปข่าวประจำวัน	๔.๑๑	๐.๗๕	มาก	๑๓
๑๖	กิจกรรมการเรียนรู้การอยู่ร่วมกัน เช่น การแบ่งเวรทำหน้าที่เตรียมพร้อมก่อนเข้าเรียน เช่น ลบกระดาน ทำความสะอาดห้องเรียน	๔.๒๙	๐.๗๓	มาก	๓
๑๗	การใช้คำสุภาพดีไทย การสนับสนุนให้เข้าร่วมกิจกรรมประเพณีไทยต่างๆ	๔.๐๘	๐.๗๑	มาก	๑๕
	ภาพรวม	๔.๑๙	๐.๕๐	มาก	

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านการจัดกิจกรรมของโรงเรียน โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = ๔.๑๙) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าทุกข้อ มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ โรงเรียนมีกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในการเข้าแถวเคารพธงชาติ (\bar{X} = ๔.๔๖) รองลงมา คือ โรงเรียนมีกิจกรรมการอนุรักษ์ความเป็นไทย เช่น การอนุรักษ์การทำมาหากิน ทักทาย ระหว่างครู และศิษย์ทั้งในชั้นเรียน และนอกชั้นเรียน และกิจกรรมการเรียนรู้การอยู่ร่วมกัน เช่น การแบ่งเวรทำหน้าที่เตรียมพร้อม

ก่อนเข้าเรียน เช่น ลบกระดาน ทำความสะอาดห้องเรียน (\bar{X} = ๔.๒๙), โรงเรียนจัดกิจกรรมปลูกฝังความกตัญญูทวดที่ต่อผู้มีพระคุณ (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๒๘), โรงเรียนมีกิจกรรมนิมนต์พระสงฆ์มาปาฐกถาธรรม ในวันสำคัญทางศาสนา และการใช้คำสุภาพชิตไทย การสนับสนุนให้เข้าร่วมกิจกรรมประเพณีไทยต่างๆ (\bar{X} = ๔.๐๘), โรงเรียนจัดกิจกรรมนำนักเรียนไปทัศนศึกษาสถานที่สำคัญ (\bar{X} = ๔.๐๖) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ โรงเรียนจัดกิจกรรมการฝึกมารยาทไทย (\bar{X} = ๔.๐๐) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านการจัดสภาพแวดล้อม

ข้อที่	ด้านการจัดสภาพแวดล้อม	ระดับปฏิบัติ			R
		\bar{X}	S.D.	ระดับ	
๑	โรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนได้เป็นอย่างดี มีความเหมาะสม บรรยากาศร่มรื่น เหมาะแก่การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม	๔.๒๗	๐.๗๗	มาก	๒
๒	การให้ วัด และชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน	๔.๒๘	๐.๗๖	มาก	๑
๓	โรงเรียนมีห้องจริยศึกษา โดยมีกิจกรรมการใช้ห้อง จริยศึกษาตลอดปี	๔.๑๕	๐.๘๗	มาก	๔
๔	โรงเรียนมีกิจกรรม ยกย่อง มอบใบเกียรติบัตร มอบโล่ เกียรติคุณ ให้รางวัล แก่นักเรียนที่ประพฤติดี มีคุณธรรมจริยธรรม	๔.๐๖	๐.๙๕	มาก	๖
๕	มีป้ายนิเทศ สุภาพชิต คำพังเพย พุทธสุภาพชิต คำขวัญที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม นักเรียน	๔.๐๐	๐.๘๔	มาก	๗
๖	โรงเรียนจัดกิจกรรมละลายพฤติกรรมในเชิงลบด้วยวิธีการในเชิงบวกที่หลากหลายโดยการมีส่วนร่วม	๔.๑๖	๐.๘๙	มาก	๓
๗	โรงเรียนมีกิจกรรมการส่งเสริมความรักความสามัคคีในสถาบันการศึกษา	๔.๐๘	๐.๙๔	มาก	๕
	ภาพรวม	๔.๑๑	๐.๕๓	มาก	

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านการจัดสภาพแวดล้อม โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}= ๔.๑๑$) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าทุกข้อ มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ การให้วัด และชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน ($\bar{X}= ๔.๒๘$) รองลงมา คือ โรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนได้เป็นอย่างดี มีความเหมาะสม บรรยากาศร่มรื่น เหมาะแก่การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ($\bar{X}= ๔.๒๗$), โรงเรียนจัดกิจกรรมละลายพฤติกรรมในเชิงลบด้วยวิธีการในเชิงบวกที่หลากหลายโดยการมีส่วนร่วม ($\bar{X}=๔.๑๖$), โรงเรียนมีกิจกรรมการส่งเสริมความรักความสามัคคีในสถาบันการศึกษา (มีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๘), โรงเรียนมีกิจกรรม ยกย่อง มอบใบเกียรติบัตร มอบโล่เกียรติคุณ ให้รางวัล แก่นักเรียนที่ประพฤติดี มีคุณธรรมจริยธรรม ($\bar{X}= ๔.๐๖$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ มีป้ายนิเทศ สุภาพชน คำพังเพย พุทธสุภาษิต คำขวัญที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม นักเรียน ($\bar{X}= ๔.๐๐$) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านการจัดการเรียนรู้

ข้อที่	ด้านการจัดการเรียนรู้	ระดับปฏิบัติ			R
		\bar{X}	S.D.	ระดับ	
๑	วิเคราะห์หลักสูตร มาตรฐานการเรียนรู้เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมของทุกกลุ่มสาระ	๔.๑๓	๐.๗๗	มาก	๙
๒	โรงเรียนจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของนักเรียน อยู่อย่างสม่ำเสมอ	๔.๒๒	๐.๗๗	มาก	๘
๓	ครูมีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม ในรายวิชาที่สอน	๔.๒๔	๐.๗๔	มาก	๖
๔	โรงเรียนจัดให้มีครูพระสอนศีลธรรมมาสอนในโรงเรียน	๔.๒๓	๐.๗๖	มาก	๗
๕	ครูใช้เทคนิคการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม เช่น บทบาทสมมติ เพลง ประกวดบทความ ไต่वाที่ การเสวนา	๔.๒๖	๐.๖๒	มาก	๕

ข้อที่	ด้านการจัดการเรียนรู้	ระดับปฏิบัติ			R
		\bar{X}	S.D.	ระดับ	
๖	ฝึกฝนระเบียบวินัย คุณธรรมจริยธรรม ควบคู่ไปกับการสอนความรู้ทางวิชาการ	๔.๒๖	๐.๖๔	มาก	๔
๗	ครูจัดการเรียนรู้ได้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย หรือพันธกิจของสถานศึกษา	๔.๒๖	๐.๗๗	มาก	๒
๘	โรงเรียนมีการจัดการเรียนรู้มีสื่อการสอนที่เหมาะสมเพียงพอ	๔.๒๖	๐.๗๑	มาก	๓
๙	ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ปฏิบัติตนในด้านจริยธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน	๔.๔๗	๐.๖๗	มาก	๑
	ภาพรวม	๔.๒๕	๐.๔๘	มาก	

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า ระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านการจัดการเรียนรู้ โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = ๔.๒๕) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าทุกข้อ มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ปฏิบัติตนในด้านจริยธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน (\bar{X} = ๔.๔๗) รองลงมาครูจัดการเรียนรู้ได้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมายหรือพันธกิจของสถานศึกษา ,โรงเรียนมีการจัดการเรียนรู้มีสื่อการสอนที่เหมาะสมเพียงพอ,ฝึกฝนระเบียบวินัย คุณธรรมจริยธรรม ควบคู่ไปกับการสอนความรู้ทางวิชาการ และครูใช้เทคนิคการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม เช่น บทบาทสมมติ เพลง ประกวด บทความ ใต้วาที การเสวนา, (\bar{X} = ๔.๒๖), ครูมีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม ในรายวิชาที่สอน (\bar{X} = ๔.๒๔), โรงเรียนจัดให้มีครูพระสอนศีลธรรมมาสอนในโรงเรียน (\bar{X} = ๔.๒๓), โรงเรียนจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของนักเรียน อยู่อย่างสม่ำเสมอ (\bar{X} = ๔.๒๒) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ วิเคราะห์หลักสูตร มาตรฐานการเรียนรู้เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมของทุกกลุ่มสาระ (\bar{X} = ๔.๑๓) ตามลำดับ

๔.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีระดับปฏิบัติต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำแนกตามตำแหน่ง และประสบการณ์การทำงาน โดยการทดสอบค่า t และค่า F วิเคราะห์เป็นรายด้าน และโดยรวมทุกด้าน เมื่อพบความแตกต่างอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติ ทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยใช้วิธีของเชฟเฟ (Scheffe's) ดังตารางที่ ๔.๗ - ๔.๑๐

ตารางที่ ๔.๗ การเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีระดับการปฏิบัติต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำแนกตามตำแหน่ง

การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น	ตำแหน่ง				t	Sig
	ผู้บริหารสถานศึกษา (n=๑๘)		ครูผู้สอน (n=๑๗๓)			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑. ด้านการอบรมสั่งสอน	๔.๑๓	๐.๕๗	๔.๓๗	๐.๕๖	-๒.๐๗	๐.๔๐
๒. ด้านการจัดกิจกรรมของโรงเรียน	๔.๒๐	๐.๓๔	๔.๑๙	๐.๕๒	๐.๕๙	๐.๙๕
๓. ด้านการจัดสภาพแวดล้อม	๔.๐๓	๐.๔๐	๔.๑๒	๐.๕๕	-๐.๖๙	๐.๔๙
๔. ด้านการจัดการเรียนรู้	๔.๐๓	๐.๔๓	๔.๒๘	๐.๔๘	-๐.๕๒*	๐.๐๔
ภาพรวม	๔.๑๐	๐.๓๐	๔.๒๔	๐.๔๐	-๑.๔๘	๐.๑๔

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า ระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำแนกตามตำแหน่ง โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน และเมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่าด้านการจัดการเรียนรู้มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๘ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีระดับปฏิบัติต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำแนกตามประสบการณ์

การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน	ประสบการณ์ทำงาน											
	ระยะไม่เกิน ๕ ปี (n= ๔๓)			ระยะ ๖-๑๐ ปี (n= ๕๗)			ระยะ ๑๑ ปีขึ้นไป (n= ๙๑)			รวม (n= ๑๙๑)		
	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ
ด้านการอบรมสั่งสอน	๔.๒๔	๐.๕๑	มาก	๔.๒๙	๐.๕๒	มาก	๔.๔๓	๐.๔๒	มาก	๔.๓๔	๐.๔๗	มาก
ด้านการจัดกิจกรรมของโรงเรียน	๔.๑๘	๐.๕๐	มาก	๔.๑๖	๐.๕๗	มาก	๔.๒๒	๐.๔๖	มาก	๔.๑๙	๐.๕๐	มาก
ด้านการจัดสภาพแวดล้อม	๔.๐๘	๐.๖๒	มาก	๔.๑๒	๐.๔๕	มาก	๔.๑๓	๐.๕๕	มาก	๔.๑๑	๐.๕๓	มาก
ด้านการจัดการเรียนรู้	๔.๒๙	๐.๔๖	มาก	๔.๒๗	๐.๔๘	มาก	๔.๒๓	๐.๔๘	มาก	๔.๒๕	๐.๔๘	มาก
ภาพรวม	๔.๒๐	๐.๔๐	มาก	๔.๒๑	๐.๔๑	มาก	๔.๒๕	๐.๓๗	มาก	๔.๒๓	๐.๓๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า ระดับปฏิบัติของผู้บริหาร และครูที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก (\bar{X} = ๔.๒๓) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการอบรมสั่งสอน (\bar{X} = ๔.๓๔) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการจัดสภาพแวดล้อม (\bar{X} = ๔.๑๑)

ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ทำงานระยะไม่เกิน ๕ ปี มีระดับปฏิบัติต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = ๔.๒๐) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการจัดการเรียนรู้ (\bar{X} = ๔.๒๙) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการจัดสภาพแวดล้อม (\bar{X} = ๔.๐๘)

ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ทำงานระยะ ๖-๑๐ ปี มีระดับการปฏิบัติต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=๔.๒๑$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการอบรมสั่งสอน ($\bar{X}=๔.๒๙$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการจัดสภาพแวดล้อม ($\bar{X}=๔.๑๒$)

ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ทำงานมากกว่า ๑๑ ปีขึ้นไป มีระดับการปฏิบัติต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}= ๔.๒๕$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการอบรมสั่งสอน ($\bar{X}= ๔.๔๓$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการจัดสภาพแวดล้อม ($\bar{X}= ๔.๑๓$)

ตารางที่ ๔.๙ การวิเคราะห์ความแปรปรวน ตามระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีระดับปฏิบัติต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำแนกตามประสบการณ์ทำงาน

การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
๑. ด้านการอบรมสั่งสอน	ระหว่างกลุ่ม	๑.๓๓	๒	.๖๖	๓.๐๑*	๐.๐๕
	ภายในกลุ่ม	๔๑.๔๒	๑๘๘	.๒๒		
	รวม	๔๒.๗๕	๑๙๐			
๒. ด้านการจัดกิจกรรมของโรงเรียน	ระหว่างกลุ่ม	๐.๑๓	๒	๐.๐๖	๐.๒๕	๐.๗๘
	ภายในกลุ่ม	๔๘.๑๖	๑๘๘	๐.๒๖		
	รวม	๔๘.๒๙	๑๙๐			
๓. ด้านการจัดสภาพแวดล้อม	ระหว่างกลุ่ม	๐.๐๗	๒	๐.๐๓	๐.๑๒	๐.๘๙
	ภายในกลุ่ม	๕๓.๙๔	๑๘๘	๐.๒๘		
	รวม	๕๔.๐๑	๑๙๐			
๔. ด้านการจัดการเรียนรู้	ระหว่างกลุ่ม	๐.๐๙	๒	๐.๐๕	.๐.๒๑	๐.๘๑
	ภายในกลุ่ม	๔๒.๗๓	๑๘๘	๐.๒๓		
	รวม	๔๒.๘๓	๑๙๐			

การจัดการเรียนรู้ด้าน จริยธรรมของผู้เรียน	แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	๐.๑๑	๒	๐.๐๖	๐.๓๗	๐.๖๙๘
	ภายในกลุ่ม	๒๘.๗๕	๑๘๘	๐.๑๕		
รวม		๒๘.๘๖	๑๙๐			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า ระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำแนกตาม ประสบการณ์ทำงาน ทั้ง ๔ ด้านโดยภาพรวม มีระดับการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน และเมื่อแยกเป็นรายด้าน คือ ด้านการอบรมสั่งสอน มีระดับการปฏิบัติที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เพื่อให้เห็นความแตกต่าง ผู้ศึกษาได้ทำการเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ตามวิธีของเชฟเฟ้ (Scheffe's) ดังผลการเปรียบเทียบเป็นรายคู่ ตามตารางที่ ๔.๑๐

ตารางที่ ๔.๑๐ แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านการอบรมสั่งสอน

ด้านการอบรมสั่งสอน	\bar{x}	ประสบการณ์ทำงาน		
		ระยะไม่เกิน ๕ ปี	ระยะ ๖-๑๐ ปี	ระยะ ๑๑ ปีขึ้นไป
		๔.๒๔	๔.๒๙	๔.๔๓
ระยะไม่เกิน ๕ ปี	๔.๒๔	-	-๐.๕๐	-๐.๑๙*
ระยะ ๖-๑๐ ปี	๔.๒๙	-	-	-๐.๑๔
ระยะ ๑๑ ปีขึ้นไป	๔.๔๓	-	-	-

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน มีระดับการปฏิบัติต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ด้านการอบรมสั่งสอน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีของเชฟเฟ้

(Scheffe's) คู่ที่มีความแตกต่างกัน ได้แก่ ประสบการณ์ทำงานระยะไม่เกิน ๕ ปี มีระดับการปฏิบัติต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียนน้อยกว่าประสบการณ์ทำงานระยะ ๑๑ ปีขึ้นไป

๔.๔ แนวทางการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิด แบ่งออกเป็นรายด้าน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา โดยเขียนในลักษณะความเรียงประกอบบริบท พบว่า

๑. ด้านการอบรมสั่งสอน

การอบรมสั่งสอนนักเรียนทั้งคณะผู้บริหารสถานศึกษา และคณะครูผู้สอน รวมทั้งบุคลากรทางการศึกษาควรมีแนวทางในการอบรมสั่งสอนไปในทิศทางเดียวกัน คือ สั่งสอนให้นักเรียนมีความประพฤติที่ดี มีระเบียบวินัย อยู่ในกฎระเบียบของโรงเรียน มีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง และผู้อื่น มีความรับผิดชอบ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีความอดทน ส่งเสริมให้นักเรียนมีพัฒนาการที่ดีอย่างรอบด้าน คือ กาย ใจ ปัญญา อย่างสม่ำเสมอ

นอกจากการอบรมสั่งสอนโดยบุคลากรที่อยู่ในโรงเรียนแล้วควรมีพระสงฆ์โดยเฉพาะนิสิตที่ฝึกสอนของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เข้ามาสอนเป็นประจำทุกปี ในด้านของการฝึกจิต สมาธิ เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้โดยตรงจากผู้รู้ ผู้ปฏิบัติ ทำให้นักเรียนได้ซึมซับพระพุทธศาสนาในการประพฤติตนให้อยู่ในศีลธรรมอันดีอีกด้วย ครูเป็นผู้นำให้แก่ลูกศิษย์ คอยเป็นแบบอย่างที่ดี นอกจากการสวมบทบาทในการเป็นครู ควรมีมุมมองที่หลากหลายตามความเหมาะสมของสถานการณ์

๒. ด้านการจัดกิจกรรมของโรงเรียน

การจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลายเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกัน และกัน ซึ่งกิจกรรมของโรงเรียน ด้านวิชาสังคม เป็นแนวทางให้เด็กมีส่วนร่วม เช่น โปรเจ็ค จิตอาสา โดยการให้เด็กเลือกกิจกรรมจิตอาสาที่ส่งเสริมการทำงานแบบมีส่วนร่วมตามความถนัดของตนเอง ซึ่งครูจะคอยให้แนะนำและเป็นกำลังใจ คอยติดตามดูแล ระหว่างการทำกิจกรรมเพื่อนำไปปรับปรุง และพัฒนากิจกรรมนั้นๆ ให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป กิจกรรมส่งเสริมความรู้ ทักษะ คุณค่า ควรเป็นกิจกรรมที่เป็นประชาธิปไตยในขณะเดียวกันก็ต้องส่งเสริมการเรียนรู้ และการแก้ปัญหาด้วย แนะนำนักเรียนให้เข้าร่วมกิจกรรมทุกๆ กิจกรรม เพื่อเป็นการเรียนรู้ และฝึกปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบวินัย

ควรจัดให้มีการเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม และอบรมปาฐกถาอย่างต่อเนื่อง และจัดให้มีกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรม เช่น รับผิดชอบต่อเวรประจำวัน การปฏิบัติสมาธิ

ก่อนเข้าชั้นเรียน สวดมนต์ไหว้พระ มีการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม จริยธรรมให้กับนักเรียน เป็นโครงการธรรมสัจจร โครงการเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม

๓. ด้านการจัดสภาพแวดล้อม

การจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนควรจัดสภาพแวดล้อมให้เป็นสัดส่วน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสอนให้มากขึ้น จัดให้โรงเรียนมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียน และใช้พื้นที่ในโรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ เช่น เป็นแหล่งเรียนด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ศาสนา และปฏิสัมพันธ์กับชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงบริเวณโรงเรียน จัดห้องปฏิบัติการ และเขียนป้ายพุทธภาษิต ติดตามต้นไม้หรือสถานที่ที่เหมาะสมเพื่อให้นักเรียนได้อ่าน

บ้าน วัด โรงเรียน สารสัมพันธ์กันจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม เช่น การร่วมมือร่วมใจกันในการคัดแยกขยะ จัดการขยะให้สภาพแวดล้อมน่าอยู่ บ้านเรือนสะอาด ร่วมกันรณรงค์กิจกรรม ๕ ส. ๓ เก็บ โดยสภาพแวดล้อมของโรงเรียนเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้ตามวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น หากมีการจัดสภาพแวดล้อมที่มีความเหมาะสมแล้วจะส่งผลให้บรรยากาศในการเรียนการสอนมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

๔. ด้านการจัดการเรียนรู้

ในการจัดเรียนรู้มีหลากหลายรูปแบบที่ควรนำมาปรับใช้กับกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้สอดคล้องกับยุค ๔.๐ การเรียนในศตวรรษที่ ๒๑ และความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี เช่น PBL (Problem Based Learning or Project Based Learning), การจัดการเรียนรู้แบบองค์รวม (Head Hands Harts) เป็นต้น

กิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นเน้นตัวผู้เรียนเป็นสำคัญมีความเหมาะสมกับวัยเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้คิด และแสดงความสามารถของตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ และการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจัดการอบรมด้านวิชาการพร้อมสอดแทรกเนื้อหาทางจริยธรรมทุกครั้ง เพื่อให้นักเรียนตระหนักถึงการปฏิบัติตน และเป็นแบบอย่างที่ดี

๔.๕ องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น สรุปเป็นองค์ความรู้จากการวิจัยได้ ดังนี้ การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น มีการจัดการเรียนรู้ที่แยกออกเป็น ๔ ด้าน คือ

ด้านการอบรมสั่งสอน ด้านการจัดกิจกรรมของโรงเรียน ด้านการจัดสภาพแวดล้อม และด้านการจัดการเรียนรู้ ไม่ว่าจะอยู่ในตำแหน่งใด และประสบการณ์การทำงานที่แตกต่างกัน พบว่า

๑. ด้านการอบรมสั่งสอน เป็นด้านที่ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนจะคอยแนะนำสั่งสอนให้นักเรียนประพฤติดี มีระเบียบวินัยรวมทั้งการแต่งกายให้ถูกต้องตามกฎระเบียบ ฝึกให้นักเรียนมีความรับผิดชอบ ต่อตนเอง และผู้อื่น โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนมีพัฒนาการที่ดีอย่างรอบด้าน คือ ด้าน กาย ใจ และปัญญา

๒. ด้านการจัดกิจกรรมของโรงเรียน เป็นที่ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนจะคอยส่งเสริมให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม จัดกิจกรรมที่ปลูกฝังความกตัญญู กตเวทิต่อผู้มีพระคุณ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในห้องเรียน เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน โดยกิจกรรมที่จัดขึ้นนั้นจะคำนึงถึงขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม เช่น เข้าวัดฟังธรรม ทำบุญตักบาตร ในวันสำคัญทางศาสนา สวดมนต์ไหว้พระ นั่งสมาธิ ก่อนเรียน และการอบรมต่อต้านยาเสพติด ร่วมกับหน่วยงานอื่นที่

๓. ด้านการจัดสภาพแวดล้อมโรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนได้เป็นอย่างดี มีความเหมาะสม บรรยากาศร่มรื่น เหมาะแก่การจัดการเรียนการสอน มีสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมแต่ละรายวิชา และการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมควบคู่กันไป

๔. ด้านการจัดการเรียนรู้ เป็นการที่ผู้บริหาร และครูผู้สอนได้มีการวางแผนวิเคราะห์หลักสูตร มาตรฐานการเรียนรู้เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมของทุกกลุ่มสาระ เพื่อจัดการเรียนรู้ได้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมายหรือพันธกิจของสถานศึกษา รวมทั้งการใช้เทคนิคการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม เช่น บทบาทสมมติ เพลง ประกวดบทความ โต้ว่าที่ การเสวนา ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จะส่งผลสำเร็จต่อการจัดการเรียนรู้ ทำให้การเรียนรู้มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น และนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพ การศึกษาอย่างเหมาะสม และส่งเสริมการเรียนการสอนได้อย่างประสิทธิภาพ เนื่องจากมีการจัดการเรียนรู้ที่ดี

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย เรื่อง การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ๒) เพื่อเปรียบเทียบการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยจำแนกตามสถานภาพ ตำแหน่ง และประสบการณ์ ๓) เพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน จากโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำนวน ๗ โรงเรียน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน ๑๘ คน และครูผู้สอน จำนวน ๑๗๓ คน รวมเป็น ๑๙๑ คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามปลายเปิด เกี่ยวข้องกับระดับการปฏิบัติต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ซึ่งแบ่งเป็น ๓ ตอน จำนวน ๑ ฉบับ

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้ค่าความถี่ และหาค่า ร้อยละ ส่วนความคิดเห็นของผู้บริหาร และครู ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ใช้ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหาร และครูผู้สอนใช้การทดสอบด้วยค่าที (t-test independent) และการทดสอบเอฟ (F-test) เมื่อพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทำการทดสอบความแตกต่างด้วยวิธีของเชฟเฟ้ (Scheffe's) แนวทางการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการ

เรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น เขียนเชิงพรรณนา

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน ๑๘ คน (คิดเป็นร้อยละ ๙.๔๒) และครูผู้สอน จำนวน ๑๗๓ คน (คิดเป็นร้อยละ ๙๐.๕๘) จำแนกตามประสบการณ์ ระยะเวลา ๑๑ ปีขึ้นไป จำนวน ๙๑ คน (คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๖๕), ระยะเวลา ๖-๑๐ ปี จำนวน ๕๗ คน (คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๘๔) และระยะเวลาไม่เกิน ๕ ปี จำนวน ๔๓ คน (คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๕๑) ตามลำดับ

๕.๑.๒ ศึกษาการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของนักเรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = ๔.๒๓) เมื่อพิจารณารายด้าน สรุปได้ดังนี้

๑) ด้านการอบรมสั่งสอน ตามระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = ๔.๔๓)

๒) ด้านการจัดกิจกรรมของโรงเรียน ตามระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = ๔.๑๙)

๓) ด้านการจัดสภาพแวดล้อม ตามระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = ๔.๑๑)

๔) ด้านการจัดการเรียนรู้ ตามระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = ๔.๒๕)

๕.๑.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

ตามระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำแนกตามตำแหน่ง และประสบการณ์การทำงาน

๑) ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนมีตำแหน่งต่างกัน พบว่า ระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน และเมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่าด้านการจัดการเรียนรู้มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๒) ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน พบว่า ระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวม มีระดับการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน เมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการอบรมสั่งสอน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีของเซฟเฟ (Scheffe's) คู่ที่มีความแตกต่างกัน ได้แก่ ประสบการณ์ทำงานระยะไม่เกิน ๕ ปี มีระดับการปฏิบัติต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียนน้อยกว่าประสบการณ์ทำงานระยะ ๑๑ ปีขึ้นไป

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น สรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้ การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น มีการจัดการเรียนรู้ที่แยกออกเป็น ๔ ด้าน คือ ด้านการอบรมสั่งสอน ด้านการจัดกิจกรรมของโรงเรียน ด้านการจัดสภาพแวดล้อม และด้านการจัดการเรียนรู้ ไม่ว่าจะอยู่ในตำแหน่งใด และประสบการณ์การทำงานที่แตกต่างกัน พบว่า ด้านการอบรมสั่งสอน เป็นด้านที่ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนจะคอยแนะนำสั่งสอนให้นักเรียนประพฤติดี มีระเบียบวินัยรวมทั้งการแต่งกายให้ถูกต้องตามกฎระเบียบ ฝึกให้นักเรียนมีความรับผิดชอบ ต่อตนเอง และผู้อื่น โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนมีพัฒนาการที่ตัวอย่างรอบด้าน คือ ด้าน กาย ใจ และปัญญา ด้านการจัดกิจกรรมของโรงเรียน เป็นที่ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนจะคอยส่งเสริมให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม จัดกิจกรรมที่ปลูกฝังความกตัญญูกตเวทิต่อผู้มีพระคุณ แลกเปลี่ยนเรียนรู้นอก

ห้องเรียน เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน โดยกิจกรรมที่จัดขึ้นนั้นจะคำนึงถึงขนบธรรมเนียม ประเพณีที่ดั้งเดิม เช่น เข้าวัดฟังธรรม ทำบุญตักบาตร ในวันสำคัญทางศาสนา สวดมนต์ไหว้พระ นั่งสมาธิ ก่อนเรียน และการอบรมต่อต้านยาเสพติด ร่วมกับหน่วยงานอื่นที่ ด้านการจัดสภาพแวดล้อม โรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนได้เป็นอย่างดี มีความเหมาะสม บรรยากาศร่มรื่น เหมาะแก่การจัดการเรียนการสอน มีสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมแต่ละรายวิชา และการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมควบคู่กันไป และด้านการจัดการเรียนรู้ เป็นการที่ผู้บริหาร และครูผู้สอนได้มีการวางแผน วิเคราะห์หลักสูตร มาตรฐานการเรียนรู้เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมของทุกกลุ่มสาระ เพื่อจัดการ เรียนรู้ได้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมายหรือพันธกิจของสถานศึกษา รวมทั้งการใช้เทคนิคการจัด กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม เช่น บทบาทสมมติ เพลง ประกวดบทความ ใต้วาที่ การเสวนา

ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จะ ส่งผลสำเร็จต่อการจัดการเรียนรู้ ทำให้การเรียนรู้มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น และนำไปสู่การพัฒนา คุณภาพการศึกษาอย่างเหมาะสม และส่งเสริมการเรียนการสอนได้อย่างประสิทธิภาพ เนื่องจากมีการ จัดการเรียนรู้ที่ดี

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ใน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนใน สังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยผู้วิจัยจะนำเสนอประเด็นที่สำคัญ และน่าสนใจ ดังนี้

๕.๒.๑ การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = ๔.๒๓) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ทุกด้านมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการอบรมสั่ง สอน (\bar{X} = ๔.๔๓), ด้านการจัดการเรียนรู้ (\bar{X} = ๔.๒๕), ด้านการจัดกิจกรรมของโรงเรียน (\bar{X} = ๔.๑๙) และด้านการจัดสภาพแวดล้อม (\bar{X} = ๔.๑๑) และหากพิจารณารายด้านสามารถนำมาอภิปรายได้ ดังนี้

๑) **ด้านการอบรมสั่งสอน** จากการศึกษาพบว่า ตามระดับการปฏิบัติของผู้บริหาร สถานศึกษา และครูผู้สอน ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติ อยู่ในระดับมาก (\bar{X} = ๔.๔๓) สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหานิพัฑฒโน จีรวทฒโน (วงศ์อนุ) (๒๕๖๐) ได้ทำการศึกษาเรื่องการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านจริยธรรมในการเรียนสาระสังคม

ศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านจริยธรรมในการเรียนสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทั้ง ๕ ด้าน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก จากข้อค้นพบแสดงให้เห็นว่าการอบรมสั่งสอน เป็นการฝึกระเบียบวินัยให้กับนักเรียนเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนอยู่ในกฎ กติกาของโรงเรียน ทั้งนี้จากจะอบรมเรื่องระเบียบวินัยแล้วยังมีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียนมีพัฒนาการที่ดีอย่างรอบด้าน คือ ด้าน กาย ใจ และปัญญา สอดคล้องกับแมคมุลลิน (McMullen), (1985) ได้ศึกษาเกี่ยวกับวินัย และระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย และมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตเมือง เพื่อเน้นพัฒนาวัยรุ่น พบว่า ปัญหาทางวินัยส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากพฤติกรรมของโรงเรียน เพราะนักเรียนต้องการสิ่งแวดล้อมที่ดี ยึดหยุ่นได้โรงเรียนให้ความสนใจเอาใจใส่ และมีระเบียบวินัย การวิจัยโดยสนับสนุนให้โรงเรียน จัดระบบอย่างมีประสิทธิภาพได้

๒) ด้านการจัดกิจกรรมของโรงเรียน จากการศึกษาพบว่า ตามระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = ๔.๑๙) สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหานิติพนธ์ จิรวทฒโน (วงศ์อนุ), (๒๕๖๐) ได้ทำการศึกษาเรื่องการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านจริยธรรมในการเรียนสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านจริยธรรมในการเรียนสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทั้ง ๕ ด้าน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ซึ่งการจัดกิจกรรมของโรงเรียนเป็นการพัฒนานักเรียนทั้งทางด้านสติปัญญา ร่างกาย และจิตใจ โดยกิจกรรมแต่ละกิจกรรมที่จัดขึ้นล้วนมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ให้นักเรียนได้สามารถฝึกการคิด การเข้าสังคม ความกล้า เป็นต้น ผู้บริหาร และครูผู้สอนจะคอยส่งเสริมส่งเสริมให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ลานีเยร์ (Lanier), (1993) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่องจริยธรรม และการพัฒนาความคิดรวบยอดในเด็กหนุ่มสาวชาวชนบท (การพัฒนาจริยธรรมนักเรียนในชนบท) จุดประสงค์ของการวิจัยเพื่อ ศึกษาผลของการจัดการศึกษาผลของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมนักเรียนระดับชั้นที่ ๑๑ และ ๑๒ ในโรงเรียนชนบท เด็กนักเรียนในชนบทได้รับการอบรมให้คิด และปฏิบัติตามต่อกันมาซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อ การพัฒนาสังคมในยุคใหม่ การทดลองได้แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม ควบคุม ให้ได้รับการฝึกการให้คำแนะนำ และการจัดประสบการณ์ และอีกกลุ่มหนึ่งเป็นนักเรียนที่ประกอบด้วย นักเรียนตั้ง อยู่โรงเรียนระดับกลางถึงโรงเรียนระดับสูง สอดคล้องกับงานวิจัยของพระวิระ ศรีพรม (๒๕๕๔) ที่ได้ศึกษาปัญหาการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมใน โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์

เขต ๓ ผลการวิจัยพบว่า ด้านการจัดกิจกรรม ส่งเสริมให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม ที่โรงเรียนจัดขึ้น เช่น กิจกรรมวันแม่ การเข้าค่ายพุทธบุตร การฝึกมารยาทไทย ฟังเทศน์ ทำ บุญตักบาตร นิมนต์พระสงฆ์มาแสดง ปาฐกถาธรรมที่โรงเรียนในวันธรรมสวนะ หรือวันสำคัญทาง ศาสนา และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูประโชติจันทร์วิมล (นาม จนทโชโต) ที่ได้วิจัยเรื่องการ ส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรม นักเรียนโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ หอวัง นนทบุรี อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนนวมินท ราชินูทิศ หอวัง นนทบุรี อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรีผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านความมีน้ำใจ ด้านความ ประหยัด ด้านความขยัน ด้านความมีวินัย และด้านความซื่อสัตย์

๓) ด้านการจัดสภาพแวดล้อม จากการศึกษาพบว่า ตามระดับการปฏิบัติของผู้บริหาร สถานศึกษา และครูผู้สอน ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติ ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๑$) สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหานิติคุณ จิรวุฒโน (วงศ์อนุ) (๒๕๖๐) ได้ทำการศึกษาเรื่องการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านจริยธรรมในการเรียนสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านจริยธรรมในการเรียนสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ๕ ด้าน มี ความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ผลการศึกษาพบว่า ในภาพรวมสภาพการจัดการเรียนการสอนอยู่ใน ระดับมากที่สุด จากข้อค้นพบแสดงให้เห็นว่า การจัดสภาพแวดล้อมเป็นส่วนสำคัญในการจัดกิจกรรมการ เรียนการสอน เพราะหากจัดบรรยากาศให้เหมาะสมกับการเรียนรู้ นักเรียนก็จะสามารถเรียนรู้ได้เพิ่ม มากขึ้น เช่น การจัดห้องเรียนตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้มีห้องวิทยาศาสตร์ ห้องจริยธรรม เป็นต้น นอกจากบรรยากาศในห้องเรียนแล้วบรรยากาศภายนอกก็เป็นแหล่งการเรียนรู้ได้เช่นกัน สอดคล้อง กับแมคมุลลิน (McMullen) (1985) ได้ศึกษาเกี่ยวกับวินัย และระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ใน โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย และมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตเมือง เพื่อเน้นพัฒนาวัยรุ่น พบว่า การ วิจัยโดยสนับสนุนให้โรงเรียน จัดระบบอย่างมีประสิทธิภาพได้ คือ การฝึกครูให้มีการสร้างสิ่งแวดล้อม ที่ดีในการเรียนการสอน และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระวีระ ศรีพรหม (๒๕๕๔) ที่ได้ศึกษาปัญหา การจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมใน โรงเรียนสังกัดสำ นักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา บุรีรัมย์ เขต ๓ ผลการวิจัยพบว่า ด้านการจัดสภาพแวดล้อม ให้เพิ่มป้ายนิเทศ นำคำสุภาพ คำ ฟังเพย พุทธสุภาษิต และคำขวัญที่บ่งบอกถึงการมีคุณธรรมจริยธรรมที่ติงามมา ติดให้นักเรียนได้เห็น และอ่าน มีการยกย่องนักเรียนที่ทำความดี โดยการมอบเกียรติบัตร โล่ และรางวัล ให้ผู้บริหาร และ ครูเข้าหาชาวบ้าน และทำ ให้ชาวบ้านให้ความร่วมมือกับโรงเรียน

๔) ด้านการจัดการเรียนรู้ จากการศึกษาพบว่า ตามระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๒๕$) สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูประทีปธรรมนาถ (ชุตินฺธโร) (๒๕๕๕) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรม ของนักเรียน โรงเรียนคลองเจริญราษฎร์ อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ" พบว่า นักเรียนโดยส่วนใหญ่มีระดับความคิดเห็นการจัดกิจกรรมอยู่ในระดับมาก ผลการศึกษาพบว่า ในภาพรวมสภาพการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก ซึ่งจากข้อค้นพบแสดงให้เห็นถึงการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันที่ไม่เพียงเน้นแต่การเรียนในชั้นเรียน แต่ต้องมีการจัดการเรียนที่มีความทันสมัยตามความเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ปัจจุบัน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการนำเทคนิค และวิธีการสอนในแบบต่างๆ มาประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนให้มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของพระวีระ ศรีพรหม (๒๕๕๔) ที่ได้ศึกษาปัญหาการจัดการกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมใน โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต ๓ ผลการวิจัยพบว่า ด้านการจัดการเรียนรู้ ให้ครูจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับ วิสัยทัศน์ เป้าหมายหรือพันธกิจของโรงเรียน และต้องฝึกฝนระเบียบวินัย คุณธรรมจริยธรรมควบคู่ไปกับการสอนความรู้ทางวิชาการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาไชยฤทธิ์ ชยานนโท (งามแสง) และ พงษ์ธร สิงห์พันธ์ การศึกษาการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนในสถานศึกษาของพระสงฆ์ตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนในสถานศึกษาของพระสงฆ์ตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดอุบลราชธานี ทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมโดยตรง และด้านบูรณาการกับวิถีชีวิตทั้งใน และนอกโรงเรียนโดยภาพรวมดำเนินการอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ดำเนินการอยู่ในระดับมากทุกด้าน

๕.๒.๒ เปรียบเทียบระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีระดับปฏิบัติต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำแนกตามตำแหน่ง และประสบการณ์การทำงาน

๑) ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนมีตำแหน่งต่างกัน พบว่า ระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น จำแนกตามตำแหน่ง โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน และเมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่าด้านการจัดการเรียนรู้มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนมีตำแหน่งที่แตกต่างกัน แต่มีระดับการปฏิบัติต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยรวมไม่แตกต่างกันแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียนมีการนำประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ กาญจนา พิมพ์สุข (๒๕๕๖) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม ๖ ในการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา ของโรงเรียนในพื้นที่อำเภอเมืองขอนแก่น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาขอนแก่น เขต ๑ พบว่า ข้าราชการครูที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม ๖ ในการบริหารสถานศึกษา โรงเรียนในเขตพื้นที่ อำเภอเมืองขอนแก่น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่นเขต ๑ ไม่แตกต่างกัน และเมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่าด้านการจัดการเรียนรู้มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งในด้านการจัดการเรียนรู้เป็นด้านที่มีระดับการปฏิบัติที่มีความแตกต่างกันโดยอาจเนื่องมาจากผู้บริหาร และครูผู้สอนมีบทบาท และหน้าที่ที่แตกต่างกัน คือ ผู้บริหารมีหน้าที่ในการบริหารงานโรงเรียน มอบนโยบายให้ครูผู้สอนไปปฏิบัติตาม แต่บางครั้งอาจหลงลืมบริบทของโรงเรียนในการจัดการเรียนรู้ว่ามีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด แต่ครูผู้สอนเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับนักเรียนจึงจะทราบบริบทของนักเรียนมากกว่า ดังนั้นเพื่อให้การจัดการเรียนรู้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และมีคุณภาพจึงต้องมีการวางแผน วิเคราะห์หลักสูตรก่อนจัดการเรียนรู้ เพื่อให้เข้ากับบริบทของโรงเรียนนั้นๆ

๒) ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน พบว่า ระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยภาพรวม มีระดับการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน

จากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนมีตำแหน่งที่แตกต่างกัน แต่มีระดับการปฏิบัติต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยรวมไม่แตกต่างกันแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน มีการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียนมีการนำประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูวินัยธรรมสุใจ ชิตมโน (ฆารประเดิม) (๒๕๖๐) ได้ศึกษาการใช้หลักใช้หลักสาราณียธรรม 6 ในการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่าผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ประสบการณ์ทำงานที่ต่างกัน มีความคิดเห็นโดยรวม ไม่แตกต่างกันไม่เป็นไปตามสมมติฐาน และเมื่อแยกเป็นรายพบว่า ด้านการอบรมสั่งสอน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อ

เปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe's) คู่ที่มีความแตกต่างกัน ได้แก่ ประสบการณ์การทำงานระยะไม่เกิน ๕ ปี มีระดับการปฏิบัติต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียนน้อยกว่าประสบการณ์การทำงานระยะ ๑๑ ปีขึ้นไป ซึ่งจากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ประสบการณ์การทำงานในระยะไม่เกิน ๕ ปี และมีประสบการณ์มากกว่า ๑๑ ปีขึ้นไป สะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างในการอบรมสั่งสอน เนื่องจากผู้ที่มีประสบการณ์มากมีการสั่งสมประสบการณ์ ได้ใกล้ชิด และเห็นพฤติกรรมต่างๆ ของนักเรียน จึงทำให้มีประสบการณ์ในการอบรมสั่งสอนมากกว่าผู้มีประสบการณ์การทำงานน้อย

๕.๒.๓ แนวทางการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

๑) ด้านการอบรมสั่งสอน

การอบรมสั่งสอนนักเรียนทั้งคณะผู้บริหารสถานศึกษา และคณะครูผู้สอน เป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างมากในการอบรมสั่งสอนลูกศิษย์ ทั้งนี้ต้องมีแนวทางการปฏิบัติ และหลักในการฝึกอบรมที่มีระเบียบแบบแผน โดยการนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนามาปรับประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสถานการณ์ และบริบทของโรงเรียน สั่งสอนให้นักเรียนมีความประพฤติที่ดี มีระเบียบวินัย อยู่ในกฎระเบียบของโรงเรียน มีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง และผู้อื่น มีความรับผิดชอบ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีความอดทน ส่งเสริมให้นักเรียนมีพัฒนาการที่ดียังรอบด้าน คือ กาย ใจ ปัญญา อย่างสม่ำเสมอ นอกจากการอบรมสั่งสอนโดยบุคคลากรที่อยู่ในโรงเรียนแล้วควรมีพระสงฆ์ โดยเฉพาะนิสิตที่ฝึกสอนของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เข้ามาสอนเป็นประจำทุกปี ในด้านของการฝึกจิต สมาธิ เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้โดยตรงจากผู้รู้ ผู้ปฏิบัติ ทำให้นักเรียนได้ซึมซับพระพุทธศาสนาในการประพฤติตนให้อยู่ในศีลธรรมอันดีอีกด้วย ครูเป็นผู้นำให้แก่ลูกศิษย์ คอยเป็นแบบอย่างที่ดี ในด้านคุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้นักเรียนมีจิตสำนึก และเป็นแนวทางในการปฏิบัติที่เหมาะสม และยังส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ให้กับตัวนักเรียนได้อย่างดี

๒) ด้านการจัดกิจกรรมของโรงเรียน

การจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลายเป็นสิ่งที่ช่วยให้ส่งเสริมให้การเรียนในห้องเรียนมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น โดยการจัดกิจกรรมของโรงเรียนควรเน้นที่ตัวผู้เรียนเป็นหลัก นอกจากนี้ในการจัดกิจกรรมของโรงเรียนจะต้องมีการส่งเสริมพระพุทธศาสนา เพื่อให้นักเรียนได้ตระหนัก และเห็นคุณค่าของกิจกรรมนั้นๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของรุ่งฟ้า ล้อมในเมือง, นลินรัตน์ อภิชาติ และจันทร์เพ็ญ ภูโสภา (๒๕๕๒) ที่ได้ศึกษาการพัฒนา รูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และการสร้างเครือข่ายการพัฒนาที่ยั่งยืน สำหรับเยาวชน จังหวัดมหาสารคาม

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดกิจกรรม เสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม สำหรับเยาวชนจังหวัดมหาสารคาม ที่พัฒนาประกอบด้วย ๓ ลำดับชั้น ได้แก่ ชั้นที่ ๑ เป็นชั้นวิเคราะห์วางแผน และกำหนดวิธีพัฒนาโดยการสร้างความตระหนัก ความเข้าใจ และขอความร่วมมือ การประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ เป้าหมายการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และศึกษาบริบท สภาพการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม ก่อนการพัฒนาในรูปแบบ ลำดับชั้นที่ ๒ คือ ชั้นจัดทำแผนการปฏิบัติการ การอบรมเชิงปฏิบัติการ ตั้งกรรมการ เข้าค่าย และการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้แบ่งได้ ๔ แบบ คือ แบบสอดแทรก แบบคู่ขนาน แบบสหวิทยาการ และแบบข้ามวิชาหรือสอนเป็นคณะ และลำดับชั้นที่ ๓ คือ ชั้นปฏิบัติการอบรมเชิงปฏิบัติการสร้างคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และการสร้างเครือข่ายคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ที่ดีงาม

๓) ด้านการจัดสภาพแวดล้อม

การจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนควรจัดสภาพแวดล้อมเป็นส่วนสำคัญในการทำให้บรรยากาศในการเรียนสอนดียิ่งขึ้น หากสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการเรียนรู้ก็จะทำให้เพิ่มประสิทธิภาพในการสอนให้มากขึ้น ทั้งนี้การจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนจะต้องมีการประยุกต์ความเหมาะสมของพื้นที่ให้เข้ากับรายวิชา เพื่อให้ได้แหล่งเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมกับรายวิชานั้นๆ

๔) ด้านการจัดการเรียนรู้

การจัดเรียนรู้ให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดนั้นจะต้องมีการพัฒนาทั้งตัวบุคคล และทรัพยากรที่มีอยู่ภายในโรงเรียนให้มีความสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนที่เป็นอยู่ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีการเรียนอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้การจัดการเรียนรู้ต้องมีความทันสมัยกับโลกปัจจุบัน ในการจัดเรียนรู้มีหลากหลายรูปแบบที่ควรนำมาปรับใช้กับกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้สอดคล้องกับยุค ๔.๐ การเรียนในศตวรรษที่ ๒๑ และความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี เช่น PBL (Problem Based Learning or Project Based Learning), การจัดการเรียนรู้แบบองค์รวม (Head Hands Harts)

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะโดยแบ่งออกเป็น ๓ ประเด็น ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยได้เรียบเรียงสรุปเสนอแนะการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ดังนี้

- ๑) โรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่นควรส่งเสริมการจัดสภาพแวดล้อม โรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนให้มีความเหมาะสมแก่การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ของผู้เรียน
- ๒) โรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่นควรส่งเสริมการจัดกิจกรรมของโรงเรียนเช่น การส่งเสริมให้เข้าร่วมกิจกรรม เช่น การจัดค่ายคุณธรรม จริยธรรม กิจกรรมการฝึกมารยาทไทย กิจกรรมการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม และสนับสนุนให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยได้เรียบเรียงสรุปเสนอแนะการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ดังนี้

- ๑) โรงเรียนในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาในเขตจังหวัดขอนแก่น ควรส่งเสริมการอบรมสั่งสอนในกับนักเรียนเรื่องระเบียบวินัย และกฎ กติกาต่างๆ โดยประยุกต์ใช้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา
- ๒) โรงเรียนในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาในเขตจังหวัดขอนแก่น ควรส่งเสริมการจัดกิจกรรมของโรงเรียน เพื่อส่งเสริมพัฒนาการของนักเรียนด้านสติปัญญา ร่างกาย รวมไปถึงด้านจิตใจ ที่ควรมีการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสม
- ๓) โรงเรียนในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาในเขตจังหวัดขอนแก่น ควรส่งเสริมการจัดสภาพแวดล้อม ให้มีความเหมาะสมกับสภาพการเรียนรู้ โดยจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับผู้เรียน ให้มีความทันสมัย น่าสนใจในการศึกษาหาความรู้
- ๔) โรงเรียนในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาในเขตจังหวัดขอนแก่น ควรส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ โดยจัดให้มีความเหมาะสมกับสภาพบริบทของโรงเรียน ส่งเสริมให้มีการนำเทคนิคการสอนมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับนักเรียน

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ซึ่งได้มีทั้งปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะที่หลากหลาย จึงนำเสนอข้อคิดสำหรับผู้วิจัยในครั้งต่อไป ดังนี้

๑) ควรศึกษาทัศนคติของผู้บริหาร และครูผู้สอนในการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน โดยการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

๒) ควรศึกษาการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนการสอนด้านคุณธรรมจริยธรรม กับสถานศึกษาในเขตพื้นที่อื่นๆ ด้วย

๓) ควรศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนในการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์

มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กมลรัตน์ หล้าสุวงษ์. จิตวิทยาการศึกษา ฉบับปรับปรุงใหม่. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: ภาค

วิชาการแนะแนว และจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ

โรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๔.

กระทรวงวัฒนธรรม. แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๕๙ - ๒๕๖๔.

กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๙.

กระทรวงศึกษาธิการ. แผนพัฒนาจริยศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพมหานคร:

กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๓.

_____. ตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และ

วัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑. สำนัก

วิชาการ และมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๑.

_____. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑. กลุ่มสาระการเรียนรู้

สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำนักวิชาการ และมาตรฐานการศึกษา สำนักงาน

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์

ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๑.

_____. แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมศาสนา,

๒๕๕๒.

- กิตติยวดี บุญชื้อ และคณะ. **ทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีความสุข**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๔๐.
- กীরติ ศรีวิเชียร. **การจัดจรรยาศึกษาในโรงเรียน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๕๔.
- โกวิท ประวาลพุกษ์ และภณิดา คูสกุล. **พัฒนาการของจรรยาศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๒.
- โฆษิต อินทวงศ์. **ความรู้คู่คุณธรรม (ฉบับปรับปรุงใหม่)**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๖.
- จำนงค์ ทองประเสริฐ. **หลักการครองตน**. กรุงเทพมหานคร: สนุกอ่าน, ๒๕๕๑.
- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๓.
- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. **สังคมวิทยาแนวพุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- ชวลิต ชูกำแพง. **การพัฒนาหลักสูตร**. มหาสารคาม: ทีคิวพี จำกัด, ๒๕๕๑.
- ชัยพร วิชชาวุธ. **พฤติกรรมจรรยาธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน: ศึกษาแนวทางจิตวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- ชาเลียง วุฒิจันทร์. **หลักการปลูกฝังคุณธรรมจรรยาธรรมแก่นักเรียน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๕๐.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. **ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมการวิจัย และการพัฒนาบุคคล**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, ๒๕๕๔.
- เต็มศักดิ์ คทวนิช. **จิตวิทยาทั่วไป (General Psychology)**. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น, ๒๕๕๖.
- ทศนา แคมมณี. **การพัฒนาคุณธรรมจรรยาธรรม และค่านิยม: จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร: เสริมสิน พรินเพรส ซีเอสเอ็ม, ๒๕๕๓.
- ธนิต อยู่โพธิ์. **อานิสงส์ ๕**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- ธนู แก้วโอภาส. **ศาสนาโลก**. กรุงเทพมหานคร: หจก.เอมีเทรตติ้ง, ๒๕๔๒.
- เนตร์พัฒนา ยาวีราข. **จรรยาธรรมธุรกิจ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: เซ็นทรัลเอ็กซ์เพรส, ๒๕๕๖.
- บรรเทา กิตติศักดิ์. **จรรยาธรรมทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ม.ป.ป.
- บุญชม ศรีสะอาด. **การวิจัยเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุวีรียา, ๒๕๕๓.
- _____ . **การพัฒนาการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: ชมรมเด็ก, ๒๕๔๑.

บุญช่วย จินดาประพันธ์. **การศึกษาเพื่อชีวิต**. ยะลา: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, ๒๕๕๙.

บุญมี แทนแก้ว. **จริยศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๗.

ประกาศรี สีหอำไพ. **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนา และจริยธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

ประเวศ วะสี. **คุณธรรมนำการพัฒนา ยุทธศาสตร์สังคมคุณธรรม**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) สำนักงานบริหาร และพัฒนาองค์ความรู้, ๒๕๕๐.

ประสาธ อิศรปริดา. **สารัตถะจิตวิทยาการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: กราฟิคอาร์ต, ๒๕๕๕.

ปราชญา กล้าผจญ. **คุณธรรมจริยธรรมผู้นำรัฐ**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: ก.พลการพิมพ์, ๒๕๕๐.

ป่วย อึ้งภากรณ์. **ทัศนะว่าด้วยการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๕.

ผกา สัตยธรรม. **การสอนจริยธรรมสำหรับเยาวชน**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). **พุทธวิธีในการสอน**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑.

_____. **พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๔.

_____. **วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๖.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). **ทางสายอิสรภาพของการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมมิก, ๒๕๕๐.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระ-เพิ่มเติมช่วงที่ ๑/ยุค)**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๔.

_____. **การพัฒนาจริยธรรมตามแนวคิดเชิงพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. **วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ และสังคมศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักทดสอบทางการศึกษาจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๔๐.

พะยอม อิงคตานูวัฒน์. **จิตวิทยาพัฒนาการเด็ก**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, ๒๕๒๑.

พุทธทาสภิกขุ. **แนะแนวจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทศิริพัทธ์, ๒๕๐๕.

ไพฑูริย์ สีนลารัตน์. **ความรู้คู่คุณธรรม: รวมบทความเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม และการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

มานิช หล่อตระกุล. **เกณฑ์การวินิจฉัยโรคทางจิตเวช**. กรุงเทพมหานคร: ชวนพิมพ์, ๒๕๕๑.

- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๕๖.
- ลิขิต ธีรเวคิน. **การเมืองการปกครองของไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๘.
- วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา. **สังคมศาสตร์ และสังคมศึกษาในประมวลสาระชุดวิชาสารัตถะ และวิถีทางสังคมศึกษาหน่วยที่ ๑**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๕.
- วิทย์ วิศทเวทย์. **จริยศาสตร์เบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๕๖.
- วิวัฒน์ ชัดดียะมานะ. **เอกสารประกอบการสอนวิชาคุณลักษณะ และจรรยาบรรณครู**. ภาควิชาหลักสูตร และการสอน: คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๖.
- ศุภย์สงเสริม และพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศุภย์คุณธรรม). **สังคมมีคุณค่าจากต้นกล้าคุณธรรม**. (กรุงเทพมหานคร: ศุภย์คุณธรรม, ๒๕๕๑).
- สมพงษ์ จิตระดับ. **การสอนจริยศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- สมพร เทพสิทธิ์า. **คุณธรรม และจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร: สมชายการพิมพ์, ๒๕๕๒.
- สาโรช บัวศรี. **จริยธรรมไทยในปัจจุบัน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศาสนา, ๒๕๕๔.
- สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สภาลาดพร้าว, ๒๕๔๓.
- สิทธิโชค วรรณสันติกุล. **จิตวิทยาสังคม: ทฤษฎี และการประยุกต์ (ฉบับปรับปรุง)**. กรุงเทพมหานคร: เม็ดทรายพริ้นติ้ง, ๒๕๕๔.
- สิริวรรณ ศรีพหล รุ่งนภา นุตราวังศ์ และเจษฎา กิตติสุนทร. “หลักสูตรแกนกลาง และหลักสูตรสังคมศึกษา”. **ประมวลสาระชุดวิชาการจัดการประสบการณ์การเรียนรู้สังคมศึกษา หน่วยที่ ๑**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๔.
- สิริวรรณ ศรีพหล. “วิธีการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ”. **ประมวลสาระชุดวิชาวิทยาการจัดการจัดการเรียนรู้ หน่วยที่ ๕**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๐.
- สุชา จันทร์เอม. **จิตวิทยาวัยรุ่น**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๒.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. **ประวัติศาสตร์ศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิมกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์. **จริยศาสตร์กับการศึกษา (Ethics and Education) แนวความคิด ทฤษฎี และวิธีการ**. ชลบุรี: ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๗.
- อำนวยการ ทะพิงค์แก และชยันต์ วรรณนะภูติ. **รายงานการสัมมนาจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๒.

(๒) ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:

กัญจนันท์ ปิยะกาญจน์. “วิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน”. **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓.

กาญจนา พิมพ์สุข. “การประยุกต์ใช้หลักสารานุกรม ๖ ในการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากองแก้ว เขต ๑.”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

ณรงค์ ศีลารัตน์. “ศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๔.

ประภา สลระภา. “การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านกุดตาไถ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต ๓”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๕๒.

พระครูประโชติจันทวิมล (นาม จนุทโชโต). “การส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ หอวัง นนทบุรี อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระครูประทีปธรรมนาถ (ชุตินธโร). “การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนคลองเจริญราษฎร์ อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระคำยอด ปญญาโร (อินพะจัน). “ศึกษาการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ของนักศึกษาวิทยาลัยลาว นานาชาติ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

พระมหาไชยฤทธิ์ ชยานนโท (งามแสง) และพงษ์ธร สิงห์พันธ์. “การศึกษาการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียนในสถานศึกษาของพระสงฆ์ ตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดอุบลราชธานี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระมหานิพัทธ์พันธ์ จีรวฑฒโน (วงศ์อนุ). “การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านจริยธรรม ในโรงเรียนสาระสังคมศึกษาศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อำเภอเมือง

- จังหวัดหนองคาย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.
- พระมหาประวิทย์ สุระวรรณ. “การพัฒนาการดำเนินงานการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์แก่นักเรียน โรงเรียนสุนารีวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒.
- พระวีระ ศรีพรม. “ปัญหาการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต ๓”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, ๒๕๕๔.
- พระสุนทรณ์ ญาณส่วโร (เสดามุข). “สภาพคุณธรรมพื้นฐานนักเรียนมัธยมศึกษา โรงเรียนพยุหวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๘ (ศรีสะเกษ)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.
- พระอธิการเส็ง โชติธมโม. “การศึกษาปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหาในการส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรมในโรงเรียนสังกัดเขตพื้นที่การศึกษามุกดาหาร อำเภอนิคมน้ำอ้อย จังหวัดมุกดาหาร”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์การพัฒนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๔.
- ไพริย์ บุญศรี. “การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ ๒ โรงเรียนคำม่วงจรัสวิทย์ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต ๓”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๗.
- มนัส สำนวนะอะ. “บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลา”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, ๒๕๕๐.
- วิภาพร ทุนาบาล. “การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมขั้นพื้นฐานของนักเรียนโรงเรียนเจ้าพระยาวิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒ กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.
- สมเดช ใจหวัง. “การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนบ้านไทร อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๗.

อุไรวรรณ เจียรประดิษฐ์. “บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน สังกัดเทศบาลตำบลแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี”. **ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๓.

(๓) รายงานวิจัย:

บุบผา รักษานาม และ กมลรัตน์ นุ่นคง, “การศึกษาการพัฒนาารูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลักการนิศึกษา วิทยาลัยการ สาธารณสุขสิรินธร จังหวัดตรัง”, **รายงานการวิจัย**, (ตรัง: สถาบันพระบรมราชชนก สำนักปลัดกระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๕๙).

เพ็ญแข ประจวบจันท์ และคณะ. “การยกระดับคุณธรรมจริยธรรมของสังคมไทยเพื่อการปฏิรูปสังคม: แนวทาง และการปฏิบัติ”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๑.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. “การศึกษารูปแบบ และวิธีการพัฒนาคุณธรรม และจริยธรรม”. **รายงานการศึกษาวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๕.

สิริวรรณ ศรีพหล. “การพัฒนาชุดฝึกอบรมทางไกลสำหรับครูสังคมศึกษา เรื่องการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา”. **รายงานการวิจัย**. งบประมาณแผ่นดินประจำปี ๒๕๕๓ โครงการบริการวิชาการแก่สังคม. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๔.

อุษา ศรีจินดารัตน์. “การยกระดับคุณธรรมจริยธรรม ของสังคมไทยเพื่อการปฏิรูปสังคม: แนวทาง และการปฏิบัติ”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๑.

(๔) บทความ:

จิตรา ทองเกิด. “กิจกรรมที่จัดในโรงเรียน”. **วารสารวิชาการ**. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กุมภาพันธ์, ๒๕๔๒): ๒๘.

พระครูวินัยธรสุดใจ ชิตมโน (ฆารประเดิม). “การใช้หลักธรรมสาราณียธรรม ๖ ในการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์”. **วารสารวิจัยพัฒนธรรม**. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๐).

พรชัย ภาพันธ์. “เมื่อจริยธรรมเด็กหายไป”. **วารสารวิชาการ**. ปีที่ ๖. ฉบับ ๑ (มกราคม ๒๕๔๖): ๗๐-๗๓.

รุ่งฟ้า ล้อมในเมือง. นลินรัตน์ อภิชาติ และจันทร์เพ็ญ ภูโสภา. “การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรม เสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และการสร้างเครือข่ายการพัฒนาที่ยั่งยืน สำหรับเยาวชน จังหวัดมหาสารคาม”. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๕๒).

(๕) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

รุ่งอรุณ ชัยเขต. **ทฤษฎีการเรียนรู้พุทธิปัญญานิยม**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.eduzones.com
[<https://blog.eduzones.com/lovekru/183820> [๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๑].

สำนักการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.kkict.org/~kkedu/>
[๑ สิงหาคม ๒๕๖๑]

๒. ภาษาอังกฤษ

1. Secondary Sources

(I) Books:

Bee H. **The growing child**. New York: HarpaCollin Publishing, 1995.

Bower, G. H. & Hilgard, E. R. **Theories of learning**. 5th ed. Englewood Cliffs. NJ: Prentice-Hall. Chance, 1981.

Coon, Dennis, Mitterer, John O. **Psychology: A Journey**. Cengage Learning, 2013.

Cronbach, L.J. **Educational Psychology**. New York: Dryden Press, 1954.

Gerring R.J., Zimbardo Ph. G., **Psychology and Life**. 19th Edition. USA: Pearson, 2009.

Good, C.V. **Dictionary of Education**. New York: McGraw-Hill, 1973.

Ivan Petrovich Pavlov. **Applied History Phycology/Learning Theories**. Wikibooks. the open content textbooks collection, 1904.

Kimble & Gregory, A. **Principles of General Psychology**. 2nd Edition. New York: Ronald Press Co, 1963.

Lanier, S.P. **Promotion Moral and Conceptual Development in Rural Adolescents**. London: Routledge and Kegan Paul, 1993.

- Laughlin, Margaret A. And Hartoonian, Michale H. **Challenge of Social Studies. Instruction in Middle and High Schools.** Forth Worth: Harcourt Brace College Publishers, 1995.
- Michaelis, John U. **Social Studies for Children in a Democracy: A Guide to Basic Instruction.** 10th Edition. Boston: Allyn and Bacon, 1992.
- Passer, Michael W. Smith, Ronald Edward. **Psychology: the science of mind and behavior.** New York: McGraw-Hill Higher Education, 2011.
- Skinner. **Applied History Phycology/Learning Theories Science and Human Behavior.** New York: Macmillan, 1953.
- Spencer Rathus. **Childhood and adolescence.** Belmont C.A.: Wadsworth Cengage Learning, 2013.
- Good, Cater V. **Dictionary of Education.** 3rd ed. New York: Mac Graw Hill Book, 1973.
- Kohlberg L. **Development of Moral Character and Moral Ideology Review of Child Development Research.** New York: Russell Sage Foundation, 1976.

(II) Articles:

- Ayllon, T & Roberts, M.D. "Eliminating discipline problems by strengthening academic performance". **Journal of Applied Behavior Analysis.** 1974: 71-76.
- Biskin,S.D. and Hoskisson, D. "An Experimental Test of Effect of Structured: Discussion of Moral Dilemmas Found in Children Literatures on Moral Reasoning". **The Elementary School Journal.** Past and Present, 1977: 407-418.
- Holstein,C.B. "Irreversible, Stepwise Sequence in the Development of Moral Judgment: A Longitudinal Study of Males and Females". **Child Development.** 47(9), 1976.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. "Determining Sample Size for Research Activities". **Educational and Psychological Measurement.** 30(3), 1970: 707-710.

(III) Report of the Research:

Carlson, Howard Curtis. "The Process of Decision Making under School-Based Management : A Comparison of the Administrative control and Professional Control Models". **Dissertation Abstracts International**. 59(6) : 1844-A ; December, 2010.

McMullen, C.M. "Effective Discipline and Contingency Management System in an Urban Junior High/Middle School with and Emphasis on development Needs to Young Adolescent". **Dissertation abstracts International**, 46(7): 1985.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายนามผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

รายนามผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

๑. พระครูสุธีศัมภีร์ญาณ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร. (ด้านพระพุทธศาสนา)

ตำแหน่ง : อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น

วุฒิการศึกษา : ป.ธ. ๖, พธ.บ. (ภาษาไทย), M.A. (Linguistics),
Ph.D. (Pali & Buddhist Studies)

สถานที่ทำงาน : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

๒. รองศาสตราจารย์ ดร.กนกอร สมปราชญ์ (ด้านการวิจัย)

ตำแหน่ง : อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยขอนแก่น

วุฒิการศึกษา : พย.บ., ศษ.ม., ศษ.ด. (การบริหารการศึกษา)

สถานที่ทำงาน : มหาวิทยาลัยขอนแก่น

๓. ดร.สมปอง ชาสิงห์แก้ว (ด้านเนื้อหา/ด้านระเบียบวิธีวิจัย)

ตำแหน่ง : อาจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหารการศึกษา มจร.วิทยาเขตขอนแก่น

วุฒิการศึกษา : กศ.บ. (เคมี-บริหารการศึกษา), กศ.ม. (บริหารการศึกษา),
ปร.ด. (บริหารการศึกษา)

สถานที่ทำงาน : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

๔. ดร.อรัญ สันติเมทนีดล (ด้านภาษาอังกฤษ)

ตำแหน่ง : ผู้รับใบอนุญาต/ผู้อำนวยการโรงเรียนเมทนีดล จังหวัดขอนแก่น

วุฒิการศึกษา : ศศ.บ.(ภาษาอังกฤษ), ศษ.ม.(การบริหารการศึกษา),
ปร.ด.(การบริหารการศึกษา)

สถานที่ทำงาน : โรงเรียนเมทนีดล จังหวัดขอนแก่น

๕. นางวาสนา แม้นญาติ (ด้านพื้นที่ในการวิจัย)

ตำแหน่ง : ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลบ้านหนองใหญ่

วุฒิการศึกษา : ศษ.ม.(การบริหารการศึกษา)

สถานที่ทำงาน : โรงเรียนเทศบาลบ้านหนองใหญ่ สังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖

ที่ ศธ ๖๑๓๒.๑/พิเศษ ๒๕๖๑

วันที่ ๖ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความร่วมมือเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เจริญพร พระครูสุตัมภีรญาณ,วิ.,ผศ.ดร.

ด้วย พระพันธ์วัฒน์ ธมมวฑฒโน รหัสประจำตัว ๖๐๐๕๒๐๓๐๐๗ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของนักเรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้ คือ ๑.) ผศ.ดร.วิทยา ทองดี ๒.) ผศ.ดร.ประยูร แสงใส ในกรณีนี้ เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพและถูกต้องตามระเบียบวิธีวิจัย คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในงานวิจัย จึงขอความร่วมมือตรวจสอบเครื่องมือวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาและขอบคุณในกุศลเจตนาช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา

วิทยาเขตขอนแก่น

๗ เม.ย. ๖๑

ผู้ประสานงาน :พระพันธ์วัฒน์ ธมมวฑฒโน (นิสิต) โทร ๐๘๕ ๖๔๘ ๙๖๒๙

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑ พิเศษ/๒๕๖๑

บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๖ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เจริญพร รศ.ดร.กนกอร สมปราษฎ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงมีพระกรุณาธิคุณโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้มีมติที่ประชุมคณะกรรมการบริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของนักเรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น" โดยมี ผศ.ดร.วิทยา ทองดี และ ผศ.ดร.ประยูร แสงใส เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพและถูกต้องตามหลักการวิจัย คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย จึงขอความร่วมมือท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาในการช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระโสมภพพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

15 กย 61

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตขอนแก่น

หมายเลขการบัณฑิตศึกษา

พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า (นิติต)

โทร. ๐๔๒ ๕๕๒ ๖๔๒๖

โทร. ๐๔๕ ๖๔๘ ๙๖๒๙

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

โทร. ๐๙๒-๕๕๒-๖๔๒๖

ที่ ศธ ๖๑๓๒.๑/พิเศษ ๒๕๖๑

วันที่ ๖ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความร่วมมือเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เจริญพร ดร.สมปอง ชาสิ่งแก้ว

ด้วย พระพันธ์วัฒน์ รมมวฑฒโน รหัสประจำตัว ๖๐๐๕๒๐๓๐๐๗ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของนักเรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้ คือ ๑.) ผศ.ดร.วิทยา ทองดี ๒.) ผศ.ดร.ประยูร แสงใส ในกรณีนี้ เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพและถูกต้องตามระเบียบวิธีวิจัย คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในงานวิจัย จึงขอความร่วมมือตรวจสอบเครื่องมือวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุมัติและขอบคุณในกุศลเจตนาช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา

วิทยาเขตขอนแก่น

- มจรแล้ว
- ประชุมทบทวนข้อเขียนแล้ว
- ดำเนินการ

ผู้ประสานงาน :พระพันธ์วัฒน์ รมมวฑฒโน (นิสิต) โทร ๐๘๕ ๖๔๘ ๙๖๒๙

๑๕๒
(ดร.สมปอง ชาสิ่งแก้ว)
๑ ก.ย. ๒๕๖๑

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑ พิเศษ/๒๕๖๑

บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๖ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เจริญพร ดร.อรรถัย สันติเมทนีดล ผู้อำนวยการโรงเรียนเมทนีดล

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระพันธ์วัฒน์ สมมวฑฒโน รหัสประจำตัว ๒๐๐๕๒๐๓๐๐๗ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของนักเรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น” โดยมี ผศ.ดร.วิทยา ทองดี และ ผศ.ดร.ประยูร แสงใส เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพและถูกต้องตามหลักการวิจัย คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย จึงขอความร่วมมือท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาในการช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น **ได้ทราบ และ ชินดีใจแล้ว**

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตขอนแก่น

ผ.เลขานุการบัณฑิตศึกษา

พระพันธ์วัฒน์ สมมวฑฒโน (นิสิต)

โทร. ๐๙๒ ๕๕๒ ๖๕๒๖

โทร. ๐๘๕ ๖๔๘ ๙๖๒๘

Acknowledged **ท่านมี**
รับทราบรายงานแล้ว

- 6 SEP 2018

Ms.Oratai Sa-umataneeadol
Principal / ผู้อำนวยการ

ที่ ศธ.๖๓๓๒.๑ พิเศษ/๒๕๖๑

ร.ร.เทศบาลบ้านหนองใหญ่	
เลขที่รับ	922
วันที่	10 ก.ย. 2561
บันทึกศึกษา	10.00 น.
วิชา	
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี	
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐	

๖ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย
 เจริญพร นางวาสนา แม้นญาติ ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลบ้านหนองใหญ่
 สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งคุณหญิงกษมา วรวรรณ ติสสปัญญวงศ์ เป็นผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและพัฒนาเครื่องเล่นสำหรับเด็ก กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม และคุณหญิงกษมา วรวรรณ ติสสปัญญวงศ์ เป็นผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและพัฒนาเครื่องเล่นสำหรับเด็ก กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม โดยคุณหญิงกษมา วรวรรณ ติสสปัญญวงศ์ เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของคุณหญิงกษมา วรวรรณ ติสสปัญญวงศ์ ดำเนินการเรียบร้อย และถูกต้องตามหลักการศึกษา คุณหญิงกษมา วรวรรณ ติสสปัญญวงศ์ มีความเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย จึงขอความร่วมมือท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยของคุณหญิงกษมา วรวรรณ ติสสปัญญวงศ์

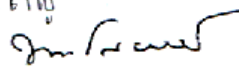
บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาในการช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียน

- เพื่อโปรดพิจารณา

- ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญ
 ตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เจริญพร

 (พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.)

ศิริกานต์ ศรีเสวี

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

(ผอ. จำนวน ๑) ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและพัฒนาเครื่องเล่นสำหรับเด็ก กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตขอนแก่น

หมายเลขการบัณฑิตศึกษา

พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า (นิติต)

โทร. ๐๙๒ ๕๕๒ ๖๙๒๖

โทร. ๐๘๕ ๖๘๘ ๕๖๖๙

 10/9/61

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว ๖๗

ร.ร.เทศบาลบ้านหนองใหญ่

เลขที่บันทึกเรียน: ๙๖๐

วันที่ตรวจยึด: ๒๕ ก.ย. ๒๕๖๑

วันที่ตรวจยึด: ๒๕ ก.ย. ๒๕๖๑

วันที่ตรวจยึด: ๒๕ ก.ย. ๒๕๖๑

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๑ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตแจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลบ้านหนองใหญ่

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๒๕ ชุด

ด้วย พระพันธุวิธน์ ธมมวฑฒโน/ภูมิรัง รหัสประจำตัว ๖๐๐๕๒๐๓๐๐๗ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น” โดยมี ผศ.ดร.วิทยา ทองดี และ ผศ.ดร.ประยูร แสงใส เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

การนี้ เพื่อให้งานวิจัยของนิสิตสำเร็จลุล่วงตามหลักการวิจัยและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านได้อนุญาตให้นิสิตแจกแบบสอบถามบุคลากรในโรงเรียนที่ท่านกำกับดูแล โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณที่ช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียน
ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

- เพื่อโปรดพิจารณา

- ขออนุญาต แจก แบบสอบถาม
เพื่อการวิจัย เพื่อนำข้อมูลที่ได้
ไปใช้ประโยชน์ในการวิจัย

ศิริกมล ศรีเสริม

บัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตขอนแก่น (ผู้ช่วย ผอ. รุ้งรัมย์)

-หมายเลขการบัณฑิตศึกษา

-พระพันธุวิธน์ ธมมวฑฒโน (นิสิต)

โทร. ๐๔ ๒๕๖๕๖ ๒๒๖๖

โทร. ๐๔ ๕๒๖๔๔ ๔๒๒๔

พระพรดำเนินทพร

๒๕ กย/๖๑

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว ๖๗

บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๑ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตแจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลบ้านสามเหลี่ยม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๒๐ ชุด

ด้วย พระพันธ์วัฒน์ ธมมวฑฒโน/ภูมิรัง รหัสประจำตัว ๖๐๐๕๒๐๓๐๐๗ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น” โดยมี ผศ.ดร.วิทยา ทองดี และ ผศ.ดร.ประยูร แสงใส เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

การนี้ เพื่อให้งานวิจัยของนิสิตสำเร็จลุล่วงตามหลักการวิจัยและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านได้อนุญาตให้นิสิตแจกแบบสอบถามบุคลากรในโรงเรียนที่ท่านกำกับดูแล โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณที่ช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

๑ ๓๐ ๕๑

บัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตขอนแก่น

-ผ.ช.เลขานุการบัณฑิตศึกษา

-พระพันธ์วัฒน์ ธมมวฑฒโน (นิสิต)

โทร. ๐๔ ๒๕๕๒ ๖๕๒๖

โทร. ๐๔ ๕๖๔๘ ๙๖๒๔

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว ๒๗

บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี

โรงเรียนเทศบาลบ้านศรีฐาน

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๑๐๐๑

วันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๖๑

เวลา ๑๑.๑๑ น

๒๑ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตแจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลบ้านศรีฐาน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๒๐ ชุด

ด้วย พระพันธ์วัฒน์ ธมมวฑฒโน/ภูมิรัง รหัสประจำตัว ๖๐๐๕๒๐๓๐๐๗ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น” โดยมี ผศ.ดร.วิทยา ทองดี และ ผศ.ดร.ประยูร แสงใส เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

การนี้ เพื่อให้งานวิจัยของนิสิตสำเร็จคล่องตามหลักการวิจัยและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านได้อนุญาตให้นิสิตแจกแบบสอบถามบุคลากรในโรงเรียนที่ท่านกำกับดูแล โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณที่ช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

เรียน ผู้อำนวยการสถานศึกษา ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

- เพื่อโปรดทราบ
- ขออนุญาตแจกแบบสอบถาม เพื่อการวิจัยทำวิทยานิพนธ์

นางสุตาภรณ์ ศิริโลม

บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

หมายเลขการบัณฑิตศึกษา

พระพันธ์วัฒน์ ธมมวฑฒโน (นิสิต)

โทร. ๐๔ ๒๕๕๒ ๖๕๖๖

โทร. ๐๔ ๕๒๖๔ ๖๒๖๔

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว ๖๗

บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๑ กันยายน ๒๕๖๑

โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง
เลขที่รับ 1290 / ๒1
วันที่ 26 / ๙ / ๖1
เวลา 15-50

เรื่อง ขออนุญาตแจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดกลาง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๒๐ ชุด

ด้วย พระพันธ์วัฒน์ สมมวฑฒโน/ภูมิรัง รหัสประจำตัว ๖๐๐๕๒๐๓๐๐๗ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น” โดยมี ผศ.ดร.วิทยา ทองดี และ ผศ.ดร.ประยูร แสงใส เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

การนี้ เพื่อให้งานวิจัยของนิสิตสำเร็จลุล่วงตามหลักการวิจัยและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ จึงเจริญพรมหาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านได้อนุญาตให้นิสิตแจกแบบสอบถามบุคลากรในโรงเรียนที่ท่านกำกับดูแล โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณที่ช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียน รศ.ผู้ช่วยฯ นครินทร์

- เพื่อไม่ให้เกิดความ

เจริญพร

- ด้วยพระศรีรัตนตรัย ขออภัยที่เรียนไม่ครบ (พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

ขออภัยมา ณ โอกาสนี้

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

พรวิจิณี

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

(อ.อริศร์ โสริ)

เรียน ผู้ช่วยฯ นครินทร์
- ศรีชัย ปรอด มีจรรยา
- อรุณ มธวร. อดิศักดิ์
ขออภัยมา ณ โอกาสนี้

(Signature)
27/9/61

บัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตขอนแก่น

-ผ.ช.และขานุกรการบัณฑิตศึกษา

-พระพันธ์วัฒน์ สมมวฑฒโน (นิสิต)

โทร. ๐๙ ๒๕๕๒ ๒๙๒๖

โทร. ๐๘ ๕๖๔๘ ๙๖๒๙

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว ๖๗

บัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๑ กันยายน ๒๕๖๑

โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัย

เลขรับที่ 1063 2561

วันที่ 28, 09 2561

เวลา 12.40 น.

เรื่อง ขออนุญาตแจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัย

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๒๐ ชุด

ด้วย พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า/ภริยา พลเรือเอก นิตยภัทรพรุฑธ
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่ม
สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาล
นครขอนแก่น" โดยมี ผศ.ดร.วิทยา ทองดี และ ผศ.ดร.ประยูร แสงใส เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

การนี้ เพื่อให้งานวิจัยของนิสิตสำเร็จคล่องตามหลักการวิจัยและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ จึงเจริญ
พรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านได้อนุญาตให้นิสิตแจกแบบสอบถามบุคลากรในโรงเรียนที่ท่านกำกับ
ดูแล โดยข้อมูลที่ได้อาจใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะ
ได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณที่ช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เรียน ผู้อำนวยการ

-เพื่อโปรดทราบ

-บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ขอแสดงความนับถือและขอขอบคุณ

นิตยภัทรพรุฑธ ๒๑/๙/๖๑

เจริญพร

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

๒๘.๙.๖๑

- นิตยภัทรพรุฑธ

เป็นดวงมณีวิทยาสถา
เรณูผู้ช่วยวิจัยคดีพิเศษ
๒๘.๙.๖๑ กิมผู้วิจัย

- ทนบ
- ตานตะวัน

๑๓.๙.๖๑

บัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตขอนแก่น

-ผ.เลขานุการบัณฑิตศึกษา

-พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า (นิตยภัทรพรุฑธ)

โทร. ๐๔ ๒๕๕๖ ๖๒๖

โทร. ๐๔ ๕๖๔๔ ๕๖๖๔

๑๓.๙.๖๑

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว ๖๗

โรงเรียนเทศบาลบ้านตุม

เลขที่รับที่ ๗๑

บัณฑิตศึกษา วันที่ 26 ก.ย. 2561

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๑ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตแจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลบ้านตุม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๒๐ ชุด

ด้วย พระพันธ์วัฒน์ ธมมวฑฒโน/ภูมิรัง รหัสประจำตัว ๖๐๐๕๒๐๓๐๐๗ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น” โดยมี ผศ.ดร.วิทยา ทองดี และ ผศ.ดร.ประยูร แสงใส เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

การนี้ เพื่อให้งานวิจัยของนิสิตสำเร็จลุล่วงตามหลักการวิจัยและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ จึงเจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านได้อนุญาตให้นิสิตแจกแบบสอบถามบุคลากรในโรงเรียนที่ท่านกำกับดูแล โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณที่ช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

ดิฉัน ผู้อำนวยการ

-เพื่อโปรดทราบ

๑๐๐๑๕๖/๑๓ แดงเกษม ขวัญฉกร

ดิฉันภูมิรัง

เจริญพร

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

เรียน ผู้อำนวยการ

-เพื่อโปรดทราบ

เนนิตกร อนตาท

บัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตขอนแก่น

-ผ.เลขานุการบัณฑิตศึกษา

-พระพันธ์วัฒน์ ธมมวฑฒโน (นิสิต)

โทร. ๐๔ ๒๕๕๒ ๖๒๖๖

โทร. ๐๔ ๕๖๕๔ ๙๖๐๙

ที่ ขก. ๕๒๐๕.๑๑/๔๕๕

โรงเรียนเทศบาลบ้านตุม
ถนนศรีธาตุประชาสันติ ขก. ๔๐๐๐๐

๒๖ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ตอบรับ

นมัสการ รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น ประธานกรรมการหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

อ้างถึง หนังสือที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว ๖๗ ลงวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๖๑

ตามหนังสือที่อ้างถึง บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้ขออนุญาตแจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย วิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น” นั้น

บัดนี้ ทางโรงเรียนเทศบาลบ้านตุมได้พิจารณาแล้ว มีความยินดีให้ผลิต หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น แจกแบบสอบถามบุคลากรในโรงเรียนเทศบาลบ้านตุม เพื่อใช้ประโยชน์ในงานวิจัยต่อไป

จึงนมัสการมาเพื่อทราบและพิจารณาคำเนินการต่อไป

นมัสการด้วยความเคารพ

(นายพัฒนา ยอดสะอี่)

ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลบ้านตุม

งานธุรการโทร

โทรศัพท์ ๐๔๓-๒๒๕๒๘๘๑

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว ๖๗

บัณฑิตศึกษา 1082
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๑ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตแจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลบ้านโนนหัน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๒๐ ชุด

ด้วย พระพันธ์วัฒน์ ธมมวฑฒโน/ภูมิจึง รหัสประจำตัว ๖๐๐๕๒๐๓๐๐๗ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น" โดยมี ผศ.ดร.วิทยา ทองดี และ ผศ.ดร.ประยูร แสงใส เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

การนี้ เพื่อให้งานวิจัยของนิสิตสำเร็จลุล่วงตามหลักการวิจัยและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านได้อนุญาตให้นิสิตแจกแบบสอบถามบุคลากรในโรงเรียนที่ท่านกำกับดูแล โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณที่ช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

ในนาม ผู้อำนวยการโรงเรียน
 เพื่อไปตรวจ
 เพื่อไปตรวจ

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

๐๔๙๗๗

๒๙ ก.ย. ๖๑

บัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตขอนแก่น

-ผ.ช.เลขานุการบัณฑิตศึกษา

-พระพันธ์วัฒน์ ธมมวฑฒโน (นิสิต)

โทร. ๐๔ ๒๕๕๒ ๒๕๒๖

โทร. ๐๔ ๕๖๔๘ ๕๖๒๕

ภาคผนวก ง

ตัวอย่างแบบสอบถาม/แบบประเมินค่าความเที่ยง (IOC)

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน

ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อรวบรวมเป็นข้อมูลทางวิชาการสำหรับการศึกษาค้นคว้า และเพื่อประโยชน์สำหรับใช้เป็นแนวทาง การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น และขอรับรองว่าการตอบแบบสอบถามนี้ไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อผู้ตอบแบบสอบถาม เนื่องจากผู้วิจัยจะนำคำตอบของท่านไปใช้วิเคราะห์ในภาพรวมเท่านั้น ผู้วิจัยจึงใคร่ขอความกรุณาท่านในการตอบแบบสอบถามให้ครบทุกข้อ ตามความเป็นจริงเพื่อนำไปวิเคราะห์ให้เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

คำชี้แจง

ตอนที่ ๑. เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับ ตำแหน่ง และประสบการณ์ในการทำงาน ของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นแบบเลือกตอบ (Checklist)

ตอนที่ ๒ เป็นข้อมูลเกี่ยวกับระดับการปฏิบัติต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามปลายเปิด เกี่ยวกับข้อเสนอแนะ ในการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

พระพันวัสสา อมมวาทมน (ภูมิรัง)

นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง: โปรดใส่ ลงใน ที่ตรงกันกับความเป็นจริงของท่าน

๑. ตำแหน่งหน้าที่

- ผู้บริหารสถานศึกษา (ผู้อำนวยการ/รองผู้อำนวยการ/ผู้รักษาการแทนผู้อำนวยการ)
 ครูผู้สอน

๒. ประสบการณ์ในการทำงาน

- ระยะไม่เกิน ๕ ปี
 ระยะ ๖-๑๐ ปี
 ระยะ ๑๑ ปีขึ้นไป

ตอนที่ ๒ เป็นข้อมูลเกี่ยวกับระดับการปฏิบัติต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

แบบสอบถามนี้มี ๔ ด้าน คือ

๑. ด้านการอบรมสั่งสอน
๒. ด้านการจัดกิจกรรมของโรงเรียน
๓. ด้านการจัดสภาพแวดล้อม
๔. ด้านการจัดการเรียนรู้

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ลงในช่องที่ตรงกับระดับการปฏิบัติของท่านมากที่สุด ต่อการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของนักเรียนในแต่ละด้าน โดยประมาณค่าตามเกณฑ์ ดังนี้

๕ หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ	มากที่สุด
๔ หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ	มาก
๓ หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ	ปานกลาง
๒ หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ	น้อย
๑ หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ	น้อยที่สุด

ข้อ	การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น	ระดับการปฏิบัติ				
		๕	๔	๓	๒	๑
๑. ด้านการอบรมสั่งสอน						
๑	ครูแนะนำสั่งสอนให้นักเรียนประพฤติดี มีระเบียบวินัย					
๒	ครู แนะนำสั่งสอนให้นักเรียน มีความรับผิดชอบ ต่อตนเอง และผู้อื่น					
๓	ผู้บริหารสถานศึกษา แนะนำให้นักเรียนมีการปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น					
๔	โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนมีพัฒนาการที่ตัวอย่างรอบด้าน คือ ด้าน กาย ใจ และปัญญา					
๕	ครูส่งเสริมการถ่ายทอดวัฒนธรรม ทศนคติ ความเชื่อ ค่านิยมที่ดีแก่นักเรียน					
๖	นักเรียนแต่งกายถูกต้องตามระเบียบวินัย ตามที่สถานศึกษากำหนด					
๗	นักเรียน มีความตั้งใจเรียนขณะที่ครูกำลังสอน และตรงต่อเวลา					
๒. ด้านการจัดกิจกรรมของโรงเรียน						
๘	โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม					
๙	โรงเรียนจัดกิจกรรมปลูกฝังความกตัญญูกตเวทิต่อผู้มีพระคุณ					
๑๐	โรงเรียนจัดกิจกรรมเข้าค่ายพุทธบุตร อบรมคุณธรรมจริยธรรม					
๑๑	โรงเรียนจัดกิจกรรมนำนักเรียนไปทัศนศึกษาสถานที่สำคัญ					
๑๒	โรงเรียนจัดกิจกรรมการฝึกมารยาทไทย					
๑๓	โรงเรียนจัดกิจกรรม เข้าวัดฟังธรรม ทำบุญตักบาตร ในวันสำคัญทางศาสนา					
๑๔	โรงเรียนมีกิจกรรมนิมนต์พระสงฆ์มาปาฐกถาธรรม ในวันสำคัญทางศาสนา					
๑๕	โรงเรียนจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในห้องเรียน เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน					
๑๖	โรงเรียนมีกิจกรรมการอบรมต่อต้านยาเสพติด ร่วมกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง					
๑๗	โรงเรียนมีกิจกรรมอบรม กฏ ระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติของนักเรียน					
๑๘	โรงเรียนจัดกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระ นั่งสมาธิ ก่อนเรียน					
๑๙	เชิญวิทยากรมาบรรยายให้ความรู้ในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา					
๒๐	โรงเรียนมีกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนใน การเข้าแถวเคารพธงชาติ					

ข้อ	การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น	ระดับการปฏิบัติ				
		๕	๔	๓	๒	๑
๒๑	โรงเรียนมีกิจกรรมการอนุรักษ์ความเป็นไทย เช่น การอนุรักษ์การทำความเคารพ ทักทาย ระหว่างครู และศิษย์ทั้งในชั้นเรียน และนอกชั้นเรียน					
๒๒	โรงเรียนมีกิจกรรมสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม เช่น การแสดงละครสะท้อนสังคมด้านคุณธรรมจริยธรรม การเล่าเรื่องประสบการณ์เรื่องการทำ ความดีการวิเคราะห้ และสรุปข่าวประจำวัน					
๒๓	กิจกรรมการเรียนรู้การอยู่ร่วมกัน เช่น การแบ่งเวรทำหน้าที่เตรียมพร้อมก่อนเข้าเรียน เช่น ลบกระดาน ทำความสะอาดห้องเรียน					
๒๔	การใช้คำสุภาพไทย การสนับสนุนให้เข้าร่วมกิจกรรมประเพณีไทยต่างๆ					
	๓.ด้านการจัดสภาพแวดล้อม					
๒๕	โรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนได้เป็นอย่างดี มีความเหมาะสมบรรยากาศร่มรื่น เหมาะแก่การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม					
๒๖	การให้ วัด และชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน					
๒๗	โรงเรียนมีห้องจริยศึกษา โดยมีกิจกรรมการใช้ห้องจริยศึกษาตลอดปี					
๒๘	โรงเรียนมีกิจกรรม ยกย่อง มอบใบเกียรติบัตร มอบโล่เกียรติคุณ ให้รางวัลแก่นักเรียนที่ประพฤติดี มีคุณธรรมจริยธรรม					
๒๙	มีป้ายนิเทศ สุภาพิต คำพังเพย พุทธสุภาพิต คำขวัญที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม นักเรียน					
๓๐	โรงเรียนจัดกิจกรรมละลายพฤติกรรมในเชิงลบด้วยวิธีการในเชิงบวกที่หลากหลายโดยการมีส่วนร่วม					
๓๑	โรงเรียนมีกิจกรรมการส่งเสริมความรักความสามัคคีในสถาบันการศึกษา					
	๔.ด้านการจัดการเรียนรู้					
๓๒	วิเคราะห์หลักสูตร มาตรฐานการเรียนรู้เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมของทุกกลุ่มสาระ					
๓๓	โรงเรียนจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของนักเรียน อยู่อย่างสม่ำเสมอ					
๓๔	ครูมีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม ในรายวิชาที่สอน					
๓๕	โรงเรียนจัดให้มีครูพระสอนศีลธรรมมาสอนในโรงเรียน					

ข้อ	การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น	ระดับการปฏิบัติ				
		๕	๔	๓	๒	๑
๓๖	ครูใช้เทคนิคการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม เช่น บทบาทสมมติ เพลง ประกวดบทความ โต้ว่าที่ การเสวนา					
๓๗	ฝึกฝนระเบียบวินัย คุณธรรมจริยธรรม ควบคู่ไปกับการสอนความรู้ทางวิชาการ					
๓๘	ครูจัดการเรียนรู้ได้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมายหรือพันธกิจของสถานศึกษา					
๓๙	โรงเรียนมีการจัดการเรียนรู้มีสื่อการสอนที่เหมาะสม เพียงพอ					
๔๐	ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ปฏิบัติตนในด้านจริยธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน					

๓. ด้านการจัดสภาพแวดล้อม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๔. ด้านการจัดการเรียนรู้

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขออนุโมทนาขอบคุณทุกท่านเป็นอย่างยิ่ง ที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

แบบประเมินค่าความเที่ยง (IOC)
เรื่อง “การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน
ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น”

คำชี้แจง

แบบประเมินค่าความเที่ยง (IOC) ของเครื่องมือในการวิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น” เพื่อประเมินความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อคำถาม มีความเหมาะสมในการนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะทำให้การประเมินความเที่ยงตรงในตอนที่ ๒ โดยได้กำหนดเกณฑ์ในการพิจารณาความเที่ยงตรง ดังนี้

- +๑ ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามมีความเหมาะสม
- ๐ ถ้าไม่แน่ใจว่าข้อคำถามมีความเหมาะสมหรือไม่
- ๑ ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามไม่มีความเหมาะสม

โปรดใช้เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับความคิดเห็นของท่านว่าข้อความมีความสอดคล้องหรือถูกต้องเพียงใด

ข้อที่	การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			ข้อเสนอ แนะ เพิ่มเติม
		เห็น ด้วย (+๑)	ไม่ แน่ใจ (๐)	ไม่เห็น ด้วย (-๑)	
ด้านการอบรมสั่งสอน					
๑	ผู้บริหารสถานศึกษา ครูแนะนำสั่งสอนให้นักเรียน ประพฤติดี มีระเบียบวินัย				
๒	ผู้บริหารสถานศึกษา ครู แนะนำสั่งสอนให้นักเรียน มี ความรับผิดชอบ ต่อตนเอง และผู้อื่น				
๓	ผู้บริหารสถานศึกษา ครู แนะนำให้นักเรียนมีการ ปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น				

ข้อที่	การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม
		เห็นด้วย (+๑)	ไม่แน่ใจ (๐)	ไม่เห็นด้วย (-๑)	
๔	ส่งเสริมให้นักเรียนมีพัฒนาการที่ได้อย่างรอบด้าน คือ ด้าน กาย ใจ และปัญญา				
๕	มีส่งเสริมการถ่ายทอดวัฒนธรรม ทักษะคิด ความเชื่อ ค่านิยมที่ดีแก่นักเรียน				
๖	นักเรียนแต่งกายถูกต้องตามระเบียบวินัย ตามที่สถานศึกษากำหนด				
๗	นักเรียน มีความตั้งใจในการเรียนขณะที่ครูกำลังสอน และตรงต่อเวลา				
ด้านการจัดกิจกรรมของโรงเรียน					
๘	โรงเรียนมีการส่งเสริมให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม				
๙	โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมวันพ่อแห่งชาติ และวันแม่แห่งชาติ				
๑๐	โรงเรียนจัดกิจกรรมเข้าค่ายพุทธบุตร อบรมคุณธรรมจริยธรรม				
๑๑	โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมนำพานักเรียนไปทัศนศึกษาสถานที่สำคัญ				
๑๒	มีการจัดกิจกรรมการฝึกมารยาทไทย				
๑๓	โรงเรียนมีการจัดกิจกรรม เข้าวัดฟังธรรม ทำบุญตักบาตร ในวันสำคัญทางศาสนา				
๑๔	โรงเรียนมีกิจกรรมนิมนต์พระสงฆ์มาปาฐกถาธรรมในวันสำคัญทางศาสนา				
๑๕	มีการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในห้องเรียน				
๑๖	โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมการอบรมต่อต้านยาเสพติด				
๑๗	โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมอบรม กฎ ระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติของนักเรียน				

ข้อที่	การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม
		เห็นด้วย (+๑)	ไม่แน่ใจ (๐)	ไม่เห็นด้วย (-๑)	
๑๘	จัดกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระ นั่งสมาธิ ก่อนเรียน				
๑๙	มีการเชิญวิทยากรมาบรรยายให้ความรู้ในเรื่อง คุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน				
๒๐	กิจกรรมการเข้าแถวเคารพธงชาติ				
๒๑	กิจกรรมการอนุรักษ์ความเป็นไทย เช่น การอนุรักษ์ การทำความเคารพ ยิ้มไหว้ ทักทาย ระหว่างครู และ ศิษย์ทั้งในชั้นเรียน และนอกชั้นเรียน				
๒๒	กิจกรรมสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม เช่น การแสดง ละครสะท้อนสังคมด้านคุณธรรมจริยธรรม การเล่า เรื่องประสบการณ์เรื่องการทำความดีการวิเคราะห์ และสรุปข่าวประจำวัน				
๒๓	กิจกรรมการเรียนรู้การอยู่ร่วมกัน เช่น การแบ่งเวรทำ หน้าที่เตรียมพร้อมก่อนเข้าเรียน เช่น ลบกระดาน ทำ ความสะอาดห้องเรียน				
๒๔	การใช้คำสุภาพไทย การสนับสนุนให้เข้าร่วม กิจกรรมประเพณีไทยต่างๆ				
ด้านการจัดสภาพแวดล้อม					
๒๕	โรงเรียนมีการจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนได้ เป็นอย่างดี มีความเหมาะสม บรรยากาศร่มรื่น เหมาะแก่การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม				
๒๖	การให้ วัด และชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริม คุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน				
๒๗	โรงเรียนมีห้องจริยศึกษา				
๒๘	ยกย่อง มอบใบเกียรติบัตร มอบโล่เกียรติคุณ ให้ รางวัล แก่นักเรียนที่ประพฤติดี มีคุณธรรมจริยธรรม				

ข้อที่	การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม
		เห็นด้วย (+๑)	ไม่แน่ใจ (๐)	ไม่เห็นด้วย (-๑)	
๒๙	โรงเรียนติตปายนิเทศ สุภาพิต คำพังเพย พุทธ สุภาพิต คำขวัญที่บ่งบอกถึงการมีคุณธรรมจริยธรรม ที่ตั้งงามมาติดให้นักเรียนได้เห็น				
๓๐	การละลายพฤติกรรม เช่น การเล่นเกมส์ การแนะนำ ตัวแบบต่างๆ เช่น แต่งกลอนแนะนำตัว ร้องเพลง แนะนำตัว พูดภาษาพื้นเมืองในการแนะนำตัว				
๓๑	การส่งเสริมความรักความสามัคคีในสถาบันการศึกษา				
ด้านการจัดการเรียนรู้					
๓๒	วิเคราะห์หลักสูตร มาตรฐานการเรียนรู้เกี่ยวกับ คุณธรรมจริยธรรมของทุกกลุ่มสาระ				
๓๓	โรงเรียนจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของนักเรียน อยู่ อย่างสม่ำเสมอ				
๓๔	ครูผู้สอน มีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม ใน รายวิชาที่สอน				
๓๕	มีครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน หรือมีผู้นำทาง ศาสนา มาให้ความรู้เกี่ยวกับ จริยธรรม				
๓๖	ใช้เทคนิคการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริม คุณธรรมจริยธรรม เช่น บทบาทสมมติ เพลง ประกวดบทความ โต้ว่าที่ การเสวนา				
๓๗	ฝึกฝนระเบียบวินัย คุณธรรมจริยธรรม ควบคู่ไปกับ การสอนความรู้ทางวิชาการ				
๓๘	ครูจัดการเรียนรู้ได้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย หรือพันธกิจของโรงเรียน				
๓๙	การจัดการเรียนรู้มีสื่อการสอนที่เหมาะสม เพียงพอ				
๔๐	ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ปฏิบัติตนในด้านจริยธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน				

ผลการประเมินค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม IOC

ผลวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์

เรื่อง การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และ
วัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

ข้อที่	คะแนนการประเมินของผู้เชี่ยวชาญคนที่					รวม	IOC	สรุปผลการประเมิน
	๑	๒	๓	๔	๕			
๑	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๒	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๓	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๔	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๕	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๖	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ใช้ได้
๗	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๘	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๙	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๑๐	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๑	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๒	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๑๓	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๑๔	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๕	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๑๖	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๑๗	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๑๘	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๑๙	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๒๐	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๒๑	๐	๑	๑	๑	๐	๓	๐.๖	ใช้ได้
๒๒	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๒๓	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๒๔	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้

ข้อที่	คะแนนการประเมินของผู้เชี่ยวชาญคนที่					รวม	IOC	สรุปผลการประเมิน
	๑	๒	๓	๔	๕			
๒๕	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๖	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๗	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๒๘	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๒๙	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๓๐	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๓๑	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๓๒	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๓๓	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๓๔	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๓๕	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๓๖	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๓๗	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๓๘	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้
๓๙	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๔๐	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ใช้ได้

สรุปผลการหา ค่า IOC จากผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ ท่าน ทุกท่านมีความเห็นว่าแบบสอบถามมีความสอดคล้องกับตัวแปรทั้ง ๔ ด้าน เรื่อง การจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมของผู้เรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ค่า IOC อยู่ระหว่าง ๐.๘ - ๑.๐๐

ภาคผนวก จ

ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Try out)

ตาราง ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

ข้อที่	ค่าอำนาจจำแนก	ข้อที่	ค่าอำนาจจำแนก
๑	0.48	๒๑	0.58
๒	0.35	๒๒	0.58
๓	0.30	๒๓	0.51
๔	0.30	๒๔	0.43
๕	0.39	๒๕	0.48
๖	0.49	๒๖	0.58
๗	0.38	๒๗	0.44
๘	0.40	๒๘	0.41
๙	0.48	๒๙	0.38
๑๐	0.60	๓๐	0.30
๑๑	0.65	๓๑	0.54
๑๒	0.59	๓๒	0.54
๑๓	0.59	๓๓	0.56
๑๔	0.63	๓๔	0.57
๑๕	0.49	๓๕	0.53
๑๖	0.64	๓๖	0.45
๑๗	0.69	๓๗	0.37
๑๘	0.65	๓๘	0.56
๑๙	0.53	๓๙	0.47
๒๐	0.55	๔๐	0.46

มีค่าอำนาจจำแนกระหว่าง ๐.๓๐ - ๐.๖๙

ค่าความเชื่อมั่น (α) ของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๙๓๒

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-ฉายา/นามสกุล	: พระพันววัฒน์ ธรรมวฑฒโน (ภูมिरัง)
เกิด	: วันศุกร์ ที่ ๒๒ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๓๕
ภูมิลำเนาเดิม	: ๕๐ หมู่๗ บ้านโนนสูง ตำบลโนนนาจาน อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์
อายุ	: อายุ ๒๖ : พรรษา ๖
บิดา	: นายวิทยา ภูมिरัง
มารดา	: นางพินมหา ภูมिरัง
บรรพชา	: เมื่อวันที่ ๖ เดือนเมษายน พ.ศ.๒๕๕๑
อุปสมบท	: เมื่อวันที่ ๗ เดือนเมษายน พ.ศ.๒๕๕๖
การศึกษา	: จบปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (สังคมศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
ปีที่เข้าศึกษา	: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา รุ่นที่ ๑ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ปีพุทธศักราช ๒๕๖๐
เกียรติที่น่าภูมิใจ:	: ได้รับพระราชทานผ้าไตรอุปสมบท จาก สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีฯ ได้รับประทาน บัตร อัฐบริวาร อุปสมบท จาก สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก สมเด็จพระสังฆราช พระองค์ที่ ๑๙
ตำแหน่งหน้าที่	: เป็นเลขานุการวัดป่าพุทธญาณรังษี เป็นครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเทศบาลบ้านหนองใหญ่
ที่อยู่ปัจจุบัน	: วัดป่าพุทธญาณรังษี บ้านพระ คือ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น :มือถือ ๐๘๕-๖๔๘-๙๖๒๙